

BİZİMKİLER

Anadolu Merkezli Dünya Tarihi

24. KİTAP

1785 - 1805

Fransız Devrimi

Yazarlar

Evin Esmen Kısakürek

Arda Kısakürek

Bizimkiler adlı kitapların tümü aşağıdaki sitelerde mevcuttur:

<http://www.dunya-tarihi.com/>

<http://sites.google.com/site/ekitapduyatarihi/>

<http://sites.google.com/site/ekitdunyatarihidevam2/>

<http://sites.google.com/site/ekitdunyatarihidevam3/>

BİZİMKİLER.....	2
24. KİTAP	2
Prusya Ordusu, 1786	6
Frank.....	11
ABD Birleşmeye Çalışıyor, 1787.....	12
ABD 1787 Anayasası	14
Yeni Dünya Düzeni	16
Yeni Bir Osmanlı-Rus Savaşı, 1787	17
1787'nin Diğer Olayları	19
Gluck	21
Birleşik Eyaletler (Hollanda)	22
Vahabilik	23
Osmanlı Avusturya'ya ağır basıyor, 1788.....	24
Bazı Gelişmeler, 1788	26
Pratik Aklın Eleştirisi	29
Japonya'da Açlık, 1788.....	30
Buffon.....	31
Teknik Devrim	35
Doğa Dini	37
Hurafelere Devam	39
Avrupa, 1789	41
Anglosaksonlar.....	44
Fransız Devriminden önce Fransa	46
Fransız Parlömanı.....	48
Fransa Devrimi Başlıyor	50
III. Selim Osmanlı Tahtında, 1789.....	51
Coulomb Kanunu ve 1789'deki bazı gelişmeler	53
İlk ABD Başkanı, 1789	56
Fransız Devrimi, Tiers Etat, 1789	58
Fransız Devrimi, Paris Halkının Zaferi, 1789	60
XVI. Louis Paris'te, 1789	62
Fransız Devrimi, Kulüpler, 1789.....	64
Kilise Mallarına El Koymak, Fransız Devrimi, 1789	66
İnsan Hakları	68
Hac Kervanı ve Osmanlı	70
İmparatorluğunda Bazı Gelişmeler, ...	70
1790	70
Belirgin Kader, 1790	72
Fransa'da Monarşi, 1790	74
Talleyrand.....	75
Hacca Gider Gibi Devrime Gitme, 1790.....	77
1790'nın Diğer Olayları	80
Benjamin Franklin.....	81
Adam Smith.....	84
Ulusların Zenginliği	86
Kanada'da Problem, 1791	91
ABD'de Gelişmeler, 1791	92
Osmanlı – Rus Savaşı bitiyor, 1791	93
Fransa'da Devrime Direnç, 1791	94
1791'in Diğer Olayları	96

Wolfgang Amadeus Mozart	98
Yaş Anlaşması, 1792	102
1792 Osmanlı İmparatorluğunda Bazı Gelişmeler	103
Cumhuriyetçi İhtilal, 1792	105
Konvansiyon Meclisi.....	107
1792'nin Diğer Bazı Olayları	109
Nizam-ı Cedid, 1793	111
Merak	113
Yanlış Yönlenmiş Şiddet.....	114
Fransa'da Cumhuriyet, 1793	115
Kamu Selamet Komitesi, 1793.....	118
Fransa Ordusu Değişiyor, 1793.....	120
İstenen ve Gerçekleşen, 1793.....	122
1793'ün Bazı Olayları	124
Osmanlılar Yenileşme Denemeleri, 1794	125
Viski İsyanı	127
Devrim Çocuklarını Yiyor, 1794	128
Kara Avrupa'sı Karışık, 1794	130
Lavoisier.....	132
Condorcet	134
Devrim Geri Çekiliyor	136
Direktuar rejimi, 1795	138
Osmanlının Doğusundaki Gelişmeler, 1795	141
1795'in Bazı Olayları	142
Frank, Monge, Jenner.....	143
Napolyon Fransa Başkomutanı, 1796	144
Berberi Korsanlara Haraç Verme	146
1796'da Bazı Gelişmeler	147
Babeuf	148
Güneş Sistemi Uzayda Bir Nokta.....	149
1797'de Osmanlı İmparatorluğundaki Gelişmeler	151
Fransa Avusturya'yı Barışa Zorluyor, 1797.....	152
Yeni Bir Anayasa Daha, 1797.....	154
Adams Jeferson Çekişmesi.....	155
Bozulan Ekonomiler, 1797.....	156
1797'nin Bazı Gelişmeleri	158
Napolyon'un Mısır Seferi, 1798.....	160
Nelson Fransız Donanmasını yok ediyor, 1798	162
Osmanlı Devleti Zor Durumda, 1798.....	163
1798'de Bazı Gelişmeler	165
WordsWorth.....	166
Napolyon I. Konsül, 1799	168
Fransa'da Napolyon Dönemi Başlıyor, 1799.....	172
1799'da Bazı Gelişmeler	174
Şeyh Galip	176
Dünya Kalabalıklaşıyor, 1800.....	178
Avrupa-Fransa Savaşıyor, 1800	179
Fransa Mısır'da Zorda, 1800	180
1800'ün Bazı Gelişmeleri.....	181
Fransızlar Mısır'dan Dışarı, 1801	182

1801’de Fransa’da Gelişmeler	184
ABD-Trablusgarp Anlaşmazlığı, 1801	186
1801’in Bazı Gelişmeleri	188
Osmanlı Fransız Dostluğu canlanıyor, 1802	190
Çin Ticaretinde Takas Afyon	192
1802’nin Bazı Gelişmeleri	193
Vahhabi isyanı, 1803	194
Sırpların Osmanlıya Başkaldırısı, 1803	195
Fransa İngiliz Çıkarlarını Tehdit Ediyor, 1803	197
ABD Berberi Savaşı, 1803	199
4 dönümü 3 Sente Toprak	200
1803’ün Bazı gelişmeleri	201
Kant	203
Napolyon Bonapart İmparator, 1804.....	206
1804’ün Bazı Gelişmeleri.....	208
Kavalalı Mehmet Ali Paşa, 1805.....	210
Napolyon ve Amiral Nelson.....	212
ABD’de Gelişmeler, 1805	214
Mikado Diriliyor	215
1805’in Bazı Gelişmeleri	216
24. Kitap, Faydalanılan eser ve kaynaklar	218

Prusya Ordusu, 1786

Prusya piyadesi hücumu

1786 yılında Prusya kralı [II. Friedrich](#) öldü. Savaşlarda, bir ara, daha hızlı hareket edebilmek için piyadesini ateş etmeden düşman üzerine sürmüştü. Ama çok telefata verdi ve pek çok subayını kaybetti. Bunun üzerine bu kararından vazgeçti. En son geldiği noktada “ savaşlar ateş üstünlüğü ile kazanılır “ diyordu.

Ateş üstünlüğü fikrine inandıktan sonra 16 ve 24 kalibre topçusunu öncü birliklerle birlikte yürütmeye başladı. Prusya’nın öncüleri önünde hiçbir müstahkem köy, kasaba tutunamıyordu. Yıkıp, geçiyorlardı.

II. Friedrich, piyade saldırısına bir yenilik daha getirmişti. “ Düz düzen “ yerine “ Eğik düzeni “ kullanmıştı. Saldırı sırasında esas hücum etmek istediği yere doğru birlikler birbirlerine göre az ileri çıkıyorlardı. 2.birlik 1.’den az ileri, 3. birlik 2.’den az ileri çıkıyordu. Yani çekmece çekilmiş gibi oluyordu. Uzaktan düşman derinlemesine oluşan bu farkı anlamayarak, hattı düz kabul ediyordu. Halbuki Prusya yedek birlikleri, ileri çıkmış esas saldırı birliğinin arkasındaydı. Hücumda o noktada daha güçlü olduğundan hücum birliği düşmanı bozuyordu. Düşman ise Prusya’nın zayıf yanına, savaştan kaçındığı için (eğik saf nedeniyle) bir şey yapamıyordu. Prusya savaşı kendi kuvvetli olduğu bölgede kabul ediyordu.

Daha önce de anlatıldığı gibi, tüm bunların yapılmasını sağlayan Prusya ordusunun sıkı disiplini ve eğitimi idi. II. Friedrich, Prusya ordusunu “ iyi kurulmuş bir saatin dişlilerine “ benzetiyordu. Prusya ordusu müthişti.

Ancak şunu söylemek gerekir ki, daha önce anlatıldığı gibi, bu Prusya metodu tüfeğin tüm yeteneğini kullanmıyordu. Piyade safta bulunmaya ve birlikte ateş etmeye daha önem verdiğinden yayılım ateş, umulan darbeyi vuramıyor, atışın isabet oranı düşük oluyordu. Savaş alanı toprakların dumanı ile kaplandığında, bayraklar görülmediğinden haberleşme ve yer tespiti bitiyor, safların düzeni korunamıyordu.

II. Friedrich

Süvarilerin duvar halinde dörtlale saldırısı da, az zaman sonra, umulan sonucu vermez olmuştu. Dörtlale giden atlara, yürüyen atlardan çok daha fazla yer gerekiyordu. Sıkı düzende, eyeri üzerinde ayağa kalkmış süvarinin zorlukları çok fazlaydı.

II. Friedrich Prusya için çok şey yapmıştı. 1786 yılında krallığın nüfusu 6 milyona ulaşmıştı. II. Friedrich, Prusya kanunlarını birleştirmek istemişti. Ancak bunu gerçekleştiremeden öldü.

Osmanlının Mısır'da Başı Belada, 1786

Mısır'da İngiliz Ticaret konsolosluğunu tekrar açan [George Baldwin](#)

1786 yılında Mısır'dan vergi alamayan Osmanlılar, Mısır'a bir seferde bulunmak zorunda kaldılar. İçinde 3.000 – 4.000 asker bulunan 38 gemilik bir filo Mısır'a gitti. Kumandan [Gazi Hasan Paşa](#)ydı. Halk ve din adamları Paşayı desteklediler. Paşa yeni bir düzen kurmaya çalıştı ancak Rus savaşı nedeniyle Mısır'ı terk edip, İstanbul'a dönmek zorunda kaldı. Sonuçta sefer pek işe yaramayacak, Mısır vergisini ödemeyecekti.

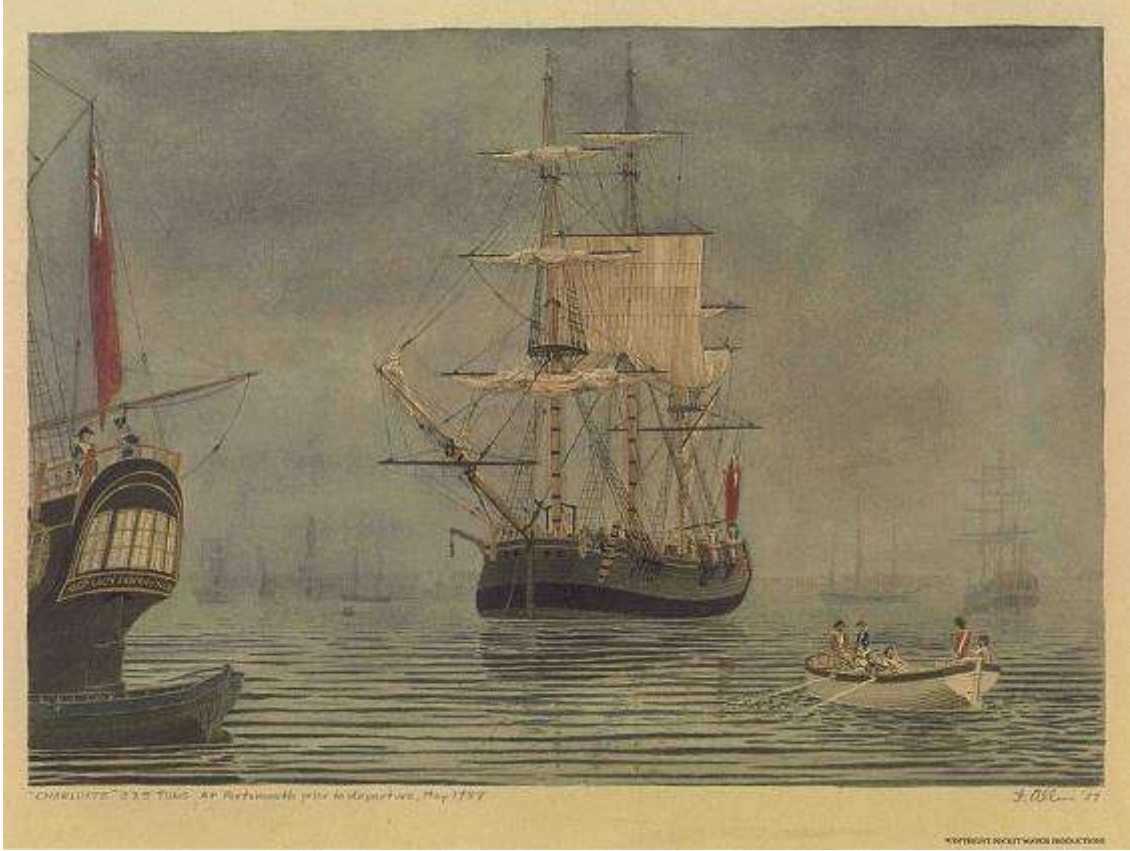
Bu arada Osmanlılarda sadrazam [Koca Yusuf Paşa](#) oldu (1786 – 1789).

Ayanlık müessesesi rüşvette konu olmuştu. Bu kurum 1786'da kaldırılarak yerine şehir kethüdâlıkları kuruldu. Ancak, aradan fazla zaman geçmeden ayanlığa tekrar dönüldü.

1786'da Mısır'da daha önce kapatılan İngiliz konsolosluğu Kahire'de yeniden açıldı. İngiliz subay, görevli ve tüccarları, Hindistan'a gitmek için, gittikçe daha çok sayıda, Süveyş'ten geçerek Hindistan'a gitmeye başladılar. Bu geçiş olanağı önce İngilizlere sonra Fransızlara verildi.

1786'nın Diğer Olayları

Charlotte gemisi hareket öncesi Portsmouth'a -

1766'da İngiltere bir türlü elde edemediği “ Türk Kırmızısını “ yaptı. Bu işi başaran Taylor'du. Bundan sonra kırmızı pamuklu (andrinople) hızla ünlendi.

Avusturya'da [II. Joseph](#) haccı ve ayinleri yasakladı. Manastırlar kapatıldı. Malları ellerinden alındı.

[II. Katerina](#), Avusturya'dan esinlenerek, devlet tekeline Halk Okulları kurdurmaya başladı. Katerina aynı zamanda “ Her Şeyden Bir Parça “ adlı dergiyi yönetiyordu.

Fransa İngilizlerle bir ticaret anlaşması imzaladı. Gümrük hakları %12ye iniyordu. Bu Fransız mallarından çok daha ucuza gelen İngiliz mallarına yaradı. İngiliz ürünleri bütün Fransa'yı istila etti. Fransız burjuvaları bu durumdan hiç hoşnut değillerdi.

1776'dan beri, Amerikan Bağımsızlık Savaşı, İngiltere'nin zindana mahkum olan hükümlülerin Virginia'ya yollanmasını engelliyordu. 1786'da İngiliz hükümeti Avustralya [Botany-Bay](#)'da bir hükümlüler kolonisi kurmaya karar verdi.

İngiltere'den Avustralya'ya ilk koyunlar yollandı.

1786 yılından başlayarak Okyanus ticaretine Amerika Birleşik Devletleri de katıldı. Filedelfiya'ya bağlı “ Express of China “ Kanton’a gitti. Bu ilk Çin ticareti % 25 kar getirmişti. Bu yıl Kanton’a bir ABD kolonisi yerleşti.

1786 yılında [Moses Mendelssohn](#) (1726 – 1786) öldü. Ölen bir diğer araştırmacı ise genç yaşta ölen [Scheele](#)’di (1742 – 1786).

Scheele, klor, oksijen, barit, manganiz gibi pek çok temel nesneyi buldu. Yığınla organik ve madeni asit buldu. Ona göre hava iki bileşenden oluşuyordu. Bir tanesi “ Ateş Havası “ (oksijen) diğeri “ Karışık Hava “ (azot) idi. Bazı maddeleri ayırıştırarak oksijen elde etti ve bunun tüm özelliklerini belirledi. Büyük hizmeti olmuştu. Ancak genel bir ilke bulmada başarılı olamadı.

Kuzey Amerika’da ise yerleşme ve oluşma aşaması devam ediyordu. ABD Çerokilerle yaptığı gibi [Choctaw kabilesi](#) ve [Chickasaw kabilesi](#) ile de barış anlaşması imzaladı ([Hopewell Anlaşması](#)).

Daha önce Kuzey Amerika’daki ekonomik bunalımdan bahsetmiştik. ABD’de para kıtlığı alışverişi ve ticareti felce uğratmıştı. İngiltere’nin ticari rekabeti de ekonomiyi iyice bazmıştı. Eski bir Kurtuluş ordusu subayı olan [Shays](#) Ağustos 1786’da isyan etti. Yenildi ama bu başkaldırı sıradan halkın ilgisini çekmişti. ABD’de sanki fakirlerle zenginler karşı karşıya gelecekmiş gibi bir hava doğdu. Shays isyanı varlıklı sınıfı dehşete düşürmüştü. Şimdi bir hükümet gerektiği kanısını taşımaya başlamışlardı. Bu hükümet onlara özelleştirmenin kutsallığını ve mülkiyet hakkına saygıyı sağlayacaktı.

Buradan yeni bir anayasa gereği ortaya çıktı.

New York 1782’de yeni bir anayasa istemişti. Massachussetts 1785’de buna katıldı. 1786’da devletler 55 delegelik bir Konvansiyon seçtiler.

Haziran ayında meydana gelen bir deprem sonucu Çin’in [Sichuan](#) eyaletinde [Dadu Nehrinde Barajda heyelan](#) oldu. Bu heyelan sonunda 100,000 kişinin öldüğü sanılıyor.

Fransız fizikçi ve bilimci [Jean-Étienne Guettard](#) (d. 1715), İngiliz mimar ve mühendis [John Gwynn](#) (d. 1713), İsveçli bilimci [Eva Ekeblad](#) (d.1724), İngiliz kompozitör [John Stanley](#) (d. 1712), İsveçli kimyacı [Carl Wilhelm Scheele](#) (d. 1742), Prusya kralı [Frederick II of Prussia](#) (Büyük Frederick) (d. 1712), Britanyalı mimar [Humphrey Sturt](#) (d. 1725), Musevi filozof [Moses Mendelssohn](#) (d. 1729) 1786 yılında öldüler.

Frank

Jacop Frank

[Jacop Frank](#) (1726 – 1795), ilk ortaya çıktığında dirilen Tanrı olduğunu söylemişti. Eğitimsizdi ve bununla öğünüyordu. Ona göre Eski Yasa ortadan kalkmıştı. Aslında ise tüm dinler ortadan kalkmalıydı. Her şeyin yıkılması gerekiyordu. Jacop Frank dünyaya barış değil savaş getirmeye gelmişti. Kabbalacı değildi. Ama Sabbataycı Teslis'e inandı. Ve onu değiştirdi.

İlk Olan Sabbatay Zevi'ydi. Kendisi İsrail'in Tanrı'sının dirilmiş haliydi. Üçüncü Mesih, Şekina olarak doğacak olan bir kadın olacaktı (Bakire). Şu anda dünya kötü güçlerin esareti altındaydı. İnsanlar Frank'ın müjdesini (incilini) benimseyene dek dünya kurtulmuş olmayacaktı. Frank'ın deyimi ile İsa dünyayı şeytandan kurtarmaya geldiyse, kendi de dünyayı tüm yasa ve geleneklerden kurtarmaya gelmişti. Böyle olunca da İyi Tanrı kendini ortaya çıkarabilecekti. Bunun için kutsal sayılan tüm yasalar yıkılmalıydı. Savaşçı olacak herkes dinsiz olmalıydı.

Jacop Frank, müritleriyle birlikte Çekoslovakya'nın [Bruenn](#) kentinde 1786 yılına kadar kaldı. Burada yöneticilerin desteğini ve korumasını kazandı. Müritleri arasında yarı-askeri bir rejim kurdu. Erkek müritler üniforma giyiyor ve askeri eğitim görüyordu. Bazı kaynaklar göre, Frank müritlerine, Osmanlı'nın bazı bölümlerini de içine alan bir fetih vaat etmişti. Bu sıralarda Frank, bazı müritlerini, bir ihtimal Avusturya hükümetinin politik ajanları olarak, Osmanlıya yolladı. Bu Frankistler, Osmanlıdaki dönmelerle işbirliği içinde çalıştılar. Bu dönemde Jacop Frank, monarşileri devirecek ve özellikle Katolik Kilisesi'ni ortadan kaldıracak bir devrimin yaklaştığından bahsediyordu. Frankistler bu devrimden sonra çıkacak savaşların ardından Frankist Dominyonu olarak adlandırılacak toprakları ele geçirmek istiyorlardı. Yapılan askeri eğitim bunun için bir hazırlık niteliğindeydi.

ABD Birleşmeye Çalışıyor, 1787

Amerikan Konstitüsü

Amerika Birleşik Devletleri 13 eyaletin birleşmesi ile kurulduktan sonra merkezi yönetim çok zayıftı. Beklenen kısa süre içinde kolonilerin birbirlerinden ayrılarak küçük bağımsız devletler oluşmasıydı. Ama ABD üzerindeki İngiliz baskısı bitmedi. Fransızlar ve İspanyollar da ABD'yi sık sık tedirgin ettiler. Bağımsızlıktan 4 sene sonra Amerikalılar birbirlerinden ayrılmanın tehlikesini görmüşlerdi. Devlet olmaya daha güçlü bir şekilde karar verdiler. [Anayasa](#) hazırlanmaya başlandı.

25 Mayıs 1787'de ABD Konvansiyonu Washington'un başkanlığında toplandı. Ve hala yürürlükte olan [1787 Anayasası](#)nı hazırladı.

Philadelphia'da toplanan Kurucu Meclis'te, Amerikan Devrimi'nin liderleri, yetersiz kalan Konfederasyon Maddeleri'ni değiştirmekle görevlendirilmişti. Washington oybirliğiyle Kurucu Meclis'in başkanı seçildi. Tarafsız kalmaya çaba gösteriyor olmasına rağmen yürütme gücüne ağırlık veren bir anayasanın hazırlanmasında ve onaylanmasında büyük rol oynadı.

Anayasa tartışmalarında ilk defa ikili parti sisteminin özelliklerini içeren siyasi görüşler belirginleşmişti. Başkanlık kurumunun tasarımında, yürütmenin zayıf olmasını savunanlarla güçlü olmasını savunanlar çarpıştılar. Güçlü olmasını savunanlar, kuvvetler ayrımını gerçekleştirebilmek ve yasama gücüne karşı denge oluşturabilmek için başkanın bağımsız olmasını talep ediyorlardı. Bu tartışmalar sırasında güçlü yasama organları olan bazı

eyaletlerdeki demokratların, seçkin sınıfı korkutan gelişmeleri, caydırıcı örnek olarak gösterildi.

ABD anayasası hazırlanmıştı. Yetkili ve etkili bir merkezi yönetim, çok yetkili bir başkanın altında oluşturuldu.

Amerika koskocaman bir ülkeydi. Her bir eyalet bir Avrupa devleti kadardı. Merkez eyaletlerden çok uzaktı ve seyahat hem zor ve hem de tehlikeliydi. Kongre üyelerinin Washington'a gelmeleri uzun ve yorucu bir işti. Her eyalet bu ulaşım imkanları ile birbirinden kopuk devletler gibiydi. Bu birlik bu koşullarda fazla gitmezdi ama ulaşımında yeni imkanlar doğuyordu.

ABD Anayasası, 17 Eylül 1787'de Philadelphia, Pennsylvania'da Anayasa Konvansiyonu'na kabul edildi. Daha sonra her bir eyalet kanvansiyonu tarafından " halk adına " ayrı ayrı kabul edildi. Kabul edilmesinden bu yana (2010) yirmi yedi kez değiştirildi. İlk on değişiklik, "[United States Bill of Rights](#) " adıyla bilinir.

ABD 1787 Anayasası

Yeni ABD Anayasası protokola göre, 13 devletden 9'u kabul ederse yürürlüğe girecekti.

Bu anayasa devletlerin egemenlik ve bağımsızlığını kaldırarak, tek bir Amerikan ulusu fikrini ilan etti. Devletler bu ulusun üyeleriydiler.

Anayasa üzerinde Montesquieu'nün büyük etkisi vardı. Anayasa despotizm'i önlemek için güçler ayrılığı ilkesine dayanıyordu. Ancak kontrolün kaybolmaması için de başkanlık sistemini getiriyordu. Başkan'ı meclisler değil, halkın seçtiği özel seçmenler seçiyordu. Başkan 4 yıl için başkan oluyor ve ABD halkını temsil ediyordu. Bu nedenle de büyük bir manevi otorite sahibiydi. Başkan meclislere karşı sorumlu değildi. İsteddiği bakanı seçer, istediğinin görevine son verirdi. Yürütme tamamen onun yönetimindeydi. Meclisin ise esas gücü bütçe onayından geliyordu. Meclis her yıl yeni bir bütçeyi kabul etmeliydi.

Meclislerin yürütmede payı yoktu ama başkanın yasamada payı vardı. Kanunların yürürlüğe girmesi için Başkanın onayı şarttı. Meclisler, başkanın vetosunu ancak 2/3 çoğunlukla aşabilirlerdi.

Başkan hem ulusu temsil ettiğinden ve hem de genel çıkarı temsil ettiğinden Kongre'ye Başkanlık mesajı yolu ile tavsiyede bulunabilirdi. Ama doğrudan kanun teklifinde bulunamazdı.

Başkanla aynı zamanda seçilen bir Başkan yardımcısı, Başkanın görevlerini yerine getirememesi halinde onun yerine geçiyordu.

Yasama iki meclisten oluşuyordu. Temsilciler meclisi, her devlette, gerekli koşullara sahip seçmenlerce seçiliyordu. Her devlet nüfusu oranında vekil veriyordu. Kölelerin seçme ve seçilme hakkı yoktu. Ancak devletlerin vekil sayısını belirlemek için, kölelerin beşte üçü de sayıma katılıyordu. Bu güney beyazlarının, kuzey beyazlarından daha fazla sayıda seçilmesi sonucunu getirecekti. Temsilciler iki yıl için seçiliyorlardı.

İkinci meclis Senato'ydu. Nüfusu ne olursa olsun her devlet 2 senatör seçiyordu. Senatörleri devletlerin yasama meclisleri seçiyordu. Senatörler 6 yıl için seçiliyorlardı. Ancak her 2 yılda bir senatonun üçte biri yenileniyordu. Yani Senato'daki değişiklikler tedrici oluyordu.

Kanunların her iki meclisce de onaylanması gerekiyordu. Kanunun önce hangi mecliste görüşülüp, oylandığı önemli değildi. Ancak mali kanunlar önce Temsilciler meclisinde onaylanmalıydı.

Senato'da ufak da olsa yürütme ve yargı ile ilgili görevler vardı. Başkan bazı yüksek görevlileri tayin edebilmek için bunları Senato'ya kabul ettirmeliydi. Ayrıca yabancı devletlerle yapılan anlaşmalar da Senato'dan geçmeden yürürlüğe giremiyordu. Senato ayrıca adli yetki ile donatılmıştı. Temsilciler meclisi tarafından yapılan suçlamalara karşı, Senato Yüksek Adalet Divanı'na dönüşüyordu. Senatonun bütün bu görevleri Başkanın bir hükümet darbesi yapmasını önliyordu.

Bu sistemde en yukarıda Doğal Haklar vardı. Bu Doğal Haklar zaman aşımına uğramaz ve kutsal haklardı. Özgürlük ve mülkiyet hakkı bu tip haklardı. Ondan sonra Anayasa geliyordu. Meclisler ve çıkardıkları kanunlar ise Anayasadan sonraydılar. Hiçbir kanun Anayasaya ve Doğal Haklara (İnsan Hakları) karşı olamazdı. Bunu tartacak ve hükmedecek merci Yüksek Mahkemeydi. Yüksek Mahkeme İnsan Hakları ve Anayasa aykırılıkları için son merciydi. Ayrıca Yüksek Mahkeme yurttaşlar ile devlet arasındaki uyuşmazlıklarsa da bakıyordu. Bu mahkeme Başkan tarafından atanmış ve ömür boyu seçilmiş 7 yargıçtan oluşuyordu.

1787 Anayasasına göre Anayasalar temel ilkeleri saklı tutarak, değişime uymalıdır. Bu nedenle Anayasa değiştirilebilirdi. Bu değişiklik ya meclislerin üçte iki çoğunluğu ile veya devletlerin üçte ikisinin isteği ile oluşacak bir konvansiyonla yapılabilecekti. Değişiklikler devletlerin dörtte üçünde, bu amaçla özel olarak seçilmiş konvansiyonlarca onanırsa, Anayasanın parçası olurlardı.

1788'den başlayarak Anayasa devletlerin çoğunluğunca onaylandı ve yürürlüğe girdi. Daha sonra İnsan Hakları ve Basın özgürlüğü de dahil, 10 ilave ve değişiklik yapılacaktı. Bunlar içinde Kongre'ye devlet dini kurmak da yasaklanmıştı.

Bu Anayasa aklın öncülüğünde yazılmış ilk Anayasa'ydı. Monteskieu'nün büyük etkisi altında oluşmuştu. Amerikan Bildirisi ve 1787 Anayasası Avrupa için bir uyarı, bir örnek oldu.

Yeni Dünya Düzeni

[George Washington](#), [Benjamin Franklin](#), [Thomas Jefferson](#), [John Adams](#) yani ABD kurucu babalarının en önemlileri, en yüksek derecelerden birer Hür Masondular.

Bağımsızlık Bildirgesini imzalayan 9 kişi Mason'du. Anayasa'nın 37 imzacısından 13 tanesi de Mason'du. George Washington'un 33 generali de Hür Mason'du. Denilebilir ki, ABD devletini Hür Masonlar kurmuşlardır veya kurulmasında çok büyük bir katkıya sahiptirler.

[Hür Masonluk](#) Amerika'ya 1700'lerin başında girmişti. Bundan sonra gizli ritüel ve sembolleri pek az değişti. ABD'yi kuran Masonların gizli bir amaçları vardı. Bu amaç doğrultusunda hareket etmişlerdir. Kurmaya çalıştıkları “ Yeni Dünya Düzeni “ idi. Hür Masonlar halka kapalı yani gizli oturumlar yapıyorlardı. Buralarda kendi aralarında konuşuyorlar, yöneticilerini kendileri seçiyorlardı. Erdemleri ile yükseliyorlardı. Eşitlik gibi kavramları tartışıyorlardı. Krallardan, rahiplerden kurtulmayı konuşuyor, kendi kaderlerini tayin hakkı istiyorlardı.

[Boston Çay Partisi](#) bazı Masonlar tarafından tertiplenmişti. Masonlar Amerikan Bağımsızlık savaşında her yerdeydiler. Muhalif basını onlar susturuyordu. Muhafazakar muhalifleri onlar katranlı tüylere büründürüp, kovuyorlardı. Provakatif olaylar düzenliyorlardı. Yani Masonlar her yerde ve her işteydiler. Anayasa hazırlanmasından, sabotaj tertibine kadar yönetimini üslenmedikleri bir iş yoktu.

Belirtmek gerekir ki Hür Masonlar Anayasası ile ABD Anayasası ilkeler açısından birbirine çok benzemektedir. Her ikisinde de kilise ve devletin ayrılması, kuvvetler ayrılığı, bir kişi bir oy gibi en hayati kurallar aynen vardır.

Yeni Bir Osmanlı-Rus Savaşı, 1787

Rusların Özü Kuşatması (Ochakiv kuşatması)

1787 yılında Çariçe II. Catherina 60.000 kişilik bir ordu ile Kırım'a geldi. [Prens Potemkin](#) Çariçeyi Dinyeper ağzındaki Kherson liman kentinde karşıladı. Çariçe burada üzerinde “Doğu Roma Yolu” yazılı bir takın altından, kendini ziyaret gelmiş olan Alman İmparatoru II. Joseph'le beraber geçerek girdi. Almanya ve Rusya harita üzerinde Osmanlıları nasıl bölüşeceklerini konuşuyorlardı.

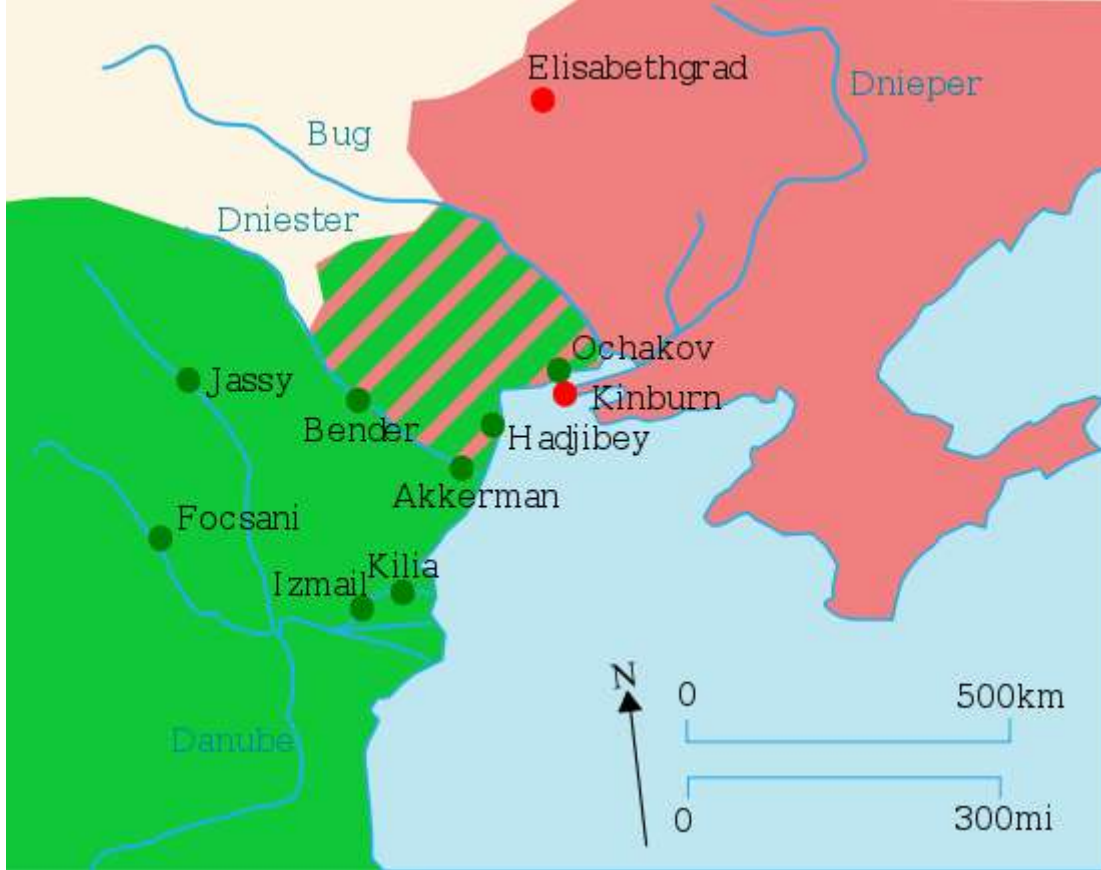
Bu arada Belçika'da isyan çıkınca, Alman İmparatoru bunun peşine düştü. Rusya'nın da bu savaş için Avrupa'ya verdiği senetle borçlanma gerçekleşemedi. Rusya ve Almanya Osmanlı savaşını ertelemek zorunda kalıyorlardı ki Osmanlı erken davrandı.

1787'da [Osmanlı – Rus Savaşı](#) başladı. Bu savaş 1792 yılına kadar sürecekti. Kırım tüm Osmanlı halkını etkilemiş ve savaştan başka bir çare görülemez olmuştu. Daha önce anlatıldığı gibi İngiltere ve Prusya Osmanlıları savaşa teşvik ediyorlardı. Koca Yusuf Paşa sadrazam olduktan sonra Osmanlı Divanında Savaş yanlıları da ağır basmıştı. Rusya'ya bir ultimatom verilerek, Kırım ve Gürcistan'ı boşaltması istendi. Rusya buna karşılık bir ay sonra savaş ilan etti.

Osmanlıların I. Abdülhamit döneminde dış eyaletlerde, otoritesi pek etkili olamamıştı. Zaten tüm Kuzey Afrika çok geniş bir özerklikten faydalanıyordu. Suriye ve Irak Beylerbeyleri de pek merkezi dinlemiyorlardı. Mısır ise neredeyse Memluklarca yönetiliyordu. Osmanlı

imparatorluğu gevşek bağlı bir konfederasyona benzemişti. Müslüman eyaletleri sanki bir arada Osmanlının dinsel prestiji tutuyordu.

Tabii bunun sonunda merkeze gitmesi gereken vergi ve harçlar, yerlerinde kalıyorlardı. Artık gelirler merkez ile eyaletler arasında bölüşülmüştü. Osmanlı hazinesi de gittikçe küçülüp, açık veriyordu. Eyaletler bir yandan da yabancı tacirler ile doğrudan anlaşmalar yapıyorlardı.

1787'nin Diğer Olayları

II. Joseph imparator olmaya Frankfurt'a gidiyor

Avusturya imparatoru [II. Joseph](#), İmparatorluk halklarını bir potada eritmek istiyordu. Eyaletler halklara bölündü. Bu halkları yönetecek hiyerarşik idari birimler kuruldu. Yönetim dairelerinde ve okullarda halklara Almanca ortak dil olarak dayatıldı. Küçük soylular ve burjuvazi devlet kademelerinde görev alabilmeye başladılar. Ancak yüksek makamlar hala büyük asillerin elindeydi.

Danimarka çeşitli başarısız girişimlerden sonra servajı ancak 1787 yılında kaldıracıldı. Köylüler özgür ilan edildiler. Halbuki hala feodal haklara bağlıydılar. 1750'den beri bazı feodaller köylüleri angaryadan kurtarıp, kiracılara dönüştürüyorlardı.

Danimarka iki yüzlü bir ülkeydi. Dışardan bakınca ticaret burjuvazisi görülüyordu. Halbuki içerde toprak aristokrasisi hakimdi.

Vietnam'da kral [Gia Long](#), iç mücadeleler sırasında yenilmişti. Fransız Katolik piskoposu [Pigneau de Behaine](#) krala yardım etti. Ama kral yenilmekten kurtulamadı. Bunun üzerine Fransız kralı XVI. Louis'den yardım istediler. Louis, [Turan](#) koyu ve [Pulo-Kondor](#) takım adaları karşılığında subay, topçu birliği ve mühendis yolladı.

Abel

İngiltere’de, [Wilkinson](#) ilk demir botu denize indirdi. Bu konuda çok itiraz vardı, Wilkinson yapılan bütün itirazları dinlememişti.

Fransa’da Katolik din adamlarının şiddetli muhalefetine karşın 1787'deki bir fermanla Huguenotların yurttaşlık hakları kısmen tanındı.

Amerika’da [Fitch](#), buharlı gemisini, üzerine [Washington](#), [Franklin](#) binmiş olarak, [Delaware](#) ırmağında denendi. Müthiş bir helecan yaratmıştı. Başında Franklin’in bulunduğu bir ortaklık kuruldu. Ortaklığa herkes koşarak katılıyordu.

İngiliz fizikçi ve bilimci [William Watson](#) (d. 1715), Avusturyalı kompozitör [Leopold Mozart](#) (d. 1719), Alman kompozitör [Carl Friedrich Abel](#) (d. 1723), Alman kompozitör [Christoph Willibald Gluck](#) (d. 1714), İngiliz yazar [Soame Jenyns](#) (d. 1704) 1787’de öldüler.

Gluck

Gluck

1787 yılında [Christoph Willibald Gluck](#) öldü.

Christoph Willibald (von) Gluck (1714 – 1787) bir Alman besteciydi. Ailesinin ormancı olmasından dolayı çocukluğunu çeşitli şehir ve kasabalarda geçirdi. 1727'de [Komotau](#)'da ilk müzik derslerini almaya başladı. 1733 – 1736 yılları arasında Prag'da çağın ünlü bestecileriyle beraber çalıştı. 1741 yılında Milano Tiyatrosu için " Artaserse " adlı ilk operasını besteledi.

1746'da Londra'ya geçti, peş peşe verdiği operalarla şöhret edindi.

1750 yılından sonra Viyana'ya dönen Gluck, " Orfeo ed Euridice ", " Alcaste ", " Armida ", " Iphigenia in Aulis " ve " Iphigenia in Tauris "i yazdı.

Gluck'un müziğine örnekler: Orphée et Eurydice
<http://www.youtube.com/watch?v=0bUAM0ER-Dw>

Birleşik Eyaletler (Hollanda)

Amsterdam 1770

Hollanda'nın dış ülkelerdeki sermayesinden, hala, 123 milyon değerinde rant geliri vardı. Bu hatırı sayılır bir rakamdı. Ancak, Hollanda zaten az olan sanayisinde hammadde azlığı ve pahalılığı nedeniyle inişe geçmişti. Diğer sömürge ülkeleri hammaddelerin çıkışına izin vermeyerek, hammaddesi olmayan Hollanda'yı güç duruma sokuyorlardı. Hollanda'nın üretim maliyeti çok artmıştı.

Yedi eyaletten oluşan federe [Birleşik Eyaletler](#) inişe geçmişti. Ticaretleri İngilizlerin ve Fransızların rekabetine dayanamıyordu. Artık ülke dışında güçlü orduları idame ettiremiyorlardı.

Gelir azaldıkça ülkenin içinde de problemler başlıyordu. Birleşik Eyaletler ticaretinin merkezi ve olmaz ise olmazı [Amsterdam](#)'dı. Diğer eyaletler Amsterdam'ı kıskanmaya başlamış ve kentin ticaret politikasına karşı mücadeleye başlamışlardı.

Hollanda'nın gelirinin büyük bir kısmı İngiltere'deki yatırımlarından geliyordu. Diğer taraftan sürekli Fransa tarafından işgal edilme riski vardı. Bunlar Hollanda'yı ve diğer eyaletleri İngiltere'ye yaklaşıtıyordu. Hollanda İngiltere'nin neredeyse vassalı kadar yakın müttefikiydi. Bilindiği gibi kurucu aile Orange ailesi de İngiliz tahtına çok yakındı.

1787 yılında İngilizlerin teşebbüs ve katkısı ile Fransa dostluğundan yana olan Cumhuriyetçi Parti yıkılarak, yeniden Stathouder sistemine geçildi.

Vahabilik

Arabistan'ın [Necid](#) bölgesinde, [Muhammed bin Abdülvehhab](#) (1703 – 1787) İslam Dinini başlangıçtaki saflığına getirmeyi ve sonradan yapılmış tüm eklemelerden kurtarmayı istedi. Mistizme düşmandı. Sünnilerin erenlerine, Şiiilerin imamlarına olan bağlılığı da kabul etmiyordu. Diriliş teorisinin tümü reddetti. Hiçbir insan, kim olursa olsun, Allah sevgisini kendine yönlendiremezdi. Bu nedenle Peygamberin kabrine bile karşıydı.

Abdülvehhab, Arabistan'da küçük bir prensliğin başındaki [Muhammad bin Saud](#)'un kendi yorumuna katılmasını sağladı. Ona uyan Suud ve oğlu Abdülaziz bu inancı yaydılar. Bunlara [Vehhabilik](#) dendi. Peygamberinki dahil türbe ziyaretlerini, bir erenin veya peygamberin himmetini dilemeyi, Allah'a birini aracı yapmayı, cami ve mescitlere minare yapmayı dine aykırı kabul ediyorlardı. Suud ve Abdülvehhab, birlikte, ilk ümmeti yeniden oluşturmaya başladılar.

Müslümanları Türklerin değil Arapların yönetmesi inancıyla Osmanlılara karşı cihat açtılar. Bu hareket Osmanlı İmparatorluğunu da epey uğraştırmıştır. Hicaz'ın büyük bir bölümünü Osmanlılardan silah zoruyla aldılar. Türkler bu bölgeyi ancak 1818'de geri alabileceklerdi.

Bu hareket Müslümanlar arasında epey yandaş buldu. Hacılar artık Sufizm yerine [Vehhabilik](#)'ten etkileniyorlardı. Sufilik gittikçe, sıra dışı ve boş bir inanç gibi algılanmaya başlandı. Mistiklikten Hristiyanlar, Yahudiler geri adım atmışlardı. Şimdi sıra Müslümanlardaydı.

Osmanlı Avusturya'ya ağır basıyor, 1788

1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı

Şubat 1788'de Avusturya Ruslarla yaptığı anlaşma uyarınca Osmanlı İmparatorluğuna savaş açtı ([1787-1791 Osmanlı-Avusturya savaşı](#)). Şimdi Osmanlılara karşı Ruslar ve Avusturyalılar beraberce savaşıyorlardı. Bu Osmanlıların Almanlara karşı yapacakları son savaş olacaktı.

Maria Theresia devrinde Osmanlı İmparatorluğu, reformunu yapan Avusturya imparatorluğu ve gene reformlar devrimi yaşayan Rusya'yla mücadele etmek zorunda kalmıştı. Bu mücadele, şehit Ali Paşa gibi, Koca Yusuf Paşa gibi mahir mareşallerin orduyu sevk edebilmesiyle mümkün olmuştur. Bu mücadeleyi yapan Osmanlı ordusu, iyi yönetilen bir orduydü. Bu ordu, XVIII. yüzyılın başından beri askeri mühendislik, tıp, veterinerlik gibi dallarda modernleşmeye başlayan, askerini ne olursa olsun ona göre eğiten, merkeziyetçi, şartlara kolay uyum sağlayabilen bir orduydü. Özellikle süvari ve topçu sınıflarında hızlı ve önemli gelişmeler yapılmıştı.

Bu ordu direniyordu yani en azından müdafa savaşlarında iyiydi. Belgrat iki kere Avusturya tarafından alınmasına rağmen, ikisinde de geri alınabilmişti.

1788'de Mareşal Koca Yusuf Paşa ve Cezayirli Gazi Hasan Paşa cephelerde Avusturya'ya karşı önemli zaferler kazandılar. Artık anlaşılmıştı ki Avusturya askeri bakımdan kendini yenilemeyi bilen Osmanlı imparatorluğu ile baş edemeyecekti.

1788'de İsveç Rusya'ya savaş açtı. Ancak vergilerin ağırlığı ve soylulara gösterilen kayırmalar [III. Gustav](#)'a karşı halkın tepkisini çekmişti. II. Katerina İsveç-Rus savaşı başlayınca altın saçmaya başladı. Soylular 1788'de krala baş kaldırdılar ve İsveç ordusu yerinde çakıldı. Başkaldıranların amacı eski Anayasayı getirmekti. Ancak zorda olsa, burjuva, köylü ve ruhbanı yanına alıp, onların ulusal hislerini alevlendirerek, duruma hakim oldu.

Polonya ordusunu yeniden kurmuştu. Angarya yerine para ile ödeme kondu. Eğitimde ulusal bir sistem uygulanmaya başlandı. Diyet'ten veto hakkı yeniden kaldırıldı. 1788'de Diyet Prusya ile anlaşarak müttefik oldu. Bu sırada Osmanlı ve İsveçlilerle savaşmakta olan Rusya, Polonya'dan çıkarıldı.

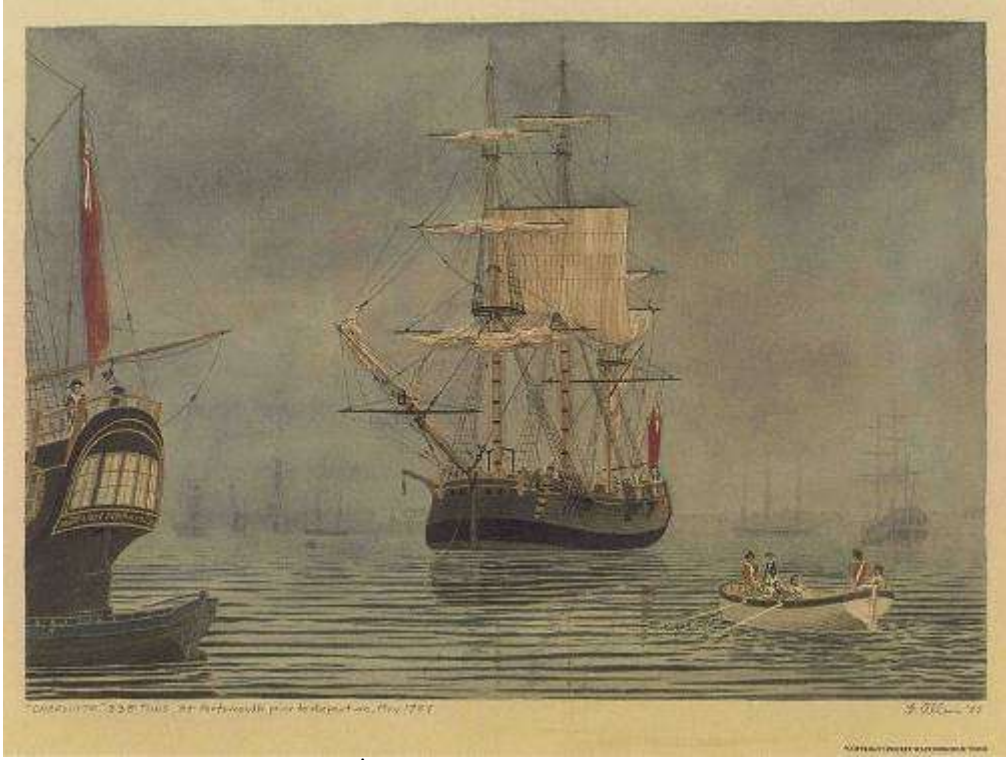
Eylül 1788'de Almanya ile yapılan meydan savaşını Osmanlılar (Koca Yusuf Paşa) kazandı (Şebeş Muharebesi). Alman-Avusturya ordusu tam bir bozguna uğramıştı. İmparator [II Joseph](#) şans eseri esir olmaktan kurtulup, kaçabildi. Osmanlı ordusu Banat ve Tamişvar'ı yağmaladı. Osmanlılar 50.000 esir ve büyük ganimetle döndüler.

Özü, Bender ve Hotin kaleleri, Osmanlıların Doğu Avrupa'daki temel dayanağıydı. Ruslar öncelikle bu kalelere saldırmışlardı. Sadrazam savaşta önceliğini Avusturya ile yapılan savaşlara vermişti.

17 Aralık 1788'de Ukranya'da [Özü](#) (Ochakiv) kalesini kuşatmış olan Rus ordusu Özü'ye girdi. Ruslar Türkleri işkence ederek öldürdüler. Kenti aldıktan 2 gün sonra bile, saklanmış Türk çocuklarını buluyor, onları havaya fırlatıp, süngülerinin uçları üzerine düşürüyorlardı. Özü'den kısa süre sonra Hotin de Rusların eline geçti.

Osmanlı merkezi yönetimi kendi başına buyruk hareket eden Cezzar Ahmet Paşayı pasifize etmeye çalışıyordu. Onu bu sefer de Rakka valisi yaptı, ama o Akka'yı terk etmedi.

Bazı Gelişmeler, 1788

Avustralya'ya ilk göçü götüren gemi İngiltere'de, Charlotte

Ocak 1788 tarihinde Kaptan Philippe Avustralya Botany-Bay'a vardı. Sahile 188'i kadın 717 zindan hükümlüsü, 191 muhafız, 18 subay, 1 boğa, 5 inek, 1 koç, 29 koyun indirdi. Avustralya'ya Avrupa'dan [ilk gelenler](#) bunlardı.

Yine bu yıl, Fransa avcı taburlarının kurulmasını resmen kabul etti. Ordularda hız ve ateş gücü birlikte kullanılmalıydı. Bu ihtiyaç Tümen fikrine yol açtı. Şimdi ordular topçusu, süvarisi, piyadesi, yani bütün savaş ve lojistik birlikleri olan küçük ordu parçalarına bölünüyordu. Tümenler sevk ve idareyi kolaylaştırıp, daha efektif hale getiriyorlardı.

Paris parlömanları yetkilerini krallığın temel kanunundan alıyorlardı. [Parlöman](#) hakları, eyaletlerle yapılan sözleşmelerin, para yardımlarının Etat-Generaux tarafından onanması gereğine dayanıyordu. 1788'de Kral XVI. Louis parlömanı tatil etti. Fermanların kayda geçirilme yetkisini krallığa tam bağlı kişilerden oluşan bir divana bıraktı. İşte bu devrime giden kapıyı araladı.

Devrim ayrıcalıkların başkaldırısı ile başladı.

[Wilkinson](#), Paris suyuolları için 64 Km uzunluğunda dökme demir boru imal ve teslim etti.

İngiliz ressam [Geingsborough](#) (1727 – 1788) öldü.

Artist kardeşler, Gainsborough

Basın özgürlüğü Danimarka’da ve Prusya’da burjuvazi tarafından silah gibi kullanılıyordu. II. Friedrich-Guillaume çıkardığı bir kanunla her tip yazılı nesneyi bir resmi komüsyonca inceletmeye başladı.

Artık İspanya Amerika’daki kolonilerine onlardan aldığından daha fazla mal satıyordu. İspanya’nın ülke nüfusu da artmış, 5 milyondan 10 milyona çıkmıştı. Donanma ve orduda da yenileştirmeler başlamıştı.

Bütün bunlara rağmen İspanya bir türlü bütçesini denkleymiyordu. [III. Carlos](#) vergi kiralamalarına son verdi. Vergi gelirlerini görevlilere toplatmaya çalıştı. Ama soyluları ve ruhbanı vergi içine alamıyordu. Banka kurmaya çalıştı, ama başarılı olamadı.

İspanya değişmeye çalışıyordu ama mali bunalım yakasına yapışmıştı. Değişiklikler daha semeresini verememişti. Ülke tam bir mali bunalım içindeydi.

Vietnam’da Kral Nguyen-Anh Fransızların yardımı ile galip gelip, Saygon’u almıştı. Şimdi tekrar kuzeye doğru büyüyor, Annam topraklarını ele geçiriyordu.

İspanya kralı Charles III

Afrika gezisinden 1773’de dönen James Bruce izlenimlerini 1788’de kitap olarak yayınladı. Kitap İngiltere’de derin yankı yaptı. Bu yıl, Afrika’da sistematik keşifler yapılabilmesi için Afrika derneği kuruldu.

Fransız ressam [La Tour](#) (1704 – 1788) öldü. Voltaire, XV. Louis ve [Madame de Pompadour](#)’un resimlerini çizmişti. Pastel çalışan bir ressamdı.

İngiliz saat yapımcısı ve bilgin [John Whitehurst](#) (1713 – 1788), Alman astronom [Johann Georg Palitzsch](#) (1723 – 1788), [Metodizmin](#) kurucularından [Charles Wesley](#) (1707 – 1788), Fransız kompozitör [Carlo Antonio Campioni](#) (1719 – 1788), Avusturyalı kompozitör [Giuseppe Bonno](#) (1711 – 1788), İtalyan fizikçi ve doğa bilimci [Giovanni Antonio Scopoli](#) (1723 – 1788), Britanyalı ressam [Thomas Gainsborough](#) (1727 – 1788), Alman besteci [Carl Philipp Emanuel Bach](#) (1714 – 1788), İspanya kralı [Charles III](#) (1716 – 1788) 1788 yılında öldüler.

Pratik Aklın Eleştirisi

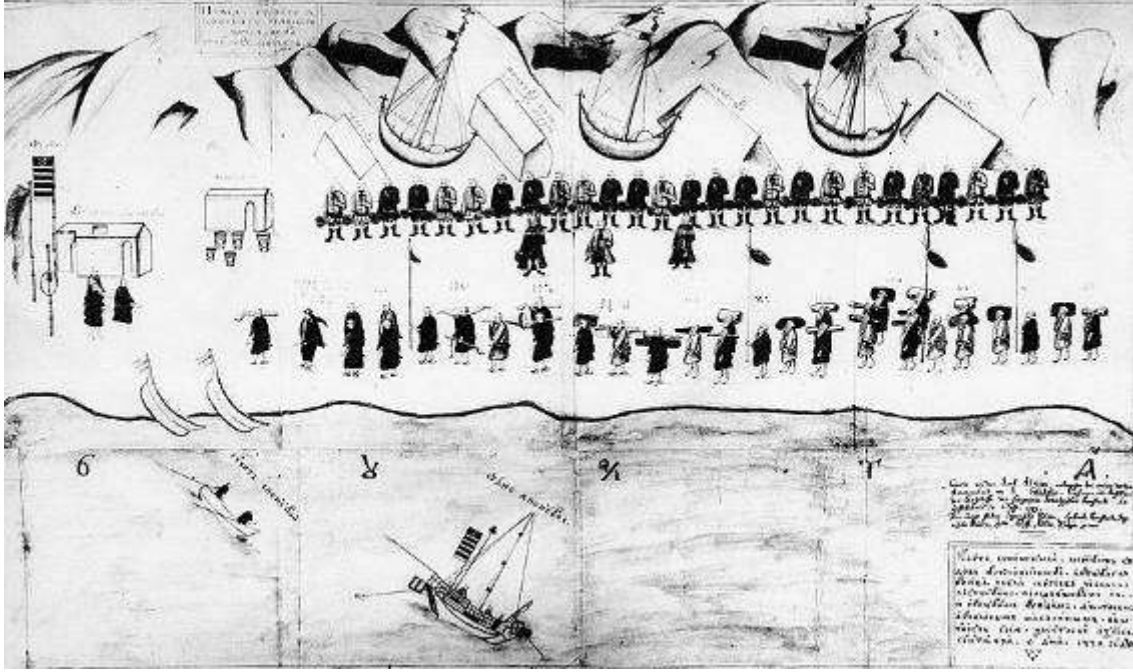

Kant

1788’de [Kant](#), [Critique of Practical Reason](#) (Pratik Aklın Eleştirisi) adlı eserini yayımladı. İnsanın ahlaki bir yaşam sürmek için, doğru davranışlarını sevinç ile ödüllendiren bir yöneticiye gerek olduğunu ileri sürdü. Bu görüş açısı, Tanrı’yı ahlak sistemine ekliyordu. Önemli olan ahlaktı. Tanrı merkezdeki yerini kaybetmiş, oraya insan gelip, oturmuştu. Bu insanın konumunda bir ilerlemeydi. Bu insanın özerkliğini ilan edip, Tanrı’dan tamamen vazgeçmesinin kapısını açıyordu.

Kant, geleneksel kanıtların doğruluğundan şüphe eden, aslında bunların birer kanıt olmadığını gösteren Batı’daki ilk insanlardan biridir. Kant, etrafı için de çok inandırıcı olmuştu. Bir daha kimse bu kadar inandırıcı olamayacaktı.

Japonya'da Açlık, 1788

Tsunamiden sonra Akkeshi'ye sığınan Rus gemisi nedeniyle Rus Japon görüşmeleri, 1779

Japonya 1783'den beri felaket üstüne felaket yaşıyordu. 5 sene sürekli kıtlık oldu. Kedi ve fare yüksek fiyatlara satılmaya başlandı. Ölüler yenmeye başlanmıştı. Can çekişenler yenmek üzere öldürülüyordu. Ölü etleri uzun süre dayansın diye pişirilip sahanlara konup, gömülüyordu.

Ülkede asayiş kalmadı. Hırsızlık soygun gırla gidiyor, yetkililer bir şey yapamıyorlardı.

Olup bitenlere Daimolar, samuraylar, okumuş burjuvalar içleri kan ağlayarak bakıyorlardı. Bir yandan da Avrupa'nın gücü karşısında telaşlanıyorlardı. Hollandalılar, saat, teleskop, fener, Leyde şişeleri, termometre, barometre getiriyorlardı. Hristiyanlık dışı kitaplar da geliyordu.

Japonya'da artık herkes, bir Avrupa saldırısına Japonya'nın dayanamayacağında hemfikirdi. Shei Hayashi, Rusların ilerleyerek Japonya'ya komşu olmasını milli bir felaket olarak algılıyor ve haber veriyordu.

Japon gençleri Japonya'nın da Avrupa ülkeleri seviyesine çıkmasını hasretle bekler olmuşlardı. Tokugawa rejimi saygınlığını yitirmişti.

Buffon

1788 yılında ölen, Georges-Louis Leclerc, [Comte de Buffon](#) (1707 –1788) Fransız Doğa Bilimci, matematikçi ve ansiklopedist bir yazardı. Doğa Bilimlerine yol açan en etkin kişilerden biridir. Sonradan Buffon kontu olmuştu. Babası aslında burjuva bir danışmandı. İyi bir öğrenim görmüştü.

Krallık bahçesine görevli olarak atandı. Burada Doğa Tarihi yazma düşüncesi içine girip, yaşamını buna adadı. 1749'dan ölene kadar 32 cilt yayınladı. Bunların içinde Yeryüzü, İnsan, Dörtayaklılar, Kuşlar, Madenler vardı. Buffon'un bu eserleri yazarken pek çok yardımcısı olmuştu. Ancak, en ilgilendiği konuları kendi başına yazdı. Bunların içinde Yeryüzü Kuramı, İnsanın Doğal Tarihi, Doğanın Devirleri ve Madenler vardı.

Eserlerini yazarken hassas davranır ve her yazdığı kelimenin üzerinde dururdu. Titiz bir yazardı. Yazdıktan sonra daha doğruyu bulursa bunu tekrar yazardı. Bakış açısını da bilgilendikçe değiştirmişti. Bundan da gocunmazdı. Yeryüzü Kuramının yetersiz ve yanlışlarını gördükten sonra, 29 yıl sonra, Doğanın Devirleri adı ile onu tekrar yazmıştı. Buffon'un gösterdiği titizliği bazı yardımcıları göstermediler. Bu nedenle yazılan kitapları içinde dili ağdalı ve yapmacıklığa kaçanlar vardır.

Buffon kısmı gerçeklerle yetinmiyor, olayların bütünü görmek istiyordu.

Buffon sadece bir bilim adamı değildi. Gerçeğe düşküncü ama zevke ve paraya da düşküncü. Eğlence salonlarına sık sık giderdi. Toprak spekülasyonu yapardı. Taşocakları ve ormanları işletirdi. Maden ocağı açtırırdı.

Buffon jeolojik incelemelere başladığında ana görüş Kutsal Kitapta anlatılan “ Allah Dünyayı 6 günde yarattı “ görüşüydü. Bir anda hayvanlar, bitkiler ve kıtalar oluvermişti. Şimdi ne görüyorsak, kuruluşta da o vardı. Bulunan fosillere ise doğanın şekillendirdiği çakıl taşları olarak bakılıyordu.

Buffon sadece gerçeği istiyordu. Doğanın Devirleri adlı eserinde Dünya tarihinde 7 devir olduğunu söyledi. Birinci devirde dünya ve gezegenler ortaya çıkmıştı. Sonra Dünya sertleşerek iç kayasını ve camcı nesneleri oluşturmuştu. Üçüncü devirde sular ortaya çıkıp, dünyayı kaplamıştı. Dördüncü devirde sular çekilmiş, volkanlar harekete geçmişti. Beşinci devir Fillerin ve güneyin diğer hayvanlarının kuzeye gelmesiyle başlamıştı. Altıncı devirde kıtalar birbirinden ayrılmıştı. Yedincisinde insan doğaya yardıma başlamıştı.

Buradan modern Jeoloji doğdu.

Kilise Buffon’a karşı çıkıyordu. Kilise helecenlanmıştı. Buffon’dan fikirlerinden geri dönmesini istedi. O da “ tarihin Yaradılış hakkında söylediklerine harfiyen inandığını ve Musa’nın söylediklerine ters olan her şeyi ret ettiğini “ açıkladı.

Teknik Devrim

Deniz Ticareti

Başlamış ve hızla ilerlemekte olan büyük Teknik Devrim, Avrupa'yı diğer halkların çok üzerinde bir maddi güce ulaştırmıştı. Asya'nın büyük uygarlıkları kuşatılmaya başlanmıştı. Bu üstünlük, diğer halklar aynı teknik ile donanıp, Avrupa'ya karşı aktif mücadeleye girene kadar sürecekti.

Teknik gelişme, daha önceki sayfalardan görüldüğü gibi kendi başına olabilen bir şey değildi. Bu bir süreçti. Önce ortaya Burjuvazi çıkmıştı. Burjuva, güzelliklere sahip olma isteğine gelecek kadar zengin olmuş para harcar hale gelmişti. Rönesans doğmuştu.

Rönesans ile başlayan aydınlanma, içine pek çok insanı çekerek ve katılan insan sayısı arttıkça kartopu gibi büyüyerek, bugünlere varmıştı. Dinin durgun, değişim ve gelişime kapalı yapısından kurtulan insanın neler yapabileceği, Avrupa'nın bu anlatılan tarihindedir. Diğer

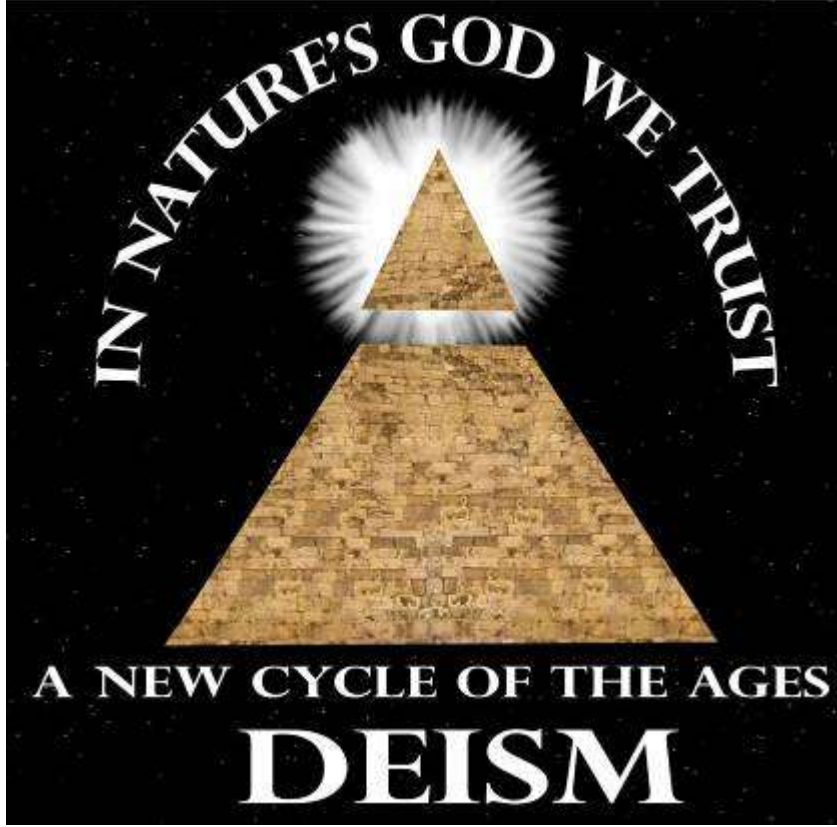
toprakların halkları, Asya'nın büyük medeniyetlerinin insanları, Avrupa'dan daha az zeki değillerdi. Onların bu gelişmeyi yaratamamalarındaki temel etken dinin onları uyuşturması ve bu uyuşukluğu yıkacak burjuvazinin ülkelerin kendi ekonomik koşullarından ortaya çıkamamasıydı.

Avrupa'nın bu gelişmesinde, kıtanın birbiri ile rekabet eden ve pek çok konuda çıkarları ve fikirleri birbirine ters olan ülkelere bölünmüş olması da önemli bir rol oynamıştır. Despotik merkezi yönetimler zayıflayıp, insanlar üzerindeki baskı azaldıkça, akıl ve onun marifetleri çoğalır. Avrupa'da bir ülkede dikiş tutturamayan kişilerin, diğer bir ülkede kendilerine uygun zemini bulabilmiş olmaları çok önemlidir. Avrupa'da aydınlanma ile beraber akıl zincirlerinden kurtulmaya başlamıştır. Bu şans Çin, Hindistan, İran ve Osmanlı (Doğu Roma) gibi Asya'nın büyük medeniyetlerinde oluşmamıştır.

Avrupa kıtalar arası yolculukları başarıp, büyük deniz ticareti ve sömürgeler ile zenginleşemeseydi, yine bu gelişmeler böyle olmayabilirdi veya bu denli hızlı cereyan etmeyebilirdi. Avrupa deniz ticaretine ve sömürgelere çok şey borçludur.

Doğa Dini

Daha önce de çeşitli vesileler ile görüldüğü gibi, bazı insanların kafasında din şekil değiştirmişti. Evrenin düzenini sürdüren bir Tanrı vardı. Ahlaklı davranmak için ihtiyaç olduğu düşünülen ruhun ölmezliği de duruyordu. Ama selamete ermek için doğa ile mücadele etmek yerine, yaşam sırasında mutluluğu bulmak için doğa takip edilmeliydi. Bunlara İngiltere’de serbest düşünenler (Deistes) dendi. Fransa’da ise adı aydınlanmaydı.

Ortaya, geleneğe ve otoriteye itaat yerine bireysel akıl yürütme gelmişti. Dogmalar eleştiriliyordu. Hristiyan dininin müsamahasız yanları vurgulanarak, akla aykırı bulunuyordu. Hristiyan dininin ibadet usulleri küçümseniyordu.

Bu yeni düşünsel devrim, halk yığınlarına nüfus edememişti. Hatta burjuvalar ve küçük asiller bile eski inançlarını muhafaza ediyorlardı. Aslında Batı Avrupa’da XVIII. Yüzyıl dini bir sofuluk dönemi idi. İngiltere’de Metodistler ortaya çıkmış ve cehennem korkusu yeniden canlanmıştı. Almanya’da mistik duygulara sahip ve İncil’e harfi harfine uymaktan yana topluluklar ortaya çıkmıştı.

Doğa dini, çok dar bir çevrede, büyük feodaller, prensler, bakanlar, yazarlar ve bilim adamları arasında taraftar bulmuştu. Ancak bunlar etkili kişilerdi. Yeni anlayış Mason locaları aracılığı ile Avrupa yüksek sosyetesinde yayıldı. Alman kökenli Çarlar bu dini Rusya asilleri arasına soktular.

Katoliklik her yerde bu yeni anlayışla savaşıyordu. Engizisyon, kitap yakma, mahkemede suçluluk ilanı Katoliklerin silahlarıydı. Ancak yayılma durmuyordu. Paris'te kahvelerde, sonra bazı hanımefendilerin partilerinde, Mason localarında, özel kulüplerde yayılmaya devam etti.

Doğa iyi bir Tanrı tarafından yaratılmıştı. İnsanın mutluluğu için vardı. Şu halde ekonomi de doğa kanunlarına bırakılmalıydı. Hükümetler, ekonomide doğa kanunlarına karşı olan bütün düzenlemeleri ortadan kaldırmalıydılar. Yeni anlayış merkantilist tavrın bütün usullerine düşmandı. Tarımın, endüstrinin ve ticaretin kural olmaksızın serbest olmasını istiyordu.

İyi Tanrı insanın yalnız kendisi için değil, başkaları için de mutluluğu aramasını istiyordu. Hristiyanların sadaka merhameti, hayır işleri ile ikame edilir olmuştu. Bunlar hastaneler, yaşlılar evleri, sakatlar için düşkünler evleri, öksüzler yurtları açmak gibi işlerdi. Hayır işleri ülke sınırları ile sınırlanmamıştı. Bütün insanları kapsıyordu. Böylece hayırseverlik, insan severlik (hümanite) haline bürünüyordu. Merhamet hissi de bu duyguyu kuvvetlendiriyordu. Bu gidiş örf ve adetlerde ihtilale doğru bir gidişti. İşkence, eziyet etme, astlara sert davranma insanlığa aykırı olarak algılanıyor ve derin bir nefrete yol açıyordu.

Avrupa'da töreye uygun kurulmuş olan bütün eski rejimler hata ve adaletsizlik odağı olarak görülüyordu. Geleneksel kurumlar yolsuzlukların kaynağıydı. Bütün bu rejimler ortadan kaldırılmalıydı.

Hurafelere Devam

Cin

Bilim ve bilimsel düşünce yaygınlaşsa da yine de bir azınlığın ayrıcalığıydı. Bu ayrıcalığa sahip olanlar arasında bile hala hurafelere takılanlar bulunuyordu. Denizadamları, denizkızları, kartal başlı aslanlar, tek boynuzlu atlar, masal hayvanlarına inanan ve bu inançları yayanlar bulunuyordu.

Voltaire bile yaşadığı kırsal alanda kabuklu deniz hayvanlarının doğduğunu ve bunlar üzerinde deney yaptığını söylemişti.

Hayvan ve bitkilerin sihirli güçlerini kullanarak hastalıkların tedavi edildiği, ağrısız doğumların yapıldığı şarlatanlığı kalabalıkları kendine çekiyordu.

Uçurulan balonları köylüler parçalıyordu. Paratoner kent halkının tepkisini çekiyordu. Herkes geleceği okumaya (fal), sihre, büyüye inanıyordu. Cinlere gidenler, cin kovucular gırlaydı. Böyle bir hayalle yaşamın karıştığı ortamda, bir avuç bilim adamı, hem bu kaostan çıkıyor ve hem de bilimi rayına oturtmaya çalışıyordu.

Hurafelere inanmak (Cin, melek, şeytan, ermiş, büyü, fal vs...), insan hayal gücünün somut bir sonucudur. İnsanlar hayal kurmadan yaşayamazlar. Somut konulara kafasını takan insanlar, uğraşları ile hayal güçlerini birleştirdikçe randımanları artar. Ancak toplumun büyük bir kısmının eğitimi ve koşulları somut gerçekler peşinden koşacak kadar yeterli değildir. Onlar hayal güçlerini bilgi ve bilim dışı harcarlar. Zaten dinlerin hepsi büyü ve fal (kehanet)

ile kol koladır. Büyü ve kehanet sanki doğaüstü güçlerin bizim dünyamızda ortaya çıkışı gibi algılanır. Böylece din somutlaştığından, dinler ve huraeler birbirlerini besleyerek ilerlerler. Dinler sözde büyücülüğe karşı imiş gibi dursalar da pratikte ondan ayrılamazlar.

Cin, fal, büyü gibi işlerle uğraşan konu uzmanları ise, halk tarafından öbür dünya ile ilişkili görüldüğünden saygı görürler. Onların işlerini yürütmekte ve geliştirmekte maddi, manevi menfaatleri vardır.

Aslında olmayan bir şeye inandırılıp, korku ile yaşatılanlar ki bu halkın büyük çoğunluğudur, huraeler sayesinde inandıklarının somutlaşmasını hissederler. Böylece psikolojik olarak rahatlarlar. Yani lafın kisası Hurafe ile halk arasında veren memnun, alan memnun bir ilişki vardır. Yine hurafecilerle din adamları arasında karşılıklı saygı ve menfaate dayalı bir ilişki sürer gider.

Avrupa, 1789

1789 Avrupa Haritası

XVIII. yüzyıl biterken dünyanın hala etkin bölgesi Avrupa'ydı. Avrupa'da ise en etkin olan kısım Batı Avrupa'ydı. Doğu Avrupa'nın sınırları belirsizdi. Ulaşım ve haberleşme zorlukları mesafeleri daha da uzak yapıyordu. Bir mektup Fransa'dan Polonya'ya 3 haftada varıyordu. Batı gazetelerinde Doğu ile ilgili haberler nerede ise hiç yoktu. Arada sırada Rusya'dan üstünkörü bir haber geliyordu. Rusya hala her açıdan barbar bir ülkeydi.

Halkın nazarında ve ilişkilerde en uzak yerler Saksonya ve Avusturya'ydı.

Rusya'nın nüfusu 30 milyon kadardı. Birleşik Eyaletler (Hollanda) ve Avusturya Pays Bas'ı (Belçika) beraberce 4 – 5 milyon kadar nüfusa sahipti. İrlanda 5 milyonu. İngiltere İrlanda dahil 15 milyonu. Fransa 26, 27 milyon kadardı. İspanya'nın Avrupa nüfusu 12 milyonu. Ama arkasında koca bir imparatorluk vardı. Portekiz'in nüfusu 3 milyon kadardı ama Brezilya ona aitti.

Dünya'da her yer, Avrupa kolonileri, sömürgeleri, nüfuz sahaları ile parsellenmişti.

Avrupa zenginleşmişti. Bu zenginlik eski hukuksal yapı ile çelişiyordu. Genelde rejimler mutlakiyet ve haklarda eşitsizlik üzerine kurulmuş aristokratik bir rejimdi. Tanrısal hukuk

ilkesi devlete uygulanıyor, bütün hükümdarlar Tanrı'ya dayanarak hüküm sürüyorlardı. Hükümdar Tanrısal gücün bir görevlisi, bir temsilcisiydi. Bu nedenle de kararlarında yanılmazdı. Hükümdar demek devlet demekti.

Yasama ve yürütme yetkisi hükümdardaydı. Devlet yüksek memurları hükümdardan aldıkları yetki ile yönetiyorlardı. Bunlar monarşinin kurumlarıydılar ve mutlaki yönetimle özdeşleşmişlerdi. Hükümdarların yeterli olmadığı hallerde bile monarşi bütün sertliği ile devam ediyordu. Ruhban olsun, laik senyörler olsun sistemin parçasıydı. Hatta idarede, belediyelerde ve adli sistemde yer alan burjuvalarda sistem tarafından kendi ile bütünleştirilmişlerdi. Herkesin çıkarı birbirine bağlıydı. Uysallaşmış ve bütünleşmiş kişiler il ve ilçelerde yönetimi ellerinde tutuyorlardı. Bu unsurlar Hükümdara yardımcıydılar ve vergi toplamada önemli bir yerleri vardı. Prusya gibi bazı ülkelerde onlar olmasa tek kuruş vergi toplanamazdı.

Feodal rejim Doğu Avrupa'da çok daha ağır basıyordu. Buralarda soyluların mülkiyeti ve servaj vardı. Özgür köylü parmakla sayılacak kadar azdı. Rusya'da toprak tamamen asillerin ve Çar'ındı. Orada Kilise toprakları da Çar'a aitti. Rus nüfusunun 4/5'i serflerdi. Bunlar toprağa değil kişilere bağlıydılar. Panayırlarda hayvanlar gibi sürülerle alınıp, satılırlardı. Onları koruyacak kimse yoktu. Eğer efendileri toprağın dışında çalışma hakkı tanırsa, buna karşılık kazançtan pay alırdı.

Polonya'da benzer durumdaydı. Buna karşılık Prusya ve İskandinav ülkelerinde servaj kalkmıştı. Toprakta köylü mülkiyeti de ilerlemeye başlamıştı.

Aristokrasi sadece köylüye değil, komünlere de el atmıştı. Tahıl ticaretini eline geçirmişti. Biracılığı, içki satımını tekelleştirmişti. Karada ve suda avlanma hakkı sadece aristokratlara aitti.

Macaristan'da soylular güçlüydü. Avusturya onlarla işbirliği yapmaksızın, bu ülkeyi yönetemezdi. Köylü, servaj olmasa bile Avusturya ve Macaristan'da hala tam hür sayılamazdı. Ancak yine de köylü mülkiyeti ilerliyor ve yavaş yavaş soyluların topraklarına el atıyordu. Bu eğilim İtalya ve Germen İmparatorluğunda artmış olarak devam ediyordu. Rhein havzasına yaklaştıkça, köylüler, toprak mülkiyetine kavuşmuşlardı. Po ovasında, Toskana'da, İspanya'da servaj ortadan kalkmıştı. Toprak sahibi olan soylular ve ruhban, topraklarını kiracılara ve yarıcılara vererek işletiyorlardı. Para ile işçi tutarak işletme, sadece zengin tarım bölgelerinde uygulanıyordu. Pays Bas'da toprak kilisenin elindeydi ve kiralama genelleşmişti.

İngiltere'de toprağın mülkiyeti lortların ve burjuvaların elindeydi. Burada kiralama iyice yaygınlaşmıştı. İngiltere ve Birleşik Eyaletlerde, işçi sanayide çalışmak istiyordu.

İrlanda fakirlikten, açlıktan kırılmaktadır. Halkın ¾'ü yalınayak dolaşmaktaydı. İrlanda da 1 milyon gündelikçi vardı, bunun ancak yarısı tüm yıl çalışabiliyordu.

Avrupa hala köylüyü sömürerek yaşamaktaydı.

Bu arada toprakta verim kaybı da ağır basmaya başlamıştı. Batı Avrupa'da hayvancılık ağır basmış, buğday yerini geniş çayırlara bırakmıştı. Doğu Avrupa ise dışarı tahıl satar hale gelmişti.

Avrupa nüfusu hızla artıyordu. XVIII. Asırda İngiltere, Pays Bas ve İspanya'da nüfus katlanmıştı. Rusya büyük ölüm oranına rağmen yılda 300.000 artıyordu.

Avrupa'da bazı kentlerin nüfusları şöyleydi: Paris 500.000, Viyana 250.000, Varşova 100.000, Moskova ve Petersburg Viyana kadar, Kutsal German imparatorluğunun 51 kenti toplam 700.000, Hamburg 130.000, Londra 1.000.000 yakın, Amsterdam 200.000, Barselona 100.000, İtalya'nın büyük kentleri 100.000 civarında, diğer pek çok kent 50.000 civarında nüfus barındırıyordu.

Güney Amerika veya Latin Amerika, Avrupa'nın dışında ama Avrupa'ya bağlı yerlerdi. Burası için için ısınıyordu. Latin Amerika'da kilise otoritesi, kilisenin zenginliği müthişti. Pek çok görev kilise adamları tarafından yürütülüyordu. Latin Amerika'da, ticaret sonucu ve Amerika'da doğup, plantasyonlardaki üretimle zenginleşmiş bir burjuvazi vardı. Bu burjuvazi ile görevliler mücadele içindeydiler. Burjuvazinin hedefi İspanya hakimiyetinden kurtulmaktı. Latin Amerika, Fransız aydınlarına benzer şekilde, Jean Jacques Rousseau gibi Aktüel Fransız yazarlarının kitaplarını okuyor ve etkileniyordu.

Brezilya Portekiz vesayetinden kurtulmak istiyordu.

Anglosaksonlar

Aydınlar Anglosaksonlara öncü olarak bakıyorlardı. İngiltere, hiçbir Kara Avrupa ülkesinin ulaşamadığı bir siyasal yaşamı sürdürüyordu. Ancak aslında iktidar bir oligarşinin elindeydi ve toplum bezirgandı (tüccar).

İngiltere’de parlamento ile kral arasındaki ilişkiler, karşılıklı haklar geleneklerle belirlenmişti. Bu hakların sınırlarını belirleyen hiçbir metin yoktu. Avam Meclisi ise ulusun küçük bir azınlığını temsil ediyordu. Oy hakkı ev veya toprak mülkiyetine sahip olup, olmamaya bağlanmıştı. Oy hakkı tüm ülkede sadece 450.000 kişinin kullandığı bir ayrıcalıktı. İngiliz Meclisinde koltuklar zengin toprak sahiplerinindi. İngiltere’deki seçim bölgeleri haritası çok eskiydi ve güncel duruma uymuyordu. Ayrıca milletvekili vekaleti satın alınabiliyordu. Fiyat da standarttı. Avam kamarasının üçte ikisi önceden belirlenmiş kişilerden oluşuyordu.

İngiltere’de ayrıca eskimiş bir vergi sistemi vardı. Başbakan Pitt, onu düzeltmeye çalışsa da sistem hala köhneydi. Anglikan kilisesi de tüm ülkeden bir nevi haraç alıyordu. Buna ondalık deniliyordu. Bu para İrlanda Katoliklerinden, İskoçya Presbiteryenlerinden de toplanıyordu.

İngiltere de dinsel kavgalar sürüyordu. Örgütlenme hakkı işçilerden esirgenmişti. Çalışanların ücretleri çoğu zaman kanunla saptanıyordu. İşçiler bu ücreti kabul etmek zorundaydılar. Çocuklar ailelerinden kopararak, zorla çalıştırılıyorlardı. İngiltere’de yoksullara uygulanan ceza ve infaz yasası, normal halka uygulananlardan farklıydı. Sefalettaki insanlar için acımasız kanunlar uygulanıyordu. 12 kuruş çalmanın cezası idamdı. Kırbaç cezası, direğe bağlanma, teşhir gırla gidiyordu.

Bütün bu kötülüklerin içinden daha fazla eşitlik, daha fazla kardeşlik istekleri yükseliyordu. Basın özgürlüğü vardı ve inançlar, düşünceler yayılıyordu.

Kuzey Amerika’da 13 devletten her birinin yazılı bir Anayasası vardı. Anayasaların başında da sosyal sözleşme temeli olarak “ Doğal Hakların “ ilan edildiği bir bildiri yer alıyordu. Anayasalarda yetkiler özenle ve açıkça ayrılmıştı. Yürütme sınırlandırılmıştı. Pensilvanya dışında bu devletlerde de İngiltere gibi 2 meclis vardı. Buralarda da oy hakkı toprak sahipliğine bağlıydı. Güney Carolina’da Senato adayı olabilmek için 2.000 dolar değerinde bir mülke sahip olmak gerekiyordu.

Kuzey Amerika’da bu devletlerin karşısında Federe devlet zayıf kalmıştı.

Federe devlette Kongre ile başkan’ın yetkileri dengelenmişti. Başkan, federe devletlerin ortak başbakanı gibiydi. Yönetim, Anglosakson ve Pürütan kökenli bir oligarşinin elindeydi. Merkezi hükümetin güçsüzlüğü cumhuriyetçileri tedirgin ediyordu.

Bu 13 devlette çalışma, basın, toplanma ve dernek kurma özgürlüklerinin önünde hiçbir engel yoktu.

Ama Anayasalar Beyazlar için hazırlanmıştı. Renkli insanların toplum içinde yerleri yoktu. Kölelik vardı ve hiçbir yerde köleliğin kaldırılması diye bir sorun yoktu. İnsanın insanı sömürmesi doludizgin devam ediyordu.

Her şeye rağmen, hiç olmaz ise Beyazlar için Amerikan Anglosaksonları, Avrupa’dakilere oranla daha ilerideydiler. Bu durum bir çekim alanı yaratıyordu. Burjuvazi, Anglosaksonlar içinde, başı almış çekiyor, kitleleri de peşine takıyordu. Bu bir saygınlık odağıydı.

Fransız Devriminden önce Fransa

Kiremit (Fayans) günü, Halk Grenoble'da parlömanların üzerine damlardan kiremit atıyor.

Hatırlanacağı gibi Fransız halkı bilinçlenmeye, kralın ve asillerin denetiminden çıkmaya başlamıştı. Şehirlerde yaşayan pek çok burjuva atılım içindeydi. Kitaplar yaygınlaşıyor, aileler çocuklarını üniversitelere gönderiyor, kültürel seviye yükseliyordu. Çıkan gazete, bildiri ve broşürler, kitlesel bilinçlenmeye yol açmaktaydı. Tabii sonuçta toplumsal değişim talepleri de olgunlaşmıştı

Toprak sahipleri ve soylular, ayrıcalıklarını korumaya çalışmaktaydı. Soylular statülerini koruma hevesindeyken, ekonomik olarak güçlenmiş olan burjuvalar toplumsal halklarda söz sahibi olamamaktan şikayetçiydiler. Kırsal nüfus ise üzerindeki vergi yükünün hafiflemesini istemekteydi.

Devrimci düşünce, ülkede köklü yapısal değişikliklere gitmek gerektiğine inananlar arasında yayılmaya başlamıştı. Merkezi otorite ülkenin içinde bulunduğu evrimsel süreci kavrayamamış ve eski yöntemlerle sorunları halletme yoluna yönelmişti.

Toplum büyük bir hızla değişiyordu. Bunda “aydınlanma filozoflarının “ büyük etkisi vardı. Aydınlanma felsefesi, akıl ve mantığın gereği olarak, köklü geleneklerin ve mutlakiyetçi eğilimlerin ortadan kaldırılması tezine gelmişti. Aydınlanmacılar tüm alanda özgürlük istiyorlardı. [Montesquieu](#), yasamanın halkı temsil eden vekiller aracılığı ile kullanılmasını ve güçler ayrılığı ilkesini önermiştir. [Voltaire'e](#) göre kral, filozoflardan kurulu danışmanların öğütüne uyarak topumu aydınlatmayı hedeflemeli, İngiliz modeli gibi parlamenter bir sistemin kapılarını açmalıydı. [Rousseau](#), insanların doğuştan eşit olduğuna inanmakta, çoğunluğun iradesinin (halk egemenliği) siyasal rejime hakim olması gerektiğini vurgulamaktaydı. [Diderot](#) ile [d'Alambert](#) ise yasa önünde eşitlik, düşünce ve ifade özgürlüğü gibi talepleri gündeme getiriyorlardı.

Burjuvaların hareketlenmesinde, aydınlanma filozoflarını etkilerini yanında, İngiliz Halklar bildirgesi gibi metinlerin ve bunların temelini oluşturan [John Locke](#)'nin fikirlerinin ve Amerikan Bağımsızlık Bildirgesinde dile getirilen demokratik ilkelerin ve liberal ekonomik fikirlerin etkisi vardı.

Devrimden önceki yıllar, Fransız ekonomisi için, pek parlak geçmemişti. Ticaret, savaşlar sebebiyle azalmıştı. Köylü mahsulünden beklenen verimi alamayarak, açlığa kadar dayanan sorunlarla karşılaşmış, tek çözüm yolu olara şehirlere göç etme yolunu tutmuştu. Zaten bu devirde köylünün hem yaşama ve hem de satma olanağı yoktu. Ayrıca bu dönemde toprağın üçte biri nadasa bırakılıyor, ürünün ¼ veya 1/5'i tohum için ayrılıyordu. Ürünün yüzde onu vergi ve senyörlük haklarına gidiyordu. Köylü ailesi kalabalıktı ve bir ekmek tüketicisiydi. Aile ise çocuk ölümlerinin azalması nedeniyle artıyordu. Yine de köylerde satacak kadar fazla ürünü olan bir eşraf tabakası vardı.

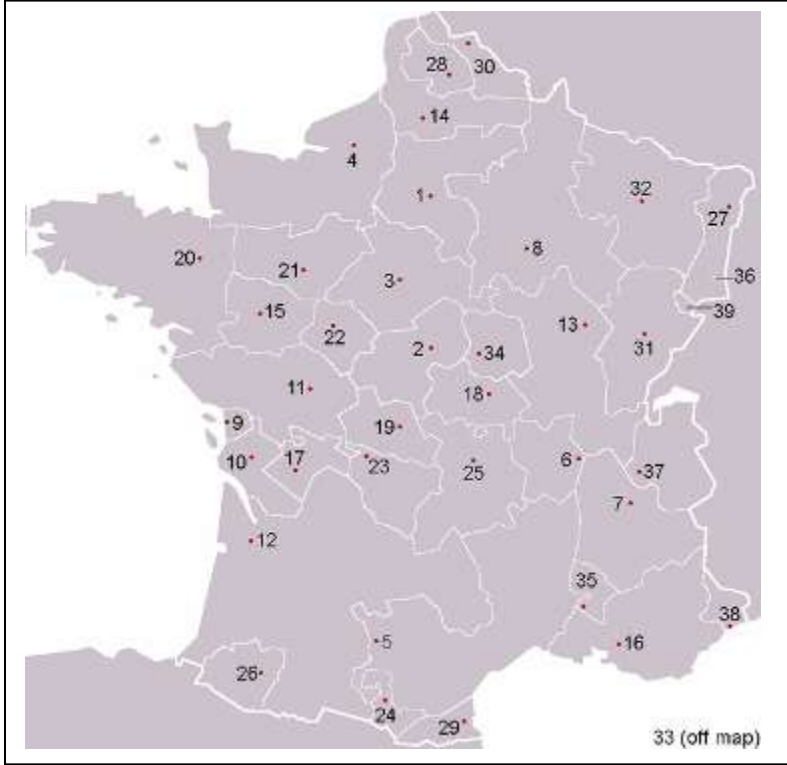
Kırsal alandaki kiracı ve yarıcılarının durumu da kötüydü. Kiracılar, kiralarnı ödeyebilmek için ürünlerini satıyor ama hayat pahalılandıkça satıştan elde ettikleri gelir, kira artışına yetmiyordu. Yarıcılık ise fiili olarak ürünün yarısını değil dörtte birini alabilir olmuştu. Kırsal kesimde mülk sahibi ile köylü arasındaki uyumsuzluk ana çelişkiydi.

Kırsal alandan kente bir akış vardı ama şehirler artan nüfusun ihtiyacını karşılayamıyordu. Aslında Fransa'nın ekonomisi pek çok çağdaş devlete göre ileri düzeydeydi, fakat önceki dönemlerle karşılaştırıldığında görülen fark edilir gerileme halkı panik içine sokmuştu. Halkın ekonomik sorunlar nedeniyle vergilerini düzenli ödeyememişti. Vergilerin sekteye uğraması hazineyi büyük bir bunalıma sürüklemişti. Uzayan savaşın maliyetinin fazla olması, teknolojinin gelişmesiyle savaş masraflarının artması, bir de saray masraflarını aşırılığı sebebi ile devlet iflasın eşiğine gelmişti. Bu sebepten kral vergilerin arttırılması ve yeni vergileri konması yolunu tutmuştu. Buradan tüm toplumunda vergilerin yaygınlaşması düşüncesi ortaya çıkmıştı.

Fransa, Kuzey Amerika'daki tüm kolonilerini 1763 tarihinde, [Yedi Yıl Savaşı](#) sonunda imzalanan 1763 [Paris Antlaşması](#) ile İngiltere'ye kaptırmıştı. İngiltere, Yedi Yıl Savaşları'nın mali yükünü, yeni vergilerle kolonilerden çıkartmaya kalkışınca; bu durum Kuzey Amerika kolonilerinde huzursuzluk yaratmıştı. 1774 yılında [Onüç Koloni](#)'nin başlattığı [Amerikan Bağımsızlık Savaşı](#) 1776 yılında bağımsızlık ilanıyla sürmüştü. Fransa ise bu çatışmalara büyük boyutlarda mali destek vererek dolaylı olarak katılmıştı. Ayrıca fiili yardımı da olmuştu.

Paris parlömanı da bu yeni vergiye onay vermeyerek genel meclisin (Etats Generaux'un) toplanmasını istemişti.

Fransız Parlömanı

1. [Île-de-France](#) (Paris c.1260)
4. [Normandy](#) ([Rouen](#) 1499/1515)
5. [Languedoc](#) ([Toulouse](#) 1443)
7. [Dauphiné](#) ([Grenoble](#) 1453)
12. [Guyenne](#) and [Gascony](#) ([Bordeaux](#) 1462)
13. [Burgundy](#) ([Dijon](#) 1477)
16. [Provence](#) ([Aix](#) 1501)
20. [Brittany](#) ([Rennes](#) 1553)
26. [Béarn](#) ([Pau](#) 1620)
27. [Alsace](#) ([Colmar](#) 1667)
28. [Artois](#) ([Arras](#) 1640)
29. [Roussillon](#) ([Perpignan](#) 1660)
30. [Flanders](#) (önce Tournai, sonra [Douai](#) 1686)

31. [Franche-Comté](#) ([Besançon](#) 1676; önce Dole (1422))
32. [Lorraine](#) ([Nancy](#) 1776)

Parlöman, Fransız rejiminin bölgesel kanun yapan ve yargılama görevini yerine getiren kısmıydı. Daha önce mevcut olan Krallık Konseyinin dışında gelişmişti. Eskiden gelen geleneksel uyarma ve tartışma hakları vardı. Bu haklara XIII. Yüzyılda yargılama hakkı da ilave edildi. Parlamento üyeleri (Parlömanlar) yeni kanunlar üzerinde müdahale hakları olduğunu zannediyordu. Bu da onları sık sık mutlak monarşi ile çelişkiye düşürüyordu. XIV. Yüzyılda, krallığın silahlanması ile ilgili olarak toplanan bir mecliste, kraliyet kayıtlarının resmileşmesi konusunda güç kullanmışlardı.

Önceleri sadece Paris parlömanı vardı. Bütün ülkeyi temsil ediyordu. 1443'de, Yüz Yıl Savaşları sırasında, VII. Charles Toulouse parlamentosunu kurunca, çoğalmaya başladılar. Sayıları çok arttı. [Douai](#), [Arras](#), [Metz](#), [Nancy](#), [Colmar](#), [Dijon](#), [Besançon](#), [Grenoble](#), [Aix](#), [Perpignan](#), [Toulouse](#), [Pau](#), [Bordeaux](#), [Rennes](#) and [Rouen](#) de kuruldu. Bu kentlerden her biri, Fransa ile birleşmeden önce, güçlü tarihsel geleneklerle bağımsızlıklarına bağlı bölgelerin idari başkentleriydi. Kralın birleştirici hükmü altında eskiden çok çeşitli olan adalet, vergilendirme, gümrükleme üniformlaşmıştı. Ancak yine de buralarda asillerin geleneksel hakları “[noblesse de robe](#)” vardı.

Parlöman Fransa'daki en güçlü ademimerkezi kuvvetti. Paris Parlömanı en geniş bölgeye hitap eden ve geniş yargı yetkilerine sahip olan parlömandı.

Bütün parlömanlar, gümrük uygulamaları ile kraliyet hükümleri uygulamaları konusunda devamlı kararnameler neşretmeliydiler. Ana kanuna aykırılık halinde kanunları kaydetmeyi reddediliyorlardı. Bunu zamansızlığı neden göstererek de yapabiliyorlardı.

Luxembourg sarayı

Teorik olarak, parlömanlar resmi yapı içinde değildiler ve krallığın talebi ile toplanabilirdi. Bununla birlikte, tüm kraliyet kararname ve kanunlarını kayıt etme görevleri vardı. Zaman içinde parlömanlar ve özellikle Paris Parlömanı mutabık olmadıkları kanun ve kararları veya yönetimi kendi istekleri doğrultusunda zorlamak için kayıtları yapmayıp, bekletiyorlardı. Ayrıca parlömanlar kendi yargı yetki alanları içindeki yasaları uygulamayabiliyorlardı.

Fransız devriminden hemen önceki yıllarda, parlömanlar, krallık rejiminin özerlikle vergi ile ilgili yenileştirme çabalarını engellediler. Bu çatışma devrimin başlamasına yol açtı.

Fransa Devrimi Başlıyor

Fransa’da Parlömanlar, soylularla iş birliği içinde, Grenoble, Rennes gibi parlöman bulunan tüm kentlerde, halkı ayaklandırıdılar. [Dauphine](#)’e eyalet meclisi vergi ödemeyi reddetti. Kral Etat-Generaux’yu 1 Mayıs 1789 tarihinde toplanmak üzere çağırdı.

Soylular Etat-Generaux’nun eskisi gibi toplanmasını yani Ruhban, Soylular, Tiers Etat diye sınıflara göre oy verilmesini istediler. Böyle bir seçim ayrıcalıklı olanlara çoğunluğu sağlayacaktı. Burjuvalar ise kent kent anlaşıp, bir “ milli parti “ yaratmışlardı. Onlar bir millet meclisi istiyorlardı. Bunun için Tiers’in temsilci sayısının iki katı çıkarılmasını istediler. Oylama kişi başına olmalıydı. Böyle bir oylama burjuvalara çoğunluğu sağlayacaktı.

Kral XVI. Louis, Tiers üye sayısını iki katına çıkarmayı Aralık 1788’de kabul etti.

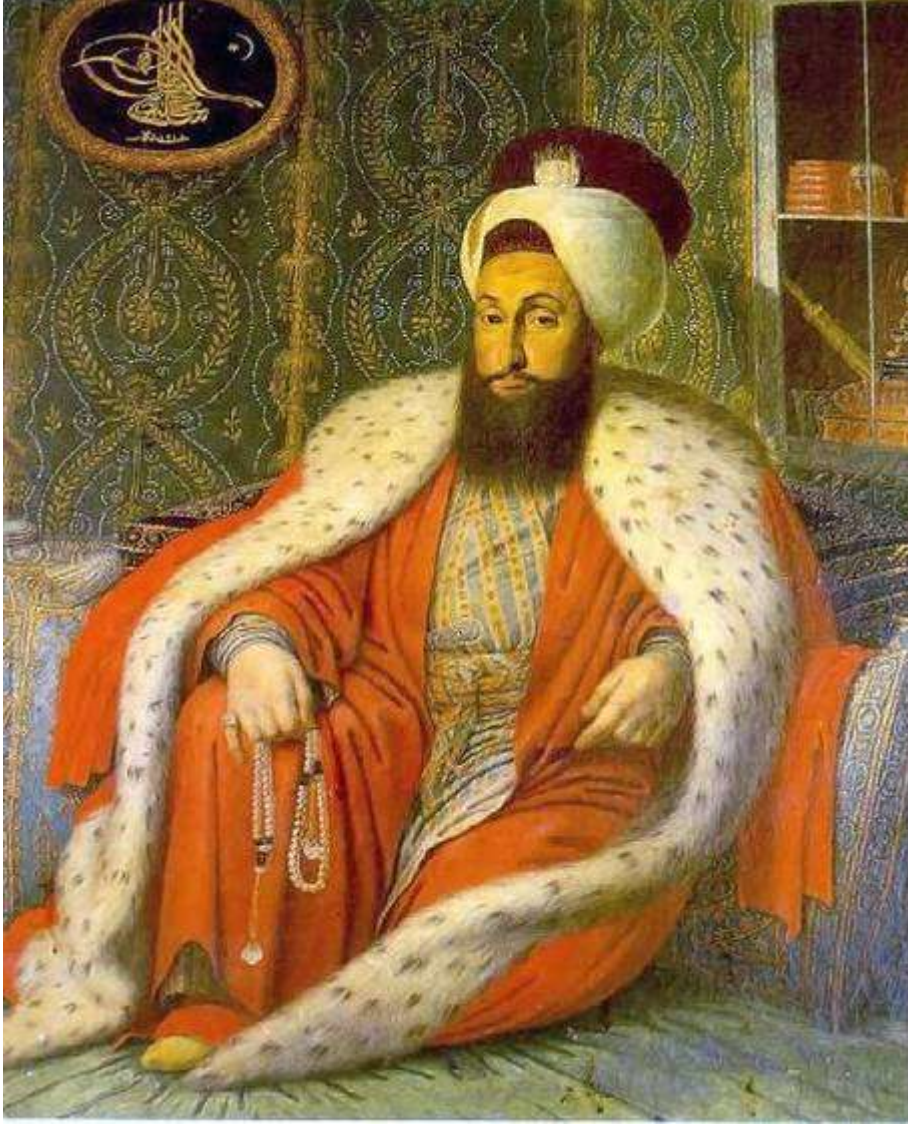
Bu arada enflasyon iyice azmıştı. Eskiden işçi gelirinin %50’si ekmek için harcanırken, bu yüzde %80’e çıkmıştı. Dilenci ve işsiz sayısı çok artmıştı.

Devlet görevlileri saygınlıklarını yitirmişlerdi. Ordu kendi içinde birlik değildi.

1788 Kışı fırtınalı ve donlu geçmiş, ürünün büyük bir kısmını yok etmişti. 1789 yılı hasadı için gelen haberler de kaygı vericiydi. Halk çok tedirgindi. Birden patlayan enflasyon yüzde ellilere vardı. Halk için önemli olan tahıl ve çavdar ise pahalılık yüzde yüzü bulmuştu. Fiyatlar artarken ücretler durmadan düşüyordu. Çok iş arayan vardı ve para yoktu.

Bunalım dokuma sanayini de vurmuştu. Üretim yarı yarıya düştü. İşten çıkarmalar başladı. Bunalım diğer sanayi dallarına da atladı. İflaslar peşi peşine gelmeye başladı.

III. Selim Osmanlı Tahtında, 1789

III. Selim

Rus cephesinden gelen haberler ve Özü felaketi, Osmanlı Padişahı I. Abdülhamit'i hastalandırmıştı. Rusların sivil Türklere yaptıkları ile ilgili sadaret tezkeresi okunurken inme indi. Nisan başında üzüntüsünden öldü.

Osmanlı tahtına I. Abdülhamit'in yeğeni III. Selim çıktı (1789 – 1807). Tahta çıktığında 27 yaşındaydı. III. Selim III. Mustafa'nın oğluydu. Annesi Mihrişah Sultan Gürcü asıllı bir hanımdı. III. Selim amcası zamanında iyi eğitim almış ve hür bir yaşam sürmüştü. Nezaket ve merhameti ile tanınıyordu.

II. Selim tahta çıkınca, ilk işlerinden biri olarak, Halil Hamit Paşanın azline ve sonra da katline sebep oldukları için Gazi Hasan Paşa ve Koca Yusuf Paşayı görevlerinden aldı. Halbuki bu ikisi de çok iyi komutanlardı. Bu iki komutanın kaybı, Osmanlı ordusunun gücünü daha da azalttı.

1789’da Veba Moskova’ya geldi. Bu kentte salgın yıllarca sürdü.

Osmanlı ordusu Batıda durmadan yeniliyordu. 1 Ağustos’ta Foşkani, 22 Eylül’de Buza, 8 Ekim’de Belgrad Avusturyalıların eline geçti. 22 Eylül’de Ruslar İsmail kalesine saldırmış, ama [Gazi Hasan Paşa](#) Rusları geri püskürtmüştü. Padişah III. Selim ile Gazi Hasan Paşanın arası iyi değildi. Ancak zaferinden sonra III. Selim, Gazi Hasan Paşayı sadrazam yaptı. Bu sırada Fransız ihtilalinin etkileri görülmeye başlandı.

Alman anatomici [Petrus Camper](#) (1722 – 1789), İsveç botanikçi [Anders Dahl](#) (1751 – 1789), Fransız besteci [Jacques Duphly](#) (1715 – 1789), Fransız ressam [Claude Joseph Vernet](#) (1714 – 1789) 1789 yılında öldüler.

Coulomb Kanunu ve 1789'deki bazı gelişmeler

Coulomb

Fransız fizikçi [Coulomb](#) (1736 – 1806), 1785 – 1789 yılları arasında Coulomb kanununu buldu. Newton'un evrensel yer çekimi kanunu gibi elektrik yüklü cisimlerde birbirlerini çekiyor veya itiyorlardı. Coulomb, ileride tüm çekim ilkelerinin bir nedene bağlanacağını söylüyordu.

Bu sırada mistik düşünce Batı Avrupa'da hızla geliyordu. Mistik bir Masonluk doğmuştu. Almanya, İsveç ve İsviçre'de vardı. Sonra Fransa'ya geçti ve Paris'e geldi. Kilise dışında İncil'e göre yaşamak istiyorlardı. Tanrı ile temas kurup, ruhlarını yenilemenin yolunu arıyorlardı. Bunu başarmak için simyayı, manyetizmayı, sihri ve daha pek çok şeyi kullanmaya kalktılar. Kiliseler dehşete düşmüştü. Peygamberleri, İsveçli Swedenborg'un evi haç yerine dönüştü.

Bu sırada Fransız dil ve düşüncesi hala üstün olsa bile, artık etki açısından ulusal diller karşısında inişe geçmişti. Oysa daha önce görülen Avrupa Birliği fikrini Fransız Dil ve Düşüncesi veriyordu. Avrupa Birliği şansı azalıyordu.

Bu sırada İngiltere'nin nüfusu İskoçya ile birlikte 9 milyona yükselmişti.

Gemi kazası, Vernet

Fransız ressam [Vernet](#) (1714 – 1789) öldü. Çizdiği deniz kaza ve fırtınaları ile ünlenmişti. 1789 yılında Fransa'nın nüfusu 26 milyon olmuştu. Bu Rusya nüfusundan bile kalabalıktı ve hızla artıyordu. Fransa doğum oranı çok yüksekti. Bu büyük nüfus ülkesinde doyamayınca tüm Avrupa'ya yayılıyordu. Bu dağılan nüfus da Fransız sanat ve davranışının tüm Avrupa'ya yayılmasında önemli bir rol oynuyordu. Her meslekten Fransızlar her yerdeydi.

Avusturya'da reform çalışmaları devam ediyordu. Vergi önünde eşitliğin sağlanması için kadaströ kuruldu. Askerlik yoklamaları, Macaristan dahil yaygınlaştırıldı. Halkların kaynaştırılması projesi devam ediyordu. Macaristan'da Alman mahalleleri, başka yerlerde Macar mahalleleri kuruldu.

İmparator II. Joseph reformları annesinin aksine hızla yapıyordu. Merkezîyetçi yönetim ve askerlik uygulaması tüm uyruklarda genel bir hoşnutsuzluğa sebep oldu. Zaten Katolikler de İmparatora kırıngındılar. Köylüler başkaldırdı. Yağmalar yapmaya başladılar. Bu arada Pays-Bas'da Katolikler ve Liberaller İmparatora karşı birleştiler. Burada reformlar geri alındı.

Avrupa krallarının Cizvitlere karşı açtığı savaş sonunda Cizvit misyonerlerin sayısı 300'lere kadar gerilemişti.

Hindistan'da Avrupalı paralı askerler tarafından takviye edilen İmparatorluk tekrar güçlü bir hal almıştı. Bunda özellikle Kont de Boigne'nın büyük katkısı vardı. Hindistan'daki İngiliz Şirketinin durumu da acayipti. İngiltere bu şirket aracılığı ile Hindistan'a geniş bir şekilde yerleşmişti. Şirket bir yandan da Babür Sultanının (İmparatorunun) vassalı ve yüksek görevlisiydi. Öbür yandan İngiltere tahtına bağlı ve onun denetimindeydi. Babür İmparatorluğu silikleşirken, İngiliz Şirketinin kontrol ettiği alan da büyüyordu. Ancak İngilizler çok nefret çekmişlerdi. Hindistan hayatından hiç memnun değildi.

Hollanda Doğu Hint Şirketi, önceki savaş yüzünden sıfırı tüketmişti. Saygınlığı da bitmişti. Kimse artık onu hesaba katmıyordu. Şirket topraklarını da kaybedecek noktaya gelmişti.

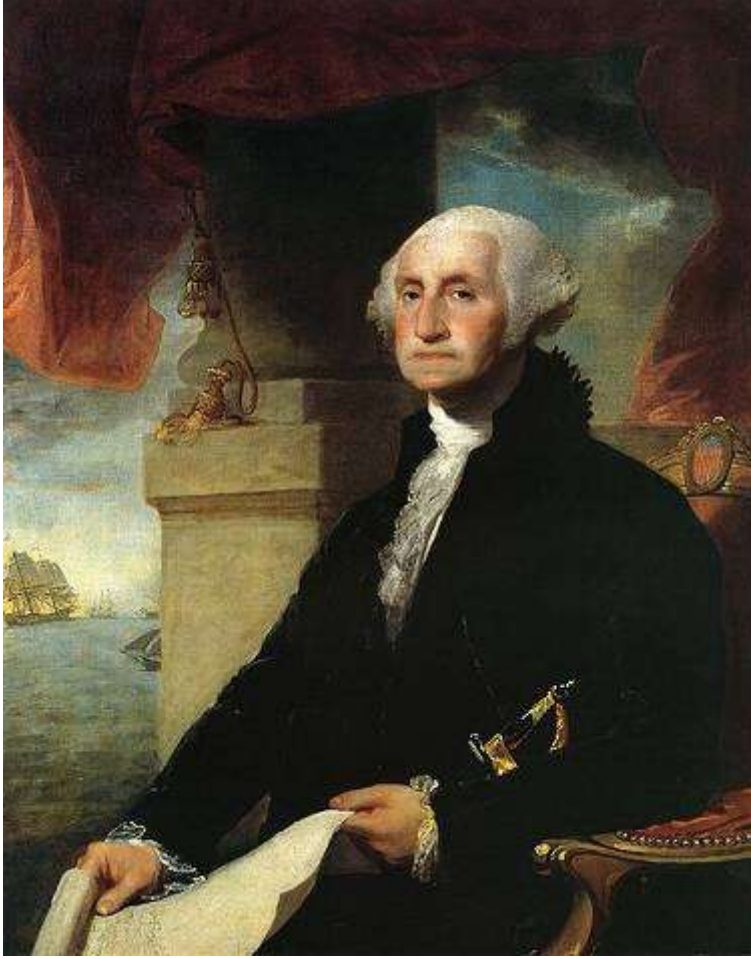
Massachusetts, Boston'da ilk Amerikan romanı “ [The Power of Sympathy](#) ” yayınlandı.

ABD'de ilk Katolik Kolej olan Georgetown Üniversitesi Washington D.C.'de kuruldu. Kuzey Carolina Üniversitesi, Amerika'nın en eski halk üniversitesi olarak Carolina'da kuruldu.

Asrın sonuna doğru yeni keşifler hızlanmıştı. [Hearne](#) ve [Mackenzie](#) Kanada'nın kuzeyini dolaştılar. 1789'da [Mackenzie nehrinin](#) denize ulaştığı yere vardılar. [Alexander Mackenzie](#), [Mackenzie River](#) Deltasını keşfetmişti.

[Paul-Henri Baron d'Holbach](#) öldü (1723 – 1789). Fransa'ya küçük yaşta gelmiş bir Alman'dı. Baron d'Holbach'a göre düşünürler maddeyi gereği gibi anlamadıkları için ruha başvuruyorlardı. Nedeni çözülmemiş bir olay oldu mu Tanrı'dan medet umuluyordu. Aklın gücüne kavuşmamış insanlar her bilmedikleri olayda Tanrı'ya sığınarlardı. Oysa düşünce bir molekül hareketiydi. Madde canlıydı. Bütün nedenler maddeden doğardı. Her şey madde ile açıklanabilirdi.

İlk ABD Başkanı, 1789

George Washington

ABD'nin yeni Anayasası devletler tarafından kabul edilmişti. Şimdi bu Anayasaya uygun organlar oluşturulacaktı. 13 eyaletin 9'u Anayasayı onaylamasından sonra, Konfederasyon Kongresi delegeleri yeni devlet başkanı olarak adı herkesin ağzında dolaşan George Washington'u 30 Nisan 1789'da seçti. ABD tarihinde oybirliğiyle seçilen tek başkan Washington olacaktı. Bu göreve Washington'un seçilmesinin başlıca sebebi, siyasi ve askeri kazanımlarının yanı sıra partiler üstü tutumuydu.

Birinci ABD kongresi Washington'a yılda 25.000 Dolar (1789'da büyük bir miktar) maaş ödemeyi kararlaştırdı. Maddi durumu iyi olan Washington, kamunun hizmetinde lider imajına sahip olmasına değer verdiği için, maaş almayı reddetti. Washington'un kendine önerilen maaşı reddetmesi ile tehlikeli bir durum ortaya çıkmıştı. Başkanlık görevi için, gelire ihtiyacı olmayan, sadece varlıklı kesimlerden adaylar çıkması gelenek olacaktı. Oysa, ABD'nin kurucu üyeleri, gelecekteki başkan adaylarının geniş bir kitleden çıkmalarını istiyorlardı. Bu yüzden, kongrenin ısrarı üzerine, Washington sonunda maaş almaya ikna oldu.

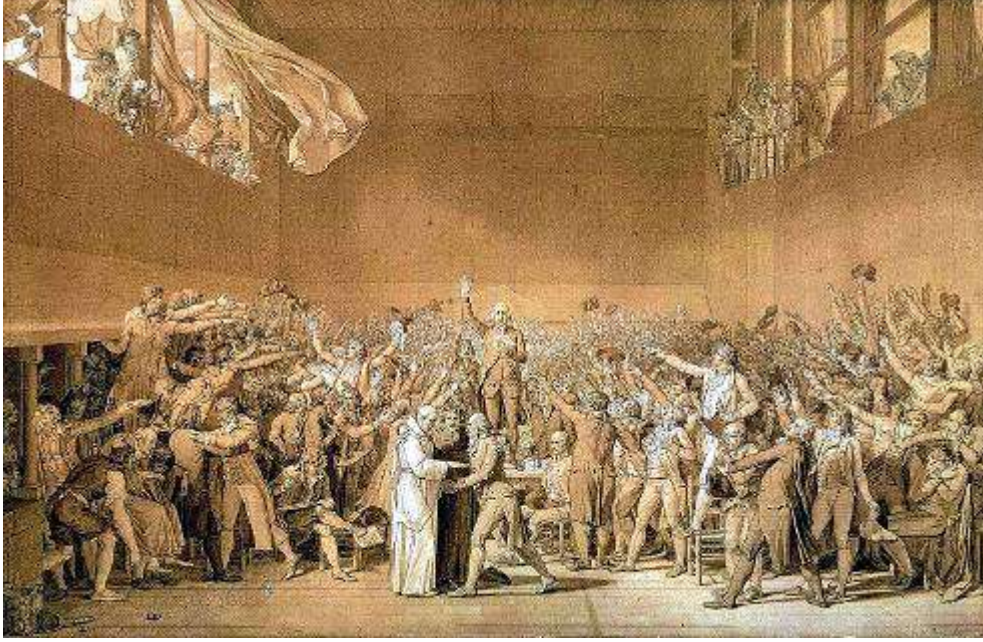
30 Nisan 1789'da George Washington, yemin ederek Amerika Birleşik Devletlerinin ilk başkanı oldu. Seçimlere katılan ama kazanamayan John Adams'ı Başkan Yardımcısı yapmıştı.

Başkan Washington, Jefferson'u devlet bakanı yaptı. Jefferson güneyliydi, hazine bakanı [Alexander Hamilton](#) ise kuzeyli. Bu ikili arasında ciddi bir anlaşmazlık vardı. Uzlaşmaya da yanaşmıyorlardı. Bu sırada ülkenin yeni başkentinin nerede inşa edileceği konusunda tartışma yapılıyordu. Jefferson başkenti güneyde istiyordu. Hamilton ise kuzeyde olsun diyordu. Sonunda karar verildi. Başkent Washington DC olacaktı.

ABD'de tek tek devlet kurumları teşkil ediliyordu. Eylül ayında Adalet kanunu kabul edilerek, Federal Adalet mekanizması ve [Amerika Birleşik Devletleri Şerif Servisi](#) kuruldu.

Kuzey Carolina, 12. devlet olarak ABD'ye katıldı.

Fransız Devrimi, Tiers Etat, 1789

Jeu de paume andı

1789 ile 1814 arasında, Avrupa, tüm yaşayanların hayatını alt üst eden ihtilal ve savaşlarla geçti. Bir yandan Fransa'da yeni bir toplum doğuyordu. Bir yandan da eski toplum ve yeni toplum biri biri ile boğuşacaktı.

Aslında Fransa halkının maddi yaşantısı, eskisinden daha zahmetli değildi. Hükümetin baskısı, diğer ülkelerden de fazla değildi. İşsizlik ve pahalılık daha önce geçirilmiş olan krizlerden daha büyük değildi. Yalnız bir fark vardı. İnsanlar, değişmez diye tevekkül ile katlandıkları şeylerin değişebileceği fikrine gelmişlerdi. Kökten bir reform arzusu etrafları sarmıştı. Formülleri hürriyet ve eşitlikti.

Önde örnekler vardı. İngiltere'deki parlamenter rejim ve son olarak Amerika'daki İngiliz kolonlarının bağımsızlığı vardı. Bütün insanlar eşit yaratılmışlardı. Burjuvalar imtiyazların kalkmasını istiyorlardı.

Bir şeyler yapılmak isteniyordu da nasıl yapılacağı bilinmiyordu. Halkın elinde hükümete karşı koyabilecek bir güç yoktu. Bu sırada yönetimin paraya ihtiyacı vardı ama borç verecek kimseyi de bulamıyordu. Yönetim bütün mülkleri kapsayacak bir tarzda vasıtasız vergi koymak istedi. Asillerin şiddetli muhalefeti ile karşılaştı. Asiller (İmtiyazlı asiller) vergi eşitsizliğinin devamından yanaydı. Hükümet vergi bağışıklığını lağvetmek isterken asiller kralın iktidarını sınırlamak peşindeydiler.

Fransa'da birden senyörlere, zenginlere, önde gelen kişilere karşı korkunç bir kin patlak verdi. Başkaldırıları başladı. Şatolara, burjuvalara ve elinde tahıl olanlara karşı saldırılar vardı.

27 Nisan 1789 tarihinde Paris'te, Saint-Antoine'da Reveillon renkli kağıt fabrikası yağmalandı. Olaya hükümet tepkisiz kaldı.

[Etats Generaux](#) 1614'den beri toplanmamıştı. Paraya büyük ihtiyaç duyan yönetim sonunda Etats Generaux'yu toplamaya karar vermişti. Fakat Etats Generaux seçimleri için geleneksel olmayan bir yol tutuldu. Üyeler yerel meclislerce seçildi.

Etats Generaux seçimleri 1789'da yapıldı. Yerel meclislerde ruhbanın ait kısmında bölge papazları, [Tiers Etat](#)'a ise köylüler çoğunlukta idi. Böylece politikaya, daha önce politikadan çok uzak tutulan insanlar girmiş oldular.

Etat-Generaux seçimlerinde 1318 toplam temsilciden, ruhban 326, asiller 330, Tiers Etat 661 üye kazanmışlardı. Tiers Etat içinde en güçlü grup ise liberallerdi. Bu sayısal değişiklik, zümre yapısını yıkmak ve herkesi sıradan yurttaş durumuna sokmak için bir fırsat gibi görüldü. Bunun ilk tezahürü de üç grup halinde üç ayrı salonda tartışmak yerine, bir salonda hep beraber tartışmaktı. Çünkü “ Meclisin Özü “ eşitlikti.

Etats Generaux Versaille'da toplandı.

Etat Generaux'nun açılışı

Burjuva milletvekilleri ile bazı papazlar, “ Millet Meclisi “ halinde ve tüm meclisler bir arada toplanmak istediler. Normal ve kanuni olarak asiller, ruhban ve Tiers Etat ayrı ayrı toplanırdı. Birinci ve ikinci sınıf temsilcileri (Asiller, yüksek ruhban) üçüncü sınıf temsilcilerinin (halk, Tiers Etat) meclis binasına girmesini önledi. Üçüncü sınıf temsilcileri de top oyunu salonuna gidip anayasanın kabul edilinceye kadar meclisi dağıtmayacağına ve birbirlerinden ayrılmayacaklarına yemin ettiler ([Jeu de Paume](#)).

Tiers Etat Büyük Salonda (Ulusal Salon) toplanmıştı. Halkı dinleyici olarak içeri aldı. Halk için artık meclis demek Tiers Etat demektir. 17 Haziranda Tiers Etat kendini Ulusal Meclis ilan etti. 23 Haziranda, kralında katıldığı bir toplantıda öteki meclisler de Tiers Etat'ya katıldılar. Bu meclis 9 Temmuzda kendini kurucu meclis olarak tanımladı.

Bu burjuvaların egemen olduğu, sınıf meclisiydi.

États Generaux'nun açılışında, Krallıktan yana olanlar Kral'ın sağında, parlamenter rejimden yana olanlar ise solunda oturuyordu (5 Mayıs 1789).

Seçmenler dileklerini şikayetnameler yazarak dile getiriyorlardı. İstekler, anayasa, bireysel özgürlük, hoşgörü, eşit haklar, Etats Generaux'nun belli aralıklarla toplanması, merkezi yönetimden vazgeçilmesi, eyalet ve belediye meclislerinin mülk sahiplerince seçilmesi, eyaletlerin özgürlüklerine uyulması, kralın yanında millete de yasama gücü verilmesi gibi konulardı. Bu talepleri XVI. Louis kabul etmiyordu. Bu sırada Paris'te 600.000 kişi yaşadığı ve bunun 150.000 tanesinin işsiz olduğu sanılmaktadır.

Fransız Devrimi, Paris Halkının Zaferi, 1789

Bastille'in alınışı

Sarayın elinde yeteri kadar kuvvet olunca her türlü direnişe karşı harekete geçeceği kesindi. Ve bu zaman da hızla yaklaşıyordu. Meclis geleceği gördü. Halkın yığinsal desteği gelmezse, meclisin sonu hızla yaklaşıyordu. Zaten aç halk ayakta idi. Limanlardan tahıl ihracına müsaade etmiyorlardı. Sebze halini ellerine geçirmişler. Sebzeleri kendilerine göre bir fiyata satıyorlardı. Dini kuruluşlara, ambarlara, belediyelere saldırıp, yiyecek arıyorlardı. Bu hareketlere burjuvazi de zaman zaman katılıyordu. Burjuva katılınca da hareket siyasi bir nitelik kazanıyordu.

Haziran sonunda Paris'te önce Muhafız Alayı ayaklandı. Sonra işçiler ve askerlerin ayaklanması başladı. 12 Temmuz'da popüler bir başbakan olan [Necker](#)'in görevden alındığı haberi yayıldı. Halk galeyana geldi. Halk artık sadece ekmek değil, silah da arıyordu. Halk kentteki engelleri yıktı. Çiftliklerdeki görevliler kovuldu. Yiyecek Paris'e serbestçe girmeye başladı.

13 Temmuz'da Paris'teki Saint Lazare manastırı tahıl bulmak umudu ile yağmalandı. Bu sırada ulusal bir milis gücü kuruldu. 14 Temmuz'da Invalides silah deposu ele geçirildi. Çarpışmalar Bastille kalesi silah deposuna doğru kaydı.

[Bastille kalesi](#) hapishane olarak [kullanılıyordu](#). Burjuvalar, peşine halktan diğer unsurları da katarak 14 Temmuz 1789 günü Bastille hapishanesine saldırdı. Halk tarafından işgal edilerek, mahkumlar serbest bırakıldılar.

Bastille'in işgali resmen [Fransız Devriminin](#) başlangıcı kabul edildi.

Fransız Devrimi veya Fransız İhtilali (1789–1799), Fransa'daki mutlak monarşinin devrilip, yerine cumhuriyetin kurulması ve [Roma Katolik Kilisesi](#)'nin ciddi reformlara gitmeye zorlanmasıdır. Avrupa ve Batı dünyası tarihinde bir dönüm noktasıdır. Fakat tüm dünya tarihi için de bir dönüm noktasıdır çünkü uzun zamandır gelişen burjuvazi bu devrimle iktidarı mutlak bir biçimde ele geçirmiştir. Daha önceki Hollanda ve İngiltere burjuva devrimleri burjuvaziye birtakım kazanımlar sağlasa da bu sınıfın toplumda koşulsuz bir egemenlik kurmasına olanak vermemiştir. Fransız Devrimi aynı zamanda Milliyetçilik akımını başlatan en büyük etkidir.

15 Temmuz'da XVI. Louis boyun eğmişti. Meclisi ziyaret etti. Birkaç gün içinde Necker tekrar göreve çağrıldı.

Paris'te ve diğer büyük kentlerde geçici hükümetler kuruldu ve her kentte Milli Muhafız Kıtaları oluşturuldu. Milli Muhafız Kıtaları, Kralcı orduya karşı hazırlanmıştı.

Kırsal kesimde aristokratlara karşı bir başkaldırı başlamıştı. Köylüler ödemeleri reddederek şatolara saldırdılar. Manastırların arşivleri ve belgeleri yakıldı. İleriye gidildikçe, korku büyüyor. Korku büyüdükçe silaha sarılınyordu. Panik aristokrasiyi sardı. Köylüler özellikle feodal belgelerin saklandığı yerleri ellerine geçirip, ateşe veriyorlardı.

Eski rejim yok olmuştu. Milli Muhafız örgütü olup, bitene göz yumuyordu. İşte böyle bir ortamda 4 Ağustos'a gelindi.

Fransa'daki olaylar Avrupa'da genel bir merak ve yakınlığa yol açtı. Devrimci yazı ve haberler hemen yorumlanmaya başlandı. Gazete ve dergilerde, Fransa'dan haberler düzenli olarak yer alıyordu. Devrimci düşüncenin ve haberlerin bir yayılma odağı da Mason localarıydı.

XVI. Louis Paris'te, 1789

Kadınların Versaille'a yürüyüşü

3 – 4 Ağustos gecesi Meclis tüm imtiyazları kaldırdı.

4 – 5 – 6 Ağustos'ta Versaille'a giden bir kalabalık Kralı alıp Paris'e getirdi. Kral artık halkın gözü altındaydı. Verasaille'da değil Tuileries Sarayında oturacaktı.

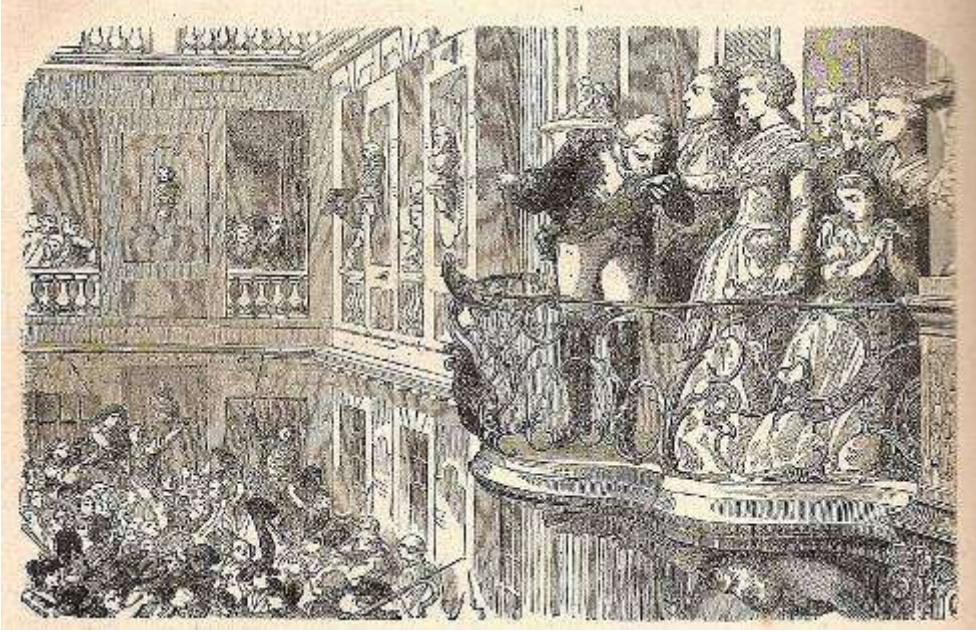
Bütün bu süreçte kargaşa hakimdi. Asillere karşı şiddet hareketleri yapılıyordu. İhtilalin kendini koruması için, bütün Fransa'da devrim karşıtlarını gözleyecek ve tutuklayacak komiteler kuruldu.

Meclis önce Amerikan örneğinden yola çıkarak bir “ İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesi “ kabul etti. Bunu Anayasa takip etti. Anayasa'da kuvvetler ayrılığı ilkesi vardı. Bakanların parlamento içinden tayini ilkesini (İngiltere böyleydi) reddetti. Krala bakanları, orduyu ve hariciyeyi tayin hakkını bıraktı. Ayrıca krala meclis kararlarını veto hakkını verdi.

Tek bir Meclis olacaktı ve bu meclis mal varlığına dayanan bir seçme kitlesi tarafından seçilecekti. Yani malı olmayan yurttaşlar seçme hakkından yoksun bırakılmışlardı. Zaten Genel Oy hiçbir zaman düşünülmemişti. Yurttaşlığın esas dayanağı mülkiyetti. Böylece etkin ve edilgen yuttaş ayrımı yapıldı. Seçimler iki kademeliydi.

Etkin vatandaş olma koşulları, kimsenin hizmetinde çalışmamak ve üç işgünü değerinde doğrudan vergi ödeyicisi olmaktı. Fransa'da 4.300.000 etkin ve 2.000.000 edilgen yurttaş vardı. Mal varlığı olan seçmenler yani etkin yurttaşlar, ikinci derece seçmenleri seçeceklerdi. Onlarda esas temsilcileri seçeceklerdi.

La Fayette and Marie Antoinette 6th october 1789

Meclis, Fransa topraklarını il, ilçe, bucak şeklinde böldü. Bu bölünmede köy ile kent arasında bir ayrım ön görmedi. Bu sistem yönetime, maliyeye, adliyeye, dini örgütlenmeye, bütün Kamu işlerine uygulandı.

Eşit ve göreceli olan tek bir vasıtasız vergi kondu.

Memuriyetler, çalışacakları bölgenin insanları tarafından seçileceklerdi (ABD gibi). Buradan seçim açısından yerel özerklik doğacaktı. Burjuvalar yönetimleri ele geçiriyorlardı.

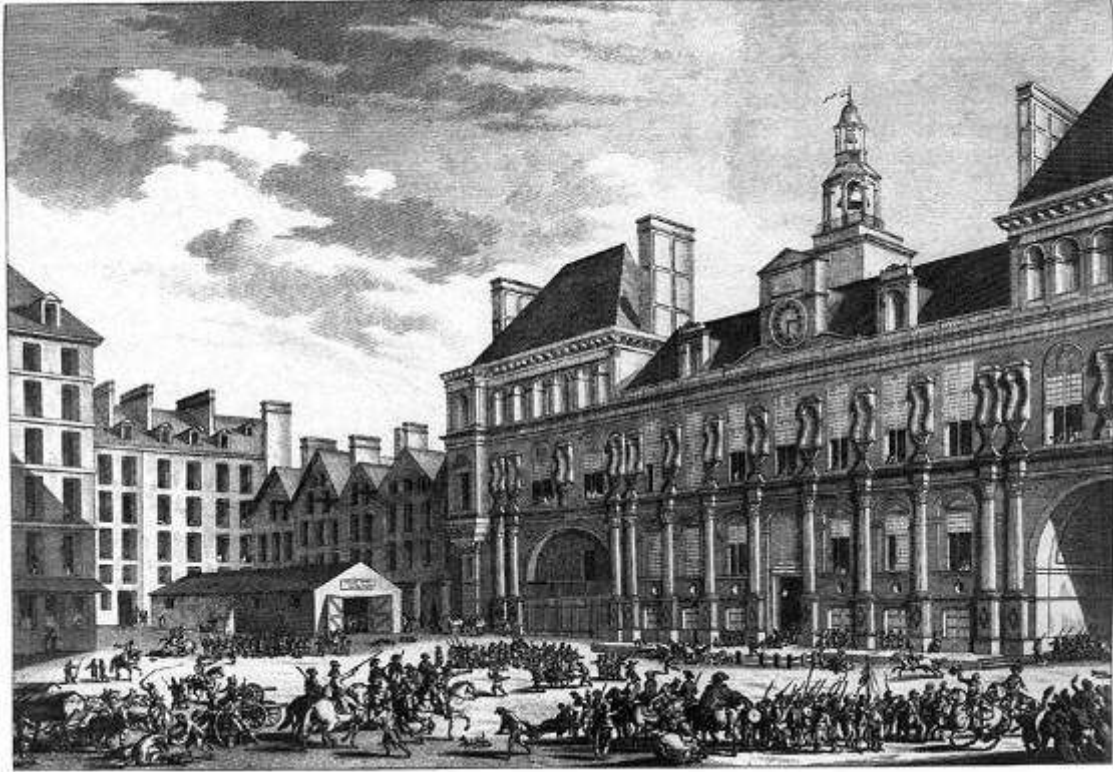
Yargıçları da seçmenler seçiyordu. Yargıçlar zaman zaman yenilenecekti. 3 Kasım 1789 tarihinde parlömanlar süresiz tatil edildi.

Meclis eyaletler arası geleneklerden gelen farkları kaldırarak, bütün milleti rasyonel ilkeler üzerinde kurulmuş bir rejim bırakmak istiyordu. Bu rejimi uygulama yetkisi de halka verilecekti. Millet kendi içinde serbestçe anlaşıyordu. Bu artık Fransız birliğinin aynı krala bağlılıktan değil, aynı millete ait olma duygusundan kaynaklanacağı demektir.

Meclis Katolik bir meclisti. Ama parasızlığın verdiği çaresizlikten tüm dini kurumların sahip oldukları malları milletin emrine vermesini kararlaştırdı. Bunları satışa çıkardı ve bunlara karşılık bonolar tertip etti. Meclis bir yandan da piskoposlukları il sınırlarına çekmiş ve daha önce anlatıldığı gibi yeniden örgütlemişti. Papa ruhban sınıfı ilgili bütün kararları tanımadığını açıkladı. Kilise adamlarının ve piskoposların halk tarafından seçildiği yeni bir Kilise kurulmaktaydı. Papa saf dışı oluyor, piskoposluk liberal bir burjuva mesleği haline geliyordu. Ruhbanlar kamu görevlileri haline dönüştü. Kiliselerde ayin başlarken Anayasaya sadık kalınacağı yemini ediliyordu. Tabii bütün bunlara ruhban direndi. Papa “ Yanılmaz Tanrı “ adına karşı çıktı. Ve başkaldırıları oldu. Ancak sonuçta dediğini yaptıran Meclisti.

Meclis din özgürlüğünü kabul ederek Protestanların tüm devlet görevlerine ve her türlü mesleğe girebilmelerini sağladı.

Fransız Devrimi, Kulüpler, 1789

Komün, le 9 Thermidor

Fransa'nın her yerinde burjuva kurulları oluşuyordu. Komiteler, belediyeler, meclisler, kulüpler devrimi yayıcı ve hızlandırıcı etki yapıyorlardı. Bunların içinde eski rejim unsurları da vardı. Kurullar halk baskısına da duyarlıydılar.

Kulüpler diğer kulüpler ile ilişki içindeydiler. Sloganları hazırlayıp, yayıyorlardı. Toplu dilekçeleri yazıyor, kamu görevlilerini kendilerine uydurmaya çalışıyorlardı. Yurtseverlere sahip çıkıyor, karşıdevrimcileri teslim ediyorlardı. Mahkemelere temsilcilerini yolluyor ve onların ayrı bir yerde oturmasını talep ediyorlardı. Devrime zarar vereceklerine inandıkları kararlara muhalefet ediyorlardı. Resmi törenlere heyet şeklinde katılıyorlardı.

Kulüpler ordu ile ilişki içindeydiler. Disiplin konusunda çalışıyorlardı. Kulüp, överek veya yererek siyasal yaşamı denetliyordu, yönlendiriyordu. Kulüplerin sayısı çok fazlaydı. Kısa sürede sadece Jakoben (Jacoben) kulüp sayısı 152'ye varmıştı. Yarı resmi bir durumları vardı. Gerekince meclisle bile çatışıyorlardı.

Gazete ve dergiler de kulüplere benzer bir rol oynuyorlardı. Basın da kulüpler gibi ya aristokrat veya devrimciydi. Basın içinde, özellikle devrimin ilk zamanlarında [Marat](#)'ın kurduğu “ [Halkın Dostu](#) “ gazetesinin özel bir yeri vardı. Bu gazete büyük başarı kazanmıştı. Devrimci gazeteler aristokrat ve ılımlıları yıldırıyor, gözlerini korkuttular. Kulüpler gibi basın da ordu ile ilişki içindeydi.

l'Hôtel de Ville de Paris, 1830

Fransız Devrimi'nde çok farklı politik davranışlar söz konusuydu. Paris yoksullarının temsilcileri kendilerine [Enragés](#) (öfkeliler) adını vermişlerdi. Heberistler de yoksullara yakın ve radikal bir kesimi oluşturuyordu. Jakobenler radikal ilerlemeci, Jironenler ise liberal ve ılımlı ilerlemeci idi. Jakobenler de daha sonra bölündü ve Danton ayrı bir klik oluşturdu. Jakobenlerin içindeki en sertlik yanlıları Robespierre ve San Just'tu. San Just, " Hürriyetin istibdadını istiyoruz " paradoksal sözleriyle ün salmıştı.

1789'dan sonra Paris yönetimi Paris Komününe geçti. Paris Komünü, kenti, 1795'e kadar yönetecekti. Komün Bastille'in yakılmasından hemen sonra [Ville Hoteli](#)nde kuruldu.

Kilise Mallarına El Koymak, Fransız Devrimi, 1789

Karikatür, Kilise, Hürriyetinden sonra papazlar ve rahibeler eğleniyor.

Kilise Mallarının millileştirilmesi ve satılması konusunda Fransız Meclisinde büyük tartışma çıkmıştı. Kilise kendini koruyordu ve argümanları güçlüydü. Kilise bu malların bir kısmına çok uzun zamandır sahipti. Devlet bu mülkiyeti tanımıştı. Ayrıca bağışta bulunanların bu bağış için bir gayeleri vardı.

Meclis çoğunluğu, hakkaniyet ve doğal kanunlardan yola çıkarak, sorunu devrimci bir çözüme bağladı. Bağış yapanlar maldan namuslu bir şekilde yararlanılmasını istiyorlardı. İstenen mutsuzlara ümit verebilmek ve tapınakların bakımını yapabilmektir. Şimdi, millet, tüm bu yükümlülükleri kendi üslenmişti. Malların geliri sadece genel felaket hallerinde toplumun mutluluğu için kullanılacaktı. Bu ise bağışta bulunanların bağış niyetlerine saygıydı.

Ölenlerin niyetleri gelecek kuşakları bağlamamalıydı. [Mirabeau](#) [Turgot](#)'a dayanarak şöyle diyordu: “ Atalarımız kendilerine bir mezar ayırsalardı, ekecek toprakta kalmasaydı, yaşayanları beslemek için bütün bu anıtları yıkmak gerekirdi ve bunu yapardık. “

2 Kasım 1789'da Kilise malları millileştirildi. Peşinden satışa çıkarıldı.

Kurucu Meclisin ([Konstitüsyon Meclisi](#)) taze paraya gereksinimi müthişti. Tabii bundan burjuvalar faydalandılar. Parayı bastırıp, istediklerini aldılar. Satışlar açık arttırma şeklinde olmuştu. İşlemler coşku içinde yapılıyordu. İsteyen pey sürüyor, halk bunları alkışlıyordu. Kazananın başına taç konuyor veya eline mülkünü müdafaa etsin diye tüfek veriliyordu.

Kilise mallarının el değıştirmesi hem mülkiyet sahiplerinin sayısını arttırdı ve hem de toprağı işleyeceklerin sayısını arttırdı. Toprak kiracı ve yarıcılarının sayısı arttı.

İnsan Hakları

İnsan Hakları Bildirgesi

26 Ağustos 1789'da Fransa Meclisi “ İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesini “ yayınladı. Böylece, Avrupa’da insanların bağımsızlık hakkı ve yurttaşların egemenlik hakkı ilan ediliyordu.

1. Madde şöyleydi: “ İnsanlar... haklar bakımından birbirine eşit doğar ve öyle yaşar. Sosyal farklılıklar ancak ortak yarara dayanabilir. “

Bireysel özgürlükler vurgulanıyordu. “ Hiç kimse, kanunun belirlediği haller ve biçimler dışında suçlanamaz, tutuklanmaz. Keyfi emir verenler, gönderenler ve uygulayanlar cezalandırılacaktır. “ Cezalar faydasız sertlikte olmayacaktı. Ceza kanunları geriye gidemeyecekti.

Basın özgürlüğü, söz özgürlüğü ve siyasi olarak dernekleşme özgürlüğü vardı. Kişiler basın özgürlüğünü kötüye kullanmaktan sorumluydular. Bu bildirgeden bir süre sonra kitap basma ve satma da serbest bırakılacaktı.

Vicdan özgürlüğü konmuştu ve bir süre sonra Protestan ve Yahudilere de uygulanacaktı. “ Kanunla konmuş kamu düzenine karşı olmamak koşulu ile dinsel olsun veya olmasın hiç kimse, görüş ve düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmeyecektir. “

Mülkiyet, güvenlik ve direnme hakları doğal haklardı. Zaman aşımına uğramayan haklardı. Mülkiyet dokunulmaz, kutsal bir haktı. Kamu gereği sonucu mülkiyet hakkı zedelenirse, önceden adil bir tazminat ödenmesi gerekecekti.

Egemenlik milletindi. “ Hiç kimse, hiçbir kuruluş, açıkça milletten alınmamış bir otoriteyi kullanamazdı. “

26 Ağustos'taki bu bildiriden hemen sonra Anayasa tartışmaları tüm hızıyla devam etti. Rejim monarşik bir rejim olacaktı. Ancak kralın ayrıcalığı ile ulusun egemenliği nasıl uyuşacaktı?

Krala veto hakkı verildi. Ancak bu veto, yeni bir seçime kadar geçerliydi. Yani karar milletindi.

Hac Kervanı ve Osmanlı İmparatorluğunda Bazı Gelişmeler, 1790

Hac Kervanı

Osmanlı İmparatorluğunda, Müslüman halkların Osmanlılara olan bağlılığının devamı için Hac'ın çok önemi vardı. Hac kervanına yaklaşık 1.000 asker eşlik ediyordu. Bu 1.000 asker için, XVIII. Yüzyıl sonlarında, Osmanlı Hazinesi 12.500.000 dolayında harcama yapıyordu. Bu paranın içinde develerin yiyecek, içecek masrafları, Bedevi kabilelerinin baskınlarını önlemek için verilen yardım adı altındaki “rahat dur” payları da vardı.

Suriye’de [Cezzar Ahmet Paşa](#)nın hakimiyeti devam ediyordu. Bir yabancı gözlemci onun yönetimini konsolosluk raporunda şöyle anlatıyordu. “ Bu güzel ve hoş ülke, şimdi en acınacak bir halde. [Metualiler](#)in ekip, biçtikleri yerler hemen hemen yerle bir edilmiştir. [Dürzüler](#) çiftlik yapmanın çok zor olduğu dağlara kaçmışlardır... Yerel halklar, başkaldırırlar, sefalet ve zulümle karma karışık olmuştur. Bu güzel ülkenin artık sadece dörtte biri ekilebiliyor “. Bizce bu tasvir abartmalıdır.

Cezzar Ahmet Paşa tekelleştirdiği tahıl ve pamuk ticaretini denetliyordu. Bu ürünlerin sadece Akka’daki görevli tarafından satılacağına dair emir çıkardı. Peşinden Fransız tüccarları Akka ve Sayda’dan kovdu.

Cezzar gümrük gelirlerini arttırmış, tekeli geliri sağlamış, kırsalı sömürmüş ve sonuçta gelirlerini iyice arttırmıştı. Bu para ile kuvvetli bir eyalet ordusu kurdu.

Kuzey Afrika Osmanlı Merkezi yönetiminin yardım ve denetiminden iyice uzakdı. Buna rağmen, Tunus İspanya'ya rahat kafa tutuyordu.

1790 yılında deprem Cezayir'de Oran'ı yıktı.

Trablus'ta [Karamanlı ailesi](#) içinde iktidar mücadelesi başlamıştı. Karamanlı Hanedanı, 1711 yılında Karamanlı Ahmet Paşa tarafından kurulup, 1835'e kadar hüküm süren hanedandı. Hanedana mensup son Trablusgarp yöneticisi II. Ali Paşa'dır. 1801–1805 yıllarında eyalet ile ABD arasında [Birinci Berberi Savaşı](#) gerçekleşecekti.

Hanedanın kurucusu olan Karamanlı Ahmet Paşa Türk asıllı bir kuloğlu askeri olup, soyunun Karaman'a bağlı Ermenek'e dayandığı söylenmektedir. Bu yöredeki bazı aileler bugün bile Mısır ve Libya'da dedelerinden kalma tapulu arazilerinin olduğunu iddia ederler. Ahmet Paşa'nın babasının veyahut dedesinin Trablusgarp'ta hizmet etmek için eyalete geldiği tahmin edilmektedir. Ahmet Paşa'nın cetlerinden birinin Turgut Reis ile birlikte Trablusgarp'a geldiğini söyleyen tarihçiler de vardır.

Bu sıralarda Rusya karşısında Osmanlılar İsveç ile ittifak halindeydiler. [Rus-İsveç Savaşı – İkinci Svenskund Muharebesi](#)nde Baltık denizinde yapılan muharebeyi İsveç kazandı. Rus – Avusturya ittifakına karşı Prusya da Osmanlılar ile anlaştı. İngiltere de Rusya'nın daha fazla büyümesini istemiyordu. Ancak artık herkesin dikkati Fransa'daki ihtilalin üzerindeydi. Rus-İsveç Savaşı [Värälä Anlaşması](#) ile sonuçlandı.

[Rus-Türk Savaşı \(1787–1792\)](#) sırasında, İsmail'e yapılan [Suvorov](#) saldırısından sonra, 26.000 Osmanlı askeri yitirildi.

Sadrazam [Cezayirli Gazi Hasan Paşa](#) 80 yaşındaydı. Sadrazam olduktan 4 ay sonra öldü. Bu kısa sürede orduyu toparlamıştı. Yerine Çelebizade Şerif Hasan Paşa sadrazam oldu.

1790 yılında ünlü bir Osmanlı Matematikçisi [Gelenbevi İsmail Efendi](#) öldü.

Osmanlılar III. Selim zamanında çeşitli yenileştirmeler yapıyorlardı. III. Selim döneminden itibaren gerçekleştirilen diğer reformlara paralel olarak, ayanlık konusunda da köklü değişiklikler yapıldı. 1790 tarihli fermanla, ayanlık İmparatorluk genelinde yeniden düzenlendi.

Düzenlemeye göre, ayanlar sadrazam ve vali (beylerbeyi) gibi devlet görevlilerinin müdahalesi dışında yöre halkı tarafından seçilmeye başlandı. Ayanlar görevleri süresince şehir kethüdalarının görevlerini de üstleneceklerdi. Kurallara aykırı vergi toplamaları yasaklanmıştı. Seçilen ayanlardan görevini kötüye kullanıp, görevinden alınanlar olduğu gibi, iyi hizmetlerinden dolayı devlet tarafından ödüllendirilenler de oluyordu. Bunlara " kapıcıbaşı " rütbesi veriliyordu.

Belirgin Kader, 1790

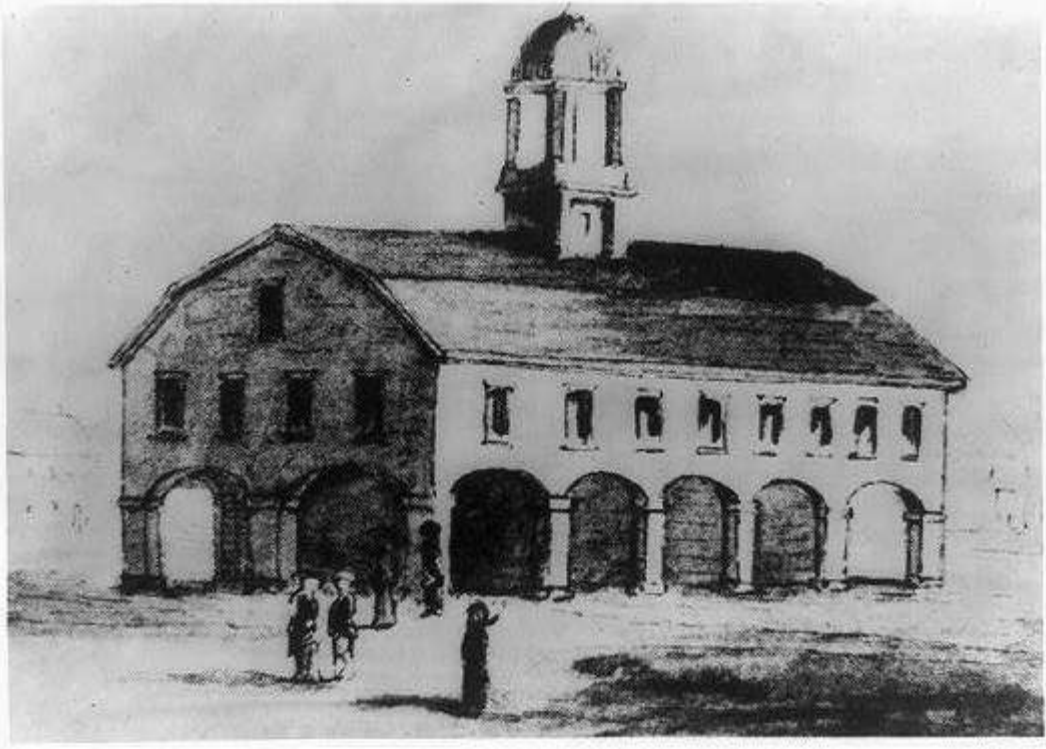
ABD kongresinin iki Quaker delegeesi köleliğin kaldırılmasını teklif etti. Köleliğe karşı olan iki akım belirmişti. [İlluminati](#) filozofları insan haklarına dayanarak; [Metodistler](#), [Evangelistler](#), [Quakerlar](#) Hristiyanlığın ilkeleri adına, bu ahlaka aykırı kuruma savaş açmışlardı. Liberal iktisatçılar ise kişisel kazanç karşı bu sisteme ekonomi açısından karşı çıkıyorlardı. Ama karşılarında çok büyük çıkarlar ve batıl şartlanmalar vardı.

Amerika'nın bağımsızlığından sonra Başkan [George Washington](#) and [Henry Knox](#), Yerli Amerikalıları medenileştirmesi konusunda mutabakata vardılar. Yerliler, ABD vatandaşı olmak üzere hazırlanıyorlardı. Bundan sonra, isteyerek veya zorla asimile etmek Amerikan hükümetlerinin devlet politikası oldu.

XIX. yüzyıl boyunca, [Manifest destiny](#) (Belirgin Kader) ideolojisi Amerikan milli hareketinin entegral bir parçasıydı. Batıda Avrupalı nüfusun artması, Amerikan Yerlilerinin yaşadığı topraklar üzerinde bir baskı meydana getiriyordu. Bu da Beyazlarla Kızılderililer arasındaki gerilimi yükseltiyordu.

[George Washington](#) ve [Henry Knox](#) Amerikan yerlilerinin beyazlara eşit olduğuna ama toplumlarının geri kalmış olduğuna inanıyorlardı. Yerlileri medenileştirmek için altı madde tespit ettiler. Bunlar, Amerikan yerlilerine tarafsız bir adalet uygulanacaktı; Yerli toprakları devamlı satın alınacaktı; Ticaret teşvik edilecekti; Medenileşme teşvik edilecekti; Başkanlık hediyeler verecekti; Yerli Amerikalıların haklarını ihlal edenler cezalandırılacaktı.

Amerikan yerlileri özel mülkiyeti uygulayıp, evlerde oturup, çiftçilik yapıp, çocuklarını eğitip ve Hristiyanlığı kabul edince Beyazlar onları içlerine alacaklardı.

Yüksek Mahkemenin ilk toplandığı eski borsa binası

1790'da, Rhode Island, 13. devlet olarak ABD'ye katıldı.

Yina 1790'da, New York'ta [A.B. Yüksek Mahkemesi](#) ilk defa oluşturuldu ve toplandı.

ABD'de patent sistemi kuruldu.

Fransa’da Monarşi, 1790

Federasyon Bayramı, 1790

Fransız Meclisteki gruplar belli olmaya başlamıştı. Aristokrat [Jacques Antoine Marie de Cazalès](#) ve başrahip [Jean-Sifrein Maury](#) ihtilale karşıydı, parlamentonun sağ tarafında oturuyorlardı sonra onlara sağcı dendi.

Kralcı Demokratlar veya Monarşistler, [Necker](#)’e bağlıydılar ve Fransa rejimini İngiliz rejimine benzer bir şekilde organize etmek istiyorlardı. Bunların içinde [Jean Joseph Mounier](#), [Comte de Lally-Tollendal](#), [comte de Clermont-Tonnerre](#), ve [Pierre Victor Malouet](#) (comte de Virieu) vardı. Bunlar da sağdaydılar.

Ulusal Parti ise meclisin orta ve orta solunu temsil ediyordu. İçlerinde [Honoré Mirabeau](#), [La Fayette](#), and [Bailly](#) vardı. Ancak [Adrien Dupont](#), [Barnave](#) and [Alexandre Lameth](#) gibi aşırılarda bulunuyordu.

Solda, köktencilikte nereden ise yalnız olan [Maximilien Robespierre](#) vardı. Başrahip [Sieyès](#) zaman zaman orta ile sol arasında konsensüs oluşmasını sağlıyordu.

Paris’te çeşitli komiteler (güç odakları) vardı. Belediye, Temsilciler Meclisi, kendi başına buyruk ilçeler, bunlar diğerlerini hesaba katmaksızın davranıyorlardı. Milli Muhafızlar ([National Guard](#)) La Fayette komutasında gittikçe güçleniyor ve kendisi bir güç odağı haline geliyordu.

Bastille’in zaptı günü olan 14 Temmuz 1790’da [Federasyon Bayramı](#) yani Monarşinin Oluşması kutlandı. [Talleyrand](#) [Mars Alanı](#)nda büyük bir gösteri tertiplemişti. Katılanlar “Ulusa, kanuna ve Krala sadakat yemini” ettiler. Kraliyet ailesi de toplantıya katılmıştı.

Talleyrand

Charles-Maurice de Talleyrand-Perigord

[Charles-Maurice de Talleyrand-Perigord](#) (1754 - 1838) Fransız siyaset adamı, Dışışleri Bakanıydı. 1815 Viyana Kongresi'nin mimarların olacaktı.

Talleyrand sadece Fransa'nın değil bütün Avrupa tarihinin en önemli diplomatlarından biridir. Kısaca Talleyrand diye anılan siyaset adamı, 84 yıllık ömrü boyunca hem İhtilal Rejimine, hem Napolyon'a, hem de ondan sonra Bourbon Kraliyet Hanedanına hizmetlerde bulunecektir.

Talleyrand I. Napolyon ve XVIII. Louis zamanında Dışışleri Bakanlığı yaptı. Çeşitli görevlerde bulundu. Politika alanında, devrinin dahi şahsiyetlerindendi, diplomaside entrika denilince ilk akla gelen isimlerden biridir.

Çocukluğunda ayağı sakatlandığı için Kilise hizmetine girmiş, 1789'da piskopos olmuştu. Aynı yıl patlak veren Fransız İhtilali'nde Fransa Meclisi'ne milletvekili olarak girdi. Fakat

Fransa'nın kargaşalıklar içinde olduğu bu devrede, Britanya ve ABD'ye kaçmak zorunda kaldı. 1796'da Fransa'ya dönmüş ve Dışışleri Bakanlığı'na getirilmiştir.

Chateau Valencay

Napolyon devrinde Dışışleri Bakanı olarak kalmıştır. Napolyon'un yenilgisinden sonra, Bourbonlar Devri'nde de aynı vazifede kalmış, 1815 Viyana Kongresi'nde önemli işler görmüştür.

Kongreden sonra Dışışleri Bakanlığı'ndan ayrılmış, 1830 yılında Birleşik Krallık büyükelçiliğine gönderilmiştir.

“ Türkiye, Kuran yüzünden yıkılacaktır ” sözü, Talleyrand'a yakıştırılır. Böylece durağan bir hayatın ve gelişmeye kapanmanın sonuçlarını anlatmak istemiş olmalıdır.

Hacca Gider Gibi Devrime Gitme, 1790

Le serment de La Fayette, tiyatro oyunu

1789'dan sonra, seçmenler Etats Generaux'nun vekillerini bir yıllığına seçiyorlardı. Ancak “Jeu de Paume” yemini ile Meclis, Fransa yeniden yapılanana kadar, görevde kalmayı kararlaştırmıştı. Sağcılar yeni bir seçim istiyorlardı ancak [Mirabeau](#), Meclis statüsünün değiştiğini ve ülke yeniden teşkilatlana kadar seçim olmayacağını ilan ettirdi.

Adliye yeniden şekilleniyordu. 16 Ağustos 1790'da eski adli oligarşilere son veriliyordu. Senyörlük mahkemeleri kalktı. İlçe, sulh ve ticaret mahkemeleri kuruldu. Bunların seçimi de etkin yurttaşlarca yapılıyordu. 27 Kasım 1790'da Yargıtay kuruldu.

Devrim yurtsever yargıçlar, rahipler, eğitimciler istiyordu. Eğitim'de Kilisenin elinden alınıp, laikleştirildi. Eğitim devletin temel görevlerinden biriydi.

Meclis gelir dağılımında da bir düzeltmeyi sağlamıştı. Bu durum eşitliği sağlamaktan hala çok uzaktı ama bir düzeltmeydi. Maaşları yüksek olanların maaşları düşürüldü. Kilisenin aldığı komisyon ve senyörlerin hakları kaldırıldı. Tüketim vergisine son verildi. Yeni vergi sistemi yürürlüğe girdi. Bu herkese eşit bir vergiydi.

1790 sonlarına geldiğinde, artık Fransız ordusu tam bir keşmekeş içindeydi. Çoğu asillerden olan subayları askerler dinlemiyor ve zaman zaman onlara isyan ediyorlardı. Böylece gittikçe daha fazla subay orduyu terk edip, yabancı ülkelere gidiyordu.

Bu dönemde politik gruplar da (kulüpler, parti gibi) yükseliyordu. Bunların içinde [Jacobinler](#) (Jakoben) en dikkat çekeniydi. 10 Ağustos 1790'da Meclisteki üye sayıları 152 parlamento çıkmıştı. Jakoben örgütü bir çatı görevi yapmaya başladı. İçinde çok çeşitli görüşler vardı. Mevcut fraksiyonların bir kısmı kendi özel kulüplerini kurdular, örneğin “ 89 Kulübü “ gibi.

Bu sırada Meclis Fransa'yı yapılandırmaya devam ediyordu. Halkın ruhunu da birbirine bağlamaya çalışıyordu.

Devrim mal varlığına dayalı, yüksek ve orta burjuvazinin egemen olduğu bir demokrasi yaratmıştı. Ancak burjuvazi uzun zamandır zaten ekonomiye hakimdi. Ama az da olsa zaman zaman krallık ekonomiye ve özellikle fiyatlara müdahale ediyordu. Şimdi fiyat ve kar serbest kalmıştı. Loncaların tekeli gibi, Kilisenin elindeki ölü toprak gibi serbest ekonomiyi engelleyen unsurlar da meclis tarafından kaldırıldı.

Daha önce anlatıldığı gibi Meclis tekelleri de kaldırıyordu. Ümit Burnundan ötede ticaret yapma tekeli “ Fransız Hint Şirketine “ verilmişti. Meclis bu tekeli kaldırırken sol ile sağ birbiri ile iyi bir mücadele verdi. Sonunda sol kazandı Hint Şirketinin tekel hakkı kaldırıldı. Ümit Burnunun ötesinde ticaret yapmak bütün Fransızlar için serbest olmuştu. Az sonra Senegal ticareti de serbest bırakılacaktı.

Fransa'da yayınlanan İnsan Hakları Bildirgesi pek çok dile çevrilmişti. Bu liberalizm'in dua kitabı oldu. İspanya'da engizisyon bile devrimci düşüncenin yayılmasını önleyemiyordu.

Fransa'ya Avrupa'nın bütün ülkelerinden aydınlar, gençler akıyordu. İnsanlar hacca gider gibi devrime gidiyorlardı. Ülkelerde devrim düşüncesi hızla yayılıyor, İnsan Hakları Bildirgesi dudaklardan düşmüyordu. Her ülkede önemli düşünürler devrime sevgi ve hayranlıkla bakıyorlar ve Fransa'ya biraz da gıpta ediyorlardı.

Fransa'nın komşularında devrim diğer ülkelerden daha fazla eyleme dönüşmüştü. [Avignon](#), Papa egemenliği reddedip, Fransa ile birleşmek istedi. Alsace'da feodal rejim ortadan kalktı. Belçika'da Avusturya hakimiyetine karşı ayaklanma oldu. Belçika devrimcileri önce zafer kazandılar ama sonra Avusturya ve Prusya müştereken tekrar egemen oldular. Liege'de devrim başladı ve eski rejim çöktü. Ancak Liege'in sonu da Avusturya birlikleri tarafından tekrar ele geçirilmek oldu.

İsviçre'de, İtalya'da, Hollanda'da, İrlanda Katoliklerinde karışıklıklar çıkıyordu. Herkes papaz boyunduruğundan çıkmak istiyordu.

Olaylar Orta Avrupa'ya da sıçramıştı. Macar şair [Bacsanyi](#) “ Fransızları örnek alıp, zincirlerimizi kırmalıyız “ diyordu. Raditşev “ Petersburg'tan Moskova'ya Yolculuk “ adlı eserinde Rusya'da servajın kalkmasını istiyordu.

Notre Dame des Doms - Avignon Cathedral

Devrim ve onun neden olduğu kurumsal alt üst oluş, ülkelerdeki devrime kaşı güçleri kaygılandırıyordu. Alman prensleri Alsace örneğinden korkuyorlardı. [Floridablanca](#), İspanya'yı zararlı etkilerden korumak için Pireneler boyunca askeri birlikleri zincir gibi yerleştirdi. Papa gelişmeleri lanetliyor, ülkeleri Fransa aleyhine kışkırtıyordu. [Burke](#), eşitlikçi düşüncelere karşı çıkıyordu. İngiltere'de Whigler bölündüler.

1790'nın Diğer Olayları

Clyde limanı

İngiltere'nin 1715'de 6 milyon sterlin olan ithalatı 19 milyon sterline, 7,5 milyon olan ihracatı 20 milyon sterline çıkmıştı. İhracatın bu artışı tüccarların pek çok sanayi koluna para yatırması sonucunu doğurmuştu. Çay tüccarları, Galler'de kurulan ilk demir sanayini kurdular. Glasgow tütün tüccarları, [Clyde](#) vadisi sanayini donattılar.

1790 yılında Çin'de Kanton limanına 40 ABD bandıralı ticaret gemisi girdi. Nepal'den Tibet'e karşı saldırılar oluyordu. Çin ordusu Nepal üzerine yürüdü.

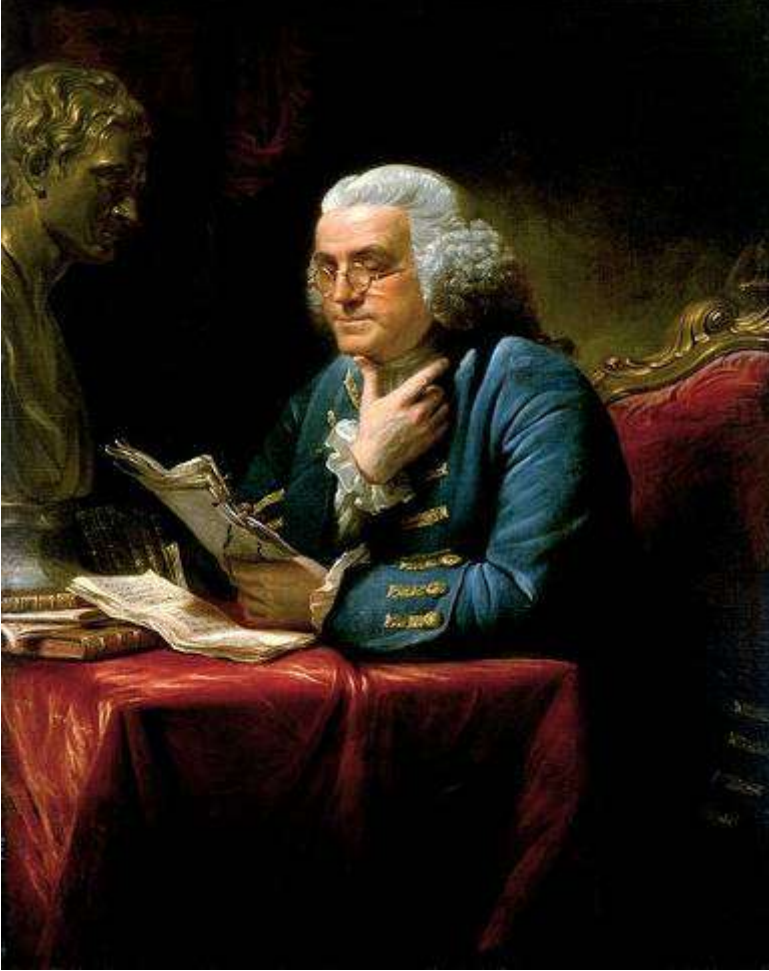
İlk cankurtaran botu, [Tyne nehrinde](#) denendi.

[II. Leopold](#), Kutsal Roma İmparatoru olarak göreve başladı.

1790 yılında Thomas Saint adlı bir İngiliz, ilk dikiş makinesini bularak patentini almıştı. Ancak bu makine ortaya çıkmadı. Ve bu nedenle de tanınmadı.

İngiliz matematikçi [John Landen](#) (1719 – 1790), İskoçyalı fizikçi ve kimyacı [William Cullen](#) (1710 – 1790), İngiliz şair [Thomas Warton](#) (1728 – 1790), Fransız kimyacı [Jean-Baptiste L. Romé de l'Isle](#) (1736 – 1790), Daç filozo [François Hemsterhuis](#) (1721 – 1790), İskoç ekonomist ve filozof [Adam Smith](#) (1723 – 1790), Amerikan ihtilal liderlerinden [James Bowdoin](#) (1726 – 1790) 1790 yılında öldüler.

Benjamin Franklin

[Benjamin Franklin](#) (1706 – 1790), 1790'da öldü. Benjamin Franklin'den daha önce çeşitli vesileler ile yer yer bahsedilmişti. ABD'i kuran “ Kurucu Babaların “ biriydir. Philadelphia'lı yayımcı, yazar, mucit, felsefeci, bilim adamı, siyasetçi ve diplomattı.

Puritan bir aileden geliyordu. On yedi çocuklu bir sabun ve mum imalatçısının onuncu oğlu olarak dünyaya geldi. On yaşında okulu bıraktı. 12 yaşındayken basımevi yöneten ve liberal bir gazete yayınlayan ağabeyi James'in yanına çırak olarak girdi. Basımcılık mesleğini öğrendi ve edebiyat çalışmalarına başladı. 1730'da Philadelphia'da bir basımevi ve gazete kurdu.

1732–1757 yılları arasında yönetmenliğini yaptığı Almanac'da “ Richard Sounders “ imzasıyla yazılar yazdı. Siyaset, felsefe, bilim, iş ilişkileri gibi konuların tartışıldığı Junto adlı bir kulüp; kütüphane, hastane ve yangına karşı sigorta şirketi kurdu. Basımevlerini çoğalttı.

Franklin, 1736'da Philadelphia meclis sekreteri oldu ve siyasete atıldı. 1750'de Pensilvanya meclisine seçildi, arazi vergisine karşı olan büyük ailelerle mücadele etti.

Benjamin Franklin'in Memorial mermer heykeli

İngiliz Amerika'sı postalarının genel müdürlüğüne getirildi. Franklin Kuzey Atlantik Okyanusuna ilgi duydu. Franklin 1768 yılında posta işleri için bir ticaret gemisi aldı ve Atlantik aşırı posta taşımacılığı yaptı. Paketler, İngiltere'den New York'a birkaç hafta içinde ulaştı. Bu başarılıydı. Güneş ışığından daha fazla yararlanmak için yaz saati uygulamasını başlattı.

Franklin, elektrik üzerinde çalışıyordu. Elektrik yüklerindeki artı ve eksi uçlarını keşfetti ve elektrik yükünün korunumu ilkesini ortaya attı. Fırtınalı bir havada uçurtma uçurarak şimşek deneyi yaptı. Şimşegın elektrikselse bir olay olduğunu keşfetti. Bu deneyde iki yardımcısı ölmüştü. Deneyden yola çıkarak paratoneri keşfetti.

1757'de Kuzey Amerika kolonileri Franklin'i, şikayetlerini Londra'ya iletmekle görevlendirdiler.

1772'de Massachusetts Valisi Hutchinson'un koloni halkına karşı hakaretlerle dolu mektuplarını ele geçirerek yayınladı.

Amerikan Kongresi'ne milletvekili seçildi. 1776'da [Thomas Jefferson](#) ve [John Adams](#) ile birlikte bağımsızlık bildirgesini hazırladı. Eylül 1776'da kongre, ekonomik ve askeri yardım istemek üzere aralarında Franklin'in de bulunduğu üç kişilik bir komisyonu Fransa'ya gönderdi. Franklin, Fransa'da çok başarılı oldu

1775–1783 [Amerikan Bağımsızlık Savaşı](#) sonunda İngiltere ile barış görüşmelerini sürdürmek üzere seçilen diplomatlardan birisi olarak İngiltere'ye gitti. İngiltere ile barış antlaşmasının imzalanmasından sonra 1785'te Amerika'ya döndü.

1787'de Philadelphia Anayasa Kurultayının çalışmalarına katıldı. Bir müddet sonra da öldü.

Renkli bir yaşamı olmuştu. Çılgın partilere katılıyordu. Bu partilerde politik bağlar kuruyordu. Müdavimi olduğu kulüpler (Cehennem Ateşi Kulübü gibi), satın alınmış çıplak kızların, travestilerin bulunduğu, içki ve uyuşturucu kullanılan yerlerdi. Bilimsel ve politik başarıları sonucu Amerika'nın en etkili Kurucu Babalarından biri olmuştu. Ayrıca Franklin'in müthiş buluşları olmuştu. Bunların içinde yıldırımsavar (paratoner), Cam Armonika, Franklin sobası, bifokal gözlük sayılmalıdır. Franklin para ve onur gördü. Ölümünden sonra, savaş gemilerine, kentlere, eğitim kurumlarına, sayısız kültürel referanslara onun adı verildi. Franklin de Hür Masonlara üyeydi ve Büyük Ustaydı. Yani ABD'nin diğer kurucu babaları gibi o da bir Mason'du.

Franklin, keman ve gitar çalabilen bir kişiydi. Kendi icat ettiği Cam Armonika'yı da çalardı. Franklin, satranca büyük ilgi duyan biriydi. Çok iyi bir satranç oyuncusu idi. Seks ilişkilerine düşkün olduğu ve çok çeşitli insanlarla yatıp, kalktığı bilinmektedir. İçli içer, ot (uyuşturucu) kullanırdı.

Benjamin Franklin'in evinin bodrumunda, asırlar sonra, gömülmüş insan kemikleri bulunmuştur. Binden fazla kemik bulundu, sanki bir mezarlıktı. Franklin Anatomi çalışacaklara (O zamanlar kadavra üzerinde çalışmak yasaktı) büyük bir destek vermişti. Bu desteği kanunlara karşı gelerek, kendini ve Amerikan devrimini riske atarak yapmıştı. Franklin'in arkadaşı [William Hewson](#) iki yıl bu evde yaşamış ve orada küçük bir anatomi okulu açmıştı.

Adam Smith

İskoç filozof [Adam Smith](#) (1723 –1790) 1790 yılında öldü. Daha önce, yeri geldikçe onun düşüncelerinden bahsedilmişti. Ekonomide ve doğal olaylarda bir düzen olduğunu ve bunun gözlem ve ahlak hissi ile tespit edilebileceğini söylüyordu.

Adam Smith, İskoçya'nın Kirkcaldy şehrinde, bir gümrük denetleyicisinin oğlu olarak dünyaya geldi. Yaklaşık 4 yaşlarında iken bir çingene çetesi tarafından kaçırıldı, ama kısa sürede amcası tarafından kurtarılıp annesine geri verildi.

Ondört yaşında Glasgow Üniversitesi'nde, ahlak felsefesi konusunda, [Francis Hutcheson](#)'ın yanında eğitim görmeye başladı. Özgürlük, hukuk ve ifade özgürlüğü konularındaki tutkusu burada oluştu.

1750 yılı civarlarında ileride çok yakın arkadaş olacağı [David Hume](#) ile tanıştı.

Smith, felsefi olarak dini ekonominin önünde bir engel olarak görmüş ve ateizm üzerinden düşünmüştür.

1751 yılında, Smith, Glasgow Üniversitesi'ne mantık profesörü, ertesi sene de ahlak felsefesi profesörü olarak atandı.

1759'da Glasgow'daki bazı konferanslarını bir araya getirdiği “ The Theory of Moral Sentiments “ adlı kitabını yayınladı. Bu kitap Smith'in geniş çevrelerce tanınmasını sağladı.

Smith bu dönemden sonra, konferanslarında, hukuk ve ekonomi konularına ağırlık vermeye başladı. 1763 civarında, konferans notlarından, “ Lectures on Justice, Police, Revenue and Arms “ adlı kitap [Edwin Cannan](#) tarafından derlenip yayınlandı. Bu kitaptan Adam Smith'in politik ekonomi hakkındaki fikirlerinin gelişimi izlenilebilir.

10 sene “ An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations “ (Yaratılışın Sorgulanması ve Ulusların Zenginliğinin Nedenleri) adlı, 1776'da yayımlanan başyapıtı üzerinde çalıştı. Kitap, ekonomistlerin büyük çoğunluğu tarafından kabul gördü ve Smith'in meşhur olmasını sağladı.

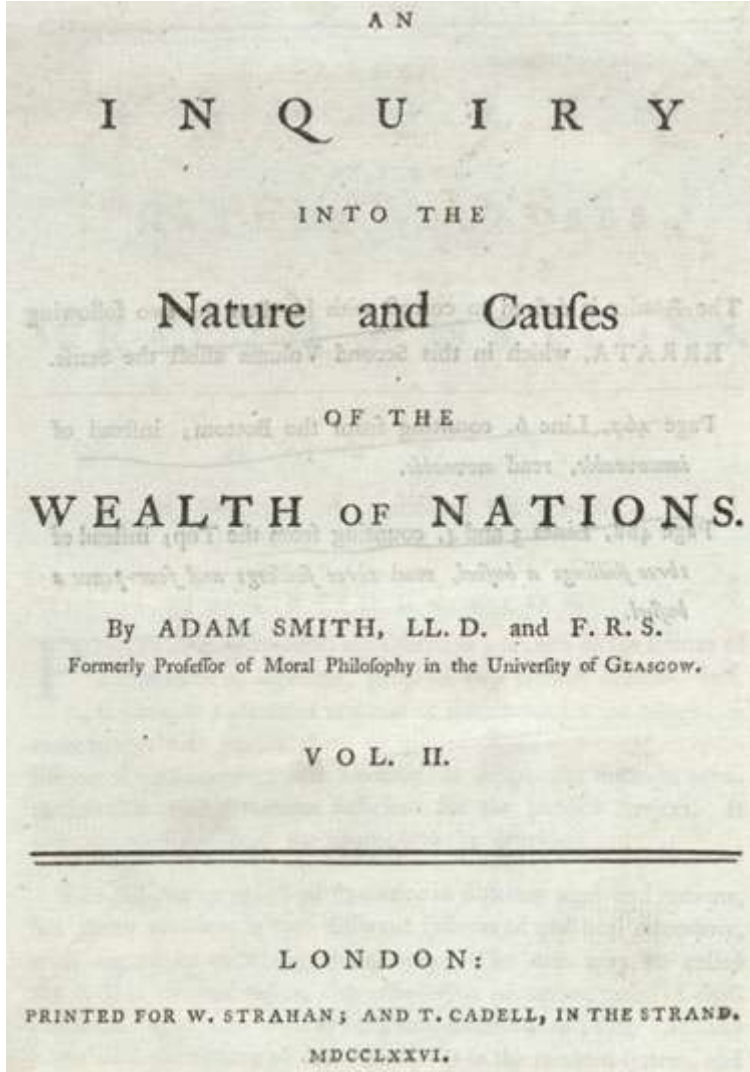
1778'de Smith, İskoçya'da vergiden sorumlu bir devlet bakanı olarak atandı. Edinburgh'ta annesinin yanına yerleşti.

17 Haziran 1790 yılında ağır bir hastalık sonrası yaşamını yitirdi. Bilindiği kadarıyla gelirinin büyük bir kısmını gizli yardım fonlarına bırakmıştı.

Smith'in edebi vasiyetini yerine getirenler İskoç akademik dünyasından iki eski arkadaşıydı. Fizikçi/kimyacı [Joseph Black](#) ve yerbilimci [James Hutton](#)'du. Yazar arkasında pek çok not ve yayımlanmamış yazılar bırakmıştı ama yayımlanmaya uygun olmayan her şeyin imha edilmesi için talimat vermişti. Eserleri “ Essays on Philosophical Subjects “ adlı kitapta 1795 yılında okuyucuyla buluşturuldu.

Ölümünden kısa bir süre önce Smith, neredeyse bütün yayımlanmamış yazılarını yoketmişti. Son yıllarında iki büyük tez üzerinde çalıştığı sanılmaktadır. Bir tanesi hukuk teorisi ve tarihi, diğeri de bilim ve sanat hakkındaydı. Ölümünden sonra, 1975'te yayımlanan “ Essays on Philosophical Subjects “ muhtemelen ikinci tezinin bir kısmını kapsamaktadır.

Ulusların Zenginliği

Ulusların Zenginliği adlı kitap, ekonomik disiplinin ortaya çıkmasını, özerk ve sistematik hale gelmesini sağladığı için, döneminde, etkili bir eserdir. Batı dünyasında, konusunda yayımlanan en nüfuzlu kitap olduğu söylenebilir. Ulusların Zenginliği kitabının ana konusu ekonomik büyümedir. 1776'da piyasa çıktığında, İngiltere ve Amerika'da “ serbest ticaret “ anlayışı yaygınlaşmaktaydı. Kitap ekonomik başarı için büyük kıymetli maden rezervlerinin önemli olduğunu savundu. Böylece Merkantilizme karşı klasik bir bildirge haline geldi. Bundan önce uzun süredir, İngiltere halkı ve parlamentosu merkantilizme bağı kalmıştı.

Ulusların Zenginliği, toprağın öneminin vurgulanışına da karşı çıkıyordu. Smith bunun yerine işgücünün üstünlüğüne inanmaktaydı. İşçi sınıfının üretimin artmasında etkili olacağını savunuyordu. Ulusların Zenginliği, o kadar başarılı oldu ki, pek çok ekonomistlerce eski ekonomik ekollerin terk edilmesine yol açtı.

[Thomas Malthus](#) ve [David Ricardo](#) gibi ekonomistler Smith'in bugün klasik ekonomi olarak bilinen teorisini rafine etmeye yöneldiler ve zamanla modern ekonominin gelişmesini sağladılar. Malthus, Smith'in nüfus fazlalığı konusundaki düşüncelerini geliştirdi. Ricardo " ücretlerin demir kanununa ", yani nüfus fazlalığının asgari geçim düzeyinin önüne geçeceğine inanıyordu. Smith, bugün daha doğru olduğuna inanılan, artan üretime bağlı olarak artan ücretler varsayımını önermişti.

Ulusların Zenginliği 'nin ana konularından bir tanesi, serbest piyasanın her ne kadar karmaşık ve denetsiz gözüke de aslında " görünmez el " (mecazi manada) tarafından doğru miktarda ve çeşitlilikte üretim yapmak için yönlendirildiğidir. Örneğin, bir üründe üretim eksikliği olduğunda fiyatı artar. Bu durum ortaya bir kar marjının çıkmasını sağlayarak başkalarını bu ürünü üretmeye teşvik eder ve nihayet kıtlığa son verir. Eğer pazara çok fazla üretici girerse, üreticiler arasındaki artan rekabet ve artan stok, yani arz, fiyatların üretim maliyetine düşmesini sağlayarak, ürünün " doğal fiyatına " (ortalama piyasa fiyatı) ulaşmasına yol açar. Kar oranı bu ortalama piyasa fiyatında sıfırlansa da mal ve hizmet üretimi için teşvikler ortadan kalkmaz çünkü bütün üretim masrafları, mal sahibinin işgücü de dahil, üretilenin fiyatına yansımaktadır. Eğer fiyatlar sıfır kar oranının altına düşerse, üreticiler piyasadan çekilmeye başlarlar. Kar oranları sıfırın üzerinde olduğu sürece üreticiler piyasaya girmeye devam edecektir.

Smith, insanların harekete geçmelerini sağlayan nedenlerin, bencil ve açgözlü olmalarından kaynaklandığına inanıyordu. Bunun olumlu sonucu olarak da serbest piyasadaki rekabetin, fiyatların aşağıda kalmasını sağlayarak halkın tamamına faydalı olmasını gösteriyordu. Ona göre bu rekabet aynı zamanda çok çeşitli mal ve hizmet üretilmesini teşvik etmekteydi. Yine de, işadamlarına karşı dikkatli olunması gerektiğini ve tekelleşmenin yanlış olduğunu söylüyordu.

Smith, tüm gücüyle sanayi gelişimini engelleyen modası geçmiş devlet kısıtlamalarına saldırıyordu. Nitekim, ekonomik sürece olan çoğu hükümet müdahalesinin, gümrük vergileri de dahil, verimsizliğe ve uzun dönemde yüksek fiyatlara yol açtığını söylüyordu. Her şeyin olurlu bırakılmasını savunan bu " Bırakınız Yapsınlar ([laissez-faire](#)) " teorisi, ileriki yıllarda, özellikle XIX. yüzyılda, hükümetlerin koyacağı kanunları etkileyecekti. Smith hükümetin varlığına muhalefet etmiyordu. Savunduğu, hükümetin ekonomi sektörünün dışındaki konularda faaliyet göstermesiydi.

Smith, yaşadığı dönemin bilimsel gelişiminin de etkisiyle ekonomiyi doğa kanunlarının varlığıyla açıklamaya çalışmıştır. Görünmez el bu araştırmaların en önemlilerindendir. Smith'e göre iktisadi hayat bireyciydi ve bu bireycilik insanların doğal yapısından kaynaklanmaktaydı. Kişisel menfaat iktisadi hayat için itici bir güçtü. Kişi, doğası gereği, en az zahmetle en çok tatmine ulaşmaya çalışacaktı. Bu sebeple, Smith, arz ve talep eşitliğini otomatik olarak gerçekleştiren fiyat mekanizması üzerinde duruyordu. Smith'e göre fiyatlar denge unsuruydu.

Tam rekabette kişiler ve firmalar kendi çıkarlarını öne çıkarırken aynı zamanda toplumun çıkarına da hizmet ediyorlardı. Örnek olarak, tam rekabet ortamında fiyatlar düşer ve fiyatlar düşünce bundan tüketiciler yararlanır. Tam rekabet ortamında üreticiler ve tüketiciler arasında bir çıkar çatışması yoktur. Tam rekabet ortamında üreticiler ile tüketiciler üretim ve tüketim artıklarını eşit şekilde paylaşırlar. Ancak, devletin vergilerini arttırması, az bulunma rantı, üretim kararlarında yanılma ve kararsızlıklar, uluslararası ilişkilerin bozulması, siyasi kararsızlık, aktörleri tam rekabet ortamında kurulan dengeyi bozabilir.

Smith sermayeyi emeği arttıran her şey ve emeğin daha verimli çalışmasını sağlayan bir etken olarak tanımlar. Alet, makina, toprak, gübre... birer sermayedir. Smith'e göre sermayeye konacak bir vergi üretimi azaltacak böylece hem devletin hem de toplumun faydasını azaltacaktır.

Bir ülkenin yıllık brüt geliri, yıllık toplam hasılasına eşittir. Emek ülkelerin zenginliğini yaratan temel sermayedir. Üretim sermayeye (tasarrufa) bağlıdır. Sermaye oluşturma'nın ilk aşaması para elde etmektir ve bu sermayenin oluşmasında tasarrufla mümkün olur.

A.Smith'e göre tasarruf geciktirilmiş bir tüketimdir. Bu günün tüketimini yarına bırakmaktır. Smith'e göre bir ülkenin sermaye birikimi arttıkça zenginliği de artar.

Adam Smith, bireyin ve toplumun iyiliği arasında nedensellik kurduğu *Ulusların Zenginliği* kitabında şöyle yazıyordu: " (Her birey) kendi çıkarı peşinde koşarken, sıklıkla, katkıda bulunmaya niyetleneceğinden çok daha etkin olarak topluma katkıda bulunur."

Buna göre, herkesin bencil olduğu bir toplumda da uyum, bilinçli bir müdahale olmasa da, kendiliğinden oluşacaktır. Bu kendiliğindenliği sağlayan " görünmez el ", piyasa ilişkileridir. Görünmez el ve piyasayı düzenleyen fiyatlar seviyesi, kaynakların en verimli şekilde kullanılmasına imkan sağlar.

Smith, doğal kanunların varlığını kabul etmekte ve iktisat konusunun bu kanunları keşfetmek olduğunu söylemektedir. Yani Smith, doğal düzenin kişisel çıkara göre oluşacağı inancındadır.

Servetin kaynağı olarak toprağı değil insan emeğini görüyordu. İşbölümünün sağladığı teknik olanaklarla emeğin üretiminin ve milli gelirin artacağını savunuyordu. Tam rekabet altında, kaynaklar, optimum kullanılacaktı.

Smith'e göre her şey fiyata bağlıydı. Üretim miktarı, maliyetler her şey fiyatla ilgiliydi. Faktörlerin dağılımı fiyatlara göre olurdu. Ücret emeğin fiyatıydı. Ücretler, işverenler ile işçiler arasında yapılan sözleşmelerle belirlenirdi. Ancak Smith, bu sözleşmelerde işverenlerin işçilerden daha baskın olduğuna dikkat çekiyordu. İşverenler ücretleri düşürmek, işçiler ise yükseltmek isterdi. Smith'e göre ücretler işçinin ve ailesinin geçimini sağlayacak düzeyde olmalıydı. Yüksek ücret işçi sayısını artırır, düşük ücret azaltırdı. Her şeye rağmen, tam rekabet koşullarında, ücret, asgari ücretin altına inmezdi.

Emeğe olan talep arttığında, kısa dönemde emek nadir olduğundan ücretler artacaktır. Fakat ücretler ona ayrılan fonlara bağlıdır. Emeğe olan talebin artması, milli gelirin gittikçe artmasına, büyümenin olduğuna işaret eder. Milli gelir arttıkça yükselen ücretler, ülkenin gittikçe zenginleştiğini gösteren bir göstergedir.

Bununla birlikte Smith'e göre, ücret artışı, doğumların ve nüfusun artışına sebep olacaktır, bu da bir yandan karları azaltacaktır. Ayrıca ücretlerin yükselmesi fiyatları artırır.

A.Smith'in " Ulusların Zenginliği " adlı kitabında en ünlü bölüm iş bölümüyle ilgili olan ilk bölümdür. Uluslararası bakımdan iş bölümü, dünyayı çok geniş bir atölye haline getirmiştir. Bu atölyede emek en elverişli yere gidecek, en az zamanı gerektiren faaliyetleri arayacaktır. İş bölümü üretimi arttıracığından dolayı piyasaların genişlemesini ve büyük piyasaları zorunlu kılacaktır.

A.Smith, iş bölümünü kullanarak, uluslararası iktisatda, " Mutlak Üstünlük " (absolute advantage) teorisini oluşturdu. Bu teoriye göre bir ülke hangi malı daha ucuza üretiyorsa kaynaklarını o mala tahsis etmelidir. Bu yolla tüm ülkeler birbirlerine muhtaç olacak ama üretim çok fazla artacaktır.

Smith " laissez-faire, laissez-passer " (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) ilkesini benimsemişti. Üretim faktörlerinin bir kesimden diğerine serbestçe geçebilmesi gerekmekteydi, bu geçişi sağlayan en önemli etken de fiyattı.

Devlet ekonomik hayata müdahale etmemelidir. Devletin müdahalesi savunma, güvenlik, adalet gibi özel sektörün üretmediği veya yapamadığı konularda olmalıdır. Eğer devlet çok vergi alırsa, üretim azalacağından ülke durgunlukla karşı karşıya kalabilir. Bu müdahale hem iç hem de dış ekonomi için geçerlidir. Eğer devlet vergilerle bir malın ithalatını azaltırsa bu, içerde o malın üretiminin tekelleşmesini arttıracaktır. Uluslararası iş bölümünden yararlanmak için ürünlerin ülkeler arasında serbestçe mübadele edilmesi gerekir.

A.Smith'e göre para bir mübadele aracıdır. Üretim arttıkça mübadele edilecek daha fazla mal olacağından daha fazla paraya ihtiyaç duyulacaktır. Bir ülkenin fazla parasının olması servet artışı olduğunu göstermez. Fazla para varsa fiyatların genel düzeyi de artar.

Smith'e göre paranın değeri de öbür malların değeri gibi ölçülür. Değer emeğe bağlıdır. Malın da, paranın da değeri ona harcanan emeğe bağlıdır. Bu sebeplerden dolayı emek mübadele değerinin gerçek ölçütüdür. Yani sonuç olarak malların mübadele edilmesi aynı zamanda emeğin mübadele edilmesi anlamına gelmektedir. Emek değeri kendine eşit emek değeri ile

değiştirilecektir. Bu bakımdan bakıldığında gerçekten mübadele edilen altın, gümüş, para, döviz değil emektir. Güçlkle elde edilen mallar pahalı, az emek harcanarak üretilen mallar ise daha ucuz olur.

Adam Smith'in yaşadığı bina

Adam Smith'e göre bir hakiki fiyat bir de piyasa fiyatı vardır. Hakiki fiyat, malın elde edilmesinde yapılan masraflarla harcanan emeğe bağlıdır. Uzun dönemde tüm mallarda hakiki fiyat geçerlidir. Piyasa fiyatı ise kısa dönem içerisinde arz ile talep dengesinin değişmesinden veya piyasa koşullarının değişmesinden kaynaklanan fiyattır. Piyasa fiyatı, malın miktarı ve bu malı alabileceklerin talebi ile oluşur.

A.Smith'e göre bir malın iki çeşit değeri vardır. Birincisi o malın kişiye sağladığı fayda, ikincisi o malın başka mallarla mübadele değeridir. Birinci değer genelde kişiden kişiye değişir, kişinin verdiği değere bağlıdır ve toplum açısından hesaplanması zordur. İkinci (mübadele) değeri, bu malın diğer mal birimleriyle mübadele edilen miktarına eşittir. Değer o malın elde ediminde harcanan emeğe bağlı olduğuna göre, mübadele edilen mallar değil emektir. Emek mübadele değerinin ölçüsüdür.

Bazen en faydalı malların mübadele değerleri çok az, faydası olan malların ise mübadele değerleri fazla olabilir. Buna en iyi örnek su ve elmadır. Suyun faydası elmanın sağladığı faydadan çok daha fazladır ama elma suya göre çok daha pahalıdır. Çünkü elmanın elde edilmesinde çok büyük emek harcanmış ve mübadele değerini yükseltmiştir. Ayrıca nadirlik rantından da söz edebiliriz.

(Adam Smith ile ilgili bu kısım Türkçe Wikipedia'dan alınmıştır.)

Kanada'da Problem, 1791

Kanada'da Britanyalılar ve Fransızlar anlaşamıyorlardı. 1791'de Kral Meşruyetçileri (Britanyalılar) ödüllendirdi. Kanada İngiliz Yukarı Kanada ve Fransız Aşağı Kanada diye iki eyalete ayrıldı. Bunların her ikisi de özerkti. Kendi yasama meclisleri vardı.

Fransız Kanadalılar kendi örf, mezhep ve dillerini korudular. Bir Anglosakson ülkesinde bir avuç Fransız yaşamaya devam etti.

Kanada'da Québec'deki Fransızlar gibi, Anglosakson çoğunluk içinde sıkışıp kalan bir diğer Fransızca konuşan topluluk da [Acadia](#)'lılardır. Bu tarihlerde sayıları azdı (1763'de 1.265 kişi). Özellikle Meşruyetçilerin göçünden sonra çok eziyet çektiler. Topraklarına ikide bir el kondu. Mahkemeler hep onları haksız buldu. Ama yaşamaya, dil, din ve örflerini muhafaza etmeye muvaffak oldular. 1790'da sayıları 8.166 kişi olmuştu.

ABD’de Gelişmeler, 1791

Hamilton düello yapıyor

ABD’de, George Washington, başkanlık görevini, Avrupa soylularının saray yaşantısına benzetmeden, yerine getirdi. Birçok daha haşmetli yakıştırmalar arasında, “ Mr. President “ (Sayın başkan gibi) olarak hitap edilmesini kendine en uygun olarak görüyordu. Yetenekli insanlardan oluşan kabinesini düzenli halde toplayarak, kabine üyeleriyle tartışarak, ancak son kararı kendi verip uygulayarak, iyi bir yönetici olduğunu gösterdi.

ABD’nin siyasi geleceğinde partilerin kurulmamasını ümit eden Washington’un kendisi de partisizdi. Ancak, kendisine yakın bakan ve danışmanları, zamanla oluşacak siyasi partilerin iskeletini kuran iki gruba bölünmüşlerdi. Ülke ekonomisini güçlendirme amacıyla, o zamanın bakış açısıyl ucu k planları olan Maliye bakanı Alexander Hamilton, merkezci ve elit Federalist Partinin temel hatlarını atıyordu. [Jefferson](#)cular ise [Hamilton](#)’un planlarına kesinlikle karşıydılar. Bu durumda, Washington kendisini Hamilton’a daha yakın görüyordu.

1791 yılında kongrenin, alkollü içeceklere tüketim vergisi uygulamaya başlaması, sınır bölgelerinde, özellikle [Pensilvanya](#)’da protestolara sebep oldu.

Vermont 14. ABD devleti oldu.

İlk Pazar gazetesi “ [The Observer](#) “ yayınlandı. Bir Amerikan gemisi Japonya’ya ulaştı. Haiti’de köle isyanı başladı.

1791’de [Wabash Savaşında](#) Amerikan ordusu Amerikan yerlileri karşısındaki en büyük yenilgisini aldı.

1791’de Metodizm kurucusu [John Wesley](#) (1703 – 1791) öldü. Ayrıca Gali filozo [Richard Price](#) (1723 – 1791), Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi İmzacılarından [Francis Hopkinson](#) (1737 – 1791) de bu yıl öldüler.

Osmanlı – Rus Savaşı bitiyor, 1791

Özü (Ochakiv) kuşatması

Osmanlı padişahı III. Selim, ilk defa olarak Avrupa devletleri nezdinde sürekli elçilikler kurdu. Elçiler tayin edildikleri devlete giderek, orada 3 sene kalacaklardı. Bu meyanda Ebubekir Ratip Efendi, Viyana'ya yollandı. Ratip Efendi burada kaleme aldığı 500 sayfalık risalede tarım, ekonomi, adalet ve sağlık konusunda bilgiler vermiştir. Ratip Efendi Avusturya'da ekilmemiş alan olmadığını, buna karşılık Viyana'ya giderken gördüğü kadarı ile Osmanlı topraklarında pek çok yerde tarım yapılmadığını ve pek çok işsiz güçsüz gördüğünü yazmaktadır.

1781 – 1792 Rus – Osmanlı savaşı muahecesinde Kili ve İsmail kaleleri Ruslar'ın eline geçmişti. Ruslar karşısında ardı ardına alınan yenilgilerden, iyi yönetemediği için Sadrazam [Çelebizade Şerif Hasan Paşa](#) sorumlu görülüyordu. Padişaha göre, Sadrazam Çelebizade Şerif Hasan Paşa, Avusturya, Rus savaşın gidişini alt üst etmişti. Padişah olanlara çok kızgındı. Sadrazamın katli yatağında tabanca ile vurularak gerçekleştirildi. Bu tarz görülmüş bir iş değildi. Yerine [Koca Yusuf Paşa](#) sadrazam ve başkomutan oldu.

Mısır yerel güçleri (Memluk Beyleri) 1791 de Kahire'de iktidarı tekrar ele geçirdiler.

Avusturya ile Osmanlılar arasında 1791 yılında [Zistovi anlaşması](#) (Svişov, Sistova) imzalandı. Bu anlaşmanın imzalanmasında hem Fransız ihtilali ve hem de Prusya'nın baskısı etken olmuştu. Anlaşma 1774 barışı koşullarındaydı ancak Osmanlılar Avusturya'ya Turla ile Dnester (Dinyester) arasındaki araziyi bırakıyorlardı.

Artık Avusturya ile Osmanlılar yeni bir döneme giriyorlardı. Bu bir sulh dönemi idi. Bu dönem Birinci Cihan Harbinde yapılan zoraki bir ittifaka kadar sürecekti. Ama bu demek değildir ki bu iki asır içinde Avusturya ile hadisesiz ve gerilimsiz bir dönem yaşanmıştı.

Fransa'da Devrime Direnç, 1791

XVI. Louis ve kraliyet ailesi Varennes'den getiriliyor

Fransız Meclisi barışçıl bir ihtilal yapmak yanlısıydı. Ancak birdenbire kaldırılan eski hakları asilleri sinirlendirmişti. Onlar bu hakları doğal hakları kabul ediyorlardı. Asiller Fransa'yı terk etmeye başladılar, rahipler de onları takip etti. Ruhban teşkilatının İdari teşkilatlanmaya (devlet) sadakat yemini etmesi isteniyordu, etmeyenler işten çıkarılıyordu. Ancak Kuzey ve Batı Fransa'da halk işten çıkarılanları destekledi. Böylece halk ikiye ayrılmaya başladı. Köylüler ve kadınlar ihtilale karşı oldular.

Fransa'da aristokrasinin, piskoposların ve zengin Burjuvaların ülkeyi terk etmesi Fransız Mutfağının halka inmesine de yaradı. Fransız mutfağı sarayda, aristokrat ve çok zenginlerin malikanelerinde gelişmişti. Şimdi bunlar gidince bu yemekleri pişirenler işsiz kaldılar. Bir yıl içinde binlerce lokanta açıldı. Kahvehanelerin yanında şimdi restoranlar da vardı.

Fransız Meclisi barışa bağlıydı. Bundan sonra Fransa'nın fetih nedeniyle savaşa girmeyeceğini açıkladı. Ancak olup bitenler diğer ülkelerdeki asilleri, ruhbanı ve hükümdarları kaygılandırıyor. Bu ihtilal tüm ülke halklarına sosyal statüyü değiştirmek gibi bir örnek veriyordu. Ayrıca var olan şiddet ve ayaklanmalar ihtilali şüpheli bir hale sokmuştu.

Paris'te bulunan XVI. Louis diğer hükümdarlardan yardım istedi. Diğer ülkelere göçen asiller silahlanıp, geri gelmek çabalarına başlamışlardı. Kralın kardeşleri de ihtilal aleyhine sürekli propaganda ve çalışma yapıyorlardı. Alman imparatoru ve Prusya kralı, Fransa'yı bir savaş tehdidi olarak gördüklerini açıklıyorlardı.

Paris'ten kaçan XVI. Louis 25 Haziran 1791'de Varenne'de yakalanıp zorla geri getirildi ve yabancılarla anlaşmakla suçlandı. Kral zan altındaydı.

Bu kaçıştan önce, Meclis üyeleri monarşiyi kurdukları için kendilerini fes ettiler ve yeni bir yasama meclisi seçimine gittiler.

Cumhuriyet yanlıları monarşiye karşı olduklarını 17 Temmuz 1781’de Mars alanında kitlesel bir toplantı ile göstermek istediler. Alandaki büyük topluluğun üzerine ateş açan [La Fayette](#) komutasındaki [Milli Muhafızlar](#) pek çok kişinin ölümüne sebep oldular. Bu olaya [Mars Alanı katliamı](#) dendi. Bu katliam Paris’i yöneten Paris Komününün sorumluluğundaydı.

1791’de Fransa’da yeni bir meclis seçildi (Yasama Meclisi, [Legislative](#)). Mecliste kral yanlıları çoğunlukta idi. Ancak Meclis göçmen asiller ile ruhbanlara karşı tedbir alınca XVI. Louis bunu veto etti. Meclis kral ile anlaşmazlığa düşmüştü.

Fransa Devrimine karşı olanlar Pillnitz Şatosunda bir konferans düzenlemişlerdi. İmparator [Leopold](#), Arşidük François, Prusya kralı ve dışarı kaçmış olan Fransa’nın büyük aristokratları [Calonne](#), [Condé](#), Esterhazy, Polinyac, vs... oradaydı. Bu görkemli bir Avrupa aristokrasisi toplantısıydı. Bu toplantıdan sonra prensler, Fransız Devrimi karşıtı bir bildiri yayınladılar. Bu bildiride Devrim aşağılanıyor, Fransa halkına gözdağı veriliyor, krala dokunulmaması konusunda uyarılıyordu.

Bundan sonra Meclis Alman prenslerine ve Alman imparatoruna karşı bir savaşı sürdürmek zorunda kaldı. Fransa’ya karşı ülkeler koalisyon şeklinde birleşmişlerdi. Fransız subaylarının çoğu göçmüştü, orduda yeterli subay yoktu. Ordu hazır değildi, yenildi. Yabancı ordular Fransa’yı istila ederek Paris üzerine yürüdüler.

Meclis, önce büyük tereddütler geçirdikten sonra, tekel yapılanmasının bir şekli, olan “[korporasyonları](#)” ortadan kaldırdı. Peşinden de büyük tüccarların örgütleri olan Ticaret Odalarının faaliyetine son verildi. Bu sırada işçi kuruluşları da yasaklanmıştı. Yasaklar kırsal kesime de yaygınlaştırıldı. Kırsal kesimde mülk sahiplerinin, kiracıların, hasatçı, hizmetçi, işçilerin ücret için toplantı düzenlemeleri yasaklandı. Zaten eski rejimde işçilerin örgütlenmesi ve grev yapması yasaktı. O zaman bu yasaklar tek taraflıydı.

Devrim eşitlikçiydi ya, o şimdi eşit bir eşitsizlik getirerek, durumu dengelemişti.

1791'in Diğer Olayları

Brendenburg Kapısı

İngiltere’de tarım bunalımdaydı. İthal buğday ucuza geliyor, karı fazla oluyordu. Bu da fiyatların düşük seyretmesine neden oluyordu. 1791’de İngiliz parlamentosu buğdaya gümrük resmi ihdas etti. Bu korumacı davranış, ekmek fiyatlarının artmasına, düşük gelirliilerin daha da aç kalmasına sebep oldu.

Mart 1791’de Pitt “ Fransız ilkelerine karşı açıkça muhalefete geçildiğini “ ilan etti. İngiltere Fransa Devrimine fiilen cephe almıştı.

Büyük müzisyen ve bestekar [Mozart](#) öldü.

Berlin’de [Brendenburg Kapısı](#) inşa edildi.

Nepal Çin hakimiyeti altına girdi. Çin, Rusya ve İngiltere’nin Asya’yı paylaşmakta olduğunu anlamıştı. O da geniş topraklar alarak hem payını arttırmaya ve hem de etrafında tampon bölgeler yaratmaya çalışıyordu. Çin’in son ele geçirdiği topraklar tarım açısından uygun topraklar değildi. Ayrıca bu topraklar buralardaki halkların sürekli kaynaşması yüzünden çok masraflıydı. Yine de bu astarı yüzünden pahalı toprakları Çin elinde tutmaya çalışıyordu.

İspanyollar Oran’ı Cezayir’e bırakarak çekildiler.

22 Ağustos’ta Fransız kolonisi Saint Domingue’de köle isyanı patladı.

Fransa metrik sistemi kullanmaya başladı.

ABD’de [John Fitch](#), ilk [istimbot](#) patentini aldı.

Bilim İlerlemeye Devam Ediyor

Kırmızı Bulutsu

[Herschel](#) 1791’de Bulutsuların (Galaksilerin) başlangıçta akışkan olduğunu, maddenin yoğunlaşarak yıldız haline geldiği varsayımını ileri sürdü. Dedi ki: “ Bir galaksi merkezine doğru ne kadar çok yıldız ihtiva ediyorsa, o kadar yaşlıdır “. Herschel ile Evrenin derinlik ve gelişme düşüncesi doğmuş oldu.

İtalyan [Galvani](#) (1737 – 1798) 1780–1791 yılları arasında, kurbağa bacaklarını inceleyerek, hayvanların kaslarında elektriğin varlığını gösterdi. “ Hayvanların vücudu organik bir Leyde Şişesidir “ demişti.

Avrupa hekimleri bekleme yanlısı bir tedavi uyguluyorlardı. Ama gittikçe doğrudan hastalığın üzerine gitme fikri geliyordu. Fransız psikiyatr [Pinel](#) (1745 – 1826) çözümleme yöntemini öneriyordu. Her hastalık bir organik bozukluktur. Bunun da nedeni organın zedelenmesidir. Önemli olan bozukluğu bulup, tedavi etmektir.

Hekimler şifalı otlara da tedavide başvuruyorlardı. Ateş düşürmede kınakına, kalbi kuvvetlendirmek için yüksükotu, vs... kullanılıyordu.

Wolfgang Amadeus Mozart

Mozart

[Wolfgang Amadeus Mozart](#) (Johannes Chrysostomus Wolfgangus Theophilus Mozart) (1756, - 1791) Klasik Batı Müziği'nin, en üretken ve en etkili bestekarlarından biridir. 36 yıllık ömrüne 626 eser sığdırmıştır. Mozart Günümüzde müzik tarihinin en büyük dehalarından biri olarak kabul edilir.

Mozart küçük yaştan başlayarak Avrupa'yı defalarca dolaşmıştı. Bunlardan ilki 1762 yılında, 6 yaşında, Bavyera Elektörlüğünün başkenti Münih'te, III. Maximillian'ın sarayında verdiği konserdi. Aynı yıl Prag ve Viyana'da da imparatorluk saraylarında konser vermişti. Konser turu, üçbuçuk yıl sürdü ve Wolfgang'ı babası ile beraber Münih, Mannheim, Paris, Londra, Lahey, tekrar Paris, Zürich, Donaueschingen ve Münih'te konserler verdi. Bu gezisi sırasında,

Mozart birçok ünlü müzisyenle tanışır ve kendisi de bu müzisyenlerin eserlerini tanımaya başladı.

En önemli esin kaynaklarından biri [Johann Christian Bach](#)'tı, onunla da 1764–1765 yıllarında Londra'da arkadaş olmuşlardı. Bach'ın eserleri birçok kez Mozart'ın esinlendiği eserler olarak gösterilmiştir. Mozart 1767'de tekrar Viyana'ya gitti. Burada çiçek hastası oldu, ama iyileşti.

Mozart, İtalya yolculukları sırasında (1769... 1772), üç opera besteledi. Üç opera da Milano'da oynandı. Bu gezilerin ilkinde, Venedik'te, Accademia Filarmonica'ya üye oldu. İtalya'daki yolculuğunun efsanevi bir hikayesi de vardır. [Gregorio Allegri](#)'nin [Miserere](#)'sini [Sistina Şapeli](#)'nde duydu ve tamamını hafızasından yazdı, yalnız bunu yaparken parçadaki küçük hataları düzeltti ve böylece Vatikan malının ilk illegal kopyasını üretmiş oldu.

23 Eylül 1777'de annesi ile beraber Mozart, Münih, Mannheim ve Paris'i kapsayan bir Avrupa turuna gitti. Mannheim'da, o dönemin en iyisi Mannheim orkestrası ile çaldı. [Aloysia Weber](#)'e aşık oldu, ancak daha sonra oradan ayrıldı. 4 yıl sonra da, Aloysia'nın kız kardeşi [Constanze](#) ile evlenir. Annesi 1778 yılında öldü.

1780 yılında, Mozart'ın ilk büyük operası [İdomeneo](#) Münih'te oynandı. Ertesi yıl, Mozart Viyana'ya müziğini geliştirmek için yerleşti. Türklerin Avrupa'da moda olduğu o yıllarda, Mehter ritminden esinlenen Mozart, " Ronda alla Turca " (Türk Marşı)'nı besteledi. <http://www.youtube.com/watch?v=OCSevzJQ2-Y>

1782'de, babasının muhalefetine rağmen [Constanze](#) Weber (1763 – 1842) ile evlendi. Altı çocukları olmasına rağmen, sadece 2 tanesi yaşardı. Bunlar Carl Thomas Mozart (1784 – 1858) ve [Franz Xaver Wolfgang Mozart](#) (1791 - 1844) dır. Franz daha sonra küçük bir bestekar olmuştur. İki çocuğu da evlenmemiştir.

1782 yılı Mozart'ın kariyeri için verimli bir yıl oldu. Operası [Saraydan Kız Kaçırma](#) (Die Entführung aus dem Serail) büyük bir başarıya ulaştı. Bu operasında bahsedilen saray, Topkapı Sarayı olmayıp, Akdeniz kıyılarında bir yazlık köşktür. Opera Osmanlı ülkelerinde geçmektedir. Selim Paşa'nın ve harem ağası Osman'ın tutsağı olan Konstanze ve İngiliz hizmetkarı Blonde'yi, Konstanze'nin nişanlısı bir İspanyol soylusu olan Belmonto kaçırmaya çalışır. En sonunda da Selim Paşa Belmont ve Konstanze'nin birleşmesine razı olur. (<http://www.youtube.com/watch?v=1uaLaFNzwcg&feature=related>)

1782 ve 1783 yılları arasında, Mozart [Johann Sebastian Bach](#) ve [George Frideric Handel](#)'in eserlerine sahip olan Baron Gottfried van Swieten sayesinde bu bestekarların eserlerini tanımaya başladı. Bu eserleri çalan Mozart'ın, Barok için yeni bir müzik tarzı ve dili yarattı. [Sihirli Flüt](#) (Die Zauberflöte) bu örneklerden biridir ve finali de 41. Senfoni'dir. (<http://www.youtube.com/watch?v=02yf6RHIQjQ>)

1783 yılında Wolfgang ve Constanze, babası Leopold'u Salzburg'da ziyaret ettiler ancak babası Constanze'yi iyi karşılamadı. Bu olay Mozart'ın en önemli eserlerinden biri olan Große Messe (Do Minör Büyük Ayini) yarattı. Eser bitmeden Salzburg'da gösterime girdi ve hala Mozart'ın en tanınmış eserlerindendir. Bu gösterimde Wolfgang, eşi Constanze'nin Leopold'un sevgisini almak için başrolde solo şarkı söylemesini sağladı. <http://www.youtube.com/watch?v=f9ZNdw1jXg4&feature=related>

Viyana'daki ilk yıllarında, Mozart Beethoven'ın da hocası olan [Franz Joseph Haydn](#) ile tanıştı ve arkadaş oldular. Haydn ne zaman Viyana'yı ziyaret etse beraber yaylı kuartet çalarlardı. Mozart Haydn için 1782 ile 1785 yılları arasında altı kuartet (K. 387, K. 421, K. 428, K. 458, K. 464, and K. 465) yazdı. Bunlar Haydn'ın Opus 33 setine bir karşılamaydı. Mozart, Haydn'a şöyle yazdı:

" Çocuklarını büyük bir dünyaya göndermeye karar veren bir baba, onlara o dönemde meşhur bir insanın koruması ve öncülük etmesi gerektiğini düşünmüştü. Sonunda en iyi dostlar haline gelmişlerdi. Ben de aynı yolla, size 6 çocuğumu gönderiyorum... Lütfen onları nezaketle bir baba, bir yol gösterici ve bir arkadaş olarak alınız! ... Ancak, size yalvarıyorum; lütfen babalarının gözlerinden kaçan hatalar için anlayış gösteriniz ve saygı duyduğum cömert dostluğunuzu esirgemeyiniz."

Haydn bunun üzerine Mozart'a büyük bir hayranlık duydu ve Mozart'ın son 3 serisini dinledikten sonra babası Leopold'a " Tanrı üzerine ve dürüst insanlığım üzerine size derim ki, çocuğunuz yüz yüze veya ismiyle tanıdığım en büyük bestekardır. Zevki ve daha önemlisi, bestekarlığın en derin bilgisine sahiptir."

1782 ila 1785 yılları arasında, Mozart piyano konçertolarında solo olarak seri konserler veriyordu ve bunlar en güzel çalışmaları olarak kabul edildi. Bu konserler finansal açıdan da başarılı olmuştu. 1785'den sonra ise, Mozart sahneye daha az çıktı ve sadece bir kaç konçerto yazdı. Maynard Solomon bunu Mozart'ın elindeki yaralardan dolayı olduğunu söylemektedir, başka bir bakış açısına göre ise halk artık ona aynı ilgiyi göstermemektedir.

Mozart 1784 yılında Mason oldu. Mozart ve Haydn aynı mason locasındaydı.

Mozart hayatında nadiren maddi zorluklar yaşamıştır. Ancak, bu yaşadığı zorluklar birçok kez abartılmış ve romantikleştirilmiştir. Ancak, arkadaşlarından birçok kez borç almıştır ve birçok borcu ödenmemiş şekilde ölmüştür. 1784 ile 1787 arasında bugün de ziyaret edilen Domgasse 5'te St. Stephen Katedrali arkasında, yedi odalı bir apartmanda yaşamıştır. Burada 1786'da " [Figaro'nun Düğünü](#) (La nozze di Figaro) operasını bestelemiştir. <http://www.youtube.com/watch?v=8OZCyp-LcGw>

Mozart'ın Prag ve halkıyla özel bir ilişkisi vardır. Prag şehri, Mozart'a hayatının geri kalanında finansal olarak destek sağlamıştı. [Don Giovanni](#) 29 Ekim 1787'de Estates Tiyatro'sunda gösterime girmişti. Mozart son operası [Titus'un merhameti](#) (La Clemenza di Tito) 6 Eylül 1791'de, yine bu şehirde Leopold II'nın Bohemya Krallığı taç giyme töreninde gerçekleşmişti. Mozart bu görevi, [Antonio Salieri](#)'nin açıkça reddetmesi üzerine üstlenmişti.

Mozart'ın ölümü incelenmesi oldukça zor bir konudur. Romantik efsaneler ve birbiriyle uyuşmayan teoriler mevcuttur. Romantik bakış açısı, hastalığının giderek kötüye gittiğine ve bunun da eserlerine paralel bir şekilde yansıdığını savunur. Bunun karşısında ise, günümüzdeki bazı araştırmacılar, durumunun iyi olduğunu ve ölümünün ailesi ve arkadaşlarına ani bir şok etkisi yarattığını belirtirler. Mozart'ın son sözleri: " Ölümün tadı dudaklarımda... Bu dünyadan olmayan bir şey hissediyorum " der. Hastalığının asıl sebebi de bir varsayımdır. Ölüm kayıtları " hitziges Frieselfieber " (mühim darı tanesi ateşi) der ve bu, sebebi modern tıpta açıklanabilen bir tanım değildir.

Mozart, 5 Aralık 1791 tarihinde gece 1 sularında Viyana'da öldü. Hastalığı ilerlerken son çalışması Requiem ve Zauberflöte üzerinde çalışmıştır. Yalnız Zauberflöte'yi ölümünden önce

bitirir ve sahnelere çıkarıp ünlendirir. Ama Requiem'i bitiremeden ölür. Popüler efsaneye göre, Requiem'de Mozart kendi ölümünü düşünerek bu besteyi yapmıştır. Eserin büyük bir çoğunluğu, Mozart'ın sağlığı yerindeyken yazılmıştı. Genç bir bestekâr ve Mozart'ın öğrencisi Franz Xaver Süssmayr, Constanze tarafından Requiem'i bitirmesi için görevlendirdi.
(http://www.youtube.com/watch?v=Hfm_1TX3sWU)

İsmi yazılmayan bir mezar taşıyla öldüğü için, genelde Mozart'ın parasız ve unutulmuş olarak öldüğü söylenir. Ancak, Viyana'da eskisi kadar yüksek yaşam standartlarında yaşamasa da, komisyonlardan iyi bir gelir elde ediyordu. Yılda yaklaşık olarak 10,000 florin kazanıyordu, bu da 2006'ya göre 42,000 Dolar etmektedir. Söz konusu miktar O'nu 18'inci yüzyılda Dünya'da en fazla para kazanan %5'in içerisinde sokuyordu. Ancak, servetini kontrol edemiyordu.

Toplu bir mezarda değil, 1785 Avusturya kanunlarına göre halka ait bir mezara gömülmüştür. St. Marx mezarlığındaki orijinal mezarı kayboldu da, anıtsal mezar taşları buraya ve Zentralfriedhof'a yerleştirilmiştir.

Dünya tarihinin gelmiş geçmiş en büyük müzik dehasının sadece 35 yıllık bir ömür yaşadığı ve bu ömre 626 ölümsüz eser sığdırdı. Ölümünden bu yana geçen iki asırlık zaman içinde, her kuşak onun eserlerinde bir başka anlam ve güzellik bulmuştur.

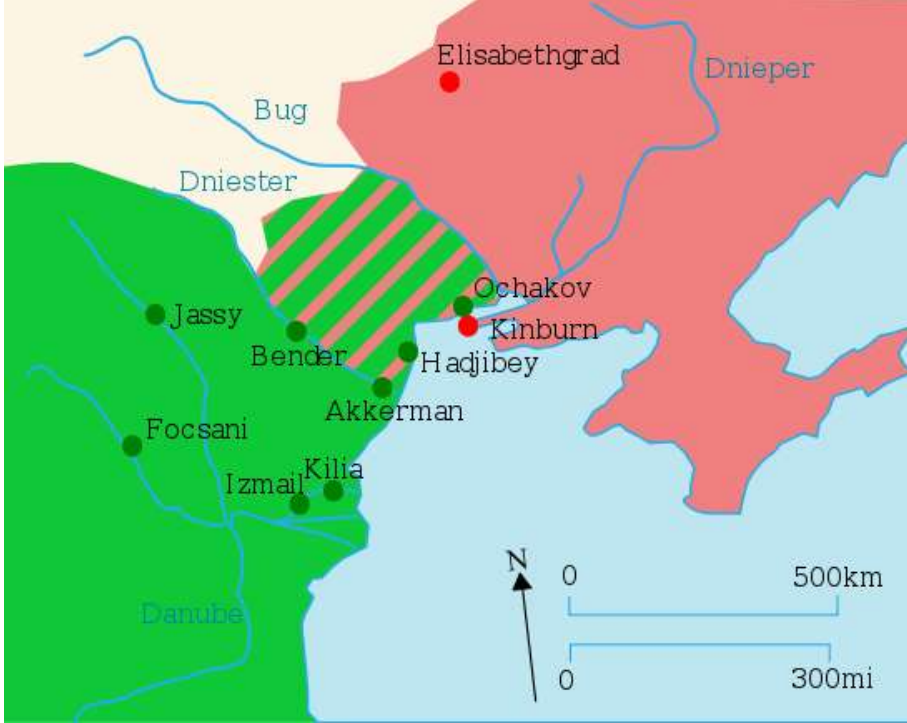
Mozart'ın müziği, Hayden'inki gibi, klasik müziğin ilk örneklerindendir. Çalışmaları, o dönemin tarzını değiştirmiş ve barok tarzı ile de karışımını sağlamıştır. Mozart'ın kendine ait tarzı klasik müziğin tamamının gelişimine paraleldir. Çok yönlü bir besteci idi ve hemen hemen her türde müzik yazdı. Bunların arasında senfoni, opera, solo konçerto, oda orkestrası, yaylı kuartet ve yaylı kintet ve piyano sonatları da vardır. Bu türlerin hiçbirisi yeni değildi, ama piyano konçertosu Mozart'ın tek başına geliştirdiği ve popüler ettiği bir türdür. Ayrıca önemli sayıda dini müzik de yayımladı, bunların arasında ayin müzikleri de vardı ve birçok dans müziği de besteledi; divertimenti, serenadlar ve diğer hafif eğlenceli türlerde.

Mozart ilk yıllarından beri müthiş bir kulağa sahipti. Duyduğu her müziği hafızasına bir daha çıkmayacak üzere yazabiliyordu. Gezilerinin de oldukça fazla olmasından dolayı, nadir bir tecrübe koleksiyonu edindi. Londra'da bir çocuk olarak J.C: Bach ile karşılaştı ve müziğini dinledi. Paris, Mannheim ve Viyana'da da buradaki bestekarlarla karşılaştı. Muhteşem Mannheim orkestrasıyla beraber çalıştı. İtalyan açılışlarını ve opera buffalarıyla karşılaştı. Bunların hepsi, gelişiminde önemli bir rol oynadı.

Mozart öldükten sonra, eserlerinin dizilimi için birçok defa uğraşmıştır. Ancak, bunu 12 yıllık bir uğraşı sonunda, 1862'de [Ludwig von Köchel](#) başardı. Mozart'ın eserleri halen Köchel'in katalog numaralarına göre sıralandırılmıştır.

(Bu biyografi Wikipedia'dan alınmıştır)

Yaş Anlaşması, 1792

Yaş Anlaşması, Rusya'ya bırakılan topraklar çizgili

Avusturya ve Osmanlılar, Ağustos 1791'de Zıştovi anlaşmasını yapmışlardı. Görüşmeler uzun sürdüğü için Rusya ile bilahare 1792 Ocak ayında [Yaş anlaşması](#) (Jassy Anlaşması) yapıldı. Yeni sınır Dinyester (Turla) nehriydi. Kırım'da Taman yarım adası, Kuban ve Beserabya'nın bir bölümü, Özi, Buğ ile Dinyaster arasındaki arazi Rusların oluyordu. Savaşın sonra Osmanlılar asıl amaçları olan Kırım'ı alamamışlardı. Rusya'nın Gürcistan üzerindeki matbuluğu (süzerenliği) Osmanlılar tarafından kabul edilmişti. Ama 1774 mağlubiyetinin bir kaza olmadığı da ortaya çıkmıştı. Osmanlı ordusu yeterli güçte değildi. Bir şeyler değişmeliydi.

1789 Fransız Devriminden kaçan asiller ve kraliyet taraftarları, Rusya'ya da geliyorlardı. Rusya onlara kucak açmıştı. Rusya zaten Büyük Petro'dan beri dışarıdan beyin göçü alıyordu ve buna çok alışmıştı. Rusya'ya iltica edenler arasında [Duc de Richelieu](#), yani büyük [Kardinal Richelieu](#)'nın ikinci kuşak yeğeni vardı. Bu kişi yüksek bürokraside görev yapmış ve Odessa şehrini kuran bir validir.

XVIII. yüzyılın Osmanlı İmparatorluğu askerliğin yanında daha evvelden geleneğini kurduğu bir yeni sanata ve silaha da sahipti. Bu diplomasiydi. XVIII. yüzyılın sonunda daimi sefaretlikler kurdu. Viyana, Paris, Londra üçgeni üzerinde diplomatik vaziyet iyi değerlendiriliyordu. Bu sayede Osmanlı Avusturya Rusya ittifakına karşı, Fransa ve İsveç'i yanında tutabilmişti. Diplomasi önemli bir mekanizmaydı.

Rus-Osmanlı savaşının peşinden Mayıs ayında Rus kuvvetleri Polonya içlerine girdiler.

1792 Osmanlı İmparatorluğunda Bazı Gelişmeler

1792 yılında Selanik'te nüfusun % 55'i yeniçerilerdi. Bunun temel nedeni Müslüman erkeklerin büyük çoğunluğunun yeniçeri olarak yazılmasıydı. Bu sadece Selanik'te değil diğer önemli merkezlerde de böyleydi. Örneğin Saray Bosna Müslüman erkekleri ayrıcalıklarını korumak için yeniçeriler içine alınmışlardı. Ancak Çok sayıda kayıtlı kişiden ancak bir kısmı düzenli ücret alıyordu. Düzenli ücret alanların da yarısından azı gerçekten silah taşımaya ehliyetliydi.

Cezayir dayısı Muhammed bin Utman öldü. Ölümünden az önce Oran İspanyollardan kesin olarak alınmıştı. Cezayir dayıları özerktiler ama Osmanlı merkezi yönetimine de bağlıydılar. Onlar, Osmanlıyı, Müslüman dayanışması açısından öemsiyorlardı. Osmanlı büyük bir bela karşısında başvurulacak güçtü. Ayrıca yeni yeniçeri ve levent elde etmek için Sultanın izni gerekliydi. Böylece Dayıların Osmanlıya bağlılığı sürüyordu. Her yeni dayı seçildiğinde bunun Osmanlı Sultanı tarafından onaylanması gerekiyordu. Zaten o da onaylıyordu. Osmanlı merkezi ile Cezayir arasında standart bir vergi yerine karşılıklı yollanan hediyeler vardı.

Ancak her şeye rağmen Osmanlı egemenliğinin artık eski gücü yoktu. Ama Osmanlı barışı da (Pax Ottomantica) devam ediyordu. Bunda en büyük etken uyruğundaki halkların inanç ve

geleneklerine gösterdiği saygıydı. Ama devran değişiyordu. Bu saygının zayıflık olarak algılanacağı çağ başlıyordu.

1768–1774 ve 1789 – 1792 savaşlarındaki yenilgilerin nedenlerini bilmek isteyen III. Selim, devlet adamlarından bu konudaki düşüncelerini yazılı olarak istedi. Bu raporlardan gelen fikir ile Nizam-ı Cedid (Yeni Düzen) hareketi oluştu. III. Selim’e verilen yazılı önerilerde sosyal bir ıslahat düşüncesi yoktu, ama III. Selim ıslahatın genel çerçevesi içinde sosyal değişikliklere de yer verecekti.

Bu dönemde Osmanlı refah düzeyi, diğer Avrupa ülkelerinden hiç de aşağı değildi. Hatta çoğu açıdan daha zengin ve parlak bir görüntüdeydi.

Cumhuriyetçi İhtilal, 1792

Tuileries Sarayının alınması

1792 başlarında Fransa kırsal kesiminde yine bunalım vardı. Bazı yerlerde, buğday yüklemeleri durduruluyor, halk oturduğu yerden fiyat biçiyordu. Köylü satacağı malın fiyatını kendine göre saptamaya başlamıştı. Böylece buğday üretim yerinde satılır oldu.

Yerel kulüp ve derneklerin sayısı ve özellikle Jakobenlere ait kulüp sayısı çok artmıştı. Ülkede 200.000 halk derneği vardı. Buralarda toplanan seçkin kişiler hem demokratlaşıyor ve hem de radikalleşiyorlardı. Jakoben örgütleniş, yönlendirici bir parti görünümü almıştı. Arkasında kamuoyu desteği vardı. Jakobenler devrimin güdücü merkezi olmuşlardı.

Eski Jakobenler 1791 meclisine girmemişlerdi. [Legistative Meclisi](#)nde (Yasama Meclisi) [Self-Denying Ordinance](#) (Kendini Mahrum etme) nedeniyle yoktular.

Fransa, ihtilalini, sınırları dışına taşıyor ve kendi fikirlerini güç kullanarak kabul ettiriyordu. Aslında bu savaş demektir. Konvansiyon Meclisinde barış isteyenler azınlıktaydılar. Robespierre savaşa karşıydı, devrimin ülke içinde konsolide edilmesini ve ülkeyi tamamen kapsamasını müdafaa ediyordu.

Avusturya imparatoru [Leopold II](#), [Marie Antoinette](#)'in abisiydi. Savaşı durdurmak istiyordu ama 1 Mart 1792'de öldü. Fransa Avusturya'ya 20 Nisan 1792'de savaş ilan etti. Fransa Meclisi savaşı tam bir coşku içinde kabul etmişti. Karşıt sadece 7 oy vardı. Birkaç hafta sonra Prusya Avusturya'nın yanında savaşa katıldı.

Bu sırada XVI. Louis yurtsever olarak tanınmış olan bazı bakanları görevden aldı. Peşinden milli güvenlikle ilgili bazı kararları veto etti. Paris ayağa kalktı. Ülke savunmasına karşı

çıkanların cezalandırılması isteniyordu. Ordu komutanı La Fayette yürütmeden yana çıktı. Halbuki kamuoyu devrim düşmanlarını iç ve dış diye ayırmayıp, hepsini bir sayıyordu. Bu aslında doğru bir saptamaydı.

Fransa giyotini yürürlüğe sokmuştu. 25 Nisan'da [Highwayman](#) Nicolas J. Pelletier, giyotinle idam edilen ilk kişi oldu.

Bu sırada [Claude Joseph Rouget de Lisle](#) tarafından [La Marseillaise](#) bestelendi. <http://www.youtube.com/watch?v=4K1q9Ntcr5g>

10 Ağustos'ta halk yeni bir başkaldırı ile krallığı yıktı. Tuileries sarayında kralı korumakla görevli İsviçre muhafız birliği katledildi. La Fayette ordusu ile yeni iktidara karşı geldi ise de tutunamadı. O da 19 Ağustos'ta karşı cepheye kaçtı. Aynı gün Prusya ordusu Fransa'ya girdi. Fransa yabancı ordularca istila ediliyordu.

Fransa bir süre eyalet temsilcilerinden oluşan bir heyet tarafından yönetilmişti (yürütme). Bu heyet üst üste alınan yenilgiler ve önemli bir generalin (La Fayette) karşı saflara geçmesiyle prestijini kaybetmişti.

Basın Devrimle hürleşmişti. Ama sonra zaman içinde devrim için rol oynar bir hale geldi. 12 Ağustos 1792'de ise Paris Komünü “ kamuoyunu zehirleyenleri “ tutuklamaya başladı. Devrimci basın iyice destekleniyordu.

17 – 18 Ağustos'ta Manastırlar kapatıldı ve tarikatlar fes edildi. Zaten din iyice çözülmüştü. Piskoposların dörtte üçü dinle ilişkisini kesmiş veya evlenmişti. Devlet rahiplerin maaşlarını vermeyi durdurdu. Kilise ile Devleti birbirinden ayırdı.

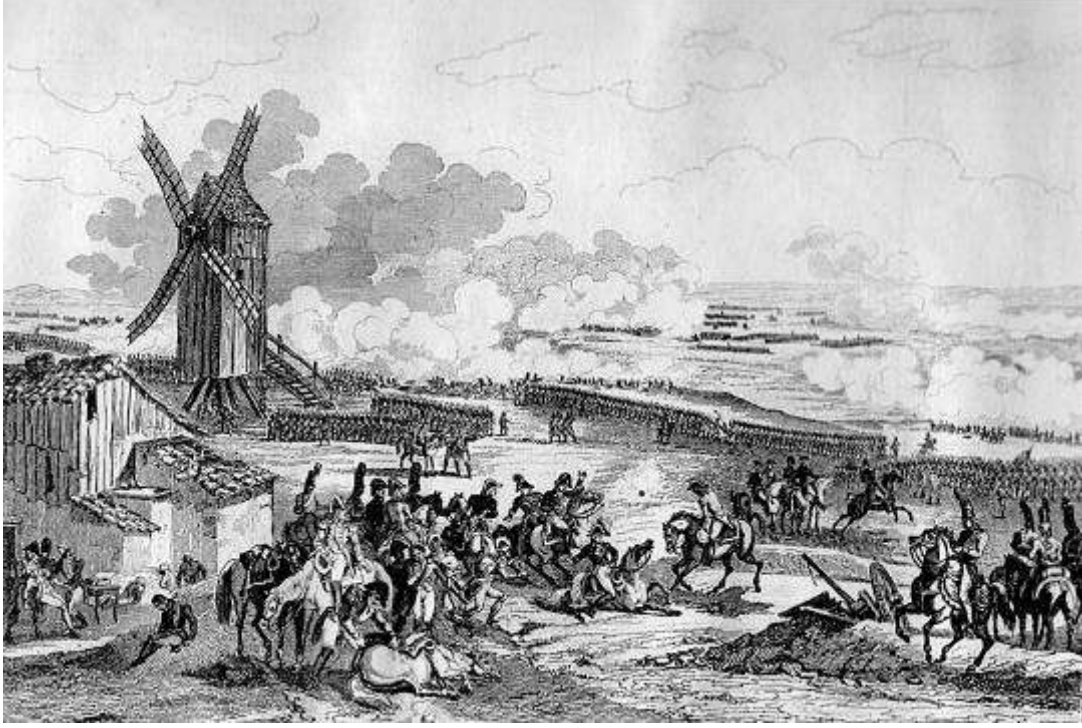
Yabancı devletlerin Fransa'yı işgali nedeniyle yeni bir kriz çıktı. Yeni bir ihtilal patlak verdi. Bu sefer isyan edenler krallığı kaldırmaya kararlı olan ufak bir azınlıktı.

Paris'te “ Montanyar “ ([The Mountain](#)) denen ufak bir temsilciler grubu sevilip, sayılıyordu. Bunlar silah zoru ile önce Paris komününe sonra da Konvansiyon'a karşı darbe yaparak, iktidarı ellerine aldılar. Bu yeni iktidar sahipleri, savaşa ve karşı devrim kalkışmalarına karşı sert tedbirler aldılar. Bunun için de otoriteyi merkezileştirdiler.

Kargaşa sonunda, Eylül 1792'de [Legislative Meclis](#) dağılarak yerine Konvansiyon ([Convention](#)) meclisi seçildi. Yeni Meclis toplandı ve yeni bir Anayasa yapmaya başladı.

Konvansiyon Meclisi

Valmy Muharebesi

Konvansiyon Meclisi seçilmeden önce, 10 Ağustos 1792’de, Legislative Meclis, Meclis seçiminde Genel Oyu kabul etmişti. Servet ayrımı olmaksızın 21 yaşı ve üstündeki tüm Fransızlar oy kullanabileceklerdi. Ancak az sonra paraya bağlı seçme hakkı yeniden gelecekti. Seçme hakkı için tekrar vergi kayıtlarına bakılmaya başlandı.

Konvansiyon Meclisi bir hükümet seçti. Bu hükümet emirlerini geniş yetkiler ile donanmış temsilcileri aracılığı ile icra ediyordu. Görevli temsilciler generallerin yanına ve eyaletlere giderek emirleri tebliğ ediyorlardı. Bu geçici bir hükümetti ve sadece barış zamanına kadar geçerli olacaktı. Bu geçici vasfından dolayı ona “ İhtilal Hükümeti “ ve bazen de “ Kamu Selameti Komitesi “ dendi.

Kamu Selameti Komitesi kendine karşı çıkabilecek silahlı bir kuvvet olmamasından yararlanarak kendi bildiğini okuyordu. Hükümet kuvvet kullanarak amaçlarını gerçekleştirmeye çalışıyordu. Hapishanelerdeki şüpheli şahıslar sorgusuz sualsiz idam edildiler.

Konvansiyon, Kralın iktidarı ortadan kalktığı için Cumhuriyet rejiminin kaçınılmaz olduğunu kararlaştırmıştı. Ancak yeni bir rejim kuramadan diğer ülkelerle mücadeleye başladı. Şimdi Fransız kuvvetleri, sınırın her yerine savaşıyordu.

Başlangıçta Prusya istilasını pek bir karşılık göremedi. Paris’ten önceki son savunma noktası Verdun 2 Eylül’de Prusya’nın eline geçti. Kenti kralcılar düşmana teslim etmişlerdi. Düşman orduları Fransa’yı istila ettikçe, hemen peşlerinden eski rejim yeniden kuruluyordu.

Bu eski tür bir savaş değildi. Uluslar arası sosyal bir savaşı. Birbirine taban tabana zıt görüşler karşı karşıya gelmişlerdi. Prusya istilasının gerçekleştiği yerlerde tam bir karşı devrim terörü hüküm sürüyordu. Paris'te ise yabancı diplomatlar panik içindeydiler. 10 Ağustos'ta Komün onları takibe almış ve haberleşmelerine el koymuştu. Onlar da pasaportlarını alıp, gittiler.

Ancak [Valmy Muharebesi](#) de (20 Eylül 1792) Fransa galip geldi.

Jemmapes Muharebesi

Sonra Fransa, Kasım ayında, [Jemmapes muharebesi](#)nde Avusturya'yı yendi.

Prusya ordusu geri çekilmişti. Bunun üzerine Fransız kuvvetleri Rhein (Ren) nehrinin Batı kıyısını işgal ettiler. Bu işgal İngiltere ve Hollanda'yı telaşlandırdı. Peşinden Belçika'ya girildi. İşgal edilen yerlerde memurlar değiştirildi. İhtilalin propagandası yapılmaya başlandı.

Konvansiyon “ hürriyetlerine kavuşmak isteyen tüm uluslara kardeşçe yardım edileceğini “ ilan etti. Konvansiyon yeni işgal ettiği yerdeki derebeylik vergi ve yükümlülüklerini kaldırdı. Seçilecek olanların “ hürriyet, eşitlik ve sadakat “ yemini etmelerini istedi.

Peşinden Fransa “ hükümdarı veya ayrıcalıklı zümreleri “ yeğleyecek ülkeleri düşman kabul etme kararını aldı. “ Özgür ve halkçı bir yönetim “ kuracak olan ülkelerin ise bağımsızlıkları güvence altına alınacaktı. Uygulamada daha da ileri gidildi.

Bu politika “ Doğal Sınırlar “ politikası ile çelişiyordu. Ancak bu yeni kavram çok daha çekiciydi. Konvansiyon, yerel devrimci ögelere dayandı. Fransız işgal ordusunun denetiminde meclisler toplanıp, Fransa'ya katılmayı istediler. Böylece Fransa'ya katılmalar başladı.

1792'nin Diğer Bazı Olayları

Baron Heathfield - by Joshua Reynolds

İngiltere’de basın makalelerinde kişisel hakaret olup, olmadığı kararı jüriye bırakıldı.

İngiliz ressam [Joshua Reynolds](#) (1723 – 1792) öldü.

ABD’de George Washington Fransa Devrimine karşı pasif tutumu nedeniyle eleştiriliyordu. Fransız Devrimi’ne karşı pasif tutumuna rağmen, 1792’de üç çekimser oya karşın tekrar oybirliğiyle ikinci bir dönem için Başkanlığa seçildi. 1792–97 yıllarında sürdürdüğü ikinci başkanlık döneminin 1797’de sona ermesinden sonra bir daha aday olmayacağını açıkladı.

John Adams, 1792 yılında, George Washington’la birlikte ikinci bir kez daha seçilmişti.

ABD’de [Posta Servisi Kanunu](#) kabul edildi. Kentucky 15. ABD devleti oldu.

[Buttonwood Agreement](#) imzalanarak New York borsası başladı.

Bir maskeli baloda, asillerin örgütlemesi ile İsveç kralı [III. Gustav](#) hançerlenerek öldürüldü. Yerine [IV. Gustav Adolf](#) geçti.

Bu yıl İsviçre’de tarım iyi gitmemişti, karışıklıklar çıktı.

[II. Francis](#), Kutsal Roma İmparatoru oldu. Bu son Kutsal Roma Germen İmparatoru (Alman İmparatoru) olacaktı.

[William Murdoch](#), [gas ile aydınlatma](#) deneylerine başladı.

[Mary Wollstonecraft](#), “ [A Vindication of the Rights of Woman](#) “ (Kadın Haklarının İntikamı) yayınlandı.

Britanyalı ressam Sir [Joshua Reynolds](#) (1723 – 1792), Kutsal Roma İmparatoru [Leopold II](#) (1747 – 1792), Britanya Başbakanları [John Stuart](#) (1713 – 1792) ve [Frederick North](#) (1732 – 1792), İsveç kralı [Gustav III](#) (1746 – 1792), Slovak astronom [Maximilian Hell](#) (1720 – 1792), İngiliz Devlet adamı [John Montagu](#) (1718 – 1792), 1792 yılında öldüler.

Nizam-ı Cedid, 1793

Nizam-ı Cedid askeri

Osmanlılar ıslahat için 72 maddeden meydana gelen bir program yaptılar. Bundan sonra Mısır'ın Fransızlarca işgaline kadar, Osmanlı devletinin temel uğraşı bu programı yürütmek olacaktır. Yenilikler içinde en göze çarpanları şunlardır: Mevcut asker ocaklarının disiplin altına alınması; Avrupa yöntemlerine göre yeni bir ordu düzenlenmesi, buna [Nizam-ı Cedid](#) ordusu denecekti; Savaş sanayinin yeniden organizasyonu; Sosyal ve özellikle kültürel alanda yeni düzenlemeler yapılması.

Bu arada Mısır, Osmanlı hazinesine para yollamayı tamamen durdurmuştu. Mısır'daki fiili ve “de facto” Memluk yönetimi Osmanlı için ciddi problemdi. İleride Napolyon Mısır'ı işgal ederken bu sorundan güç alacaktı.

Nizam-ı Cedid alışmaları sürüyordu. Yeniçeriler için haftanın belli günleri eğitim zorunluluğu getirildi. Askere alınırken titiz davranılmaya başlandı. Maaş aylık ödeniyor ve rütbeye göre düzenleniyordu. Birliklerdeki askeri ve idari görevler ayrıldı. Devamsızlıklar için sert tedbirler alındı. Kışlalar büyütüldü. Kumbaracı, arabacı gibi ocaklar için yeni kanunlar hazırlandı. Kumbaracılar askerlik dışında başka iş yapamayacak, kışlalarında sürekli eğitileceklerdi.

Sipahiler tımarlarını, miras olarak, en işe yarar oğullarına vasiyet edebileceklerdi. Bu oğlanın işe yarayıp yaramayacağı gözlem altına alınacaktı. Yaşı küçük olanların diğer kardeşleri yedekte bekletilecekti. Dirlikler eşe dost, gzdelere değil, savaşçılara verilecekti.

1992 barışından sonra Sadrazam Koca Yusuf Paşa, İstanbul'a dönerken yanında Avrupalı subaylar getirmişti. Bunlar yeni bir piyade askeri eğitmeye başlamışlardı. Eğitimli asker sayısı artınca da yeni bir bölük kurulmaya başlandı.

1793 yılında, örnek bir orta olarak, 1602 erlik 12 blkl olarak Levent'te, Hassa Bostancılar Ocağına bağlı " Bostancı Tfenkisi Ocağı " adı ile Nizam-ı Cedid kurulma kararı ıktı.

Trablus'ta Karamanlı ailesi içinde iktidar mücadelesi sürerken, Ali Bulgur adlı bir Cezayirli, Sultan bana yetki verdi deyip, Trablus'a yerleşti (1793 – 1795).

Merak

7 ve 8 yy'a ait Yemek Tabagı, Tabaristan

XVIII. yüzyılda her şey incelenmeye çalışılıyordu. Bu çaba hatırlanacağı gibi bir yüzyıl önce başlamıştı. Yeni metinler bulundu, kopya edildi, basıldı. Dev bibliyografyalar düzenlendi. Yazarlar, örfler, coğrafya, kronoloji, gerçek ile gerçek olmayanı ayıracak her konuda bilgi toplandı. İlk Çağ yenilendi, ortaçağ bulundu, Asya'ya üzerine eyilindi. Bu çalışmalarda merkez Fransa'ydı.

[Sylvestre de Sacy](#) (1758 – 1838), Sasani hükümdarının yazılarını okudu.

Yanlış Yönlenmiş Şiddet

İngiltere’de kapitalizm hızla geliyordu. 1788’de pamuk üretimi sıçrama yapmış, ancak hemen peşinden 1793 iflası gelmişti. Kentlerin nüfusu hem artıyor ve hem de kentler geliyordu. Kapitalist sınıf ve sadece emeğini satabilen işçi sınıfı geliyordu.

İşçi içinde bir kısmının üretimin artması sayesinde ücretleri artabilmişti. Bunlar daha iyi besleniyordu. Sağlıkları düzelmiş ve yaşam süreleri artmıştı. Ancak hala büyük işçi çoğunluğu yeterli ücreti alamıyordu. Verem kol geziyordu. 1785’den beri işçiler birleşerek işverenden talepte bulunmaya başlamışlardı. Ancak, deneyimsiz ve bilgisizdiler. Makine ve diğer işçilere karşı şiddet kullanıyorlardı. Halbuki işveren çok daha güçlüydü ve daha fazla şiddet kullanma olanağı vardı.

İşçiler parlamentodan kendilerini koruyacak kanunları çıkarmasını istemeye başladılar.

Sanayi kapitalleşse bile hala küçük sanayi vardı ve yaygındı.

Fransa'da Cumhuriyet, 1793

XVI. Louis'in idamı

Fransa’da XVI. Louis, Konvansiyon tarafından yargılanarak, yabancıların suç ortağı olma ve böylece vatana ihanetten mahkum olup, idam edildi (Ocak 1793).

Kralın idamını diğer hükümdarlar bir meydan okuyuş olarak kabul ettiler. Aralarında bir koalisyon kurarak Cumhuriyete karşı harekete geçtiler. Bu anda Fransa işgalinde olan topraklardaki devrim yanlıları kendilerinin yeterli korunma gücüne sahip olmadıklarını görüyorlardı. Fransa ile birleşme talebinde bulundular. Fransa Konvansiyonu da bunu kabul ederek, bu toprakları Fransa'ya kattı.

Yeni iktidar sahipleri (İhtilal Hükümeti, [Kamu Selamet Komitesi](#)), savaşa ve karşı devrim kalkışmalarına karşı sert tedbirler alıyordu. Bunun için de otoriteyi merkezileştirdi. Bu geçici bir hükümetti ve sadece barış zamanına kadar geçerli olacaktı.

Bu durum hem eski rejime bağlı olanların ve hem de yerel özerklik taraftarı olan ve kendilerine Federasyoncular denenlerin, Fransa'nın büyük bir kısmında silahlı ayaklanmasına yol açtı. Hükümet karşı devrim girişimlerini terör kullanarak kırıyordu. Bir ihtilal mahkemesi kuruldu. Şüpheliler İhtilal Mahkemesinde yargılanarak, hemen giyotine yollanmaya başlandı.

Giyotin Fransız Devriminin sembolü gibi olacak ve devrim ile giyotin adı beraber telaffuz edilecekti.

1793 Mart sonunda krallığın basın yolu ile kışkırtılmasına ölüm cezası geldi. Basın üzerindeki baskılar sonucu Jirondenlerin basını kısa süre sonra kayboldu. Halk hatipliği ve Basın özgürlüğü gibi Devrimin özgür kurumları artık yoktu. Sadece Devrim yanlılarının özgürlüğü vardı?

1792'de başlayan Fransa'ya katılmalar devam ediyordu. 1793 Mart'ına kadar Savoie, Nice, Belçika, Renan, Porrentruy Fransa'ya katıldı.

Fransa'nın Belçika'yı işgali, [Escaut](#) ırmağını ulaşılabilir hale getirmesi İngiltere için savaş nedeni olacak kadar önemli olaylardı. Şimdi buna bir de XVI. Louis'nin idamı eklenmişti. Bu tarihe kadar Pitt duraksamadaydı. Ama artık İngiltere Fransa'ya karşı olan koalisyona başını çekmeye başladı. Girişilen genel savaş, kamuoyunda, haklı gösterilmeliydi. Dendi ki Fransız Devrimi tüm uygarlık değerlerini tehlikeye atıyor.

Pitt the Younger

[Pitt](#), tüm koalisyon Avrupa'sı adına “ Uygarlık için bir ölüm kalım sorunudur bu. Avrupa'nın ve sivil toplumun selameti içinde öyledir. Uzun ve bağışlanmaz bir savaşa, afeti def edene kadar sürecektir bir savaşa karar vermek zorundayız. “ diyordu.

İngiltere Fransa'nın maliye ve ticaretini kökünden yıkmayı hedefliyordu. Pitt, önce silah ve askeri malzeme ama hemen peşinden, tahıl ve un ticaretini yasakladı. “ Fransa'ya yiyecek ve gereç taşıyan her gemiye, taşıdığı bayrağa bakılmaksızın el konulacaktır “ diye deklare ediyordu.

İngiltere gemileri denetliyor ama aynı zamanda tarafsız devletleri de denetlemiş oluyordu. İngiltere kendi deniz hukukunu yaratmıştı.

Bu savaşta her iki, tarafında rakip ülkelerde taraftarları vardı. Savaş devletlerarası bir savaş olarak sürüyor bile olsa aslında bir sınıfsal bir savaştı. İngiltere ABD'nin yardımını almaya çalışıyordu.

Rusya'da II. Katerina Mason localarını kapattı. Raditşev (Raditshev) Sibiry'a sürgüne gitti.

Thorild Stockholm'de tutuklandı. Kutsal Germen imparatorluğunda öğrenci dernekleri kapatıldı. Kant'ın eserleri bile yasaklandı. Tüm Avrupa'da kitap ve bildirilere el konuyordu. Napoli'de ruhban tarafından desteklenen kralcı bir cunta devrimcileri kovuşturup, idama mahkum etti. İspanya'da engizisyon siyasi polis gibi çalışmaya başladı. İngiltere'de hükümete yabancıları ülke dışına çıkarma yetkisi verildi (Alien Bill kanunu). Kovuşturmalar, takipler, gıyapta ceza vermeler bir birini takip ediyordu.

İngiliz başbakanı Pitt, fırsat bu fırsattır deyip, bütün “ yıkıcı “ ilkeleri Fransız göstererek mahkum ettirdi. İskoçya’da kuşkulu kişiler soruşturulmaya başlandı. El koymalara, keyfi tutuklamalara izin verildi. Britanya Anayasası onurluydu, onu alçaltan herkese karşı harekete geçildi. Anayasa Dostları Derneğinin iki üyesi İskoçya’da ölüme mahkum edildi. [Muir](#) Avustralya’ya sürüldü.

1793 ortasına gelindiğinde iç ve dış zorluklar, Fransa’yı politikasını değiştirmeye zorladı. Fransa savunmaya geçti. Haziran ayında Danton önerdi: “ öteki devletlerin yönetimine hiçbir şekilde karışılmayacak “. 1793 Anayasası “ Fransız halkı... öteki milletlerin yönetimine asla karışmaz “ diyordu. Bu böyle de olsa, pratikte devrimci yayılış devam ediyordu.

Bu arada Polonya’nın paylaşılmasında pay alamayan Avusturya’ya Batıdan toprak verilmesine ses çıkarılmıyacaktı. İngiltere ise Polonya’nın paylaşılmasını kabul etmişti. Fransa bir bütün iken karşı koalisyon yağma peşindeydi. Yağma ise koalisyonun dört büyük üyesi içindi. Ufak bağdaşıkları kimse kale almıyordu.

Fransa’da Hayat çok pahalalmıştı. Halk aç ve öfkeliydi. Hükümet halkı yatıştırmak için mallara narh koydu. Diğer yandan savaşı sürdürebilmek için gerekli mal ve malzemeye el koyuyordu. Aslında bunlar yeniden yapılanma faslından icraatlar değildi. Bunlar savaş süresince geçerli olacak geçici önlemlerdi. Nasıl ruhbanın mallarına el kondu ise aynı şekilde ülkeden göçenlerin de mallarına el kondu. Bu mallar satıldı. İhtilal Hükümeti mülkiyet hakkına dokunmamıştı. Hatta servet eşitsizliğine büyük tepki gösteren Robespierre bile mülkiyet hakkına dokunmayı istemiyordu. Konvansiyon, mülkiyet hakkını zayıflatacak her girişime karşı olduğunu ilan etti.

Vergiler yerel memurlar tarafından toplanıyordu. Ancak bu vergi toplayıcıların elinde fiili bir güç yoktu. Hükümet şiddetle parasızlık çekiyordu. Durmadan banknot çıkarmaya başladı. Ancak onların da değeri durmadan düşüyordu.

Hükümet işgal altındaki ülkelerden de vergi toplamaya başladı. Savaş gerekçesiyle çok büyük miktarda eşyaya el koydu. Bu ülkelerin halkı Fransa’ya düşman oldu.

Kamu Selamet Komitesi, 1793

Kamu Selamet Komitesi

Fransa’da buğday fiyatları durmadan artıyordu. Ekmek’in fiyatı o kadar artmıştı ki artık onu satın almak çok zordu. Ekmek fiyatı arttıkça diğer mallar da pahalaniyordu. Bu kış ve gelecek sene başında halk kapılarda yumurta, süt ve tereyağı alabilmek için birbiri ile dövüşüyordu. Kargaşa çözümü giyotinde bulunmuştu. Kafalar uçmaya başladı.

Artık Fransız cumhuriyetinde vatandaş olarak sadece cumhuriyetçiler vardı. Robespierre, “ özgürlüğün despotluğu “ ile “ zorbalığın despotluğunu “ birbirine karıştırmayın diyordu. “ Cumhuriyetçi hükümetin sertliği iyilikseverliktendi “.

Bu özgürlük adına yapılan despotluk Konvansiyon’un denetimi altındaydı. Yöneten ise “ [Kamu Selameti Komitesi](#) ” idi “. Komite yeni yenilenmişti ve Jakobenlerin güdümündeydi. Bu komitede pek çok uzman yer alıyordu. [Robespierre](#), [Saint-Just](#), [Couthon](#), [Billand-Varenne](#), [Barere](#), [Carnot](#), [Cote-d’Or](#) (Prieur-Dubernois), [Saint-Andre](#), [Collot d’Herbois](#), [Jean-Bon](#), [Robert Lindet](#) komitedeydiler. Komite ilçelerle doğrudan temas halindeydi. İlçelerde ve komünlerde komitenin sürekli temsilcileri vardı. Komite ve temsilcileri devrimci önlemlerin uygulanmasına göz kulak oluyorlardı. Komite hem uygulamada idi ve hem de devrim mahkemelerini denetliyordu. Zaman zaman yargılama usulüne bile karışıyordu. Yani Komite hükmediyor, yönetiyor ve yargılıyordu. Aslında yasama da oydu. Sadece Meclisin onayı gerekiyordu.

Kuvvetler ayrımı uçup girmişti. Tam bir despot yönetim vardı.

Fransa’da terör kol geziyordu. Karşıdevrimci olduğu sanılan kişiler hapse atılıyordu. Karşıdevrimci olduğu açıklanmış kişiler idam ediliyordu. Kralcı veya feodaliteci olmak, ulusa ihanet, direniş, hükümetin çalışmalarını engelleme, bunların hepsinin sonu ölümdü. Yani muhalefet ölümle cezalandırılan bir suçtu.

Bütün bunlar olurken ülke halkının küçük bir bölümü siyasi yaşama girmişti. Devrimci Diktatörlük ufak bir azınlığın eseri idi. Büyük yığınlar neredeyse baştan beri çekimserdi.

Kamu Selameti Hükümeti muhalefeti yok ediyordu. 31 Ekim 1793’den başlayarak Jirondenler giyotine yollandı. Giyotine sağ da gidiyordu sol da gidiyordu. Herbertçiler bölücü olarak öldürüldüler. Dantoncuların kafaları uzlaşmacı olarak kesildi.

1793’de [Brissot Warville](#)’de idam edildi (1754 – 1793). Brissot sosyalistten fazla anarşist gibiydi. Hırsızlığın savunmasını yapmıştı. “ Mülkiyet hakkı doğal bir haktır. Buna göre her insan yiyecek, giyecek, ev, eş gibi gereksinmelerini gidermek için ilgili nesneleri meşru olarak elde edebilir. Toplumda kendisine gerekli olandan çok fazlasına sahip insanlar vardır. Diğer yandan bir takım insanlar da aştır. Bu nedenle asıl hırsız zengin olandır. “

Brissot sonucu vurgular: “ Mülkiyet hırsızlıktır “.

1793 Eylül’ünde Kamu Selameti Komitesi kişileri silahsızlandırmak, alınacak rehineleri belirlemek, kentlere vergi koymak, yiyecek maddelerine, atlara, madeni eşyaya, gümüşlere el koymak, köprüleri ve seviyeleme havuzlarını yıkmak, yolları ve kaldırımları bozmak emrini ve hakkını generallere verdi. Yabancı ülkelerde Fransız ordusu bunları yaparken tepki çekmeyecek miydi? Çekecekti ama emri verenler “ özveri arttıkça, özgürlük daha değerli olur “ diye düşünüyorlardı.

Orduya cumhuriyet komiserleri yerleştirildi. Taşınabilen mallar alındı, taşınamayanlar kırılıp, yok edildi.

Kasım ayında Louvre müze olarak halka açıldı.

Fransa Ordusu Değişiyor, 1793

Avcı birliği

Fransa'nın gönüllülerden meydana gelmiş ordusu koalisyon güçleri ile baş edemiyordu. Hükümet orduya asker toplamak için yeni bir yola başvurdu. Bölgeler arasında pay edilerek 300.000 asker toplanacaktı. Askere alınacaklar genel kura ile seçildiler. Buradan mecburi hizmet çıktı. 1798 yılında 20 ila 25 yaş arasındaki tüm erkeklere “ askere çağrılma “ yükümlülüğü uygulanmaya başlandı. Böylece bu artık bir gönüllü ordusu değil, bir mecburi hizmet ordusuydu.

Nerede ise subayların hepsi dış ülkelere gitmişlerdi. Bunların yerine assubaylar geçti. Assubayların bir kısmı da kısa sürede yükseldi. İçlerinden general olanlar çıktı. Bu zamana kadar asillere ve zenginlere mahsus olan subaylık, sert bir yaşama alışık olan halk adamlarının eline geçti.

Diğer ülke orduları pahalıydı ve bu nedenle kalabalık olamıyorlardı. Subayları rahata alışıktı. Savaşa eşyalarıyla göçer gibi gidiyorlardı. Orduların iâşesi çok zor temin ediliyordu. Kumandanları yaşlı generallerdi. Bu ordular çok yavaş hareket ediyor, kolay ve çabuk bir yere ulaşamıyorlardı.

Fransız ordusu ise istediği kadar askere sahipti. Masrafsız bir orduydı. Subayları yanlarında eşya taşımıyordu. İâşe ve ikmal yerinde temin ediliyordu. Geceleri açık alanlarda, ateş yakıp yanında yatıyorlardı. Bulundukları yerde el koydukları öteberi ile yaşıyorlardı.

Bu ordu savaş düzenini de değiştirdi. Amerikan örneğini benimsemişler, kurall  harbin dışına  ıkmışlard . Avcı hattına yayılıp, nişan alarak ateş ediyorlardı. Generalleri genç ve becerikliydi. Çok s ratlı hareket edip, ilerliyorlard .

Bu ordular önce istila altındaki Fransız topraklarını kurtardılar. Sonra federasyonu barışa zorlamak için diğer ülke topraklarına derinlemesine girdiler.

Fransa 2 milyonu 21 – 30 yaş arasında 26 – 27 milyon nüfusa sahip bir ülkeydi. Bütün olanaklarını ordusu için seferber etmişti. Ordusu saldırgan bir ordu olmuştu. Araziyi çok iyi tanıyan kişilerin kılavuzluğunda karşı tarafa yükleniyordu. Eğitimin yerini cesaret almıştı. Demokratik bir coşku ile savaşıyorlard .

İstenen ve Gerçekleşen, 1793

Devrim hukuk ve vergi eşitliğini kurmaya muvaffak olmuştu. Önce monarşi, sonra Cumhuriyet ilan etmişti. Maliyeye el atmış, onu düzeltmek istemiş ama iflaslar sökün etmişti. Kiliseyi yeniden teşkilatlandırmak istemiş ama sistem alt üst olmuştu. Orduyu muhafaza edeyim derken mecburi askerliği kurmuştu. Ülkeye yerel otonomi ve siyasi hürriyet vermek isterken merkezileşmiş ve otoriter bir hükümet oluşturmuştu. Barış derken Fransa'yı genel bir savaşa sokmuştu. Diğer ülkelere rejim örneği vermek isterken, onların kin duygularını ateşlemişti.

Devrim, feodaliteyi, ekonomik bakımdan, yok etmişti. Feodal aristokrasiden burjuva ve köylüye önemli bir gelir ve servet aktarımı oldu. Bu anlamda Fransa dışına kaçanların da mülklerine el konmuştu. Aslında bu aktarımdan parası olanlar yararlanmıştı. Açık arttırmalarda artan fiyatlar ve sonra da bu toprakları işlemek için gereken sermayesi olmayan geniş halk kitleleri bu aktarımdan yararlanamamışlardı. Parayı veren düdüğü çalıyordu.

Konvansiyon Devrim düşmanlarının mallarını halka dağıtmıştı. En önemli kararlarından biri olarak bütün kolonilerde köleliği kaldırdı.

Avrupa genelinde aydın ve değişimden yana olanlar, Fransız Devrimini baştan sempati ile karşılamışlardı. Ancak kargaşa ve terör başlayınca ihtilal artık çekiciliğini kaybetmişti. Hükümetler de ihtilale sempati ile bakanları kovuşturmaya başladılar. Kargaşa çıkaranlar çok sert cezalandırılmaya başlandı. Bu sırada Fransa'ya karşı açılan savaş da aristokrasinin kuvvetlenmesini sağlamıştı.

1793 yılında Polonya’da bir grup, Fransız Anayasasına benzer bir Anayasayı Meclise kabul ettirdi. Rusya ve Prusya, bunu bahane ederek, Polonya’yı ikinci defa paylaştılar. Bu işgale karşı ayaklanma oldu ise de sonuç, Polonya’nın paylaşılmasıydı.

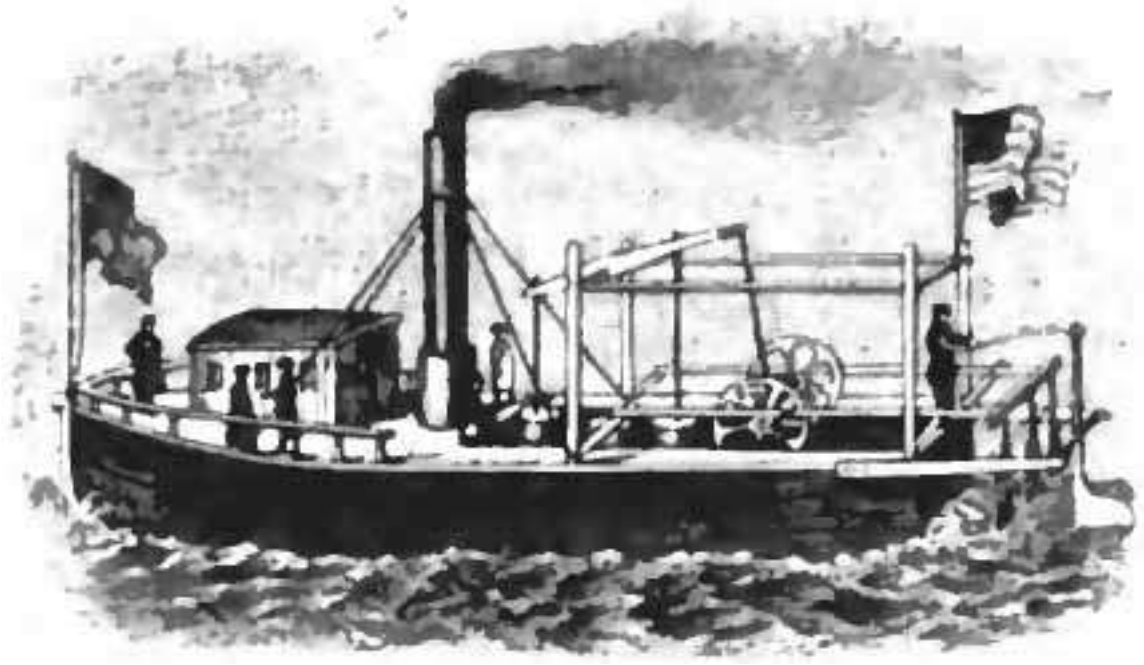
Aralık 1793'te Toulon'da, kralcılar ve İngiliz ittifak kuvvetlerine karşı bir topçu komutanı başarılı bir mücadele verdi. Bu kişi [Napolyon Bonapart](#)’tı (Napoléon Bonaparte) (15 Ağustos 1769 – 5 Mayıs 1821). Başarısı üzerine tuğgeneral rütbesine terfi etti.

15 Ağustos 1769'da Korsika'nın Ajaccio kentinde doğmuştu. 1779 yılında Brienne'de öğrenim gördü, 1784'te Parisien École Royale Militaire (Paris Kraliyet Askeri Okulu) adlı askeri akademiye girdi.1785 yılının Nisan ayında Valence'daki topçu alayına üsteğmen rütbesiyle katıldı.

Paris'teki siyasi faaliyetleri nedeniyle bir dönem vatana ihanetten tutuklandı. Ancak onu koruyan siyasilerin de desteğiyle serbest kaldı.

Giyotinle Fransa’da idam edilenlerden bazıları: Fransız İhtilali önderlerinden [Jean-Paul Marat](#) (1743 – 1793), [Charlotte Corday](#) (d.1768), [Adam Philippe, Comte de Custine](#) (d. 1740), Fransa Kraliçesi [Marie Antoinette](#) (d. 1755), [Pierre Victorien Vergniaud](#) (d. 1744), [Claude Fauchet](#) (d. 1754), [Armand Genonville](#) (d. 1758), [Jacques Pierre Brissot](#) (b. 1754), [Olympe de Gouges](#) (d. 1748), [Louis Philip II, Duke of Orléans](#) (d. 1747), [Madame Roland](#) (d. 1754), [Jean Marie Roland](#) (d. 1734), [Antoine Barnave](#) (d. 1761), [Armand-Guy-Simon de Coetnempren, comte de Kersaint](#) (d. 1742), [Jean-Paul Rabaut Saint-Etienne](#) (d. 1743), [Étienne Clavière](#) (d. 1735), [Madame du Barry](#) (d. 1743) dır.

1793'ün Bazı Olayları

Fitch 1790 botu

[Fitch](#) buharlı bir gemi yapmıştı. Fitch'in buharlı gemisi kusurluydu. Gemi sıradan demircilere yaptırılmıştı. Halk bakım masraflarının çok olup, geminin işe yaramayacağını düşünmeye başladı. Herkes Fitch'i terk etti. O da 1798'de intihar etti.

İtalyan ressam [Francesco Guardi](#) (1712 -1793), İngiliz bilim adamı [John Michell](#) (1724 – 1793), İtalyan besteci [Pietro Nardini](#) (1722 – 1793), İsveç doğa bilimci [Charles Bonnet](#) (1720 – 1793), Alman besteci [Johann Adolph Hasse](#) (1699 – 1793) bu yıl öldüler.

Osmanlılar Yenileşme Denemeleri, 1794

Nizam-ı Cedid Birliği

Tunus Beyi Hammuda, Karamanlılara yardım için Trablus'a başarılı bir müdahalede bulundu. Bu müdahale Osmanlıların beylerbeyi unvanı verdikleri ve yanında yer aldıkları bir paşaya karşıydı. Hammuda Osmanlı Divanının tepkisini çekmek istemiyordu. Hemen İstanbul'a çok kıymetli hediyeler yollayarak, merkezin tepkisini yatıştırdı.

Yeniçeri ve eski ortalara yapılan yenileştirmeler pek bir işe yaramıyordu. Yeniçeri ocağı o kadar atıldı ki yeni bir uygulama çok zordu. Bunun üzerine yeni askeri birlikler kurulması kaçınılmaz oldu. Osmanlı yönetimi 17 Eylül 1794'de [Nizam-ı Cedid](#) nizamnamesini çıkardı. Bu yeni askeri birliklerin kuruluşuna, devletin bekası açısından herkes yardımcı olmuştu. Bu durum III. Selim'i cesaretlendirdi ve o da Anadolu'da Nizam-ı Cedid ortaları kurulmasına girişti. Padişaha özellikle Karaman valisi [Alaiyeli Kadı Abdurrahman Paşa](#) yardımcı oluyordu.

Nizam-ı Cedid hem iyi eğitiliyordu ve hem de kılık kıyafeti farklılaşmıştı. Üniforma üzerinde Fransız etkisi vardı. Askerin başında "barata" denen bir başlık bulunuyordu.

Bir yandan da tersane ve donanma yenileniyordu. Donanma zaten kendini sürekli yenileyen bir kurumdur. Cezayirli Gazi Hasan Paşa daha önce ıslahatlar yapmıştı. Yeni Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşaydı. O da ıslahatlara devam ediyordu.

1794 yılında Kara Mühendislik Mektebi açıldı (Mühendis-hane-i Berri-i Hümayun). Burada yetişenler Nizam-ı Cedid, topçu, top arabacı, humbaracı, lağımcı ocaklarına subay oluyorlardı. Eğitim konusunda Fransız subaylardan yararlanılıyordu. Osmanlı dış işleri

(Reisülküttap) Paris'e liste yollayarak istediği subay ve uzmanları bildirmişti. Mühendishanelerde Fransızca zorunlu dildi.

Küçük Hüseyin Paşa, I. Abdülhamit'in kızı Esmâ sultanla evliydi. Söylentiye göre de III. Selim'in sütkardeşi ve çocukluk arkadaşıydı. Paşa Deniz Kuvvetlerinde yolsuzluğu önlemek için bir teftiş kurulu kurdu. Donanmaya levent sağlamak için Ege bölgesi halkına zorunlu hizmet kondu. Tersane genişletildi. Hasköy mühendislik mektebinin kapsamı genişletildi. Bahriye için bir sağlık örgütü kuruldu. Yine top ve topçu okulu kuruldu. Bulaşıcı hastalıklar için ilk defa karantina uygulanmasına başlandı.

Osmanlı maliyesi XVII. yüzyıldaki sorunlarını mevcut mali yapı ve kadrosu ile çözümleyebilmişti. XVIII. Yüzyıldaki bunalımlı dönemde, Osmanlı maliyesi bir tür merkezleşmeye doğru gitti. Gelir ve giderleri önceden tahmin ederek gerekli ayarlamaları yapabilmek için yeni kurumlar geliştirdi. Tımar toprakları büyük ölçüde “ mukataaya “ (Devlete ait bir arazi veya gelirin, bir bedel karşılığında, kiraya verilmesi veya geçici olarak devredilmesi) verildi. Böylece hazine gelirleri teminat altına alınmaya çalışılıyordu. Bu dönemde malikaneler de yaygınlaştı. Bütün bunların sonucu yerel güç odakları kuvvetleniyordu.

Bunalımlı yıllarda mukataa yetmedi. “ Eshama “ bile geçildi. Bu bir çins iç borçlanmaydı. Mukataaların yıllık gelirleri paylar şeklinde satışa sunuluyordu.

Bütün bunların sonunda maliyenin işleri arttı ve dolayısı ile kadroları genişledi.

Ancak Osmanlı İmparatorluğu tarımda ve sanayide gelişme gösteremiyordu. Gelişme olmayınca alınan mali tedbirler de kısa ömürlü oluyordu. Ama bütün bu mali çabalar da bir yandan Tanzimat fermanında ifade edilecek olan ihtiyacı hazırlıyordu.

Eppey bir süredir, sancak beyleri, güçlü ayanlar, mütesellimler vergi gelirleri ihalesini yani iltizamı ellerine geçirmişlerdi. Aslında açık arttırmalar İstanbul defterdarının önünde yapılırdı. Ancak her sancak da o sancağın güçlüsü teklif verir, başka teklif çıkmazdı. Vergi ancak sancak yöneticisinin askeri gücü kullanılarak yapılırdı ki, bu da başkasının teklif vermesini anlamsız hale getirirdi.

İltizam sistemi taşırayı soyuyordu. Bu soygundan nemalanan yöneticiler güçlenip, bağımsız otoriteler kurmaya girişmişlerdi.

Viski İsyanı

Viski İsyanı

Kuzey Amerika’da, 1791 yılında, kongrenin alkollü içeceklere tüketim vergisi uygulamaya başlaması, sınır bölgelerinde, özellikle [Pensilvanya](#)’da protestolara sebep olmuştu.

1794 yılında Washington’un, protestocuların eyalet mahkemesinin karşına çıkartılmaları için talimat vermesiyle, söz konusu protestolar, tarihe “ Whiskey isyanı “ ([Whiskey rebellion](#)) olarak geçti. Bu ayaklanma geniş çapta hareketlerdi. Gelişmelere karşı önlem almak için Federal ordunun yeterli güce sahip olmaması sebebiyle Washington, 1792 yılında yürürlüğe girmiş bir yasaya dayanarak birçok eyaletten milisler topladı. Valilerin gönderdiği yaklaşık 13.000 kişilik bir birliğin başına geçerek isyan halinde bölgelere doğru hareket etti. Olaylar şiddete dönüşmeden yatışmıştı. Federal hükümet yeni anayasa altında, ülke ve vatandaşlar üzerinde otorite sağlamak için ilk defa askeri güç kullanmıştı.

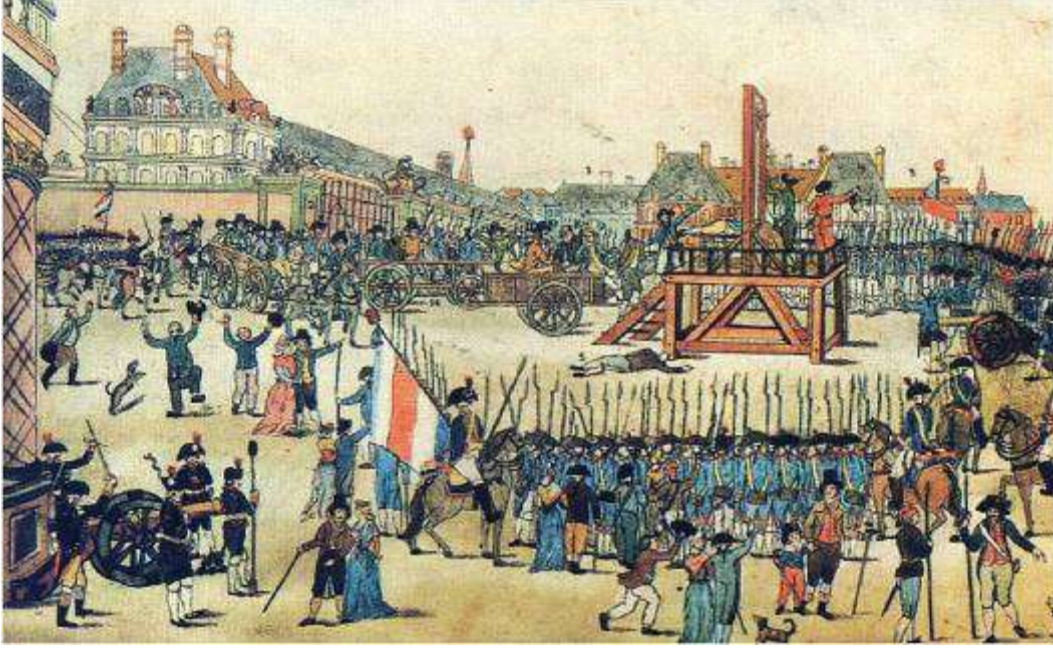
Washington, Başkanlığın yeni bir kurum olduğunun, attığı her adımın sonraki başkanlar için örnek teşkil edeceğinin bilincindeydi. Başkanlığı milli bütünlüğün sembolü ve halkın Amerikan özelliğini (karakterini) şekillendirmek için alet olarak görüyordu. Başkan iç siyasette denge için çaba gösterdi. Yönettiği kabinesinde her iki büyük parti, [Federalistler](#) ve [Demokratik-Cumhuriyetçiler](#) aynı oranda temsil edildi.

Bu sırada hükümette tartışmalar sürüyordu. Jefferson tarıma dayalı, merkezîyetçi olmayan bir devlet istiyordu. Hamilton ise merkezîyetçi ve sanayileşmiş bir ülkeden yanaydı. Bu ikilinin çekişmeleri zaman zaman hükümeti de kilitliyordu. Sonunda Washington Hamilton’dan yana oldu. Bu durumda Jefferson, kendi deyimi ile emekli olma zamanının geldiğine hükmederek, evine çekildi (1794).

Jefferson, siyaseti bırakınca tüm dikkatini tarıma verdi. Yeni ürünler dikeyor ve günlükler tutuyordu. Evi, [Monticello](#), onun deney yaptığı bir laboratuardı. Çiftliğinde 130 – 140 kişi çalışıyordu. Jefferson yanında köle çalıştırıp, köleliğe karşı çıkan bir Amerika Kurucu Babasıydı.

[Eli Whitney](#), [çırçır makinesi](#) için patent aldı. Böylece Amerikan pamuğunun getireceği zenginliğin yolu açıldı.

Devrim Çocuklarını Yiyor, 1794

Robespierre'in idamı

Fransa ordusu 1794 yılından itibaren Balon kullanmaya başladı.

1794 başlarında Fransa'da [Danton](#) giyotinle idam edildi.

Georges Jacques Danton, (1759–1794), Fransız devriminin en önemli kişiliklerinden birisiydi. Danton, Jakobenler kulübünde yer almış, kralın idamına evet oyu kullanmıştı. Danton, Robespierre ile jakobenler üyesi iken, " bu kadar terör fazla " diyerek [Desmoulins](#) ile birlikte insaflılar grubunu kurmuştu. Aralarında birçok bozguncunun da bulunduğu bu grup, Robespierre tarafından ezildi.

Danton mahkeme sırasında hatiplik yeteneğini kullanarak savcılarla halk karşısında iyice köşeye sıkıştırdı. Mahkeme heyeti davayı halka kapalı yapmaya karar verdi. Mahkeme birkaç gün daha sürdürdükten sonra Danton'u idama mahkûm etti. Mahkeme, yargılama sırasında, mahkumiyetin koşullarını sağlamak için Hint Şirketi davasındaki yolsuzlukla, insaflıların davasını birleştirmişti.

Şubat 1794'de Fransa köleliği kaldırdı.

1794 yılında, Danton'un idamından bir süre sonra [Robespierre](#) giyotinle idam edildi.

Maximilien François Marie Isidore de Robespierre (1758 – 28 Temmuz 1794) Fransız devriminin liderlerindendi. Robespierre ailesinin İrlanda asıllı olduğu söylenir. Robespierre, Arras'tan sonra Paris'te okudu. 1781'de baba mesleğini seçerek avukat oldu ve Arras'ta çalışmaya başladı. 1788'de Etats Generaux Meclisi'nin seçilmesi ve toplanmasıyla ilgili tartışmalara katıldı. Bu meclise girmek için Artois'dan Tiers-Etats temsilcisi seçildi.

[Rousseau](#)'cu olması sebebiyle aşırı solda kabul edilirdi. Jakoben kulübüne üye oldu. Zengin burjuvazi yerine, Paris halkını tutuyor, onlara dayanıyordu. Bütün söylevlerinde demokrasiyi savundu ve genel oydan yana çıktı. Halk onu " Incorruptible " (Bozulmaz, satın alınamaz, yıkılmaz) olarak adlandırıyor.

Robespierre, katıksız bir demokrasi adına [Jirondenler](#)'le çatışyordu. Avusturya'yla savaşmak söz konusu olunca militarizmden korktuğu için savaşa karşı çıkmıştı. Cumhuriyet ilan edildikten sonra, geri dönülmesini kesinlikle önlemek için [Saint-Just](#), [Marat](#) ve [Danton](#)'la birlikte 21 Ocak 1793'te kralın idam edilmesini sağladı.

[Paris Komünü](#)'nü örgütleyerek demokrasinin halk arasında kökleşmesini istiyordu. Rousseau gibi Robespierre de, eskiden beri, siyasal yönetimin çoğunluğun bir azınlıkça sömürülmesi ve boyun eğdirilmesi için kullanıldığına inanmaktaydı. Yasa dediğimiz şeyler, bu çabaları sistemleştirmek içindi. Bu yapay zorlama bir kez ortadan kalksa, hemen uyumlu bir toplum doğacak ve aralıksız sürüp gidecekti. Robespierre ve öteki Jakobenlerin umdukları, geçici bir diktatörlükten ve terörden sonra, [Aydınlanma Çağı](#) felsefecilerini öngördükleri bu doğal düzene ulaşmaktı.

Ancak, Robespierre'in kendisi de bu terör döneminin bir kurbanı olarak 28 Temmuz 1794'te giyotinle idam edildi.

Fransa'da artık kitleler hayal kırıklığı içerisindeydiler. 1793 Eylül'ünden beri hükümetin demir yumruğu ile yönetiliyorlardı. Paris'te halkçı ve devrimci yaşam çökmeye başladı. 1794 İlkbaharında dernek toplantıları yapılmaz oldu. Devrimi sırtlayanlar yok olmuşlardı. Devrimci güçler çözülmekteydiler. Terörün akıttığı kan halkın tiksinesine yol açmıştı.

1794 yılında Condorcet, " İnsan Zekasının Gelişmesi Hakkında Tarihi Bir Tablo Taslağı " adlı önemli eserini bitirdi.

Bu sırada " [Manu kanunları](#) " yayınlanmaya başlamıştı.

Kara Avrupa'sı Karışık, 1794

The Glorious First of June (Third Battle of Ushant)

Avrupa'da genel olarak huzursuzluk ve iç çatışmalar vardı.

Bu yıl İsviçre'de hasat yine iyi değildi. Kargaşa çıktı.

Prusya ağır bir bunalım içine girdi. Silezya ve Berlin'de zanaatkarlar gösteriler yaptılar. [Breslau](#)'da isyan oldu.

İspanya'da [Godoy](#) devrilmeye çalışılıyordu.

Bolonya'da birleşmiş İtalya hareketi güçlendi.

Cenevre, Zürih, Hollanda karışmaktaydı.

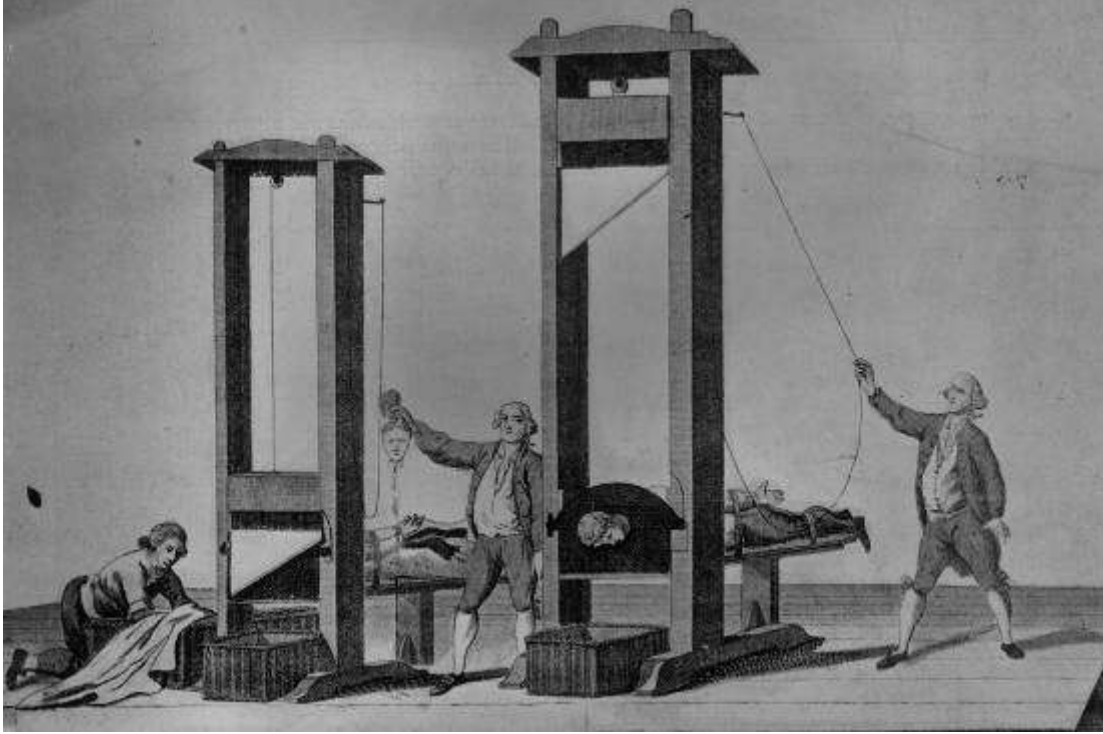
İngiltere'de dev mitingler düzenleniyordu.

1794'de Fransa'nın yabancı toprakları yağmalaması daha da artmıştı. Acımasızdı. Ödenmesi gecikmiş vergiler 1 gün içinde toplanacaktı. Sanat eserleri soygunu da başlamıştı. Değerli her şey sökülüp Fransa'ya götürülüyordu. Palatinat'ın kapı kilitleri söküldü.

Fransa “ her şeye ihtiyacımız var. Dolayısı ile her şeyi almamız gerekir “ diyordu. 2 yıl içinde Belçika üç istilaya uğramıştı ve bu üçüncüsü Belçika’yı bitirmişti.

Fransız ordusu devrimin verdiği güçle önce ilerlemiş sonra gelen şiddetli tepkiyle gerilemiş ama sonra düzenlemelerini yapıp tekrar ilerlemeye başlamıştı. Her yerde savaşıyordu. İspanya ve Portekiz ile [Boulou Muharebesi](#), İngiltere ile [Tourcoing Muharebesi](#), İngiliz donanması ile [Battle of Ushant](#), Avusturya ve müttefikleri ile [Fleurus Muharebesi](#) yapıldı. Öncelikle Avusturya mağlup edildi. Köln ve Koblenz’e gelindi. Belçika’ya girildi, Hollanda ele geçti. Güneyde Katalonya ve Viscaya’nın bir bölümü Fransa işgaline geçti. 1794’den sonra Fransız askeri üstünlüğü kesindi. Bu üstünlük 20 yıl sürecekti.

Fransa İhtilali sırasında giyotinle idam edilenlerin bazıları, [Nicolas Luckner](#) (d. 1722), [Louis d'Elbée](#) (d. 1752), [Justus Möser](#) (d. 1720), [Henri de la Rochejaquelein](#) (d. 1772), [Georges Danton](#) (d. 1759), [Camille Desmoulins](#) (d. 1760), [Marie Jean Hérault de Séchelles](#) (d. 1759), [Fabre d'Églantine](#) (d. 1750), [François Joseph Westermann](#) (d. 1751), [Pierre Gaspard Chaumette](#) (d. 1763), [Lucile Duplessis](#) (d. 1770), [Guillaume-Chrétien de Lamoignon de Malesherbes](#) (d. 1721), [Antoine Lavoisier](#) (d. 1743), [Marguerite-Élie Guadet](#) (d. 1753), [François Nicolas Leonard Buzot](#) (d. 1760), [Philippe de Noailles, duc de Mouchy](#) (d. 1715), [Charles-Louis-Victor, prince de Broglie](#) (d. 1756), [Alexandre, Vicomte de Beauharnais](#) (d. 1760), [André Chénier](#) (d. 1762), [Maximilien Robespierre](#) (d. 1758), [Augustin Robespierre](#) (d. 1763), [Louis de Saint-Just](#) (d. 1767), [François Hanriot](#) (d. 1761), [Jean-Baptiste Carrier](#) (d. 1756), [Jacques Hébert](#) (d. 1757), dir.

İngiliz tarihçi [Edward Gibbon](#) (d. 1737), Hindistan Maratha İmparatoru Srinath Madhavji Shinde (1764–1794), Fransız matematikçi, filozof ve doğa bilimci [Marquis de Condorcet](#) (d. 1743), Britanyalı filolojizt [Sir William Jones](#) (d. 1746), İngiliz kaşif [John Roebuck](#) (d. 1718), bu yıl öldüler.

Lavoisier

Kimya'nın babası

1743 yılında [Lavoisier](#) doğmuştu, 1794'te ise giyotinle idam edildi. Ailesi burjuva kökenliydi. Mazarin kolejinde eğitildi. Latince, retorik ve mantık öğrendi. [Lacaille](#)'dan matematik ve astronomi, [Jussieu](#)'den botanik, [Rouelle](#)'den Kimya dersleri aldı. Bilim hakkında bütünlüğüne bir bilgi sahibi olmuştu.

1768 yılında 25 yaşında, Bilimler Akademisine üye oldu. Bilim adamları ile doğrudan temas ediyordu. Parası vardı, kendi kitaplığına istediği kadar kitap satın alabiliyordu.

Evrene bir bütün olarak bakıldığında madde hep aynı kalıyordu. Doğada ne bir şey kayboluyor ve ne bir şey yoktan var oluyordu. Dış görünüş değişebilirdi ama ağırlık değişmezdi. Bir deneye girildiğinde, deneye katılan maddelerin toplam ağırlığı, deney sonucu elde edilen maddelerin toplan ağırlığına eşitti. Bu sonuçlar sadece terazi kullanılarak bulunabilirdi. Kimya nicel bir bilim olmuştu.

Deneylerinde pek çok malzemenin yanınca toplam ağırlığının arttığını buldu. Bu Stahl'in kuramına karşıydı. Lavoisier hiçbir şeyi rastlantıya bırakmadı. Planladı ve uyguladı. Araştırmalarını hep düşünerek yönlendirdi.

Lavoisier ve karısı

1777'de havayı çözümleyerek azot ve oksijeni buldu. Bunların oranlarını ve niteliklerini tespit etti. Solunum ve yanmadaki rollerini saptadı. Sonra havayı birleştirdi.

1783'de suyun çözümlemesini ve birleşimini gerçekleştirdi.

Sonunda Stahl'ın görüşünü tamamen ret etti. Şöyle buldu: Oksijen yüksek ısıya tabi tutulan maddelerle birleşiyordu. Oksijen kükürd, fosforu, karbonu aside dönüştürüyordu. Alevi besleyen oksijendi. Hava solunumunda kanla karışan oydu. Kana sıcaklık katıyordu. Toprakta, suda ve canlılarda oksijen vardı ve onların temel maddesiydi.

1783'de içindikiler mantık ile birbirine bağlanmış, kimya kitabını yazdı.

1785 yılında ilk defa [Bertholle](#) (1748 – 1822) ve Guyton de Morvau

Lavoisier'nin kuramlarını kabul ettiler. O zaman kadar kimyacılar Lavoisier'nin görüşlerine katılmamışlardı.

Kimya acayip bir dil ve kelimelerle dolmuştu. 1787'de Lavoisier'nin de katılımı ile kimyacılar bir araya gelip, kurallar koydular. Basit maddeler maddenin en dikkat çeken yönünü ortaya koyan yalın kelimelerden oluşacaktı. Birleşik maddeler için ise türler oluşturuldu.

Kimya Lavoisier sayesinde, yöntem ve dilini elde etti. Bütün olaylar kanunlarla birbirine bağlanmıştı. Ortaya yeni bir bilim çıkmıştı.

Bu büyük bilim adamı, Fransa'da teröre kurban oldu. Devrim Mahkemesi Lavoisier'i devrin karşıtı aristokratlarla ilişki kurmak ve vergi kaçırmaktan suçlayarak, giyotine yolladı.

Condorcet

Condorcet

Marie Jean Antoine Nicolas de Caritat, marquis de Condorcet, 1743 –1794 arasında yaşamıştır. Nicolas de Condorcet olarak da tanınır. Fransız filozofu, matematikçisi ve [Condorcet method](#)'unu bulan [politika bilimci](#)'dir. Onun metoduna göre adaylar birbiri ile mücadele ederken, gizli oylama ile peyder pey seçilmelidirler. Liberal ekonomiyi, parasız eğitimi, yapılanma hakkını, tüm ırklara ve kadınlara eşit hakları müdafaa ediyordu. Fikirleri Aydınlanma çağı ve rasyonalizm adlı eserlerinde kaleme alındı. Fransız Devriminde hapse atıldıktan sonra, hapisanede esrarlı bir şekilde ölmüştür.

Condorcet [Ribemont](#)'a doğdu. Reims'te Cizvit okulunda eğitildi. Sonra Paris'te [Collège de Navarre](#)'da okudu. Daha sonra, [Jean le Rond d'Alembert](#) tarafından eğitildi.

1765 ten 1774'e kadar bilim üzerine odaklandı. 1765'te ilk matematik eserini yayınladı. 25 Şubat 1769, [Académie royale des Sciences](#) (French Royal Academy of Sciences)'a seçildi.

Bundan sonra Condorcet'nin bilimsel yayınları devam etti ve pek çok Bilim Kurul ve Akademisine üye seçildi. Çok önemli bilim adamlarıyla birlikte çalıştı. [Jacques Turgot](#) ise akıl hocası ve arkadaşı oldu.

1774’de, Condorcet, Turgot tarafından [Monnaie de Paris](#)’ye Genel Müfettiş tayin edildi. Condorcet’de odaklanmasını matematikten filozofiye ve politikaya kayd rd . Bir yıl içinde genel olarak İnsan Haklarını, Kadın Haklarını, Zencilerin Haklarını müdafaa etmeye başladı.

Condorcet, 1785’te önemli bir eseri olan “  o unluk Tercihinin Olasılık Analizinin Uygulama Denemesi “ adlı eserini yazdı. Bu eserde Condorcet metodunun sonuçları vardı. Bu sonuçlar çok meşhurdur. Concordet, matematiği, sosyal bilimlere sistematik olarak uygulayan, ilk kişidir.

Condorcet, 1786’da Diferansiyel ve Entegral Hesap üzerinde çalışmaya başladı. 1789’da Voltaire’in hayatını yazdı. Bu eserde Kiliseye karşı olma konusunda Voltaire ile hem fikirdi.

Condorcet Fransız Devrimi esnasında lider bir rol takındı. Toplumun yeniden organize olacağını düşünüyor ve liberal davranışın şampiyonlu unu yapıyordu. 1791’te Paris’ten [Assembl e](#)’ye  ye seçildi ve Assembl e’nin sekreteri oldu.

Condorcet, Jirondellerin ([Girondists](#))  o unlukta olduğu Konstitüsyon ([National Convention](#)) tarafından [Girondin constitutional project](#) taslağını hazırlamakla görevlendirildi. Taslak basıldı ancak oylanmadı. O sırada Montagnard’lar ([Montagnards](#)) Mecliste çoğunluğu alarak kendi [French Constitution of 1793](#) yürürlüğe soktular.

Condorcet, XVI. Louis’nin idamı meselesine karşı çıkmış ve idam aleyhine konuşma yapmıştı.

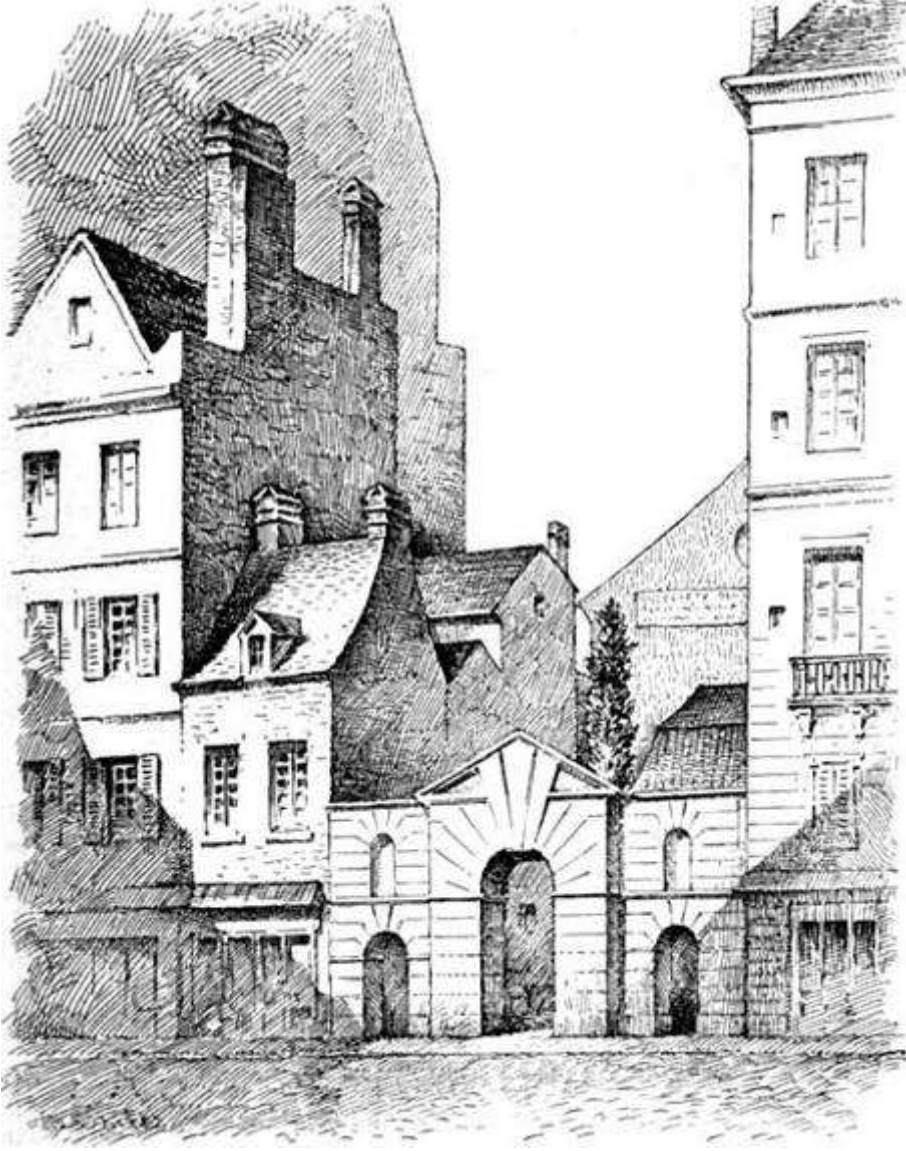
Olası şüpheler karşısında saklanmayı tercih etti. Mme Vernet’in evinde 5 – 8 ay arası bir süre saklandı. Burada insan ruhunun tarihsel gelişimini anlatan “ Sketch for a Historical Picture of the Progress of the Human Spirit “ adlı eserini yazdı. Bu eser Aydınlanmanın temel eserlerinden biri olacaktı.

Concordet, 25 Mart 1794’te Paris’e dönerken tutuklandı ve konulduğu hücrede  l  bulundu. Bu konuda en popüler görüş, [Pierre Jean George Cabanis](#)’in ona zehir verdiği ve Concordet’in de bu zehiri i ti i yolundadır.

“ Sketch for a Historical Picture of the Progress of the Human Spirit “ (Esquisse d’un tableau historique des progr s de l’esprit humain) gelişme üzerine yazılı olan en etkileyici eserdir. Aydınlanmanın merkezine [Gelişim Fikrini](#) koyar. Göstermiştir ki doğa ve sosyal bilimlerdeki bilginin genişlemesi, bireysel hürriyete, maddesel zenginliğe ve merhamete sahip daha adil bir dünyanın oluşmasına öncülük edecektir.

Concordet, insanın yetkinleşebilece ine ve insanlığın sonsuzca ilerleyebilece ine inanan çok önemli bir düşünürdü.

Devrim Geri Çekiliyor

Jakoben Klübün Kapısı

Devrim geri çekilmeye başlamıştı da Meclis ve halkın büyük çoğunluğu karşıdevrimci değildi. Eski rejime dönüşmesi düşünülüyordu. Cumhuriyet terk edilmeyecekti. Konvansiyon, ona yapılan baskılardan kurtulmak istiyordu. Aristokrasi de, küçük bir terörcü azınlık da tehlikeydi. Burjuvazi tek başına yönetmek istiyordu.

Konvansiyon Meclisi teröre karşı saldırıya geçti. Kulüpler, basın, Milli Muhafızlar, Paris Komünü gibi devrim araçlarının karşısına geçti.

Robespierre'in idamından sonra terörcü kanunlar kaldırıldı veya değişikliğe uğradı. Kamu Selameti Komitesinin üyeleri yenilendi. Ve kısa sürede yetkileri iyice kısıldı. Paris Belediyesi Kanun dışı ilan edildi. Bundan sonra Komün toplanmayacaktı.

Jakoben parti de yıkılmaya başladı. Dernekler arası bağlantılar yasaklandı. Dernekler polis denetimine verildi. Derneklerin topluluk adına dilekçe vermesi yasaklandı. Her dernek üye listelerini hazırlayıp, yetkiliye yollayacak ve asacaktı.

Önce Paris'deki Jakoben Kulüpler kapatıldı. Peşinden bütün dernekler fes edildi.

Basın Konvansiyon'u destekliyordu. Çünkü bu yeni basın burjuvaydı ve jakobenlere karşıydı.

Milli Muhafızlar içinden yoksullar, teröristler, zanaatçılar ve gündelikçiler çıkarıldılar. Bu da artık eski Milli Muhafızlar değildi.

Burjuvazi olup bitenlerden korkmuş ve ipleri eline almıştı. Ancak ekonomik ve sosyal çok fazla güçlük vardı. Burjuvazi ise kadro olarak bu güçlüklerin üstesinden gelecek durumda değildi. Ayrıca kitleler de rejimin etkin gücü olmaktan çıkmıştı. Konvansiyon Meclisi gerektikçe kitlelere karşı orduyu kullanmaya başlamıştı. Sanki ordu kitlelerin yerine geçiyordu. Devrimin başlarında kitlelerin oynadığı rol şimdi ordu tarafından üslenmeye başlanmıştı.

Diğer yandan ise Fransız ordusunun ilerlemesi karşısında Prusya, İspanya, Piemonte barış istemişlerdi. Barere bunu ihanet olarak görüyordu. Kamu Selameti Komitesi'nin barış düşüncesine gelmesi haftalarca süren görüşmelerden sonra olabildi. Barış görüşmeleri başladı.

Fransa Avrupa'nın dökümünü yapıyordu. Fransa'nın doğusu, müttefik devletlerden oluşan bir kuşakla korunacaktı. Fransa planı böyleydi ama yürümedi. Fransa tam bir zafer kazanmamıştı. Avusturya ve İngiltere savaşa devam ediyorlardı.

Prusya, 1795 Nisan'ın da tek başına barış yaptı. O zaten Doğuda, Polonya meselesinde, iki koalisyon ortağı ile Avusturya ve Rusya ile çelişiyordu. Fransa ile barıştan sonra doğuda elleri serbest kalmıştı. Prusya, Rhein'in (Ren) sol yakasının Fransa tarafından işgalini kabul etmişti.

Fransa Mayıs'ta Birleşik Eyaletler ile La Haye anlaşmasını imzaladı. Hollanda uydu olmuştu. Hemen peşinden Hollanda da ihtilal patladı. Stathouder İngiltere'ye kaçtı. Hollanda ayrıca Fransa'ya Rhein'in sol yakasındaki topraklarını da terk etmişti.

Temmuz ayında ise İspanya Fransa ile barış yaptı. Saint Domingue'in İspanyol parçası Fransa'ya verildi. Fransa da Avrupa'da işgal ettiği İspanyol topraklarından çekilecekti.

Direktuar rejimi, 1795

Paul Barras, Direktuar rejiminin anahtar kişisi, 1795 – 1799

Nisan 1795’de Fransa ile Prusya arasında [Basel Barışı](#) imzalandı. 1795 yılında Polonya’nın ufak bir parçası Prusya tarafından alındı. 1793’den 1795’e kadar Rusya, Prusya ve Avusturya’yı, esas olarak, Polonya’nın paylaşılması meselesi meşgul etmişti.

Fransa ile koalisyon kuvvetleri arasındaki savaş bitmeden İhtilal Hükümeti sona erdi. Konvansiyon’un en hareketli üyeleri idam edilmişti. Zayıflamış olan Konvansiyon 1793 Anayasasından vazgeçerek kuvvetler ayrılığına dayanan yeni bir Anayasa çıkardı.

Bu Anayasaya göre yürütme beş üyeden meydana geliyordu. Bu beş üyeye Direktuar ([Directoire](#)) deniliyordu (2 Kasım 1795 – 10 Kasım 1799). Yasama ise seçimle iş başına gelen iki meclisten oluşuyordu. Birincisi yaşlılar meclisi, ikincisi 500’ler meclisiydi. Yaşlılar meclisinde yasama yetkisi yoktu. Yasayı 500’ler meclisi yapıyordu. Asıl güç direktörlerdeydi. Beş tane direktör vardı. Önümüzdeki dört yılda 13 direktör görev yapacaktı. Bu rejim Napolyon tarafından yıkılacaktı.

Fransa durulmuyordu. İhtilale bağlı olan Paris halkı isyan ediyordu. Diğer ülkelerce desteklenen kralcılar isyan ediyordu. Konvansiyon da kendini orduyu kullanarak korumaya çalışıyordu. İki meclisin seçimi sonrası, seçilen üyelerin çoğunluğu kralcı sanılınca Direktuar orduyu kullanarak muhalifleri saf dışı etti. Rejim hiç de kanuni yollar kullanmıyordu. Rejim parasızlıktan felç haldeydi. Kanunsuz usullerle yoluna devam etmeye çalışıyordu.

Fransız Hükümeti Fransa'nın sınırlarını doğal sınırlar yani Gaule sınırları olarak belirledi. Rhein ile Alpler arasındaki tüm toprakları Fransa'ya ilhak etti. Fransız ordusu 1795 yılında Hollanda'ya girdi.

Fransa'nın batısında kargaşa vardı. Bu bölgelerin anayasal güvenceleri askıya alındı. Ordu komutanlarına ölüm cezası verebilme hakkı tanındı. Kendi vatandaşlarına, düşman ülkelerinde olduğu gibi olağan üstü vergiler koyabileceklerdi. Olağan üstü mahkemeler kuruluyordu. Bir üst mahkemeye gidebilme hakkı kaldırılıyordu. Askeri komisyonlar, kralcı köylülerin şeflerini kurşuna diziyorlardı.

Fransa'da önemli kral yanlısı ayaklanmayı Napolyon Bonapart bastırmıştı. 5 Ekim 1795'te, kral yanlılarının ayaklanmasını bastırmadaki başarısı nedeniyle, Napolyon, İç Güvenlik Kuvvetleri komutanlığına getirildi. Kısa sürede, ülkenin en saygın askeri otoritelerinden biri haline gelmişti.

Diğer Avrupa ülkelerinde de karışıklıklar vardı. Avrupa'da alt halk tabakaları, Fransa Cumhuriyetine karşı kurulan koalisyonu “ halka karşı kralların savaşı “ diye nitelendiriyorlardı. Buna karşı da ülkelerde büyük bir baskı vardı.

Baskı safları netleştirdi. [Goethe](#), [Schiller](#), [Alfieri](#) gibi kimi entelektüeller sözlerini geri alıp, kenara çekildiler. Kimileri Fransa'ya kaçtı. Bazılarının inadı güçlendi, onlar halkın içinde derinlemesine girdiler.

İngiltere’de tarım işçilerinin ücretleri yeterli değildi, ama tarımın maliyeti de yüksekti. Tarım işçilerinin ücretlerinin yetersizliğini herkes biliyordu. 1795’de sulh yargıçları toplantısında tarım işçilerine süspansiyon uygulanması konuşuldu. Görevi ruhban devir aldı. Her ruhani bölgede yargıçların ekmek fiyatını esas alarak yardım miktarını belirlenmeye başlandı.

İngiltere’de halk ekmek istiyordu. Londra’da düzenlenen büyük mitingde “ Pitt’e hayır, Savaşa hayır, Ekmek istiyoruz “ diye haykırılıyordu.

Koalisyon ülkelerinin bazılarının 1794 yılında Fransa ile ikili barış anlaşmaları yapması ile koalisyon çatlamıştı. Hem sosyal tehlike vardı ve hem de dengeler bozulmuştu. Ama yine de Fransa karşısında kıtanın büyük kısmı direniyordu.

1795 Eylül’ünden sonra, Saint Petersburg’ta, Avusturya, Rusya ve İngiltere arasındaki üçlü anlaşma yenilendi. Fransa’yı dizginleyip, sınırları içine çekecek olan tek çare krallık rejiminin geri gelmesiydi.

Bu sırada İngiltere ile Fransa arasında yapılan görüşmeler bir sonuç vermiyordu. Tek çare kalmıştı, sonuna kadar savaş...

Osmanlının Doğusundaki Gelişmeler, 1795

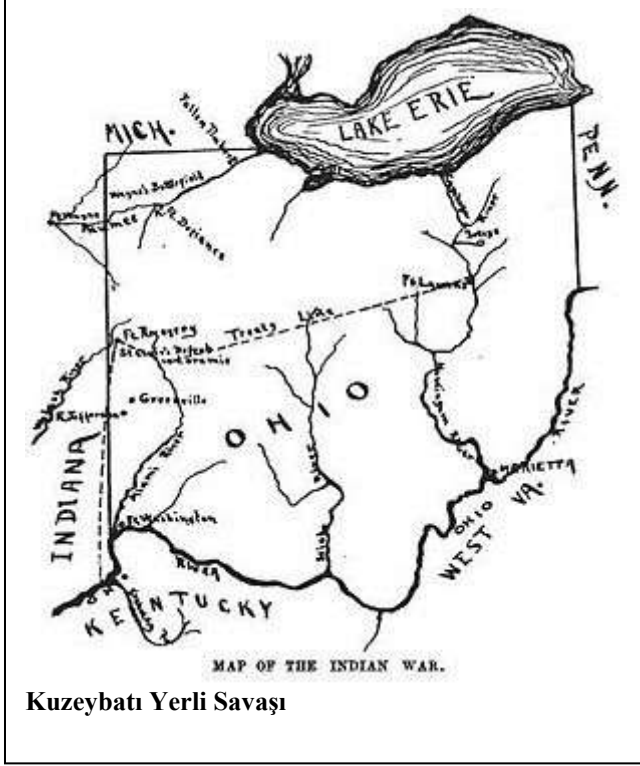
Ağa Muhammed Han

İran’da Kerim Hanın ölümünden sonra çıkan kargaşada Türk Kaçarlardan [Ağa Muhammed](#), daha önce Nadir Şahın yaptığı gibi sazı eline aldı. Efendisi tarafından hadım edilmişti. Bu onu pek çok hadım gibi edilgenleştirmede. Hırçın, öfkeli, intikam duyguları ile dolu bir insan haline geldi.

Önce tüm [Kaçarlara](#) boyun eğdirip, onları İran’ın fethi için peşine taktı. Kendini Şah ilan ettirdi. Kaçarlar hanedanını kurdu (1794 – 1925). 1795’de [Zendler](#)den İsfahan ve Şiraz’ı aldı. Kafkasya’da Rus ve Gürcülerin üzerine yürüyüp, onları ezdi. Yakaladığı Hristiyanları kesip, doğradı.

[Georgievsky Antlaşması](#) ile Rusya Gürcistan’ı otonom ama kendine bağlı bir devlet haline getirmişti. Rusya, [Çar Pavel](#)’in zamanında ve bundan sonraki 70 yıl içinde de yavaş yavaş Gürcistan’ın hiyerarşisini, yerel hükümdarlarını, ortadan kaldırdı. Rusya Gürcistan’da mahalli bir yönetim kurdu.

1795'in Bazı Olayları

Kuzeybatı Yerli Savaşı

Çin İmparatoru [Qianlong](#) 60 yıl saltanat sürdürdükten sonra imparatorluktan feragat etti. Yerine [Jiaqing](#) (1796 – 1821) imparator oldu. Qianlong 1799'da öldü.

Temmuz 1795'de Sadrazam İzzet Mehmet Paşa zamanında İstanbul'da büyük bir yangın çıktı.

İngiltere Wales'te [Pontcysyllte Aqueduct](#) kanal köprüsü inşaatı başladı.

[Bramah](#) (1748 – 1814) Hidrolik presin patentini aldı.

Ağustos ayında Amerika'da [Kuzeybatı Yerli Savaşı](#)'nı bitiren [Greenville Anlaşması](#) imzalandı.

Eylül ayında İrlanda'da Protestan kuvvetleri Katolikleri [Diamond Muharebesinde](#) yendiler.

27 Ekim'de ABD ile İspanya sınırları belirleyen [Madrid Anlaşmasını](#) imzaladılar.

[Curaçao](#)'da büyük bir köle ayaklanması patladı.

İstanbul'da Fransız elçiliğinin ön ayak olduğu Haber Bülteni (Bulletin des nouvelles) yayınlandı.

Alman besteci [Johann Christoph Friedrich Bach](#) (d. 1732), İtalyan Jeolojist [Giovanni Arduino](#) (d. 1714), Fransız lider giyotinle idam edildi [Antoine Quentin Fouquier-Tinville](#) (d. 1746), Fransız anatomist [Pierre-Joseph Desault](#) (d. 1744), Fransız tarihçi [Louis-Georges de Bréquigny](#) (d. 1714), Fransız ressam [Charles-Amédée-Philippe van Loo](#) (d. 1719) bu yıl öldüler.

Frank, Monge, Jenner

Gaspard monge

Jacop Frank 1795 tarihinde öldü. Frank'ın ölümünün ardından Moravya ve Bohemya'da Yahudiliklerini sürdüren müritler, o dönem Yahudi cemaatlerinde yayılan [Haskalah](#) (Haskalah, “ Yahudi Aydınlanması “ olarak adlandırılır) akımıyla yakın ilişki içine girdiler, ayrıca Kabala'nın devrimci mistisizmi ile Aydınlanma'nın rasyonal düşünceleri arasında bağ kurma yoluna gittiler.

Jacop Frank'ın kuzeni Moses, son dönem Frankist akımının önde gelenlerindendi. Moses, daha sonra Franz Thomas von Schoenfeld adıyla ünlü bir Alman yazarı ve mistik bir Yahudi Kabala sisteminin kurucusu olarak ünlendi. Daha sonra da Junius Frey adıyla devrimci bir Jakoben oldu.

[Gaspard Monge](#) (1746 – 1818) Fransa'da Mezieres mühendislik okulunda teknik yardımcıydı. 1764'de kent planı yaparken kullanılan metodun ve hesapların karmaşıklığı dikkatini çekti. Daha önce mühendislerce, taş ustalarınca veya diğer inşaatçılarca kullanılan bölük pörçük geometrik çözümlmeleri bir araya getirip, topladı. Bulmayı başardığı Tasarı Geometriydi. Yöntem okul komutanı tarafından hemen kabul edildi. Ancak, buluş başka ülkelere yayılmasın diye 1795 yılına kadar yayınlanmadı.

[Jenner](#) (1749 – 1823), İngiltere'de halkı aşılama ile yükümlüydü. İneklerin yakalandığı çiçeğe yakalanan insanların daha sonra insan çiçeğine karşı direnç geliştirdiklerini gözlemledi. Deney ve gözlemleri 20 yıl sürdü. 1795 yılında bir çocuğu aşıladı. Kitabını 1798 yılında yayınlayacak ve büyük helecan uyandıracaktı. Avrupa kurtulmuştu. Çünkü metot Hindistan, İran ve Peru'da önceden biniyordu. Ama evrensel olan Jenner'in buluşudur.

Napolyon Fransa Başkomutanı, 1796

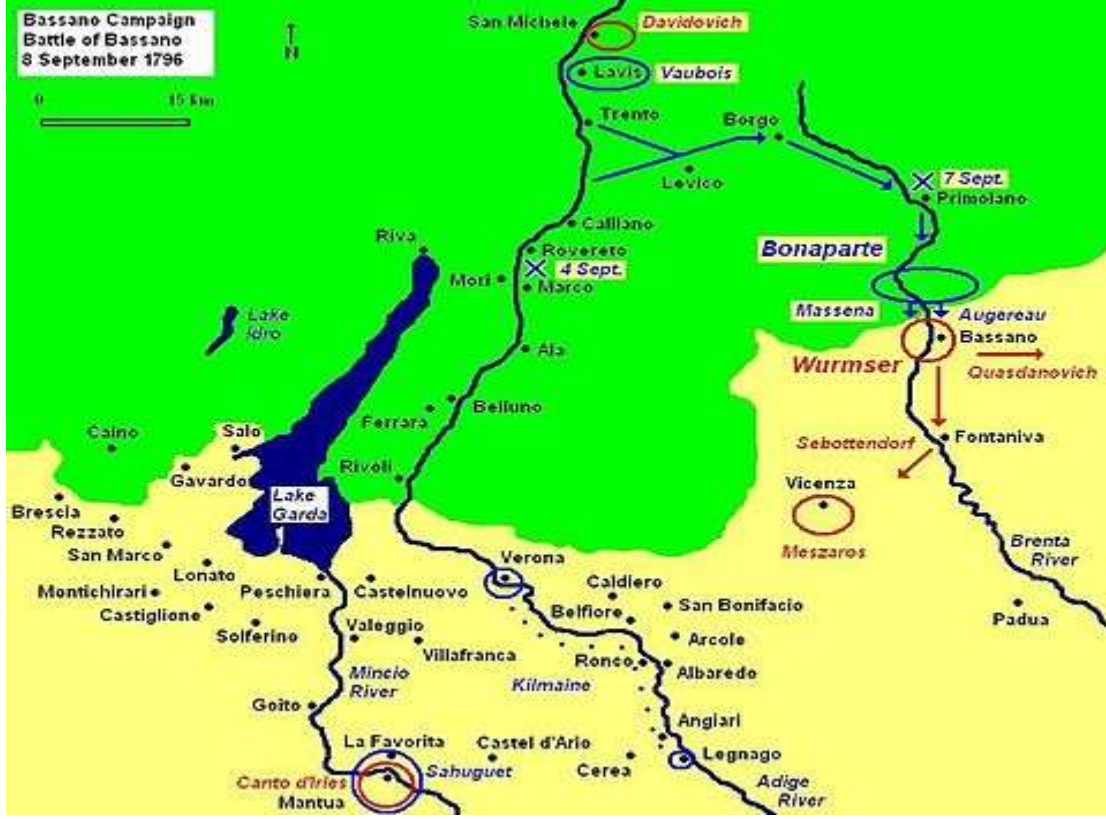

Josephine

[Napolyon](#) 1796'da İtalya'daki Fransız ordusunun başkomutanı oldu. 10 Nisan 1796'da [General de Beauharnais](#)'in dul karısı [Josephine](#) ile evlendi. İki gün sonra [Fransa ordusu Avusturya'yı barişe zorlamak için](#) Kuzey İtalya'ya saldırıya geçti. Avusturya ordularını art arda yenilgiye uğratmaya başladı. [Montenotte Muharebesi](#), [Napoléon Bonaparte](#)'in ordu komutanı olarak kazandığı ilk zaferdi.

Bu sırada Bacri ve Busnach adlı Cezayirli Yahudi tüccarlar Napolyon'un ordusuna buğday veriyorlardı. Bu tüccarların Fransa'ya buğday satışı 1795 de başlamış, 1799'a kadar devam etmiştir. Napolyon pahalı olduğu gerekçesi ile alınan buğday paralarını ödemeyi reddetti.

15 Mayıs'ta Napolyon halkın alkışları ile Milano'ya girdi. Parma, Papa, Napoli peş peşe barış istediler. [Avusturyalılar Mantova'da kuşatıldılar](#). Avusturya Mantova'yı boşaltmak için uğraşıp, duracaktır.

Mantua (Mantova) kuşatması

Fransa'da Direktuar rejimi, bir önceki Anayasa'nın tersine olarak, Genel Af ilan etmişti. Böylece dışarı kaçanlar dönebileceklerdi. Tek yükümlülükleri Cumhuriyete bağlılık andı içmek olacaktı. Yeni rejim, Fransa'nın ileri gelenlerini Devrim'e bağlamaya çalışıyordu.

Ancak bu sırada, Fransa'da [Babeuf](#) ve arkadaşları "Eşitçi İhtilaline" hazırlanıyorlardı. 1796 Mayıs ayında tutuklandılar. Eylül'de Grenelle karargahı başkaldırdı. Onlar da kolayca bastırıldılar.

Berberi Korsanlara Haraç Verme

Trablus'ta Ali Bulgur'un torunu Yusuf, iktidarı ele geçirdi. Tunus ile ABD arasında [Tripoli Anlaşması](#) imzalandı.

XVI. yüzyılın ortalarında bu yana Kuzey Afrika'da üstlenmiş olan Türk korsanları Akdeniz'in kontrolünü ellerinde tutuyorlardı. ABD, İngiltere'den bağımsızlığını kazandığı sırada, Kuzey Afrika'daki Beylerbeylikler(Trablusgarp, Tunus, Cezayir ve Fas Sultanlığı) tam 300 yıldır bu bölgedeki Avrupa ülkelerinin ve diğer devletlerinin gemilerini avlıyorlardı.

Korsanlarını stratejisi oldukça basit ama etkiliydi. Akdeniz'de küçük ama hızlı gemilerle seyrediyorlar, üstün hızları ve manevra kabiliyetleri ile ticaret gemilerini yakalıyorlardı. Kendileri için bir handikap olan silahlarının azlığını da bu sayede dengeliyorlardı. Yakalanan gemilere ve yüklerine el konuluyor, mürettebatları da esir alınıyordu. Mürettebat ülkeleri kurtulmaları için fidye ödemeyi kabul edene kadar esaret altında tutuluyordu. Eğer fidye ödenmezse, köle olarak satılıyorlardı. Zamanla Akdenize komşu devletler bu durumun üstesinden gelmek için Cezayir Beylerbeyliğine ve diğerlerine yıllık haraç ödenmesini daha uygun buldular. Yıllık ödenen bu haraç sayesinde gemilerine serbest geçiş hakkı satın alıyorlardı. Eğer haraç ödenmezse ödeme yapmayan ülkeye savaş ilan ediliyordu. Bundan sonra da Berberi donanması o ülkenin gemilerine saldırmaya başlardı.

Amerikan kolonileri de İngiliz İmparatorluğu'nun bir parçası olduğu sırada İngiliz donanması, İngiltere ve Berberi devletleri arasında yapılan anlaşmalar sayesinde korunuyordu. Fakat bu durum Amerikan kolonileri bağımsız olunca değişti, bu koruma perdesi kalktı. Bu yüzden de genç Amerikan devleti Kuzey Afrika'daki Beylerbeyliklerle acilen bir anlaşma yapmaya mecbur oldu.

1796'da bu Beylerbeylikler ve Fas Sultanlığına ödenen haraç oldukça makul seviyedeydi. Örneğin ABD'nin Trablusgarp'a verdiği yıllık haraç 60.000 \$ idi.

1796'da Bazı Gelişmeler

Çar Paul

Ağa Muhammed, Horasan'ı Nadir Şahın oğullarının elinden aldı. Bu kadar başarıdan sonra Şehinşah olarak taç giydi. Ancak Ruslar Tiflis katliamlarının öcünü almaya geldiler. Gürcistan, Dağıstan ve Şirvan'ı ele geçirdiler. Aras nehrini aştılar. Mugan ovasına vardılar. Ağa Muhammed İmparatorluğu korumak için Rusların üzerine yürüdü.

Rusya'da sanayi ilerlemesi, tüm imkanlar önüne açılınca çok hızlı olmuştu. 1796 yılında imalathane sayısı 3.161 olmuştu. Rusya nüfusu da 29 milyona ulaşmıştı. Asrın sonunda nüfus Fransa'yı geçecekti. Bu yıl Kasım ayında [II. Catherina](#) öldü, yerine [I. Paul](#) geçti. I. Paul, Osmanlılarla barış yanlısı gibi görülüyordu.

1796 – 1797'de Batı Ekonomik bir bunalım yaşadı. Britanya ve ABD'lerindeki ticari bunalımlar, Atlantik kredi pazarında bir dizi bunalım ve paniğe sebep oldu. Problem ilk olarak ABD'de toprak spekülasyonu yapıldığı algısı nedeniyle ortaya çıktı. 1797'de İngiliz Bankasının bazı ödemeleri askıya almasıyla derinleşecekti.

[Tennessee](#) ABD'nin 16. devleti oldu.

İstanbul'da Gazette Française de Constantinople yayına başladı.

İskoç bilim adamı [John H. D. Anderson](#) (d. 1726), Fransız yazar [Guillaume Thomas François Raynal](#) (d. 1713), Alman şair [Johann Peter Uz](#) (d. 1720), Amerikalı bilim adamı, astronom, matematikçi [David Rittenhouse](#) (d. 1732), İskoç şair [Robert Burns](#) (d. 1759), İskoç filozof [Thomas Reid](#) (d. 1710) bu yıl öldüler.

Babeuf

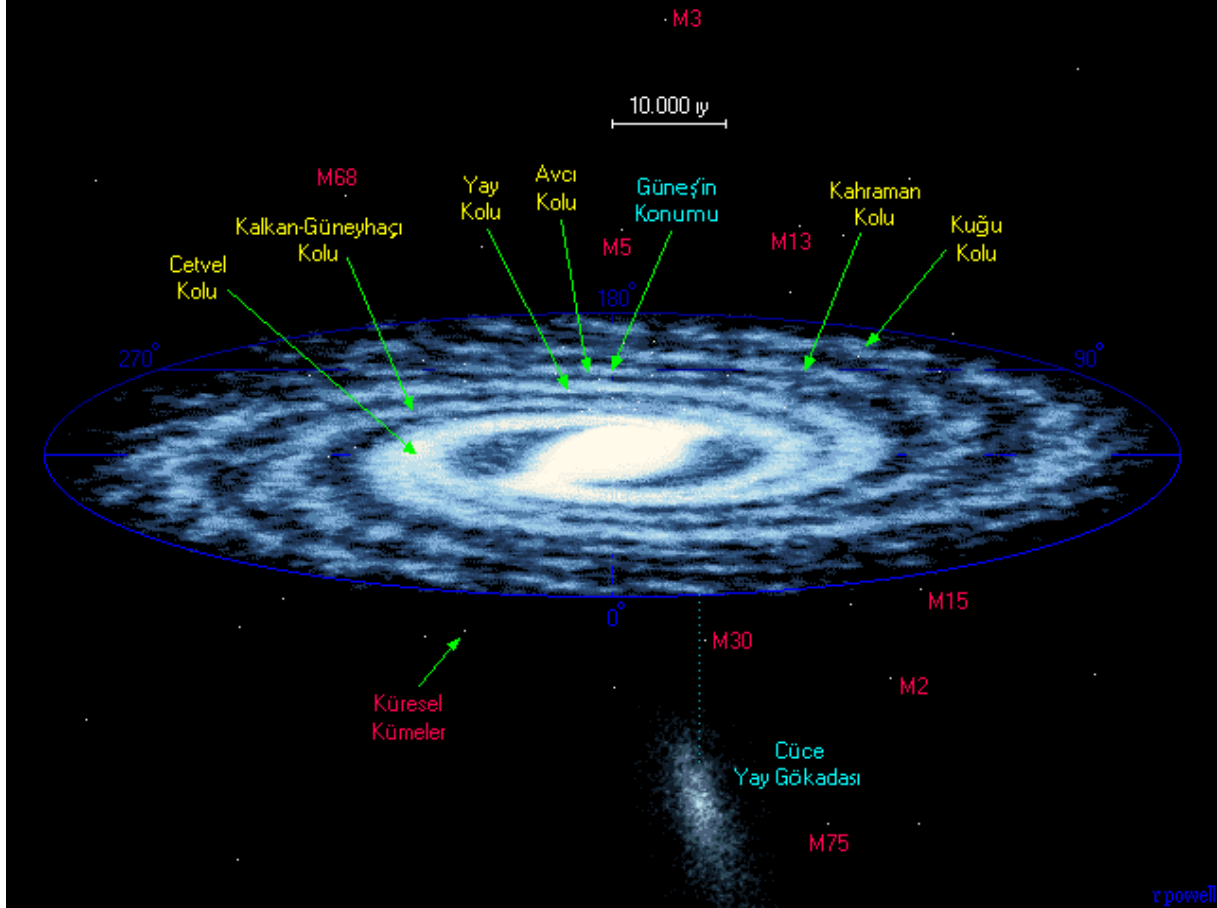

Babeuf

[Babeuf](#) (1760 – 1797), gazetesinde Cumhuriyetin esas eşitliği kurması gerektiğini, sadece siyasi eşitliğin boş ve saçma bir şey olduğunu yayınlıyordu. Bu nedenle rejim komünist bir rejim olmalıydı. Özel mülkiyeti kaldırmak, krallığı ve feodaliteyi kaldırmak kadar kolay bir işti. Babeuf'un gazetesi etrafında komünist bir grup oluşmuştu. Bunlar arasında [Darthé](#), Bodson, Antonelle, [Buonarroti](#) vardı. Bu komünistler [Panteon](#) kuruluşunu kurdular. Ancak onlardan şüphelenen Direktörler, 1795'de kuvvet kullanarak kuruluşu kapattılar.

Aslında grup dağılmamıştı. “ Eşitler Suikastı “ denilen bir suikast tertipledi. Bu suikastın peşinden iktidara zorla el konacaktı. Komünist diktatörlük altında, ekonomik eşitlik yavaş yavaş (adım adım) sağlanacaktı. Burada kullanılan komünist sözü bir yakıştıрма değildir. Söz konusu kişilerin kendi adlandırmalarıdır. Sosyalist sözcüğü daha sonra ortaya çıkmıştır.

Güneş Sistemi Uzayda Bir Nokta

Saman Yolu

Evren gittikçe insanın gözünde açılıyordu. [Laplace](#) (1749 – 1827), 1796 yılında, “ Dünya Sisteminin Açıklanışı “ adlı eserini bastırdı. Bu kitap o güne kadar bulunmuş bilgileri doğrulukla topluyor ve birbirine bağlıyordu. Pek çok açıdan bir din kitabı bile sayılabilinirdi.

Bu kitap, astronomi tarihini, gök cisimlerinin görünür ve hakiki hareketlerini, evrensel çekim kuramını anlatıyordu. Güneş sisteminin ötesinde sayısız yıldızlar vardı. Bunlar zamanla parlaklıklarını kaybedip, sönüp gidiyorlardı. Ancak ışıkları bitse bile varlıkları sürüyordu. Yıldızlar uzayda çeşitli guruplar oluşturmuşlardı. Güneşimiz Samanyolu denen ve parlak yıldızlardan oluşan kümenin içindeydi. Bulutsu madde, bulutsudan bulutsuya geçecek şekilde yoğunlaşıyor gibidir.

Güneş sistemi de başlangıçta bir bulutsuydu. Zamanla yoğunlaştı. Yoğunlaşma arttıkça dönme hızı da artıyordu. Yoğunlaşma ve hız değişikliği, merkezdeki oluşumdan halkalar koparıp, ayırdı. Bu halkaların her birinde farklı yoğunlaşmalar oldu ve bunlardan gezegenler ortaya çıktı.

Laplace bu kitabı ile durağan sistemlerin yerine değişen sistem kavramını ortaya koymuştu. Uzay zaman içinde değişiyordu.

Laplace'ın eseri filozofik bir eserdi. Eser şu sözlerle bitiyordu:

“ Astronomi, konusunun saygınlığı ve kuramlarının hakimiyeti bakımından, insan aklının en güzel anıtı, zekasının en soylu simgesidir. Duyguların ve kendine saygının hayalleri ile büyüyen insan, uzun süre, kendini yıldız hareketlerinin merkezi olarak gördü ve boş bir gurura kapılıp, doğan korkularla cezalandı. Sonunda, nice yüz yıllık çalışmalar, gözlerinin önündeki perdeyi kaldırdı. O zaman, insan kendini Güneş sisteminde hemen hemen fark edilemez bir gezegenin üzerinde buldu. Güneş sistemi de, ne denli büyük olursa olsun, uzayın uçsuz bucaksızlığında bir noktadan başka bir şey değildir... “

İrlandalı düşünür [Thomas Reid](#) öldü (1710 – 1796). Reid, Glasgow üniversitesinde profesördü. Diyordu ki dış deneyler kadar iç deneyler de önemlidir. İnsan ruhunu doğuştan üzerine hiç bir şey yazılmamış boş bir kağıt sayan Locke, Berkeley ve Hume yanılıyordu. Öyle yargılar vardır ki, bunlar kendiliğinden insan ruhunda meydana gelir. Doğruyu yanıştan, iyiyi kötüden ayırt eden insanla beraber doğmuş olan bu yargı gücüdür. Buna sağduyu denir.

1797’de Osmanlı İmparatorluğundaki Gelişmeler

Safranbolu

Osmanlı imparatorluğunun harcı tımar sistemi idi, ama o çökmüş ve gücünü kaybetmişti. Avrupa’dan Osmanlı topraklarına akan gümüş para da bunda rol oynamıştı. Para kolay bulunur olunca, devlet tımarları iltizama vermeye başlamıştı. Tımar sisteminin zayıflaması merkezi yönetimin etkin bir eyalet yönetimi göstermesini de engelliyordu. III. Selim ve peşinden II. Mahmut dönemleri merkezi yönetimin en az etkin olduğu dönemlerdir.

Zaten Cezayir, Tunus ve Trablusgarp merkeze çok zayıf bağlarla bağlıydı. Mısır’ı fiilen Memluklar (Kölemenler) yönetiyordu. Suriye’de Cezzar Ahmet Paşa başına buyruktu. Anadolu ve Rumeli’nin pek çok yerinde Ayanlar ortaya çıkıp, yönetimi fiilen üslenmişti. Bunlardan biri de Vidin’de Pazvantoğlu Osman Ağa idi. Pazvantoğlu, sınırda nöbet tutan yeniçeriydi. Belgrad’a, merkeze, başkaldıran yeniçeriler ona kuvvet verdiler. Pazvantoğlu Eflak ve Boğdan’ı haraca kesmeye başladı.

Pazvantoğlu 1797 yılında Belgrad’tan Karadeniz’e kadar, bütün Tuna havzasını ve nerede ise Bulgaristan’ı hükmü altına almıştı. Ona karşı merkezi devlet sefer düzenledi. Bununla birlikte o Vidin ve çevresine hükmetmeye devam etti. Onu raptı zapta alabilmek için Osmanlı devleti paşalık bile verdi.

Bu sırada Trablus şekilsel de olsa Osmanlıya bağımlılığını devam ettiriyordu. Trablus’ta Yusuf beylerbeyi unvanını Osmanlıdan aldı.

Fransa Avusturya'yı Barışa Zorluyor, 1797

Campo Formio'dan sonra orta Avrupa

Şubat ayında Fransa [son defa olarak İngiltere'ye çıkarma](#) yaptı. Fransa çıkarması başarısız oldu, İngilizler Fransız kuvvetlerini püskürttüler. Çıkarmanın komutanı [William Tate, Fishguard](#)'da İngilizlere esir düştü.

İtalya'da Napolyon, Ocak 1797'de İtalya'daki Avusturya askeri varlığını (Mantova) teslim aldı. Alpleri aşp, Viyana üzerine yürüdü. Avusturya'nın ateşkes istemesi üzerine barış görüşmelerine başladı. Ancak görüşmeler uzadı ve antlaşma 17 Ekim 1797 tarihinde imzalandı. Napolyon, İtalya seferi sonunda, Habsburgları, [Campo Formio](#) anlaşmasını imzalamak zorunda bırakmıştı. Bu anlaşma ile Venedik Cumhuriyeti sona eriyordu. Topraklarını Fransa ve Avusturya paylaşıyorlardı. Fransa'ya [Korfu](#) ve çevresindeki 6 ada ile Arnavutluk kıyısındaki [Preveze](#), [Parga](#), [Vonitza](#) ve [Butrinto](#) düşmüştü.

Artık Fransa ile Osmanlılar sınır komşusuydular.

Napolyon Milano’da Mora’dan [Manyot](#) heyetini kabul etmişti. Daha sonra Ege adalarını alınca Korfu’yu Fransız etkisinin merkezi haline getirdi. Yunanistan’da gelişmelerin etkisi büyük olmuştu.

Fransa’da Babeuf, arkadaşları ve Grenelle karargah isyanını yapanlar giyotine gittiler. Jakobenler bu infazları durdurmaya çalıştılar, ancak başarılı olamadılar. Jakobenlerin ahi gitmiş, vahı kalmıştı. Ama yine de hortlamaları herkesi korkutuyordu.

Babeuf taraftarlarının önemli bir kısmı sürgüne yollanmıştı. Bunlar bir süre sonra affedildiler. İçlerinden bazıları Bonapartist oldu.

[Buonarroti](#), ihtilal düşüncesine sadık kaldı. Daha sonra İtalya Birliğini kurmaya çalışan “[Carbonari](#)” hareketinin önde gelenlerinden biri oldu. 1837’de ölene kadar hazırlanan bütün suikastlara katıldı.

Yeni Bir Anayasa Daha, 1797

Luxembourg Sarayı

İhtilalin VIII. Yılında Fransa’da yeni bir Anayasa yapıldı.

Daha önce kaldırılmış olan genel oy ilke olarak yeniden kabul edildi. Bu sırada plebisit hesaba katılmazsa aslında halk kitlesi siyasi hayatın dışına itilmişti. Çünkü sadece parası olan seçilebiliyordu. Seçilebilme, dar bir [oligarşinin](#) tekelindeydi. Seçme yetkisi de bir [plütokrasinin](#) eline geçmişti.

Aslında her şey yukarıdan gelene bağlıydı. Bu sistemde halkın esas temsilcisi 1. Konsül veya İmparatordu. Genel oy, plebisit şeklinde, Anayasa sınırları içinde, 1. Konsül’e çok geniş egemenlik yetkisi veriyordu.

1. Konsül, bakanları, yüksek görevlileri, yerel yönetimleri istediği gibi atayıp, görevden alabiliyordu. Kanun önerme ve ilan etme yetkisi vardı. Meclislerin bir bölüm üyelerini o seçiyordu.

VIII. yıl Anayasası “ [Devlet Konseyi](#) “ adında bir konsey ön görmüştü. Devlet konseyi üyelerini 1. Konsül seçiyordu. Konseyi konsüller yönetiyorlardı. Konsey kanun tasarılarını, kamu yönetim tüzüklerini hazırlıyordu. Bir diğer görevi de idari uyuşmazlıkları çözümlemektir.

Anayasayı korumakla görevli “ Koruyucu Senatonun “ önemli üyelerini de Konsüller seçiyordu. Senato, daha sonra geri kalan üyelerini kendi seçerek tamamlıyordu. Senato üyeleri yaşam boyu seçiliyorlardı ve sayıları da 80 kişiydi.

Adams Jeferson Çekişmesi

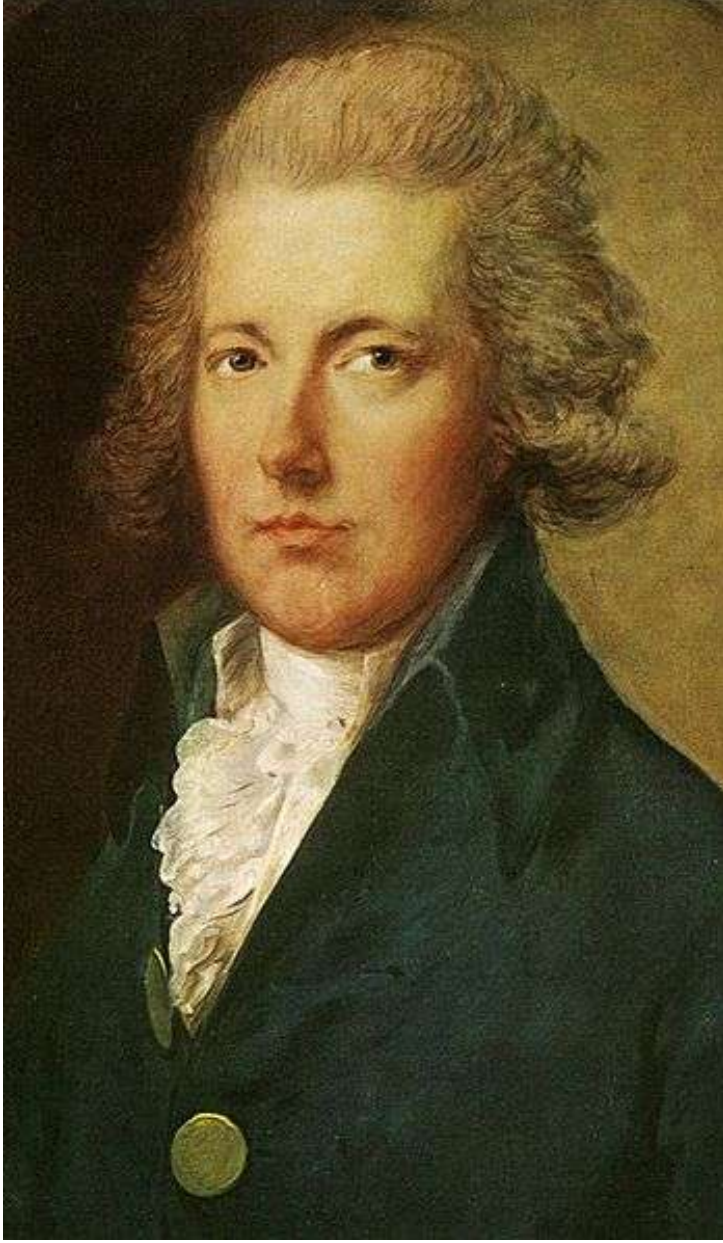
John Adams

ABD’de, George Washington 1797’de sona eren 2. Başkanlığından sonra bir daha aday olmayacağını açıklamıştı. Yerine başkan yardımcısı [John Adams](#) seçildi. Karşısında rakip olarak Bağımsızlık Bildirgesinin ünlü mimarı [Thomas Jefferson](#) vardı. John Adams Thomas Jefferson’u yenerek, 1797–1801 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri başkanı olarak görev yaptı. Thomas Jefferson da Adams’ın Başkan Yardımcısı oldu.

Washington, Amerikan Başkanlık kurumunu şekillendirmişti ve iki dönem, sekiz yıl sonra, üçüncü dönem başkanlıktan vazgeçerek ülkesinde bir gelenek yaratmıştı. Bu gelenek [Franklin D. Roosevelt](#)’e kadar devam etti, sonra anayasallaştı. Washington bir süre sonra 1799’da öldü.

John Adams ve Thomas Jefferson devrim yolunu beraber yürümüş, iki dava arkadaşıydı. Onlar sık sık birbirlerini tamamlamış, birbirlerini düzeltmişlerdi. Bu iki iyi arkadaş daima birbirlerini saygı ve sevgiyle anan ve bir kulakları birbirlerinde olan kişilerdi.

Bozulan Ekonomiler, 1797

Pitt the Younger

Uzun zamandır devam eden sürekli savaşlar İngiliz ekonomisini iyice bozmuştu. Ekonomik bunalım vardı.

Şubat ayında İngiltere Bankası 1 ve 2 poundluk kağıt paraları piyasaya çıkardı.

İngiliz Bankasında hesabı olan mevduat sahipleri, bir Fransız çıkarması korkusu ile paralarını bankadan çekmeye başladılar. Bu bankayı iflasa sürükleyecekti. Ödemelerin bir kısmı durduruldu. İngiltere’de hükümet, bankalara kaimelerin karşılığını ödememe izni verdi.

Olay, ABD'lerindeki emlak piyasası çöküşü ile birleşince, Amerikan kıyı şeridinde ve Karaiblerde finans ve ticaret pazarında durgunluğa sebep oldu. İngiltere hem pahalı ve hem de durgun bir durum yaşıyordu. Bu bunalım tabii ki Fransızlar ile Koalisyon arasındaki savaşı da etkilemişti. İngiliz yardımları Koalisyon güçlerinin giderlerini karşılamamaya başladı. Kağıt paranın sürümü iyice düştü.

1795'den beri ekonomik bunalım ve savaşın sosyal sarsıntıları İngiltere ve İrlanda'da karışıklık ve protestolara sebep oluyordu. Bunlar 1796 ve 97'de doruğa çıktılar. 1797'de donanma isyan etti. Gemilerde denizci komiteleri kuruldu. Şampiyon gemisindeki komite: “insan hakları en iyi Fransa'da tanınıyor, Fransa tarafına geçelim “ önerisinde bulundu. Kuvvetli olasılık ile bu gelişmeler [Pitt](#)'i barışı düşünmeye zorlamıştır.

Fransız ordusu sosyal savaşı sürdürürken, asker kaçakları da artmıştı. Ordunun nerede ise yarısı asker kaçağı olmuştu. Pek çok asker de teskere alıp, ordudan ayrılmıştı. Kalanlar orduyu rahatça para kazanabilecekleri bir meslek olarak görüyorlardı. Orduda şefe bağlılık ülkeye bağlılıkla özdeş olmuştu. Ancak Fransız ordusu hala ve sapına kadar Cumhuriyetçi bir orduydu.

Fransız Ordusuna da para lazımdı. “ [Assignat](#) “ ile para sağlamak mümkün görülüyordu. Çaresiz savaşın savaşı beslemesi gerekiyordu. Savaş sadece orduyu değil, cumhuriyeti de besleyecekti. Hatta özel kişilerde bundan büyük faydalar sağlayacaklardı. Bütün bunlara rağmen, bu ordu hala, her haliyle, bir cumhuriyet ve cumhuriyetçiler ordusuydu.

Savaştan yani yağmadan ve haraçtan gelen paralar Kamu Kasasında saklanıyordu. Kasaya Papa'dan 100 milyondan fazla para girdi. İsviçre de altın yumurtlayan tavuktu. Berne hazinesine el konunca Mısır seferi finanse edilmiş olacaktı. Fransız ordusu her şeyi alıyordu. Buna sanat eserleri de dahildi. Halkın reaksiyonuna karşı Fransızlar orantısız güç kullanıyorlardı. Napolyon, [Binasco](#) kasabasının yakılmasını ve herkesin öldürülmesi emrini vermişti. [Pavia](#)'da ise tüm belediye mensupları kurşuna dizildi.

1797'nin Bazı Gelişmeleri

USS Constitution yeniden yapım

Nisan ayında, İngiliz donanması [Puerto Rico, San Juan'a büyük bir çıkartma](#) yaptı ve burada büyük bir mağlubiyete uğradı. Bu Britanya donanmasının gelecek yıllarda alacağı yenilgilerin en büyüğüdü.

Temmuz ayında, [Santa Cruz savaşı](#)nda [Nelson](#) bir kolunu kaybetti.

Ekim ayında [USS Constitution](#) adlı 44 toplu ABD savaş gemisi Tripoli açıklarında Berberi korsan gemileri ile savaştı.

Şubat ayında İspanyollar [Trinidad](#)'ı Britanya donanmasına teslim ettiler.

İran'da Rusların üzerine yürümüş olan Ağa Muhammed kendi adamları tarafından öldürüldü. Yerine [Feth Ali Şah](#) geçti (1797 – 1843). Ruslar ile İran arasında uzun bir savaş başladı.

Kaçarlar İran’da ne ulusal birliği sağlayabildiler, ne de ülkeyi eski sınırlarına vardırabildiler. Sadece İran’ı sömürmüş, soymuşlardı. Yönetimleri tamamen dehşet yaratmaya dayanmıştı. İran’ın sanatta, mimaride, genel olarak kültürde yaratmış oldukları büyük medeniyet düşüşe geçti. Kaçarlar, ülkeye alışık olduğu büyüklüğü verememişlerdi.

1797 yılında matematikçi [Carnot](#) (1753 – 1823) “ Sonsuz Küçük Hesabın Metafiziği Üzerine Düşünceler “ adlı eserini tamamladı. Bu Sonsuz Küçük kavramını tahayyül etmekte zorlanan geometricilere bir cevaptı. Carnot, miktarların oluşum halinde olduğunu, süreklilik kanunu sonucu yok olup gittiklerini gösterdi. Carnot Sonsuz Küçük hesabı açmış ve belirgin hale getirmişti.

Fransız besteci [Antoine Dauvergne](#) (b. 1713), İskoç jeolojist [James Hutton](#) (b. 1726), İrlandalı flogozof [Edmund Burke](#) (b. 1723), Elaklı yazar [Ienăchiță Văcărescu](#) (b. 1740), eminist yazar [Mary Wollstonecraft](#) (b. 1759), Prusya kralı [Frederick William II](#) (b. 1744), Fransız gemi yapımcısı ve tüccar [Jacques-Alexandre Laffon de Ladebat](#) (b. 1719), İngiliz fizikçi [Richard Brocklesby](#) (b. 1722), 1797 yılında öldüler.

Napolyon'un Mısır Seferi, 1798

Piramitler Savaşı

Fransa, İsviçre ile Güney İtalya'yı işgal etti. Buraları, antik adları kullanarak, birer cumhuriyet şekline sokuyordu. Fransa'nın işgal ettiği bütün ülkeler, Fransız rejimine benzer bir rejim uyguluyorlardı. Buralarda iktidar Fransız rejimi yanlısı bir azınlığın eline geçmişti. Bu iktidarlar Fransız ordusuna dayanarak, asillerin ve ruhbanın servetine el koyuyordu. Ancak Fransa bunların parasını alıyor ayrıca savaş vergisi uygulatıyordu. Böylece, bu ülkelerde halkta, Fransa aleyhine nefret uyanmaya başlamıştı.

İsviçre'nin Fransa tarafından işgali, sonunda, kanton sistemine yol açacaktı.

Fransız yönetimi (Direktörler), 1798 yılı başlarında Napolyon'u İngiltere anakarasının istilasıyla görevlendirdiler. Ancak Napolyon, denizlerde etkili bir üstünlük sağlanmadan böyle bir operasyonun başarı şansı taşımadığını, İngiltere'ye karşı dolaylı bir strateji izlemenin en mantıklı yol olduğunu savundu. Bunun için de, Mısır'ın işgal edilerek İngiltere'nin Uzakdoğu ticaret yolunun kesilmesini önerdi. Önerisi kabul edildi.

Aslında İrlanda iyice karışmıştı. ABD'den para ve malzeme toplanıyordu. İrlanda isyan edecek, Fransa'da çıkarma yapacaktı. 1798'de İrlanda başkaldırdı, ama Fransız çıkarması gerçekleşmedi.

Napolyon, İngilizlerin Hindistan yolunu kesmek istiyordu. Bunun için hedefi Mısır'dı. Osmanlı hükümeti ise böyle bir olasılığı düşünmüyor, Fransa'nın Mora, Girit, Kıbrıs ve Dalmaçya kıyılarını alacağından endişe ediyordu. Osmanlı buraları takviye etti. Napolyon Toulon'da gizlice Mısır çıkarmasına hazırlandı. 19 Mayıs 1798'de Fransa donanması denize açıldı. Amiral Nelson komutasındaki İngiliz donanmasını atlatıp, Malta adasını ele geçirdi. Fransız askerleri 1 Temmuz'da İskenderiye önlerine geldi. İskenderiye hemen teslim oldu.

Napolyon Kahire'ye doğru ilerliyordu. 13 Temmuz'da Memluk Murat Bey Rahmaniye'de Fransız kuvvetlerine yenildi. 21 Temmuz'da da Piramitler savaşında Mısır yine yenildi. Memluk beyleri Murat ve İbrahim Beyler 10.000'er kişilik kuvvetleri ile Napolyon'a direnmeye çalışıyorlardı. Osmanlı beylerbeyi Ebubekir Paşanın ise kayda değer bir kuvveti yoktu. Fransa, aşağı Mısır'a hakim oldu.

Mısır'a gelen [Bonapart](#), Osmanlı İmparatorluğunun düşmanı olarak değil, Osmanlı otoritesini reddeden Memluk rejiminin düşmanı olarak geldiğini söylüyordu. Bonaparte Memluk rejimine öldürücü bir darbe vurmuştu.

Bu sırada güya Osmanlılara bağlı olan Trablus Beyi Yusuf, Bonaparte ile anlaşma yaptı.

1 Temmuz 1798'de Fransız kuvvetleri Mısır'a çıktığında, Osmanlı yönetimi Fransa'ya karşı çok iyi duygular besliyordu. Islahatlarda Fransa örnek alınmaya çalışılıyordu. Çıkarma haberi Osmanlı devlet adamları arasında büyük bir şaşkınlık yarattı. Üzerlerine birlikler sevk edildi. Bonapart, üzerine yollanan kuvvetleri yenerek Temmuz sonunda Kahire'yi ele geçirmişti.

Osmanlı merkezi yönetimi tüm eyaletlere fermanlar yollayarak, eyaletlerin Fransa ile olan ilişkilerini kesmelerini istedi.

Tunus beyi Hammuda, simgesel olarak emre uydu ise de Fransız tacirler Tunus'taki işlerine devam ettiler. Tunus çoktan bağımsız olabilirdi ama dini bağları kimse koparmayı göze alamıyordu. Şeklen bile olsa hala Osmanlıya bağımlılık sürüyordu.

Osmanlı merkezi yönetimi Cezayir dayısı Mustafa dayıya, Fransa'ya savaş açması için bastırıyordu. Mustafa dayı bu emri olabildiğince geciktirdi. Sonra emre uydu ise de etkili bir şey yapmadı. Bu yıldan sonra 1817 yılına kadar sürecektir bir istikrarsız dönem Cezayir'de başladı. Bu süre zarfında 6 dayı işbaşına gelecek ve bunlar askeri darbelerle yerlerinden indirilecek ve öldürüleceklerdi. Cezayir'in gelirleri hatırı sayılır bir tarzda düşmüştü. Artık korsanlık yapılamıyor, yapılsa bile gelir getirmiyordu. Hele savaş esirlerinden veya korsanlıktan gelen esirlerden elde edilen kazanç da kapanmıştı. Cezayir fakirleşiyor ve hızla zayıflıyordu.

Nelson Fransız Donanmasını yok ediyor, 1798

Nil Deniz Savaşı

[Bonapart](#)'ın Mısır hareketini İngiltere ve Rusya çıkarlarına uygun bulmuyorlardı. Bu devletler hemen Osmanlılarla Fransa'ya karşı ittifak anlaşması yapmak üzere harekete geçtiler.

İngiliz amirali [Nelson](#), 1 Ağustos'ta Fransız donanmasını yok etti. Böylece Bonapart Mısır'da kısıldı, kaldı.

A. Horatio Nelson Napolyon Savaşlarında savaşmış çok önemli bir İngiliz amirali. Norfolk'da doğup Trafalgar savaş sırasında hayatını kaybetmiştir. 1771–1805 yılları arasında denizcilik yapmış ve 47 yaşında ölmüştür.

Nelson'un Fransız donanmasını imha etmesi kolay olmadı. İki donanma bütün Akdeniz'de bir köşe kapmaca oynadı. Hatta Nelson Fransız donanması bulmak için onu bir ara okyanusta aramış ve bir keresinde de yoğun sis nedeniyle yanından geçen Fransızları görememişti.

Fransız donanması yok edilince, Osmanlı Devleti Nelson'a bu üstün hizmetinde dolayı Osmanlı Nişanı verdi. Bu nişan ilk defa bir yabancı komutana veriliyordu.

Osmanlı Devleti Zor Durumda, 1798

Rigas Feraios

Halep'te yeniçeriler bir camide çok sayıda şerifi öldürdüler. Şeriflerle yeniçeriler arasında vuruşma başladı. Sonunda yeniçeriler kazandılar.

Osmanlı imparatorluğu 2 Eylül 1798'de Fransa'ya savaş ilan etti. Eski bir adet olarak, savaş ilan edilen ülkenin temsilcileri Yedikule zindanına konurdu. Bu uygulama Fransız elçi ve maslahatgüzarına da uygulandı. Ancak bu işlem, bu konuda yapılan son uygulama olacaktı. Osmanlı ve Fransız devletleri 400 yıldır fiilen savaşmamışlardı.

Bu savaşın sonuçları Ortadoğu Fransız ticareti için bir felaket oldu. Fransız diplomatlar, tacirler tutuklandı. Fransız mallarına el kondu. Fransızlar tarafından ele geçirilmiş olan Ege adaları Osmanlılar tarafından geri alındı.

Cezzar Ahmet Paşa Sevahil ve Mısır Seraskeri yapıldı. Emrine 700 Nizam-ı Cedid askeri yollandı. 5 Eylül'de bir Rus filosu Büyükdere'ye geldi. Bu sırada Osmanlı-Rus ortak donanması da Fransa'nın elindeki Yedi Adalara hücum etti.

III. Selim, Sırbistan’a çok iyi bir yönetici olan Bayraktar Hacı Mustafa Paşayı tayin etmişti. Hacı Mustafa Paşa, o derece sevildi ki kendisine “ Sırpların Anası “ lakabı takıldı. Azgınlık ve zulüm yapan yeniçerileri tedib etti. Onlar da Vidinli Pazvantoğlu’na sığındılar.

Balkanlarda [Pazvantoğlu](#) isyan çıkardı. İsyan Sırbistan ve Eflak’a yayıldı. Yapılmakta olan yenileştirmelere karşı olanlarda yanına katıldılar. 1798’de isyancılar yenildi. Ancak Fransa ile savaş nedeniyle III. Selim, isyancılara uygun koşullarda barış önerdi.

Bu sırada Yunanistan da kaynıyordu. Yunan şairi [Konstantinos Rigas](#)’ın şiirleri halkı vatanseverlik duygularını açığa çıkararak coşturuyordu. Rigas bir süre Bonapart’ın yardımını bekledi. Bu gerçekleşmeyince, Grek olmayan halkları da içine alacak büyük bir Yunanistan Cumhuriyeti kurmanın peşine düştü. Viyana’da çalışmalarını yürütürken, Avusturya imparatorluğuna karşı çıktı. Avusturyalılar da Rigas’ı tutuklayıp, Osmanlıya teslim ettiler. 24 Haziran 1798’de idam edildi.

1798’de Bazı Gelişmeler

Kara Ölüm

1798 yılında Fransa’nın çevresinde uydu devletlerden oluşmuş bir bölge ortaya çıkmıştı.

[Rahip Malthus](#) (1766 – 1834), “ Nüfus İlkesi Üzerine Denemeler “ adlı eserinde “ Birden gelen bir ölüme hazır ya da cılız bir yaşama mahkum olduktan sonra, onca insanı dünyaya getirmek neden? “ diye soruyordu. Eseri büyük yankı yaptı. Çok önemli saptamalarda bulunuyordu. İngiltere’deki “ Yoksullar Hakkındaki Kanuna “ karşı çıkıyordu. Nüfus geometrik artarken, gıda maddeleri aritmetik arttığını söylüyor, herkesi tehlikeye karşı uyarıyordu. Nüfus artışı ile sefaleti de birbiri ile ilintilendiriyordu. İngiltere’de Malthuscü dernekler kuruldu. Bunların içinde sefalet içindeki insanların çoğalmalarına karşı çıkanlar vardı.

Bu sıralarda “ Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler “ düşüncesine tepki duyan herkes [Godwin](#)’in peşine takılmıştı. Godwin mevcut sefaletin sebebinin adaletsiz gelir dağılımında ve mülkiyette buluyordu. “ Ulusal zenginliğin eşitsiz dağılımı ve mülkiyetin küçük bir azınlığın elinde toplanması... “.

Malthus’a esas [Marx](#) ve [Engels](#) karşı çıkacaktı. Onlara göre, Malthus “ üretim gerekleri için, işçiyi yük hayvanı derecesine indirmekte ve ilave olarak onu, açlıktan ölürken, bekar yaşamaya mahkum etmektedir “.

Malthus’u liberaller sevmişlerdi. Malthus söylemiyle sosyal reformları saf dışı ediyordu. [Jean Baptist Say](#) “ İnsanları çocuk yapmaktan çok, para biriktirmeye özendirmek yerinde olur “ diyordu.

Brezilya’da ilk nüfus sayımı yapıldı. 3,5 milyon kişinin 2 milyonu siyah deriliydi.

Alman yazar [Karl Wilhelm Ramler](#) (d. 1725), Alman entomolojist [Nikolaus Poda von Neuhaus](#) (d. 1723), İtalyan maceraperest ve yazar [Giacomo Casanova](#) (d. 1725), İtalyan fizikçi [Luigi Galvani](#) (d. 1763) 1798 yılında öldüler.

WordsWorth

William Wordsworth 28 yaşında

[William Wordsworth](#) (1770 –1850) Romantik dönemin önde gelen şairlerindendir. [Samuel Taylor Coleridge](#) ile birlikte yayımladıkları [Lyrical Ballads](#) ile İngiliz edebiyatında Romantik dönemin başlattılar.

Cambridge’de okudu, sonra Fransa’ya gitti ve Fransız devrimcilerinin düşüncesini benimsedi. İlk şiir kitaplarını (The Evening Walk (Akşam Yürüyüşü), Descriptive Sketches) 1793'te yayımladı. 1797'de, Alfoxden'de (Somerset) arkadaşı Coleridge'in yanına yerleşti. İki şair birlikte The Lyrical Ballads (Lirik Baladlar, 1798) adlı bir şiir kitabı yayımladılar.

Romantizmin gerçek bildirisi olan bu eserde Wordsworth, şiirleriyle tabiat sevgisini dile getiriyordu. Almanya'ya yaptığı bir geziden sonra Göller bölgesine, sonra 1813'te Rydal Mount'a yerleşen Wordsworth, ancak ölümünden sonra yayımlanan ve bir çeşit otobiyografi olan uzun bir şiir yazdı(The Prelude).

1813'den sonra çeşitli şiir kitapları yayımladı: Poems Dedicated to National Independance and Liberty (Milli Bağımsızlığa ve Hürriyete Adanmış Şiirler, 1802-1816); The Excursion (Gezi, 1814); Peter Bell (1819); Memorials of a Tour on the Continent (Bir Avrupa Gezisinden Hatıralar, 1822).

1843'te [Southey](#)'nin ölümü üzerine saray şairi oldu. XVIII. yüzyıl şairlerini hor görüyordu. Wordsworth, şiirde konuşma dilinin somut ve renkli kelimelerini kullanmak istedi. Rousseau'nun etkisi altında, tabiat sevgisini dile getirdi ve tabiatta ebedi güzellikle iyiliğin görünmeyen varlığını sezdirmeğe çalıştı.

Hayallerin en önemli güç olduğuna inanan ve doğayı ilham kaynağı kabul eden şairdi.

Wordsworth'a göre şiir duyguların akışıdır. İnsan hayatını da üç bölümde inceler:

1- Çocukluk: Her şeyin mükemmel olduğu dönem

2- Ergenlik: Sahip olduğumuz en değerli şeyleri unuttuğumuz dönem

3- Yaşlılık: Bir kriz dönemidir. Görüş yetimizde daralma olur. Bu dönemi geçiren bir şairin doğaya yönelimi artar. Görme yetisi doğayla bütünleşir.

Wordsworth doğa fikri Tanrı fikrine yakın bir mistikti. Bazen vecd halindeki zihnin algılarını anlattı. Akıl müdahaleciydi, onun için şair onu pek kendi işine karıştırmıyordu. İnsanların derin içerikli kitaplara ve kuramlara gereksinmesi yoktu. Kalpten izlemek ve anlamak yeterliydi. Bir hakikat insanın kalbini helecandırmasın diye hakikat değildi.

Her yeri kaplayan, her yerde her zaman var olan bir ruh vardı. Wordsworth'un doğada bulduğu ruhu Hegel ve takipçileri tarihte bulacaklardı. Wordsworth doğada deneyime dinsel bir yorum getirmeye çalışmadı. Ancak ahlak söz konusu olduğunda Tanrı'dan bahsediyordu.

İngilizler Protestan'dı ve mistiklerin Tanrı'sından haberdar değillerdi. Wordsworth de bu ruha bir ad vermekten çekindi.

Napolyon I. Konsül, 1799

Napolyon Bonapart

Osmanlılar, Ocak ayında Rusya ve İngiltere ile Fransa'ya karşı ittifak anlaşması imzaladılar.

Bonaparte 10.000 kişi ile Filistin'i işgal ettikten sonra Akka'da Cezar Ahmet Paşanın güçlendirilmiş mevzilerine dayanmıştı. Bonaparte Yafa'yı alınca orada Mısır'da yapmadığını yaptı, 10.000 asker ve sivili öldürttü. Halbuki Mısır'da halka hep iyi davranmıştı. Burada ise ülkeyi çabuk elde etmek için herhalde korkutmaya çalışıyordu. Bu sırada Cezzar Ahmet Paşa 65 yaşındaydı ve kahramanca savaşıyordu. Fransızlar Akka'yı kuşattılar ama alamadılar. Sonunda Bonaparte yenildi. 2 ay süren kuşatmadan sonra ağırlıklarını gizlice gömerek,

Akka'dan çekildi. Daha sonra “ Akka'da durdurulmasaydım, bütün Doğuyu ele geçirirdim “ diyecekti.

Alexander Suvorov

Rusya'da ar [I. Pavel](#)'di. Rusya İngiltere ile Avusturya'nın oluşturdukları ikinci koalisyona katılmıştı. ar, Jakoben tehlikesine aklını takmıştı. Rus donanması boğazlardan Akdeniz'e ıktı. Ege adaları arasında dolaşmaya başladı. [Suvorov](#) komutasındaki Avusturya-Rus ordusu Kuzey İtalya'yı Fransızların elinden aldı. Bu sırada [Korsakov](#) İsviçre'deydi. Korsakov'a Rimski (Romalı, Rum) lakabı takılmıştı.

Bir İngiliz-Rus ordusu Hollanda'da karaya ıktı. Bu sırada Avusturya orduları Almanya'da başarılar kazanarak, [Rhein](#) (Rhin, Ren) nehri sınırına dayanmışlardı.

Koalasyon ele geçirdiği topraklarda, devrimci kurumları silerek eski rejimleri restore etmeye çalışıyordu. Franche-Comté'de, Güney'de karşı devrimciler ayaklandırılmaya çalışılıyordu.

Osmanlılar İskenderiye'ye Köse Mustafa Paşa komutasında 8.000 asker çıkardılar. Temmuz'da bu Osmanlı kuvveti Fransızlara yenildi. Köse Mustafa Paşa esir düştü. Bu sırada yeni bir Osmanlı ordusu daha Mısır'a doğru yola çıkmak üzereydi.

Bu sırada Avusturya'ya yenilmiş olan Fransa'da Directoire yönetimi sallanıyordu. [Bonapart](#) Akka'dan dönüp, gizlice Fransa'ya gitti. Zaten Mısır'dan ileri gitmek ümidi de kalmamıştı. Fransa Mısır'ı elinde tutabilse yeterdi. Bonaparte giderken geride kumandan olarak [Kleber](#)'i bırakmıştı.

Fransa'daki [Direktuar rejimi](#) 1798 ve 99'daki askeri fırtınanın peşinden iyice yıpranmış ve parçalanmıştı. Zaten Siyasi partiler arasında da şiddetli anlaşmazlıklar vardı. Bu da rejimi zayıflatmıştı. 18 Haziran 1799 tarihi genel olarak Direktuar rejiminin yıkılışı olarak ele alınır.

Meclisler ülkeyi kendi yönlerine çekmeye çalışıp, siyasi parçalanma sürerken, bir general hükümet darbesi yapılmasına yardım etti. Bu darbe ile ortaya çıkan geçici hükümet üç [konsülden](#) oluşuyordu. Bu konsüller “ ulusun egemenliği, hürriyet, eşitlik ve temsili rejime bağlılık “ yemini ediyorlardı.

Mesena, İmparatorluk Mareşali

Bu sırada askeri gelişmeler, farklı bir mecraya döküldü. [Massena](#), 26 ve 26 Eylül'de, Zürich'te Korsakov komutasındaki Rus ordusunu ezdi. Suvorov da çok zor koşullarda, nerede ise Ruslar için felaket olacak koşullarda Doğuya çekilmek zorunda kaldı.

[Brune](#) ise Hollanda'daki İngiliz-Rus ordusunu bozguna uğrattı. Onlarda gemilerine binerek, Hollanda'dan ayrıldılar.

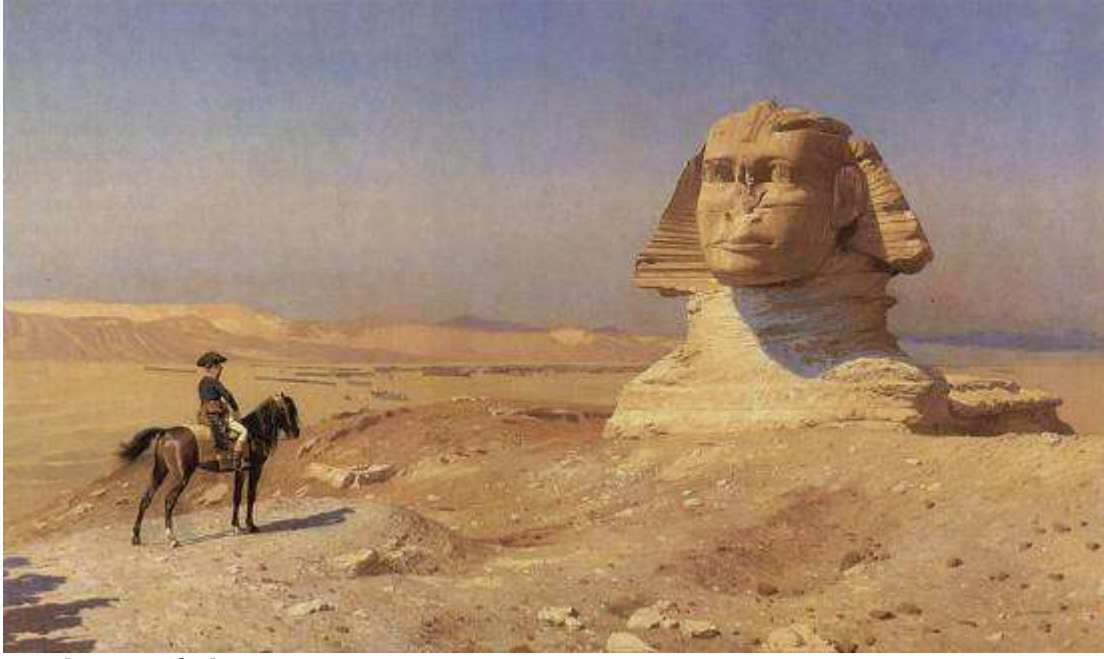

Bu yenilgiler üzerine Rus çarı I. Pavel, ordularını geri çağırđı.

Bu sırada [General Bonapart](#) “ yürütme “ yetkisini almayı başardı. Yasama, her biri sosyal bir görev almış dört meclis arasında bölüştürüldü. Bu meclislerin üyeleri bir takım kombinezonlarla tespit ediliyordu. Böylece seçimin tehlikesi bertaraf ediliyordu. Eski meclis Üyeleri tekrar işbaşına geliyor, burjuvazinin iktidarı sürüyordu.

Bonapart 25 Aralık 1799’da 10 yıllığına 1’ci Konsül oldu. Bu 10 yıllık konsüllük 2 Ağustos 1802 tarihine kadar sürecek, o tarihten sonra ömür boyu konsül olacaktı. Napolyon ile birlikte Fransa’ya bir politik istikrar hakim oldu. Son yılların fırtınalarından sonra 14 yıl denge ülkeye çok iyi gelecekti. Fransız halkı süreklilik istemese, bu gerçekleşemezdi.

Fransa’da Napolyon Dönemi Başlıyor, 1799

Napolyon ve Sifenks

Bonapart Fransa dışında savaşmakla meşgul olduğundan ülkenin iç sorunları ve işleyişi ile ilgili bilgi sahibi değildi. Yönetim memurları (devlet bürokrasisi), elinden tutarak veya resen, memurları tayin ettiler. Bu yeni rejim, Konstitüsyon Meclisinin veya rejiminin tersine, tüm yönetim yetkisini yeniden merkezde topluyordu. Sonra bu yetkiyi eyaletlere tayin ettiği vali veya belediye başkanına tek kişi olarak veriyordu. Özel hizmetli tüm memurlar merkezden tayin ediliyor ve maaşlarını merkezden alıyorlardı. Seçimle gelen kimse veya kurum kalmamıştı. İşlerin yürütülmesinden vatandaşlar yine el çektilmişlerdi.

Devrim öncesi rejime benzer bir duruma dönülüyordu. Kısa süre içinde istinat mahkemeleri yeniden kuruldu. Vasıtasız vergiler yeniden kondu. Merkezden tayin edilen memurlar, yabancıları oldukları bölgeleri yönetiyorlardı. İhtilalden geriye kala kala vasıtasız vergiler, Yargıtay, Sulh Yargıçları, Jüri kalmıştı. Şimdiki rejim monarşiden çok daha merkezi bir rejimdi.

Bonaparte, Fransa’nın iç işlerine zaman ayırmaya çalışıyordu. Ama bu zamanı bulmak zordu. Napolyon’un her hangi bir dine karşı temayülü yoktu. Hatta belki de dinsizdi. Ama “ Millete bir din lazımdır “ diyordu.

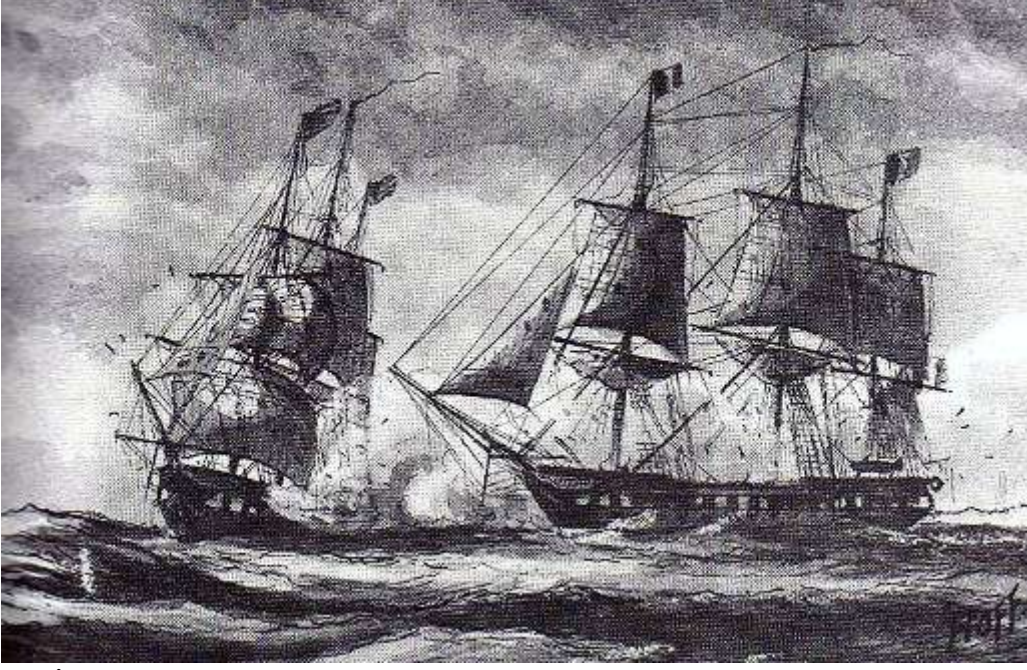
Napolyon Katolikleri kazanmak istiyordu. Bunun için monarşinin daha önce yaptığı gibi davrandı. Papa ile anlaşarak eski Kiliseyi yeniden kurdu. Ancak ne tarikatlara geçit vermişti, ne de ruhban eski mallarını alabilmişti. Yapılan anlaşmaya göre Katolik din adamları üzerinde Papanın yetkisi vardı. Ama piskopos ve başrahipleri hükümet seçiyordu.

Convantion (Konvansiyon), bir medeni kanun hazırlamıştı. Napolyon bu kanunu yürürlüğe soktu.

Napolyon ayrıca eski şövalye tarikatlarını örnek alarak “ Legion d’Honneur “ yapılanmasını kurdu. Bu ihtilalin ilkelerine tamamen ters bir yapılanmaydı.

VIII. yıl Anayasası ile ortaya çıkan sorunları gidermek için, Meclis’in oluşmasında, yürütme organının etki etmesini istedi. Hazırlanan X. Yıl Anayasasında 1. Konsül’e senatör atamalarında önemli yetkiler verildi. Senatonun Anayasayı yorumlama ve tamamlama yetkisi vardı. Böyle olunca da 1. Konsül’e verilen yetki kurucu iktidar yetkisinin bir parçasıydı. Meclis yürütmenin eline geçmişti.

1799'da Bazı Gelişmeler

quasi guerre

Fiilen Rusya'ya bağlanmış olan Gürcistan kralı tacını Rus Çarına devretti. Gürcistan artık Rusya'nın bir eyaletiydi.

Akka'daki zaferden güç alınarak, Levent'teki Nizam-ı Cedid ortasına ilave, Üsküdar'da bir ikinci Nizam-ı Cedid ortası kuruldu. Bu ortanın üniforma rengi birinciden farklıydı.

George Washington 1799'da öldü. Washington, ABD devletkurucularından olduğu gibi Masonluğun da ABD'deki kurucularından kabul edilir. Onun ve diğer Kurucu Babaların Masonluğu ve daha çok varsa "Gizli Planları" hala tartışılmaktadır.

1798 – 1800 arasında Fransa ile ABD arasında deniz Savaşı ([Quasi War](#)) yapıldı. Bu savaş ilan edilmemiş bir savaşı.

İngiltere'de 1799'da " [Combination act](#) " yayınlandı. İşçi eylemlerine karşı çok sert önlemler alınıyordu. İngiltere'de başbakan [Pitt](#), savaş masraflarını karşılamak için sene başlarında 2 şilinlik gelir vergisi ihdas etmişti.

[Ranjit Singh](#), Lahor'u ele geçirip, Pencap'ın hakimi oldu.

Fransız kaptan Pierre Bouchard [Rosetta Taşını](#) buldu. Böylece eski Mısır yazısını okuma devri başlıyordu.

Ekim ayında Fransız-Dağ kuvvetleri İngiliz-Rus kuvvetlerini [Castricum Muharebesinde](#) bozdu.

Osmanlı edebiyatının önemli şairlerinden Şeyh Galip (1757 – 1799) öldü.

İtalyan matematikçi [Maria Gaetana Agnesi](#) (d. 1718), Çin İmparatoru [Qianlong](#) (d. 1711), İtalyan biyolojist ve fizyolojist [Lazzaro Spallanzani](#) (d. 1729), Fransız matematikçi, fizikçi, politik bilimci, denizci [Jean-Charles de Borda](#) (d. 1733), Büyük Caterina ‘nın dış politikasını şekillendiren [Alexander Bezborodko](#) (d. 1747), Fransız yazar [Pierre Beaumarchais](#) (d. 1732), Fransız astronom [Pierre Charles Le Monnier](#) (d. 1715), İngiliz botanist ve entomolojist [William Curtis](#) (d. 1746), [Papa Pius VI](#) (d. 1717), Daç fizikçi, fizyolist, kimyacı [Jan Ingenhousz](#) (d. 1730), Britanyalı fizikçi [William Withering](#) (d. 1741), Avusturyalı besteci [Carl Ditters von Dittersdorf](#) (d. 1739), İskoç fizikçi ve kimyacı [Joseph Black](#) (d. 1728), Fransız tarihçi ve yazar [Jean-François Marmontel](#) (d. 1723) 1799 yılında öldüler.

Şeyh Galip

Yenikapı Mevlevi hanesi

[Şeyh Galip](#), 1757 yılında İstanbul'da Yenikapı Mevlevi hanesi'nde dünyaya geldi. Şair ve din adamı olan babası Mustafa Reşit, Mevlevi bir ailedendi ve Galip'in hayatı ve meslek seçimi üzerinde büyük etkisi oldu.

Daha çok küçük yaşlarda büyük bir kabiliyet ve başarı gösteren şair, ilköğrenimini babasından görmüş, daha sonraları dönemin ünlü şairlerinden Farsçanın inceliklerini öğrenmişti. Ailesinin etkisiyle Mevlana Dergahı'nda (Konya) çileye girdi, sonra yine ailesinin etkisiyle İstanbul'a geri dönüp çilesini Yenikapı Mevlevi hanesi'nde tamamladı. Daha sonra, 1791'de Galata Mevlevi hanesi Şeyhliği yaptı. 3 Ocak 1799'da, İstanbul'da öldü. Ölüm nedeninin verem olma olasılığı fazladır.

Konya Çelebisi tarafından Galata tekkesi şeyhi olarak tayini Galip'in hayatında bir dönüm noktası oldu. Bizzat bir şair ve musikişinas, Celaleddin Rumi'nin hayranı ve Mevlevi tarikatının mensubu olan Sultan III. Selim'in dikkatini çekti. Sultanın yardımıyla Galip, tekke ve müstemilatını tamamen restore ettirmeyi ve daha sonra onu başkentin en önemli edebi merkezi haline getirmeyi başardı. Kendisi de tekkenin harem dairesine taşındı. III. Selim'in kültürlü ve zeki bir kadın olan kız kardeşi Beyhan Sultan, şaire, büyük sempati duydu. Bu sempati daha sonra bir aşka dönüşmüş gibi görünmektedir. Galip, şiirlerinin çoğunda Beyhan Sultan'a duyduğu büyük saygı ve hayranlığını ortaya koydu.

Şeyh Galip, [Nedim](#)'den sonraki dönemin en önemli şairlerindendir. [Sembolizm](#) benzeri bir tarzın Türk edebiyatındaki öncüsü olmuş, birçok buluşu ve yarattığı manzumlarla Divan Edebiyatı'nın gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Şeyh Galip'in eserlerinin en önemli yönlerinden birisi de tasavvufi temellere sahip olmasıdır. Şeyh Galip tasavvuf edebiyatı açısından çok önemli bir isimdir.

Altta eserlerinden bir örnek vardır.

Dûzah behâr-ı hüsnüne bir gül-sitan senin
Kulzüm şîrâr-ı aşkına bir katre kan senin
Bir gevherim var eşk midir dil midir desem
Peydâ benimdir ol dür-i yektâ nihan senin
Bir mihrîbân gûşederiz âdı mihr ü dâd
Gelmez mi subh-ı sînene ol mîhman senin
Cânan mısın belâ mısın âşub-ı can mısın
Ey bî amân gayrı elinden aman senin
Gâlib durûğ imiş tualım va'di ol bütün
Îman getür ki dînine sığmaz yalan senin

XVIII. yüzyılda Nedim ve Şeyh Galip'ten başka pek çok şair eser vermiştir. Bunların bazıları şunlardır: [Koca Mehmet Ragıp Paşa](#), [Osmanzade Taip](#), Nazım, Selim efendi, Edirneli Kani, Sami, [Seyyid Vehbi](#), [İzzet Ali Paşa](#), Neyli, [Çelebizade Asım](#), Belig, Haşmet, [Enderunlu Fazıl](#).

Dünya Kalabalıklaşıyor, 1800

Marengo Muharebesi

1800 yılında Dünya Nüfusu 978 milyon tahmin edilmektedir. Bunun 635 milyonu (%65) Asya'da, 203 milyonu (%20,7) Avrupa'da, 107 milyon (%11) Afrika'da, 7 milyon (%0,7) Kuzey Amerika'da, 24 milyon Latin Amerika'da (%2,4), 2 milyon Okyanusya'da (%0,2) yaşıyordu.

Dünya nüfusu 1802 yılına doğru ilk defa 1 milyara ulaşacaktı. 1800'lü yıllarda insan nüusunun sadece %3 kentlerde yaşıyordu.

1800 yılına doğru Londra 1 milyon nüfusu bulmuştu. Paris'te 700 bin, İstanbul'da 1,5 milyon kişi yaşıyordu.

Avrupa-Fransa Savaşıyor, 1800

Marengo Muharebesi

Avrupa’da karada Fransa karşısında Avusturya yalnız kalmıştı. [Marengo](#) muharebesinde, 1800 Haziran’ında, Napolyon Avusturya’yı ateş kese zorladı. Avusturya, Lombardiya ve Piemonte’yi boşaltmak zorunda kaldı. Koalisyon, bir türlü birliklerini bir araya getirerek sert bir direnç gösterememişti. Ülkelerdeki insanlar koalisyon güçlerine içlerinden gelerek katılmıyorlardı. Ne fiziksel ve ne de moralsal bir toplum katkısı pek yoktu.

Marengo muharebesinden sonra bir Alman yazar şöyle diyordu: “ Bütün bir toplum için korkunç bir devir hazırlanıyor. Bu devir, çok korkuyorum, var olan bütün kurumları ve onlara temel olan bütün ilkeleri altüst edecek. Bugünkü kuşak, Devrimin açtığı kötülükler uçurumu içinde boğulup, gidecek. Bu devrim henüz ilk kurbanlarını yemiştir! “.

Aralık ayında ransız General [Moreau](#), [Hohenlinden](#)’de kesin bir zafer kazandı. Fransızlara Viyana yolu açıldı. Avusturya’nın barış istemekten başka çaresi kalmamıştı.

Eylül ayında Britanya kuvvetleri Malta ve Gozo’yu Fransızlardan aldı. Eylül sonunda Fransa ile ABD arasında resmen ilan edilmemiş [Quasi-War](#) savaşını bitiren anlaşma imzalandı.

Bu sırada Fransa İrlanda’ya bir ordu çıkarmaya çalışmış ancak başarılı olamamıştı. Bunun üzerine Britanya hükümeti, 1800 yılında, İrlanda parlamentosunu fes ederek, birleşme yasasını çıkardı. Şimdi İrlanda da Britanya’nın bir parçasıydı.

Fransa Mısır'da Zorda, 1800

Jacques Menou

Mısır'daki Fransızların üzerine Osmanlı sadrazamı bir ordu ile yürüdü. Gazze'de, Osmanlı sadrazamı K r Yusuf Ziya Paşa ile Kleber, Fransız ordusunun Mısır'dan çıkışı konusunda anlaştılar. Ancak İngilizler zorluk çıkarıp, anlaşmayı bozdular. Bunun  zerine Osmanlı Fransız muharebesi Heliopolis'te yapıldı. Fransa galip geldi. Savaştan sonra Mısır Fransız kuvvetleri komutanı Kleber  ld . Halepli Süleyman Bey adlı 24 yaşında bir kişi Kleber'i hançerleyerek, öldürdü. Fransızlar Süleyman Beyin bir elini ateşte yaktılar ve kazığa oturarak, işkence ile öldürdüler. Yerine geçen subay [Jacques Menou](#) Müslüman olup, Abdullah adını aldı. Fransa [Mısır'da tutunmaya çalışıyordu](#). Ancak Mısır'daki Fransız askerlerinin sayısı gün geçtikçe azalıyordu ve takviye edilemiyorlardı. Ama Osmanlılar da bir şey yapamıyorlardı.

Napolyon Bonaparte'ın 1798 Mısır seferinin peşinden, Kızıldeniz ile Akdeniz'i, bir kanal açarak, birleştirme girişimleri başlamıştı. Ancak Fransız mühendisler, Akdeniz ile Kızıldeniz arasında dokuz metrelik bir su seviye farkı olduğunu söyleyerek, düz bir kanal yapımının olanaksız olduğunu ileri sürdüler. Böylece proje ertelendi.

Fransızlar Mısır'a gelir gelmez bilimsel araştırmalara ve önemli arkeolojik bulguları ülkelerine taşımaya başlamışlardı.

1800'ün Bazı Gelişmeleri

Volta Pili

Yanyalı Ali Paşa (1788 – 1822), Vidinli Pervazoğlu Osman (1799 – 1807) Babıali otoritesine meydan okuyan ayanlardı.

[Volta](#) (1745 – 1827) pili buldu. Pilin bulunması sayesinde su da ayrılmıştı.

Lavoisier'nin çalışmalarından sonra, Bitkilerin gündüz karbon dioksit gazını alıp, karbonu tutup, oksijeni geri verdikleri ortaya çıktı.

1700 yılında 5,5 milyon olan İngiltere nüfusu 1800 yılında 9 milyon olmuştu.

İngiltere'de [Edward Cartwright](#), 1785 yılında başladığı çalışmalarını bitirip, [dokuma tezgahı](#)nı yaptı. Birden kumaş üretimi ve iplik tüketimi arttı. Fiyatlar düştü. İngiltere dokuma sanayinde bir numara olmaya doğru gidiyordu.

Britanyalı [Maudslay](#) (1771 – 1831) pek çok makine keşfetmişti. Bunların içinde vida yivi açan torna ve talaş kaldırma makinesi de vardı.

Nisan ayında ABD'de Kongre Kütüphanesi kuruldu.

1800 yılına kadar, ABD'de iktidar [Federalistler](#)in elindeydi. 1800 de iktidar [Cumhuriyetçilere](#) geçti. Onlar da iktidarda 30 yıla yakın kalacaklardı.

Fransız Doğa bilimci [Louis-Jean-Marie Daubenton](#) (d. 1716), İngiliz Doğa bilimci [Daines Barrington](#) (d. 1727), İngiliz şair [William Cowper](#) (d. 1731), İtalyan besteci [Niccola Piccinni](#), (d. 1728), İtalyan matematikçi [Lorenzo Mascheroni](#) (d. 1750), Avusturyalı şair [Michael Denis](#) (d. 1729), İngiliz astronomik alet yapımcısı [Jesse Ramsden](#) (d. 1735), İngiliz şair [Mary Robinson](#) (d. 1756) 1800 yılında öldüler.

Fransızlar Mısır'dan Dışarı, 1801

Nazareth muharebesi

Cezayir dayısı Mustafa dayı Osmanlı merkezi ile ipleri koparmıştı. Tekrar Fransa'ya yaklaştı. Fransa konsülüne yazdığı mektupta “ batıya gelecek Osmanlı gemilerini batırmasını “ talep ediyordu.

Mart 1801'de İngiliz Osmanlı ortak kuvvetleri Mısır'a çıkarma yaptı. Fransızların direnecek hali kalmamıştı. Kahire ve peşinden İskenderiye teslim oldu. Mısır'daki Fransız varlığı ile ilgili Osmanlı Fransız müzakereleri başladı. Sonunda anlaşma sağlandı. 31 Ağustos 1801'de Fransızlar Mısır'ı terk edip, ülkelerine döndüler.

Fransa'nın elinden Malta ve Campo Formio çıkmıştı. Yedi adada Osmanlı matbuluğunda bir cumhuriyet kuruldu. Yedi adada Rus ve Osmanlı garnizonları bulunacaktı. Adalar Osmanlılara yılda 75.000 kuruş vergi vereceklerdi.

Osmanlılarda III. Selim, yapılan askeri yenileştirmeleri finanse edebilmek için geleneksel sürece uyup, paranın değerini düşürdü. Zenginlerin malına el kondu. Vergiler arttırıldı. Bütün bunlar halkın tepkisini çekecek önlemlerdi. Temmuz 1801'de Nizam-ı Cedid asker sayısı 9.263, subay sayısı da 27 olmuştu.

İstanbul, Mısır'a vali olarak Hüsrev Paşa'yı atamıştı. Ama Hüsrev Paşa Mısır'da pek bir şey yapamıyordu. Kavalalı Mehmet Ali Paşa ipleri eline geçirmişti.

Sırbistan valisi Hacı Mustafa Paşa, yolsuzluk yapılmasını engelliyordu. Belgrad yeniçerileri yolsuzluklara müsaade etmeyen Hacı Mustafa Paşayı öldürdüler. Sırlar yeniçerileri şikayet etmek için İstanbul'a bir heyet yolladılar.

Hacı Mustafa Paşanın katli sonucu oluşan ortam Sırbistan'da ihtilalin çıkmasına uygun bir iklim yarattı.

1801'de Fransa'da Gelişmeler

1801'den sonra Kutsal germen İmparatorluğu

1801 yılında Napolyon İtalya'yı fethetti. Temmuz'da Napolyon Papa ile [Concordat of 1801](#)'i imzaladı.

Fransa'da üçlü konsül rejimini, X. Yıl Anayasası, kesmemiştir. XII. Yıl Anayasası ile her şey daha açık bir hale getirildi. Senato üyelerini şimdi tamamen 1. Konsül veya imparator seçiyordu. Senatör sayısı belirsizdi. İmparatorun ataması ile oluşan meclis, Tribunat ve yasama heyeti üyelerini seçiyordu. Tribunat, Devlet Konseyinin hazırladığı kanun tasarılarını tartışıp, kabul veya ret konusunda düşüncesini açıklıyordu. Yasama Heyeti ise, devlet Konseyi ve Tribunat temsilcilerini dinledikten sonra, bir jüri gibi, oy veriyordu.

“ Legion d'Honneur “ yapılanması yeni bir şövalye yapılanması halini almıştı. Bu cumhuriyetin şövalyeleri şöyle yemin ediyorlardı: “ Cumhuriyet Kanunlarını ve onların kabul ettiği mülkiyeti savunmaya; feodal rejimin geri getirilmesi yolunda her türlü girişime karşı çıkmaya; kendimi, özgürlük ve eşitliği sürdürmeye, adayacağıma... “

Avusturya Fransa'dan barış istedi. [Lunéville](#) barışı [Campo Formio](#) toprak koşullarını tekrarladı.

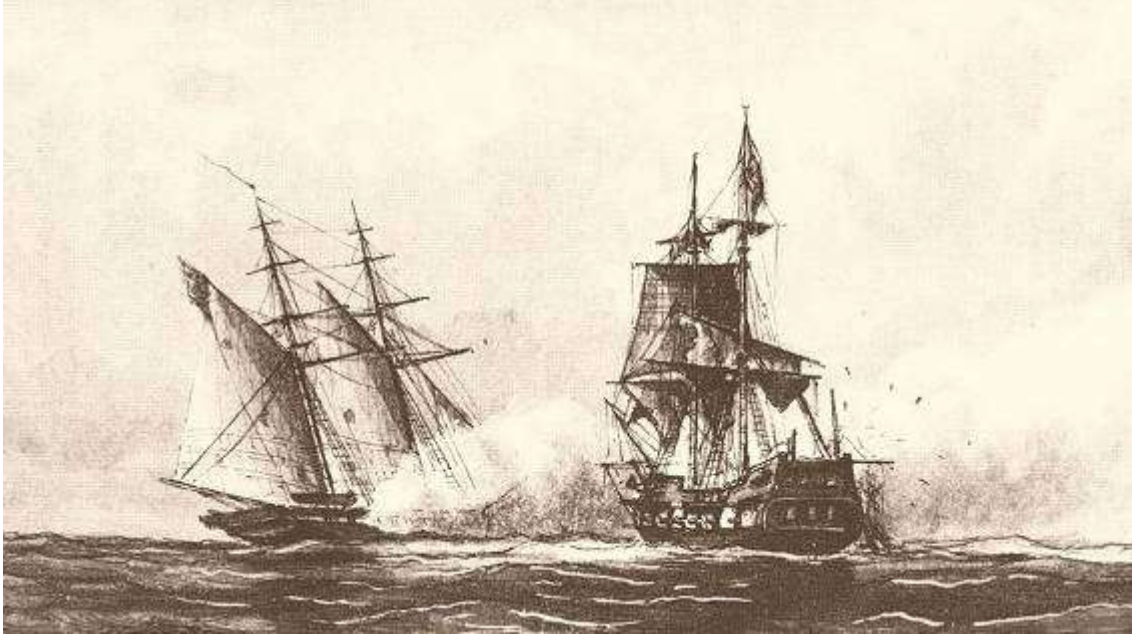
Barış için şimdi sıra İngiltere'ye gelmişti. İngiltere'de büyük bir kitle de barış istiyordu. Tahıl fiyatları almış başını gitmişti. Ekonomik bunalımın saçakları devam ediyordu. Her yerde kitlesel demokratik hareketler vardı. Napolyon yansızlara yaklaştı. Yansızlar aslında ticari mülahazalar ile Fransa'ya karşı hareket ediyorlardı. Lunéville anlaşmasından birkaç gün önce [Pitt](#) görevini bıraktı. İngiltere Fransa barış görüşmeleri başladı.

1 Ekim'de Londra anlaşması imzalandı.

Karikatür, Pitt ofisten gidiyor

ABD-Trablusgarp Anlaşmazlığı, 1801

Enterprise Tripoli önünde

XIX. yüzyılın başlarında, Trablusgarp naipliği (Karamanlı ailesi), korsanca uygulamaları nedeniyle, iki kez Amerika Birleşik Devletleri ile savaştı. Hatırlanacağı gibi, Trablusgarp hakimi, ticaretin korsanlardan korunması için ABD hükümeti ile 1796 yılında anlaşma yapmıştı.

Trablusgarp Beylerbeyi olan [Karamanlı Yusuf Paşa](#), ABD'nin ödediği haracı yeterli bulmayıp, miktarını arttırdı. Fakat Başkan [Jefferson](#) Kuzey Afrika'daki Türk korsanlarına (Bunlara bazen Türk, bazen Berberi korsanlar deniyordu) artık daha fazla haraç ödenmesine taraftar değildi ve bunu yapmaktansa ABD'nin bir donanma inşa etmesinin daha ucuza mal olacağını iddia ediyordu. Durumu yerinde tetkik etmek ve daha sonra girişilecek eylemlerde izlenecek yolu tespit etmek için 3 gemiden oluşan bir keşif filosunu Akdeniz'e gönderdi.

[Komodor Richard Dale](#) yönetimindeki ABD keşif filosu 1 Temmuz 1801'de Akdeniz'e ulaştı. Bu sırada Dale Trablusgarp Beylerbeyiliğinin, ABD'ye savaş ilan ettiğini öğrendi. Savaş ilanından sonra Trablusgarp'taki ABD Konsolosluğu yağmalanmış ve Konsolos James Cathcart ve ailesi Danimarka elçiliğine sığınmışlardı.

Trablusgarp'a varan Dale, durumu ve limanın ne denli korumalı olduğunu inceledi. Bu sırada Trablusgarp'a yakın seyreden ABD ticaret gemilerine koruma sağlamaya ve Trablusgarp limanına yönelik gevşek bir abluka uygulamaya başladı. Dale, komuta kademesindeki subayları Türk korsanları ile çatışmaya girmek isteseler de, Akdeniz'de pasif bir politika izlemeyi yeğledi. Ama bu bile yetti. Cezayir ve Tunus, Trablusgarp'la olan ittifaklarına son verdiler.

Bu sıralarda, bir rastlantı sonucu, USS Enterprise, küçük bir korsan gemisi ile çatışmaya girdi ve gemiyi ele geçirdi. Bu çatışmada küçük ve ateş gücü yetersiz olan Türk korsan gemisi 80 mürettebatından 60'ını kaybetti. ABD tarafı ise hiç kayıp vermedi.

Alışkanlıklar gereği gemi alıkonulup, mürettebatı da esir alınmadı. Geminin topları denize atıldıktan sonra Trablusgarp'a geri dönmesine izin verildi. Bu gelişme üzerine oldukça öfkelenen Beylerbeyi Karamanlı Yusuf Paşa gemi kaptanını oldukça sert bir şekilde cezalandırdı. Kaptana limanda meydan dayağı atıldı. Sonra bir eşeğe ters olarak bindirildi ve şehirde dolaştırıldı.

1801'in Bazı Gelişmeleri

I. Aleksander

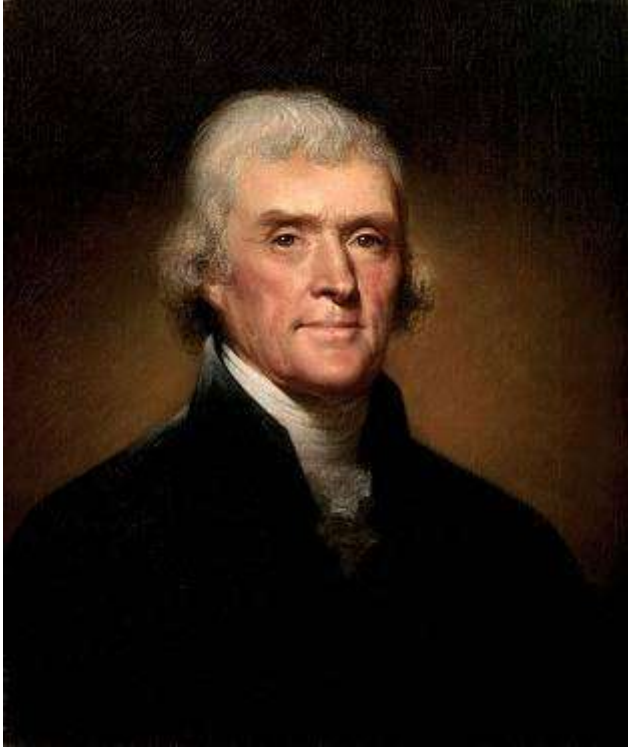
1801 yılında Rus tahtına [I. Aleksander](#) (Aleksandr) çıktı (1801 – 1824). İmparator [I. Pavel Maria Fyodorovna](#)'nın çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası ölünce dört kardeşin en büyüğu olarak tahta çıkmıştı. [Napolyon Savaşları](#)'nın yarattığı kaotik dönemde Rusya'yı yönetti. Yönetiminin ilk yarısında Aleksander ülkesinde liberal reformlar yaptı. İkinci yarısında ise reformları altüst eden keyfi bir yönetim tarzı tutturdu. Dış politikada çıktığı birçok seferde başarılı oldu. Rusya, Finlandiya ve Polonya'nın bir kısmını, I. Aleksandr yönetimindeyken ele geçirdi. Kişiliğindeki çelişkiler Aleksandr'ı en ilginç çarlardan biri haline getirmiştir.

İngiltere'de kral ile parlamento arasındaki mücadeleler, İngiliz anayasasındaki gelişmeler ve kabinenin oluşumu ile ilgili ilerlemeler artık sonuna yaklaşmıştı. Kral III. George'un kişiliği sonucu, kral hoşuna gitmeyen kişilerin kabineye girmesini engeller hale gelmişti. Kral bakanların alınmasını istediği bazı kararlara da karşı çıkıp, etkili olabiliyordu.

XIX. yüzyıldaki politik yazarların çoğunu dört gruba bölmek mümkündür. Bir, Montesquieu'nün izinden yürüyen, liberal eğilimli, kuvvetler ayrılığı uyarınca mutlakıyetle mücadeleye çalışanlar vardı. Tek dereceli seçimle politik eşitlik isteyen demokratlar vardı. Politik eşitlik ekonomik eşitlikle tamamlanmadıkça sadece politik eşitliğin yetersiz olduğunu düşünen sosyalistler vardı. Son olarak da daha milli birliğini gerçekleştirememiş ülkelerde

(İtalya, Almanya, Polonya gibi) ülkenin bütünlüğünü ve bağımsızlığını savunan yazarlar vardı.

Bu dört temel eğilim, zaman zaman, yazardan yazara bir veya ikisi birleşerek de var olabiliyordu. Örneğin [Lassalle](#) sosyalizmi yurtseverlikle birleştirecekti.

Thomas Jefferson

1801 ABD seçimlerini Jefferson kazandı. Jefferson John Adams'tan sonra seçilen 3. başkandı.

Badajoz'da İspanya ile Portekiz anlaşma imzaladılar.

[Johann Wilhelm Ritter](#) tarafından ultraviyole ışınımı keşfedildi.

Alman yazar ve filozofu [Novalis](#) (1772 – 1801) veremden çok genç yaşta öldü.

Polonyalı ressam [Daniel Chodowiecki](#) (b. 1726), İtalyan besteci [Andrea Luchesi](#) (b. 1741), Alman şair [Novalis](#) (b. 1772), Britanyalı mühendis [Thomas Dadford Junior](#), İngiliz fizikçi [William Heberden](#) (b. 1710), Alman astronom [Johann Gottfried Koehler](#) (b. 1745), Fransız mareşali [Philippe Henri, marquis de Ségur](#) (b. 1724) 1801 yılında öldüler.

Osmanlı Fransız Dostluğu canlanıyor, 1802

Osmanlı imparatorluğunda III. Selim ıslahat çalışmalarına devam ediyordu. Merkezi yeniçeri mevcudu 30.000'e yani yarı yarıya azaltılmıştı. Her ortada son icat edilen tüfekleri kullanabilen 8 tüfekli asker verildi. Yeniçeri subaylarına yapılan çalışmaları desteklesinler diye özel hediyeler veriliyordu. Lağımçı, humbaracı, top arabacı gibi ocaklardaki askerlerin evlenmesi yasaklandı. Onlara kışlada kalma zorunluluğu getirildi.

Ancak unutulmasın ki yeniçeriler birkaç ay talim yaptıktan sonra “ bu gavur işidir “ diye talimi bırakmışlardı. Bunun üzerine bir miktar Nizam-ı Cedid askeri de dağıldı.

Bağdat valisi Süleyman Paşa, Vahhabi tehlikesini önlüyordu. Ancak ne var ki Vahhabiler 1802 yılında Kербela'ya saldırdılar, beş bine yakın kişiyi öldürüp, İmam Hüseyin'in

sandukasını yaktilar. Bu felaketten birkaç hafta sonra da Süleyman Paşanın Bağdat saltanatı bitti.

1802’de Halep’te Yeniçeriler ile Şerifler arasındaki mücadele sonunda yeniçeriler kenti terk ettiler.

Fransızlar Mısır’dan gittikten sonra Kavalalı Mehmet Ali Paşa Mısır’da hızla yükseliyordu.

Fransızlar Mısır’dan gitmişti ama buraya gelen İngilizler gitmekte istekli davranmıyorlardı. İngilizler bazı Memluk hizipleri ile iş birliğine başladılar. Bu durum karşısında Kaptanı Derya Küçük Hüseyin Paşa, Fransızlar ile ittifak yapılmasını savunmaya başladı. Sadrazam Yusuf Ziya Paşa ise İngiliz desteğinin Ruslara ve Fransızlara karşı gerekli olduğunu savunuyordu. Sonunda Fransızlar ile Haziran ayında barış anlaşması imzalandı. Fransa Osmanlı toprak bütünlüğünü tanıdı. Fransızlara Karadeniz’de ticaret imkanı verildi. Bu imkan İngilizlere de verildi.

İngiltere ticari açıdan Doğu Akdeniz ile Fransa’dan daha az ilgileniyordu. Ticari örgütlenmesi neredeyse yoktu. Fransa’nın Doğu Akdeniz’deki ticari etkinliği ise Napolyon’un Mısır serinden sonra artmıştı. Yakında sadece Suriye’de 20’den fazla Fransız temsilcisi olacaktı. Gelecekte, buharlı gemiler İngiltere’yi tekrar devreye sokacaktı.

25 Mart 1802’de İngiltere ile Fransa arasında [Amiens Anlaşması](#) imzalandı. İngiltere, Fransa ve müttefiklerine kolonilerde aldığı yerleri geri verecekti. Sadece Cap, Seylan ve [Trinidad](#) İngiltere’de kalıyordu. Trinidad bir şeker adasıydı. İngiltere Mısır’dan çekilecekti.

Anlaşma Rhein nehrinin sol yakasına hiç dokunmuyordu.

Bir süre sonra İngiliz kuvvetleri Mısır’dan çekildi.

2 Ağustos 1802’de Napolyon yaşam boyu 1. Konsül oldu. Kendinden sonra yerine geçeceği tayin hakkı da ondaydı.

25 Haziran 1802’de Fransa ve Osmanlılar arasında yapılan [Paris Anlaşması](#) Türk-Fransız dostluğunu yeniliyordu. Böylece son zamanda Osmanlı beraber hareket ettiği İngiltere ve Rusya ile yaptığı anlaşmaları da bir yana itmişti. Osmanlıların tekrar Fransa’ya doğru yaklaşması, İngiltere ve Rusya’da büyük tepkilere neden oldu.

İngiltere, Fransa, Rusya arasında İstanbul’da bir diplomasi savaşı başladı. Ancak, gelecekte Napolyon’un askeri başarıları arttıkça, III. Selim’de daha fazla Fransa’ya doğru dönecekti.

Osmanlının Ruslarla yaptığı ittifak ise gittikçe boğucu bir hal alıyordu. Yedi Ada Cumhuriyet olmuştu. Şimdi de Ruslar, Eflak ve Boğdan’ın himaye hakkını istiyorlardı.

Çin Ticaretinde Takas Afyon

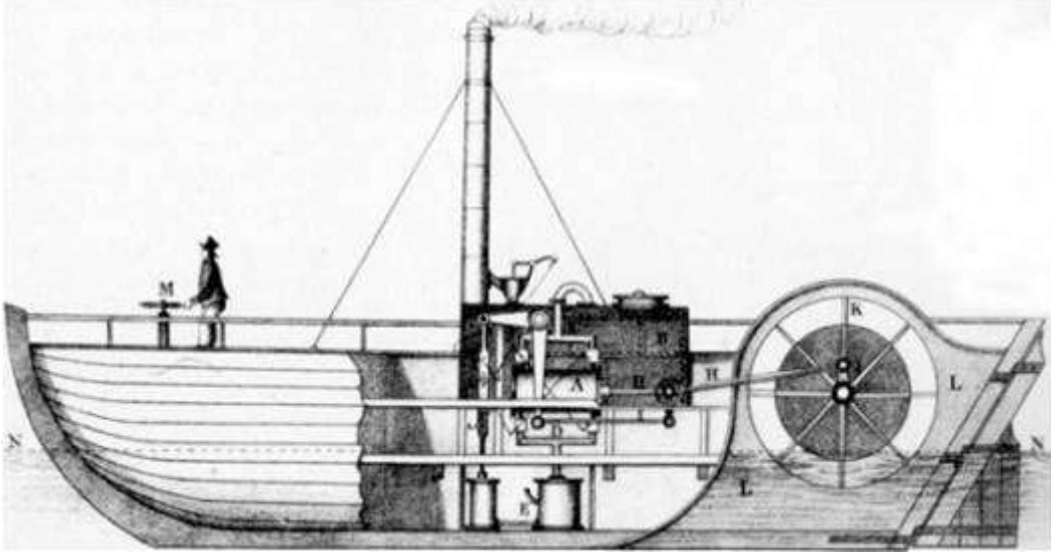
Çin “ Beyaz Lotus “ isyanına karşı çok büyük bir hareket düzenledi. İsyan ancak böyle bastırılabilirdi.

İngiltere Çin ile ticaret yapmaya çok uğraşmıştı. İngiliz tüccarlar da diğer Avrupa ülkeleri tüccarları gibi Kanton ve Macao’da oturuyor, orada Çin devletince müsaade almış az sayıda tüccar ile alış veriş yapabiliyorlardı. Hong denilen bu özel müsaadeli Çinli tüccarlar, yaptıkları ticaretten iyi para kazanıyorlardı. Bunlar Çin’in iç bölgelerine kadar girerek en ucuz buldukları yerlerden malları alıyorlardı.

Çin ile yapılan ticarette en büyük problem Çin’e ne satılacağı idi. Çin’de Avrupa malları, lüks eşya, teknik malzeme satılamıyordu. Çinliler bunları almıyorlardı. Buna çözüm afyon ile geldi.

Çin afyonu tanıyor ve ona Ya-fu-yung, Ya-pu-lu, Ya-pien diyorlardı. Afyon Hindistan’dan Çin’e gemilerle naklediliyordu. Hem pahalı ve hem de az yer işgal eden bir maldı. İngiltere ve genel olarak Avrupalılar Çin’le yapılan ticarette, takas malını bulmuşlardı.

1802'nin Bazı Gelişmeleri

Charlotte dundas

1802'de [Forth and Clyde](#) Kanalında [Charlotte Dundas](#) adında bir buharlı gemi çalışıyordu

1802'de Piemonte'nin de katılması ile Fransa'nın 108 eyaleti olmuştu. Nüfus sayısı Rusya'yı dengeliyordu. Avrupa nüfusunun (Rusya ve Osmanlılar hariç) üçte biri Fransa'daydı.

Fransa, Mayıs ayında, kolonilerindeki köle rejimine geri döndü.

Avustralya'da beyaz yerleşimine karşı direnen [Avustralya yerlisi Pemulwuy](#), vurularak öldürüldü.

New York'ta [West Point](#) askeri akademisi açıldı.

Akdeniz'de ABD Berberi savaşı düşük yoğunlukta devam ediyordu. ABD komodoru geri çekti, Yeni bir kumandan atadı ve filosunu takviye etti.

[Vietnam](#)'da [Nguyen Hanedanı](#) hüküm sürmeye başladı.

Biyoloji sözü [Treviranus](#) tarafından ilk defa kullanıldı.

İngiliz fizikçi ve botanikçi [Erasmus Darwin](#) (b. 1731), Fransız anatomist [Marie François Xavier Bichat](#) (b. 1771), Alman filozof [Franz Aepinus](#) (b. 1724), Slovenyalı matematikçi ve fizikçi [Jurij Vega](#) (b. 1754), Fransız botanikçi [André Michaux](#) (b. 1746), İngiliz portre ressamı [Lemuel Francis Abbott](#) (b. 1716) 1802 yılında öldüler.

Vahhabi isyanı, 1803

Georgi Petroviç

Osmanlı imparatorluğunda yeni bir ordu kurulurken meydana gelen boşluk ve imparatorluğun savaşma gücünün düşmesi, bazı valileri, eşrafı ve yerel beyleri bağımsızlık konusunda ümitlendirmişti. Değişik yerlerde değişik gerekçeli ayaklanmalar oluyordu. Bunların siyasi, kişisel ve dinsel olanları vardı. Bunlardan biri de Vahhabi isyanıydı.

Vahhabiler 1803 yılında Taif'i ele geçirip, halkını kılıçtan geçirdiler. Daha sonra Mekke ve Medine'yi aldılar. Beylerbeyi Şerif Paşa, işgalden 3 ay sonra Vahhabileri Mekke'den attı.

Emir Abdülaziz, 4 Kasım'da Deriye camiinde bir Şii tarafından hançerlenerek öldürüldü. 80 yaşındaydı. Yerine oğlu Suud İbnüs-Suud geçti. Suud, zaten 1787'den beri Vahhabileri babası adına yönetiyordu. Başa geçtiğinde 55 yaşındaydı.

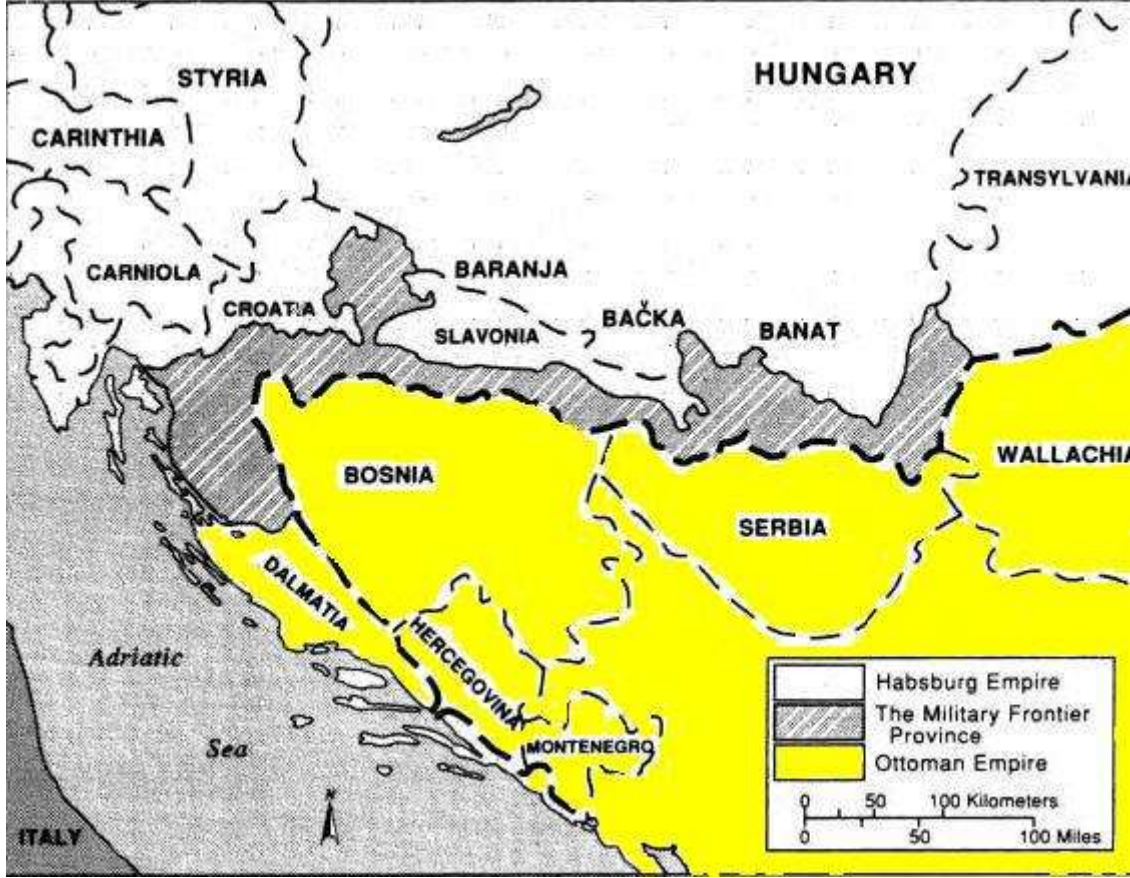
Osmanlılar döneminde Hicaz Cidde'de oturan bir beylerbeyi tarafından yönetiliyordu. Mekke ve Medine ise, şerif denen ve Müslüman Peygamberinden indikleri kabul edilen kişilerce yönetiliyordu.

Arap yarım adasının güneydoğusundaki Umman hiçbir zaman Osmanlı yönetimine girmemişti. Umman Hariciydi ve imamları laf olarak Osmanlı padişahına tabiydiler.

Bu tarihlere gelindiğinde Yemen'de de Osmanlı nüfuzu epey azalmıştı. Yemen'in büyük bir kısmı Zeydi imamları tarafından yönetiliyordu.

Sırların Osmanlıya Başkaldırısı, 1803

Hatırlanacağı gibi Sırlar Hacı Mustafa Paşayı öldüren yeniçerileri İstanbul'a şikayet etmişlerdi. Sırların şikayetine misilleme olarak, Belgrad yeniçerileri de " knez " unvanını taşıyan bazı kişileri öldürdüler (Şubat 1803). Sırlar baş kaldırdı. Başlarına bir domuz tüccarı olan [Kara Yorgi](#) geçti.

Osmanlı egemenliğindeki Sırlar, daha önce de belirtildiği gibi fakirdiler. Hayvancılıkla uğraşıyorlardı. Osmanlı Sırbistan'ı fakir ve basit bir yaşam yaşarken, Avusturya'da daha zengin bir yaşam sürüyordu. Ayrıca Avusturya'da iş imkanı vardı. Her köyün bir knezi vardı. Avusturya işgali sonrasında XVIII. Asrın sonunda yeni bir kurum daha oluşmuştu. Bu knezlerin üzerinde yer alan oberknezlerdi. Bunlar vergileri topluyor ve yönetime karşı temsilcilik yapıyorlardı. [Kara Yorgi](#) ve daha sonra başkaldıracak olan [Miloş Obrenović](#) hayvancılıkla uğraşan ve vergi toplayan knezlerdi.

Sırp [Georgi Petrović](#) (Kara Yorgi) isyan etmiş ve karşısında Belgrad yamakları ile Pazvandoğlu'nu bulmuştu. Aslında Osmanlı Devletinin gücü Kara Yorgi'yi ve Pazvandoğlu'nun ikisine birden yetmiyordu. Birinin üzerine yürünse diğeri güçleniyordu.

Balkanlarda da isyan Ruslar ve Avusturyalılar tarafından destekleniyordu. Bu ayaklanma 1812 yılına kadar sürecek ve sonunda Bükreş anlaşması ile Sırbistan sınırlı bir özerklik kazanacaktı.

Bu tarihlerde Osmanlı imparatorluğunda meydana gelen başkaldırıların nerede ise hiçbirinde ulusal bir nitelik yoktu. Ama bunun sinyalleri başlamıştı. Kısa sürede hareketler ulusal nitelik kazanacaktı. Şimdilik kafaların çoğunda düşünceler bulanıktı. Osmanlı yöneticilerinin egemenlik sistemlerini tekrar gözden geçirmesi en genel arzuydu.

Sırp isyanı Misir muharebesi

1803'de köy knezleri, haydut reisleri, savaşçı rahipler, Kara Yorgi önderliğinde ayaklanmışlardı. Avusturya ordusundaki bazı Sırp kökenli subaylarda, ordularından ayrılıp ihtilale katıldılar. Kara Yorgi de Avusturya ordusunda eğitilmiş bir kişiydi. Avusturya'daki hayır kurumları ve kilise isyancılara mali destek yolluyordu. Ayrıca çevreden ihtilalcilere katılacak gönüllüler akın akın geliyorlardı.

Mücadele başlamadan Kara Yorgi III. Selim'e başvurarak, isteklerde bulundu. III. Selim aslında isteklere olumlu bakmaktan yanaydı ama özerklik isteğine evet diyemedi. İhtilal başlayınca Sırp Rusya'dan yardım istediler. Ancak Napolyon tehlikesi ile yüz yüze olan Çar I. Aleksandr ayaklanmayı açıkça desteklemedi. Hatta itidal tesviye etti. Mevcut ortam dış yardımlar açısından hiç de isyancılar için elverişli değildi. Sırp ihtilallerinin her aşamasında, dış ülkelerden hayal kırıklığı bulacaklardı.

Sırp isyanının üç temel nedeni vardır. Sırporda ekonomi gelişmeye başlamış ve ortaya burjuva sınıfı çıkmaya başlamıştı. Burjuvaların bağımsızlık isteği genel bir durumdu. Osmanlı yönetimi soysuzlaşmıştı. Keyfilik ve haksızlık almış başını gitmişti. Üçüncü neden ise Avusturya, Rusya ve Fransa Sırpı baş kaldırmaya teşvik ediyor ve hatta örgütliyordu.

Fransa İngiliz Çıkarlarını Tehdit Ediyor, 1803

Kopenhag'da İngiliz Danimarka gemileri savaşıyor

Fransa'nın Avrupa'daki ekonomik ve politik gücünün artması İngiltere açısından giderek genişleyen bir tehdit oluşturmaktaydı. İngiltere Amiens barışına, kendini bir toparlamak için razı olmuştu. Fransa Dünya pazarlarına oynuyordu. Bu ise ancak İngiltere'nin aleyhine gelişebilirdi. İngiltere kahve, çay, şeker ve baharat ticaretine tamamen hakimdi. Napolyon İngiltere'nin bu vesayetinden çıkmak istiyordu. Bunun için Antillerdeki üretimi arttırmaya başladı ve Kuzey Amerika'daki Luiziana'yı üretime açmak istedi. Bunun için tekrar köleliğe bel bağlamıştı. Bunun üzerine [Saint Domingue'deki siyahiler isyan](#) ettiler.

Fransa, Kuzey Afrika'ya, Orta Doğu'ya ve Hindistan'a ticaret heyetleri yollamıştı. Bu İngiltere'yi iyice kaygılandırdı. İki emperyal güç tokuşuyordu. İngiltere Amiens anlaşmasında boşaltacağını söylediği Malta adasını boşaltmıyordu.

1803 Mayıs ayında İngiltere Fransız bayrağı taşıyan tüm gemilere el koyma kararı verdi. Buna karşı Napolyon Fransa'daki İngilizleri tutuklattı. Ayrıca Hannover ile Napoli arasındaki tüm limanları işgal etti.

İngiltere 1803 yılının Mayıs ayında Fransa'ya tekrar savaş ilan etti.

Napolyon İngiltere'ye çıkarma yapma tasarısını tekrar ele almıştı. Bu iş için 2.000 gemi hazır bekliyordu. Ancak, çıkarma yapabilmek için İngiliz donanmasının uzaklaştırılması gerekiyordu. Fransız amiral [Villeneuve](#), İspanyol donanmasının da yardımı ile, [Nelson](#)'un dikkatini Antillere çekme emrini aldı.

Saint Domingue'deki isyancılar 1803 Kasım'ında bağımsızlıklarını ilan ettiler.

Aynı zamanda Louisiana'da da Fransızlar başarısız oldular. Fransız Generalinden rahatsız olan ABD, tepki gösterdi. Fransa ile ABD arasında görüşmeler başladı.

[Lunéville itaati](#)nden sonra Kutsal German imparatorluğu ha var, ha yoktu. Napolyon 1803'de Almanya'daki Kilisenin elindeki mallara el koyup, satışa çıkardı. Bu işten Prusya ve Bavyera yararlandı. Şimdi buralarda seçmen çoğunluğu Protestanlardı. Tabii bu gelişmeden Avusturya çok kaygılanmıştı.

Fransa para birimi olarak Livre'den Frank'a geçti.

ABD Berberi Savaşı, 1803

Philadelphia'nın yanışı

[Birinci ABD Berberi Savaşı](#) 2 yıldır sürüyordu.

31 Ekimde Kaptan William Bainbridge komutasındaki USS [Philadelphia](#) gemisi Trablusgarp limanı girişinde haritalarda gösterilmeyen bir resifte karaya oturdu. Olay Philadelphia gemisi iki Trablusgarp gemisini önlemeye çalıştığı sırada meydana gelmiş, gemiyi karaya oturmuş ve tehlikeli bir şekilde yan yatmıştı. Gemi tamamıyla savunmasız kalmıştı. Bainbridge toplarını atarak ve ön mizana direğini keserek gemiyi hafifletmeye ve yüzdürmeye çalıştı ama bu girişimi herhangi bir fayda vermedi. Philadelphia olduğu yerde hareketsiz olarak kaldı. Yapabilecek hiç birşeyi kalmayan Bainbridge de teslim oldu.

Gemi 2 gün sonra gelgitin ve dalgaların etkisiyle karaya oturduğu yerden kurtuldu. Gemi Trablusgarp limanından çıkan gemiler tarafından yedeğe alındı ve limana çekildi, burada da onarılmaya başlandı. Philadelphia'nın Trablusgarp filosuna katılmasıyla filonun ateş gücü daha da artmıştı.

Berberiler daha sonra gemiyi Trablusgarp limanına demirleyerek top bataryası olarak kullandılar. Ertesi yıl Amerika başarılı bir gece baskını ile gemiyi yakacaktı.

4 dönümü 3 Sente Toprak

Ohio, ABD'ye 17 devlet olarak katıldı.

1803 yılında batıda tarihin en büyük emlak anlaşması yapıldı. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı [Thomas Jefferson](#), uçsuz bucaksız [Louisiana](#) toprakları için Fransa İmparatoru [Napolyon Bonaparte](#) ile anlaştı. Bu toprakları 4 dönümüne 3 sent ödeyerek satın aldı. Bu topraklara hemen büyük bir akın oldu.

2.100.000 km²'lik bir alan için toplam 15 milyon \$ ödeme yapılmıştı.

Satış ABD topraklarının iki kat büyümesine, ülkenin maddi ve stratejik açıdan büyük ölçüde güçlenmesine, batıya ve doğuya yayılma konusunda güçlü bir eğilimin doğmasına ve federal yapının sağlamlaşmasına yol açtı.

Bu geniş toprakların daha sonra bölünmesiyle Louisiana, Missouri, Arkansas, Iowa, Kuzey Dakota, Güney Dakota, Nebraska ve Oklahoma eyaletlerinin tamamı, ayrıca Kansas, Kolorado, Wyoming, Montana ve Minnesota eyaletlerinin büyük bir bölümü oluşturuldu. Bu topraklar günümüzde ABD topraklarının % 23'üne karşılık gelmektedir.

1803'ün Bazı gelişmeleri

George Romney, kendi portresi. 1

Bir portre sanatçısı olan İngiliz ressam [Romney](#) (1734 – 1802) öldü.

Osmanlılar Paris büyük elçiliğine [Mehmet Sait Halet Efendi](#)yi yolladılar. Halet Efendi 3 yıl bu görevde kalacaktı. Halet'in babası Kırımlı bir kadıydı. Halet de medrese tahsili yapmıştı. Halet çalışmak için bürokrasiyi (katiplik) tercih etti. Galata Mevlevihanesinde ünlü şair Galip'e katıldı. Mevlevi oldu. Tersane tercümanı Kalimaki Beyin oğluna Türkçe dersleri verdi. Bu ilişkiden sonra bürokraside ilerlemeye başladı.

Osmanlı merkezi yönetiminin karşı çıkmasına rağmen Cezzar Ahmet Paşa Yafa'yı kuşattı.

[Gwalior](#)'daki [Sindhia](#) klanı ile Britanya arasındaki [İkinci Anglo-Maratha Savaşı](#) (1803 – 1805) başladı. Eylül ayında [Assaye Muharebesi](#)'ni Britanya kuvvetleri kesin olarak kazandı.

[Herder](#) öldü. D. G. Herder, gerçek bir [tarih felsefesinin](#) kurucusu sayılabilecek olan bir Alman düşünürüdür. Tarihte, belirleyici ögenin genel olarak insan değil de, insanın bireysel özellikleri olduğunu savunmuştu. Bu iddiası nedeniyle [antropolojinin](#) babası olarak da görülür. Herder, organik bir doğal evrim görüşü geliştirmişti. Bu anlayışa göre, doğa da tarih de, sürekli olarak oluş halinde olan alanlardır. Tarih, doğanın bir alanı olmakla birlikte, tarihsel olaylar, doğal olaylar gibi, kesin bir yasalılık ve nedensellik taşımaz. Zira, tarihi belirleyen en önemli öge, genellik değil de, bireyselliktir. Tarihte yasalar aramaktan vazgeçilmelidir, her tarihsel olay bir kez ortaya çıkan bir gerçekliktir.

Rus şair [Ippolit Bogdanovich](#) (d. 1743), Fransız şair [Jean François de Saint-Lambert](#) (d. 1716), Alman şair [Johann Wilhelm Ludwig Gleim](#) (d. 1719), Alman şair [Friedrich Gottlieb Klopstock](#) (d. 1724), Fransız besteci [François Devienne](#) (d. 1759), Alman filozof ve yazar [Johann Gottfried Herder](#) (d. 1744) 1803'de öldüler.

Kant

Kant

XVIII. yüzyıl genel hatlarıyla tam bir akılcılık çağı olmasının yanında, buna karşı tepkilerde yine XVIII. Asırda başlamıştı. Akla karşı en büyük tepkilerden biri olan Romantizm de bu çağın ürünüdür.

[Immanuel Kant](#), 22 Nisan 1724 – 12 Şubat 1804 tarihleri arasında yaşamış olan ünlü Alman filozofudur. Felsefe tarihinin kendisinden sonraki dönemini bir belirleyici olarak etkilemiştir.

Kant, eleştirel felsefenin babası kabul edilir. Doğu Prusya'nın Königsberg (Kaliningrad) kasabasında doğmuştu. Sürekli burada yaşadı. 1755 tarihinde doçent derecesi aldıktan sonra üniversitede çeşitli sosyal bilimler alanlarında dersler vermeye başladı. Kant başlangıçta fizik ve astronomi alanında yazılar yazdı. 1755 yılında " Evrensel Doğal Tarih ve Cennetlerin Teorisi " adlı eserini yazdı. 1770 yılında [Königsberg](#)'de mantık ve metafizik kürsüsüne atandı. 1770'den sonra [Hume](#) ve [Rousseau](#) etkisiyle eleştirel felsefesini geliştirdi.

Kant'ın gözünde bilim, yöntemleri ancak felsefi bir [kuşkuculuk](#) benimsendiği zaman sorgulanabilen, evrensel bir disiplindi. Bilim yansızdı ve objektifti. Felsefe önce bilime bir temel oluşturup, sonra ahlak ve dinin akılcılığını savunmalıydı. Bu amacı gerçekleştirmek için, Kant, hem Descartes'in [rasyonalizminden](#) ve hem de Hume'un [ampirizminden](#) önemli gördüğü öğeleri alarak, kendi bilgi kuramını geliştirdi. [Özgürlük](#) ve ödev düşüncesine dayanarak Hristiyan ahlakını savunmaya başladı. O duyular aracılığıyla tecrübe edilen dünya ile hakkında bilgi sahibi olunamayacak dünya arasında bir ayrım yaptı.

Kant, öğretisiyle, bilimsel bilginin olanaklı olduğunu göstermişti. Bu [Newton](#) fiziğini felsefeye bağlıyordu. Fakat varlığın genel ilkeleri, Tanrı'nın var oluşu, ruhun ölümsüzlüğü gibi konuları ele alan geleneksel metafiziği, deney yapılamazlığı nedeniyle, yok etti. Bilginin iki temel ögesinden biri olan deney ögesi metafizik alanında söz konusu değildi. Bu nedenle akıl karışıyordu. Yani metafizik alanında bilimsel bilgi olanaklı değildi.

Kant'ın öğretisine “ [eleştiricilik](#) “ denir. Bunun nedeni Kant'a göre felsefenin bir değerlendirme, eleştiri olmasıdır.

İlk değerlendirilecek olan akıldır. Akıl metafizik olduğundan, bu konuda felsefe yapılamaz. Akıl ancak deneylerle hüküm verebilir. Deney sınırları dışına çıkınca da yargısı sadece hezeyan olur. Buradan hareketle, Kant, aklın Tanrı'yı tanınması konusundaki tüm iddiaları ret ediyordu.

Tanrı'nın varlığı hiçbir zaman denenemez.

Kant, aklın güçsüzlüğü fikrini ve metafiziği, kökünden yıkmıştı. Diyalektiğe giden yolu açmıştı.

Kant diyordu ki “ öyle hareket et ki, insanlığı bir araç olarak değil, bir amaç olarak alarsın ve öyle hareket et ki, iradeni özgür olarak kullanışınla başkalarının özgürlüğü, genel bir kanuna göre bir arada yaşayabilsin “. Bu deyişler, genel olarak, şunlara yol açıyordu: Devletin birey üzerine baskı uygulamasına; Bireyin devlete karşı direnme hakkına; Mülkiyet hakkına (Özgürlük olarak); Cumhuriyet rejimine; Milletler arası bir hukuk ve meclise; sonunda da sürekli barışa.

Kant'a göre erdem bir içgüdü değil, bir akıl işiydi.

Kant akli üç cepheli görüyordu. Bunlar doğrunun duyusu olan teorik akıl, iyinin duyusu olan pratik akıl ve güzelin duyusu olan estetik akıldı. Böylece doğruya, iyiye ve güzele bilgi ile varılabilinecekti. Tek başına bir düşünce bilgi değildi. Düşünce başka düşüncelerle birleşerek bilgi olabilirdi. Ama aynı zamanda her bilgi bir hükümdü. Analiz ve sentez içinde bilgiyi veren sentezdir. Ama her sentez de bilimsel değildir. Bilimsel bilgi için fiil ile mevzu arasındaki bağın zorunlu bir bağ olması gerekir. Bilimsel olmayan bilgi, kişisel bilgi, deney dışı veya “ a priori “ bir hükümdür.

Bir yargının bilgi olabilmesi için, duyumdan gelen öğelerle, akıldan gelen öğeler birleşmelidir.

İnsan dışarıdan mekanı, içinden zamanı sezinler. Mekan ve zaman, her türlü deneyden önce gelen sezilerdir. Bilgi ise ancak zaman ve mekan içinde oluşur. İnsan her şeyi mekanda

görüp, zamanda kavrar. Ama ne mekanı ve ne de zamanı göremez. Evrende mekan ve zaman bir obje olarak yoktur.

Kant bilginin, hiçbir deneyle elde edilmemiş, doğrudan akıldan gelen durumunu ortaya çıkarıp, şunu diyordu: Hüküm vermekten kaçının. İnsanlar, sırlarla dolu bir evrende bir rüyanın rüyasını görüyorlar. Gerçekte bilinen hiçbir şey yoktur. Bildiğimizi sandığımız şey sadece olaylardır.

Kant, teorik aklın eleştirisinden kuşkuculuğu elde etmişti.

Napolyon Bonapart İmparator, 1804

Napolyon Taç Giyiyor

1804'de Fransa'da kralcı bir komplo açığa çıkarıldı. Özel mahkeme kuruldu. Komploya karışan kralcılar ölüme mahkum edildiler. Kralcılığa ve Jakobenizm'e karşı her önlem alınıyordu. Bu arada bağışlananlar da oluyordu.

1804 yılının Mayıs ayında, kralcıların komplosunu bahane eden Napolyon kendisini imparator ilan etmiştir. 18 Mayıs 1804 tarihinde Notre Dame Katedrali'nde Napoléon Bonaparté Fransa Cumhurbaşkanı, İtalya Kralı ve General unvanlarıyla İmparatorluk tacını giydi. Tacı Papa VII. Pius giydirecekti ama Napolyon Papa'nın elinden tacı alarak önce kendi giydi sonra eşi Josephine giydirdi.

Ama Napolyon'a tepki büyüktü, annesi onunla irtibatını kesti, Beethoven bestelerinden onun adını sildi ve daha birçok diplomat, bürokrat, devlet adamı ve asker onunla ilişkilerini kestiler. En çok tepki gösterenler de devrimciler, ihtilalciler ve askerlerdi.

Bu İmparatorluk unvanını III. Selim kabul etmedi. Belli ki Osmanlıların Roma İmparatoru olma duyguları devam ediyordu. Tabii bu tanımamada İngiliz ve Avusturya etkisi de büyüktü. Osmanlılar Napolyon'un imparator unvanını kabul etmemeleri sonucu 1804 ve 1805'de Osmanlı Fansız ilişkileri tekrar bozulur gibi oldu.

Napolyon eski Saray uygulamalarını taklit eden bir protokol ve teşrifat düzenlemesi yaptırdı. Dük, Kont ve Baron unvanlarını taşıyan bir İmparatorluk asil sınıfı yaratıldı. İmparatorluk sansürü, hapishaneleri kullanıyordu. Mutlakıyet Fransa'ya geri gelmişti.

Ama resmi olarak cumhuriyet sürüyordu. Bu kelime Avrupa'yı korkutuyordu. Cumhuriyet barışı tehlikeye atan bir unsurdu. Son Anayasa'da şöyle bir madde yer alıyordu: “ Cumhuriyet yönetimi bir imparatora verilmiştir “. İmparatorluk andı da şöyleydi: “ Haklarda eşitliğe, siyasal ve sivil özgürlüğe... saygı duyacağıma ve herkesin de saygı duymasını sağlayacağıma yemin ederim “.

Napolyon imparatorluğunun başlarında Cumhuriyet sayesinde imparator olmuştu. Fransa halkı plebisit ile Napolyon'u birinci konsül seçmişti. Yine Halk Anayasa'ya uygun olarak Napolyon imparatorluğunun, Napolyon'un çocuklarına devredilmesini tasvip ediyordu.

İmparator siyasal özgürlük andı içmişti. Basın özgürlüğü ile ilgili bir komisyon kuruldu. Fransa'da Medeni kanun uygulanmaya başlandı.

1804'ün Bazı Gelişmeleri

Cezzar Ahmet Paşa 1804 yılında öldü. Onun ölümü ile Suriye’de kurduğu kuvvetli ordu ve yapı dağıldı. Cezzar Ahmet Paşa Osmanlı merkezi yönetimi tarafından hiçbir zaman açıkça asi ilan edilmemişti. Valiliği her sene usulüne uygun olarak yenilenmişti. Merkezi yönetim Cezzar Paşayı istediği gibi denetleyip, kullanamıyordu. Ama vergi ve asayiş açısından da onun yönetiminde işler yolunda gidiyordu. Sonunda herkes hem memnun ve hem de tedirgindi.

ABD’de 1804’de harita çıkarmak için Batıya doğru bir keşif seri düzenlendi. [Lewis ve Clark](#) Batıya doğru yola koyuldular. En zor kısmı 90 sıra ve 5.000 Km den daha uzun olan [Kayalık dağları](#) aşmaktı. Keşif çok zor koşullarda yapıldı. Defalarca ölümün eşiğinden dönüldü.

1804'te, [Galler bölgesi](#)'nin (İngiltere) güney kesiminde, [Richard Trevithick](#), bir buharlı lokomotif geliştirdi. Bu lokomotif dökme demirden yapılmaya bazı maden ocağı raylarını kırdı. Buna rağmen vagonların çekilmesinde buhar gücünden yararlanılabileceğini, bacadan çıkan egzozun kullanılması yoluyla buhar üretiminin hızlandırılabileceğini ve düzgün yüzeyli raylar üstünde yer alan düzgün yüzeyli tekerleklerin tahrik gücünü iletebileceğini kanıtlamıştı. Bu tarihten sonra lokomotifler sürekli gelişti.

İran-Rus Savaşı, Canlıköprü

İran Kaçkarlı Şahı [Feth Ali Şah](#) (1797 – 1843), Ahamenidleri ve Sasanileri örnek alarak kayalara kabartmalar oyduktu. Batı dünyası ile diplomatik ilişkiler başlattı. Feth Ali Şah için en önemli sorun Rusların Kafkasya'ya doğru ilerlemesiydi. 1804'de [Rus-İran savaşı](#) (1804 – 1813) başladı. Şah Rus savaşını daha iyi takip edebilmek için başkentini Rey'den Tahran'a taşıdı.

Bu sırada Bakü petrol yatakları sorunu başlamak üzereydi. Bu petrolün daha farkında olmayan Ruslar, ondan pis kokulu sıvı diye bahsediyorlardı.

Britanyalı yazar ve şair [Charlotte Ramsey Lennox](#) (d. 1727), İngiliz kimyacı [Joseph Priestley](#) (d. 1733), ressam [Giovanni Domenico Tiepolo](#) (d. 1727), inli yazar ve tarihçi [Henrik Gabriel Porthan](#) (d. 1739) 1804'de öldüler.

Kavalalı Mehmet Ali Paşa, 1805

Kavalalı Mehmet Ali Paşa

Osmanlı Avrupa'sındaki isyanlar III. Selim'i çözüm aramaya itiyordu. Bu arada askeri bir çözüm olarak III. Selim yeni ordunun büyük bir kısmını Balkanlarda konuklandırmak istedi. Ayan ve Balkan ileri gelenleri bu ordunun kendilerine karşı kullanılacağından korktular. Tirsinikli İsmail Paşa, İstanbul'daki tutucularla temasa geçerek, bir eylem hazırlığına girişti.

III. Selim tasarısını geri aldı.

Mısır'da İngilizler tarafından desteklenen Memluklar Osmanlı hakimiyetini tartışılır bir hale getirmişlerdi. 1805'de Mısır'a vali olarak Kavalalı Mehmet Ali Paşa (1769 – 1849) tayin edildi. Görevi Osmanlı iktidarını tekrar kurmaktı.

Kavalalı Mehmet Ali Paşa Yunanistan'da [Kavala](#)'nın Kondova köyünde dünyaya geldi. Kimi tarihçiler Arnavut kökenli derler, kimileri de Konya'dan gitme diye nitelendirirler. Babası küçük yaşta iken öldüğü için amcası Kavala mütesellimi Tosun Ağanın himayesinde büyüdü. Amcası sonra idam edilmişti. Bir Fransız tütün tüccarının yanında önce postacı, sonra simsar olarak çalıştı. 18 yaşında asker oldu. Sonra akrabası olan dul ve zengin bir hanımla evlendi. Bir yandan askerlik, bir yandan tütün tüccarlığı yapıyordu. Dayısı Hüseyin Ağa Kavala Ayanydı.

Mısır'ın Fransızlarca işgali üzerine Kavala Ayanı 200 kişilik bir kuvvet yollamıştı. Hüseyin ağanın oğlu bu kuvvetin komutanı, Mehmet Ali de bayraktarı olmuştu. Mehmet Ali Mısır'a geldiğinde 30 yaşındaydı. Daha sonra kuzeni Kavala'ya dönünce, kuvvetin başına Mehmet Ali geçmişti. Böylece Mehmet Ali'nin yükselişi başladı.

Kısa zamanda komutanlığa yükseldi. Vali [Hüsrev Paşa](#)'ya karşı düzenlenen ayaklanmadan yararlanarak 1805'te Mısır valisi oldu. Kavalalı Mehmet Ali Paşanın okumayı 40 yaşlarında öğrendiği sanılmaktadır. Yani bir diğer anlatımla, Mehmet Ali'nin eğitimi yoktu. Mısır'a geldiğinde Arapça da bilmiyordu. Arapçayı hiçbir zaman doğru dürüst öğrenemedi.

Bununla birlikte pek çok eseri Türkçeye çevirterek okumuştur. Bunlar arasında İbni Haldun'un Mukaddime adlı eseri, Napolyon hakkında yazılmış eserler ve Machiavelli'nin Hükümdar adlı eseri vardı. Hükümdarı beğenmemiş, “ ... benim Hükümdar'dan öğrenecek bir şeyim yok. Ben ondan fazla oyun biliyorum. “ demiştir.

Her ne kadar Osmanlılara bağılıymış gibi görünse de, zamanla, Sudan, Mısır, Filistin ve Suriye'nin gerçek hükümdarı olarak kabul edilecekti. 150 yıl boyunca hanedanı tarafından bu topraklar yönetilecekti.

Mehmet Ali Paşa danışmaya önem vermiş bir yöneticiydi. Ancak daima kararı kendi verirdi. Halkı yönetim ve politikadan uzak tutmuştu. Mehmet Ali Paşa Avrupa'yı aklını kullanarak olayları çözen dinamik topluluklar olarak görüyordu. Paşa, Avrupa'nın gücünün bilimsel temele dayanan üretimden geldiğinin farkındaydı.

Halep'te yeniçeri şerif mücadeleleri devam ediyordu. 1805 tarihindeki karışıklıklar sonucu şerifler saf dışı edildiler. Yeniçerilerin bu üstünlüğü 8 yıl sürecekti.

Osmanlılar Napolyon'un imparatorluğunu tanımayınca Osmanlı Fransız ilişkileri yine bozulmuştu. Bu durumda Osmanlılar 24 Eylül'de Rusya ile yapılmış olan ittifakı yenilediler. Bu yenileme tekrar Rus gemilerinin Boğazlardan serbestçe geçmesine vurgu yapmış, ayrıca Rusların Arnavutluk sahillerine müdahalesine imkan vermişti. Aralık ayında Fransa Osmanlı ile ilişkiyi tamamen kesti.

Fransızların Mısır'dan çıkarılması önemli bir başarıydı. Bu zaferde Nizamı Cedid'in rolü büyüktü. III. Selim bu avantaja dayanarak küçük bir askeri birlik olan Nizamı Cedid'i devletin asli gücü haline dönüştürme fırsatını yakaladı. Tabii bu gelişme hem yeniçeriler ve hem de ayanlar için büyük bir tehlikeydi. İkisi arasında bir ittifak beklenebilirdi.

1805 yılında III. Selim, Edirne'de Nizamı Cedid'in kurulmasını ve Rumeli'den cebren asker toplanmasını emretti. Ancak ayanlar buna karşı tavır aldılar.

Napolyon ve Amiral Nelson

Ulm Muharebesi

Avusturya'yı, Piemonte'nin Fransa'ya katılmış olması, İtalya Cumhuriyeti sınırlarının genişlemesi, İsviçre'ye Fransa'nın el koyması, sınırlardaki Jakoben tehlike, Kutsal German İmparatorluğunun ortadan kalkması için Fransa'nın gösterdiği çabalar, iyice huzursuz etmişti.

Nelson

Bu sırada İngiltere ile Rusya arasındaki anlaşma, ransaya karşı koruyucu bir kuşak anlaşmasına dönüştürülmek isteniyordu. Fransa eski sınırlarına sürülüp, çevresi koruyucu bir kuşakla sarılıp, tecrit edilecekti. Alman İmparatoru (Kutsal Roma German İmparatoru) [II. Franz](#) 1805'te III. Koalisyon'a katıldı.

İngiltere'nin çabalarıyla Avusturya, Rusya, Napoli ve İsveç'in katıldığı bir Napolyon karşıtı ittifak, III. Koalisyon oluşmuştu. Ancak Napolyon, Avusturya ve Rusya'ya karşı, 17 Ekim'de [Ulm](#)'de yapılan savaşı kazandı. General [Murat](#) 1 ay içinde Viyana'ya dayandı. Viyana işgal edildi.

1805 yılının Ekim ayında Fransız-İspanyol birleşik donanması [Trafalgar Deniz Savaşı](#)nda İngiliz donanması

karşısında yenildi. Kazanan [Nelson](#) olmuştu. Denizler bundan sonra Büyük Britanya'nındı.

Nelson değişik bir komutandı. Katıldığı birçok savaşta düşman gemisinin güvertesine atlıyor, bir fiil savaşıyor, askerlerini cesaretlendiriyordu. Bu şekilde birçok savaşı kazanmıştı. Nelson bu savaşlar sırasında sağ kolunu, sol gözünü ve sağ kaşının yarısını kaybetmişti ama cesareti devam etmiş, daima aynı azim ve şevkle savaşmıştı.

Bir savaş sırasında, düşmanın ateş gücünün yüksekliği karşında, amiral gemisinden, bütün gemilerin geri çekilmesi emri verilmişti. Nelson bu durumu görmüş ama savaşa devam etmişti. Yanındaki yardımcısının uyarısı üzerine dürbüne alıp, görmeyen sol gözünün üstüne koymuş ve " Ben bir şey görmüyorum " diyerek savaşa devam etmişti.

Trafalgar

Trafalgar büyük bir İngiliz zaferiydi. Ancak bu savaşta Nelson, bir Fransız keskin nişancının ateşi ile ölüm derecesinde yaralanmıştı. Kısa sürede öldü. Naşı İngiltere'ye getirilip, devlet töreni ile defnedildi.

Napolyon bundan sonra İngiltere yerine müttefiklerini dize getirme yolunu seçti. Fransız ordusunu Manş kıyılarından Orta Avrupa'ya yürüdü. Napolyon, [Austerlitz Muharebesi](#) zaferleriyle Avusturya'yı ve Napoli'yi savaş dışı bıraktı.

Napolyon, 2 Aralık'ta, Rus ve Avusturya ordusundan geriye kalanları, [Austerlitz](#)'de yapılan meydan savaşında ezmişti. Bu III. Selim'i Fransa politikasını bir daha gözden geçirmeye itti. Diğer yandan Rusya Osmanlının boğazına ilmiği atmış, sık sık sıkıyordu.

Austerlitz'in peşinden Rusya koalisyonundan çekildi. Prusya Hannover'i alıp Fransa ile ittifak yaptı. Artık Habsburgların elinde ne İtalya ve ne de Almanya vardı. 26 Aralık 1805'te Habsburglar Kutsal Roma Germen İmparatorluğu unvanını terk ettiler.

Kutsal Roma Germen İmparatorluğu bitmişti.

ABD’de Gelişmeler, 1805

Kayalık Dağlar, Moraine Gölü

ABD’de Kayalık dağlara yapılan keşif sırasında,1805’de Kaşifler Okyanusa vardılar. Bu Kuzey Amerika’nın karadan ilk kat edilişiydi. Keşif gezisi sırasında, daha sonra pek çok bilimsel ilerlemeye yol açacak 300 yeni tür bulunmuştu.

[Kayalık dağlar](#)ındaki kunduzlar, yerliler ve onlarca iř birliğı yapan beyazlarca bitiriliyordu. Avrupa kürk uğruna kendi kunduzunu bitirmiş, şimdi Kayalık dağlara el atmıştı. 1800 yılının başlarında Kayalık dağlarda 100.000 kadar ayı vardı. Bunlar Amerika’nın meşhur boz ayılarıydı. Beyaz adamlar onların sayısını da 20.000 ‘den aşağıya dűřüreceklerdi.

Haziran ayında Detroit yandı. Kentin büyük kısmı yok oldu.

ABD Trablusgarp (Berberi) savaşı devam ediyordu. [William Eaton](#), Trablusgarp naibi paşanın sürgünde olan daha yaşlı bir kardeşi ile değıştirilmesini sağılamak için harekete geçti. Bu yeni naip, tüm ABD isteklerini kabul edeceğini bildirmişti. Eaton, içinde 500 Amerikan askerinin de bulunduğı bir kuvvetle Mısır’dan Libya üzerine yürüdü ve ABD gemilerinin de yardımı ile Derne’yi ele geçirdi. 3 Haziran 1805’te barış yapıldı ([Tripoli Anlaşması](#)). Paşa taleplerine son verdi. ABD, Philadelphia esirlerine karşılık 60.000 \$ tazminat aldı.

Mikado Diriliyor

İmparator Kokaku

Japonya'daki iç çöküş ve Avrupa korkusu, [Tokugawa](#) yönetimini yıpratmış, iyice güvenilmez hale getirmişti. Şogun yönetimi ve Konfüçyüsçülüğün değeri üzerinde artık kuşkular vardı. Japonlar düşünce düzeyinde eskiyi hatırlar ve arar oldular. İmparator, Yüce Tanrı olan Güneş'in oğluydu. Şogun tacın basit bir görevlisiydi.

Japon düşünürleri İmparatora bağlılığın, bir feodal beye bağlılıktan çok daha üstün olduğunu ilan ediyorlardı. Japon düşünürleri bir yandan da eski Çin filozofu [Wang-Yang Ming](#)'in öğretisinde kendilerine güç verecek şeyler buldular. Şimdi Japonlar yazılı geleneği reddediyor, iç gerçeklerine dönüyorlardı. Tokugawa boyunduruğu gevşiyordu.

İmparator yani Mikado, Tokugawa'ya karşıydı.

Büyük Daimolar, [Tozamalar](#), [Satsumalar](#), [Moriler](#), [Tosalar](#), Hizenler ne yapıyordu? Bunlar saraydan uzakta, kendi içlerine dönük ve tutumlu, dayanışmalı bir yaşam sürmüşlerdi. Toprağı değerlendirmiş, toprak parçalarını birbirinden bağımsız ekonomik birimler olarak örgütlemişlerdi. Ufak ta olsa bir sanayi geliştirmişler, ticaret yapar ve yaptırır olmuşlardı. Eski erdemleri, bağlılık, disiplin, yeterliliği korumuşlardı.

Bu büyük Daimolar, deneyimli şeflerdi. Onlar ülkenin kaderi için uygun anı bekliyorlardı.

1805'in Bazı Gelişmeleri

Mozart, Greuze 1763-64

Fransız ressam [Greuze](#) (1725 – 1805) öldü.

Önemli Alman yazarı Schiller (1759 – 1805) öldü.

[Simón Bolívar](#), [Venezuela](#)'nın İspanyol egemenliğinden kurtulmasına kendini adadı.

1805 yılında ikinci [Anglo-Maratha Savaşı](#) Britanya'nın kesin üstünlüğü ile sona erdi.

[Luigi Rodolfo Boccherini](#) öldü (1743 – 1805). Saray tarzı İtalyan klasik müzik bestecisi ve çellisti. En yaygın eserleri [String Quintet in E](#), Op. 11, No. 5 (G 275), and the [Cello Concerto](#)

[in B flat major](#) (G 482)'dır. Boccherini İspanyol müzik etkilenmiştir. "Fandango" dahil olmak üzere birçok gitar kantatı bestelemiştir.

Menuet

http://www.youtube.com/watch?v=UKpP8XFYIHk&feature=list_related&playnext=1&list=AVGxdCwVVULXf0drmhAkPGsz3QhdCnMpOY

19. yüzyılın başlarında ünlü Alman filozof [Hegel](#)'in katılımıyla canlanan ve eski parlak günlerine dönen İlluminati, bu yıllarda, üyesi olan Hegel'in tez-antitez kuramlarıyla [Yeni Dünya Düzeni](#) düşüncesinin geliştiği bir ütopya topluluğu haline gelmişti. Dünya üzerindeki çeşitli toplulukları etkileyen bu düşüncenin mirasçılarının, bugün halen çalışmalarını sürdürdüğüne dair, komplo teorileri vardır.

İngiliz filozof [William Paley](#) (d. 1743), İtalyan besteci [Luigi Boccherini](#) (d. 1743), ramsız ressam [Louis-Jean-François Lagrenée](#) (d. 1724), İngiliz yazar [Christopher Anstey](#) (d. 1724), İsveçli kaşı ve doğa bilimci [Pehr Osbeck](#) (d. 1723) 1805'de öldüler.

24. Kitap, Faydalanılan eser ve kaynaklar

- . Armstrong Karen, Tanrı'nın Tarihi, Ayrıntı
- . Anadolu Uygarlıkları Cilt 1, 2, 3 Görsel yayınlar
- . Bowker J., The Religious Imagination and the Sense of the God, Oxford, 1978
- . Bowker J., Problems of Suffering in Religions of the World, Cambridge, 1970
- . Blunder Caroline, Evlin Mark, Çin, İletişim Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi
- . Campbell Joseph, Tanrının Maskeleri, İmge
- . Challaye Felicien, Dinler Tarihi, Varlık yayınları
- . Clough Shepard B., Uygarlıklar tarihi, Varlık yayınları,
- . Cogido, Osmanlı Özel Sayısı, Yapı kredi Yayınları
- . Colin A Ronan, Bilim tarihi, Tübitak
- . Diamond Jared, Tüfek, Mikrop ve Çelik, TÜBİTAK, Popüler Bilim Kitapları
- . Dimirti Kantemir, Osmanlı İmparatorluğunun yükseliş ve çöküşü, Cumhuriyet Kitap Kulübü,1998
- . Eberhard Wolfram, Çin Tarihi, Türk Tarih kurumu, Ankara 1995
- . Encyclopaedia Britannica.
- . Encyclopedia Mythica
- . Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica, Inc.
- . Encyclopaedia of Islam Online. Ed. P.J. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Brill Academic Publishers
- . Encyclopedia of Islam and the Muslim World. Ed. Richard C. Martin. New York: Macmillan 2004
- . Esposito, John. The Oxford Dictionary of Islam. Oxford University Press 2003
- . Gölpınarlı Abdülbaki, 100 soruda Türkiye'de mezhepler ve tarikatlar, gerçek yayınevi.1969
- . Hançerlioğlu Orhan, Düşünce Tarihi,
- . Hançerlioğlu Orhan, Felsefe sözlüğü, Varlık yayınları.

- . Hançerlioğlu Orhan, Özgürlük düşüncesi, Varlık yayınları.
- . Jewish Encyclopedia, New York, 1901
- . Leroux Gabriel, Eski Akdeniz ve Yakın Doğu uygarlıkları, Varlık yayınları
- . Mantran Robert, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Adam Yayınları, 1992
- . Metin Kunt, Suraiya Faroqhi, Hüseyin Yurtaydın, Ayla Ödekan, Türkiye Tarihi 3, Osmanlı Devleti 1300 - 1600. Cem yayınları, 1995 Cilt 3
- . Mosca Gaetano, Siyasi Doktrinler Tarihi, Varlık yayınları
- . Ortaylı İlber, Osmanlı Toplumunda Aile, Pan 2000
- . Ortaylı İlber, Gelenekten Geleceğe, Ufuk Kitapları, 2001
- . Önder Ali Tayyar, Türkiye'nin etnik yapısı, Fark yayınları 2007
- . Öztuna T. Yılmaz, Türkiye Tarihi, Hayat kitapları
- . Roux Jean-Paul, Türklerin Tarihi, Kabalcı 2007
- . Seignobos Charles, Mukayeseli Avrupa tarihi, Varlık
- . Sencer Oya, Türk Toplumunun Tarihsel Evrimi,
- . Sevin Veli, Anadolu Uygarlıkları, Görsel yayınlar
- . Shepard B. Clough, Uygarlıklar tarihi, Varlık yayınları,
- . Tanilli Server, Yüzyılların gerçeği ve mirası, Adam yayınlar
- . Wells H.G., Kısa dünya tarihi, Varlık yayınları
- . Zeldin Theodore, İnsanlığın Mahrem Tarihi, Ayrıntı Yayınları 1999
- . en.wikipedia.org

Not: Kitaptaki biyografiler genelde Wikipedia'dan alınmıştır.